

દેશી

૦૧ ૬૦૬

વેપારી એમ્પ્લરનું માસિક.

પુસ્તક ૧૩મું. VOL. XIII. JULY 1920. No. 1. જુલાઈ ૧૯૨૦. અંક ૧ લો.

અનુક્રમણિકા

એમ્પ્લરની કમીટીની સભા	૨
એમ્પ્લરની લાયકેરીમા આવેલાં પુસ્તકો	૬
એમ્પ્લરનો પત્રવ્યવહાર	૧૦
નવી લેખક ટ્રેડ કંપનીઓ	૧૩
પેટન્ટ ટ્રેડની વખતોમા પડેલા માલ	૧૬
ખાટની આયાત	૧૬
ખાટની પેદાશ તથા આયાતની સરખામણી	૨૦
ખાટની પેદાશ	૨૦
સુતરની નબરવાર પેદાશ	૨૧
સુતરની પ્રાતવાર પેદાશ	૨૧
,, આયાત	૨૨

હિંદુસ્તાનનો ફરીયાદ વેપાર	૨૩
વેપારી ખર્ચો	૨૭
વેપારી પ્રોપરિટી	૨૮
સહકારના ધોરણે શરૂ કરેલા કામકાજ વધારવામાં	૨૯
કેદારામા મળેલી કુતેદ	૨૯
હિંદમા બનતા રેસા	૩૬
હિંદની રેડીમ્ડો અને બદરો	૩૭
રસાયણી થીએનો ખર્ચ અને હલોગ	૩૬
સોના માટીની આયાત નીકારા ઉપર સરકારી	૪૪
અકુરા	૪૪
અધિષિતિની નોંધ	૪૬

આ માસિકમાં બહારથી આવેલા લેખો માટે અમે જવાબદાર નથી.

આ માસિકનું લેવાનું મુબઈના ગ્રાહકોને માટે વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦ તથા બાહાર ગામના ગ્રાહકો માટે વાર્ષિક રૂ. ૪-૦-૦ પોસ્ટેજ સુદા રાખવામાં આવ્યું છે. છુટક નકલ એકના આના ૬ છ. વી. પી. પોસ્ટથી ૦-૮-૦ નમુનાની કોપી મફત મોકલવામાં આવતી નથી. આ માસિકમાં જે જાહેર ખબરો છે તેમાં કંઈ ફેરફાર સુચવેલો હોય તો કાઢી નાંખવી હોય તો આવી જાતની ખબર આગલા અહિનાની ૨૦ મી તારીખ પહેલાં આપવી જોઈએ નહિ. તો તે પ્રમાણે કરવું જાની શક્ય નહિ.

આ માસિક દર મહીને પહેલી પાંચ તારીખોની અંદર પોસ્ટમાં રવાના કરવામાં આવે છે. માટે જે ગ્રાહકોને ગારમી તારીખ સુધીમાં અંક ન મળે તેમણે અમને તુરત ખબર આપવી જોઈ જાતની તે વીથી તપાસ પણ કરી શકાય અને જરૂર હોય તો શીલીકમાંથી બીજી પ્રત પણ રવાના કરી શકાય. પાછળથી બધી પ્રતો અપી જાય છે એટલે તે પછી કોઈની ફરીયાદ બરી હોય તો પણ તે માટે ધલજા કરવો અશક્ય થઈ પડે છે.

ઇન્ડિયામાં ફોર્સોગ ટાઇલનું જાણીતું ખાતું-ધી જોગે ટાઇલ માટે ૨૧ બેંક ઓફ, ફોર્ટ, મુંબઈ.

ચેમ્બરની કમીટીની સલાહો.

ધી ઇન્ડિઅન મર્ચન્ટ્સ ચેમ્બર અને બુરોની કમીટીની એક સલા મંગળવાર તા. ૨૫ મે સને ૧૯૨૦ ને રાજ સાજના ૨ (સ્ટા. ટા.) ક્લાકે મળી હતી જે વેળા નીચે જણાવેલ ગૃહસ્થો હાજર હતા.

શેઠ સોરાબજી એલલજી વોરડન. (ઉપ-પ્રમુખ)

શ્રી. શેઠ મનમોહનદાસ રામજી.

,, ,, લલ્લુભાઈ સામળદાસ.

શેઠ વલ્લભદાસ ચતુરભુજ શીવજી.

,, લાલજી ગોવીંદજી.

,, ગીરજાશંકર બી. ત્રીવેદી.

,, હંસરાજ પ્રાગજી કાકરસી.

શેઠ મોતીલાલ વલ્લભજી.

,, શુભાભયંદ દેવચંદ ઝવેરી.

,, મનમુખલાલ આ. મારવર.

શ્રી. શેઠ ચુનીલાલ વી. મહેતા.

શેઠ પ્રીદેવજી બે. બીલીમોરીઆ,

,, બી. એફ. માદન.

,, મનુ સુબેદાર.

૧. તા. ૨૭ મી એપ્રિલ સને ૧૯૨૦ ને રાજ મળેલી કમીટીની મીટીંગની મીનીટો જે સલાસદોમાં ફેરવવામાં આવી હતી તે પસાર કરવામાં આવી હતી.

૨. નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો તથા પેલીઓ તરફથી ચેમ્બરમાં સલાસદ તરીકે દાખલ થવાની અરજીઓ આવેલી હતી જેમને રાખેતા મુજબ ભેલટ ઉપર મોકલવાનો કારણ થયો હતો. ભેલટ માટેના દીવસો તા. ૧૦ મી જુનથી તા. ૧૭ મી જુન સુધીના મુકર કરવામાં આવ્યા હતા. સ્કુટીનીઅર તરીકે શેઠ હંસરાજ પ્રાગજી કાકરસીને નીમવામાં આવ્યા હતા.

શેઠ વાચ. જી. પંડિત.

મેશર્સ સી. ક્રામજી એન્ડ કું.

ધી યુનાઇટેડ પ્રેસ એફ ઇન્ડિઆ.

ધી ન્યુ ઇન્ડિઆ ઇન્સ્યુરન્સ.

૩. શેઠ વાલચંદ હીરાચંદ તરફથી ચેમ્બરની લાયબ્રેરીમાં પુસ્તકો ખરીદવા સાડુ રૂ. ૫૦૦ ભેટ આવી હતી તે કમીટીએ આભાર સહીત સ્વીકારી હતી અને તે સબધમાં એવો વ થયો હતો કે ચેમ્બરની કમીટીના સલાસદોના અભીપ્રાય મંગાવવા અને સ્થાયર બાદ પુસ્તકો મંગાવવા તેનો નીર્ણય કરવો.

૪. થી સધર્ન ઇન્ડિઆન રીન અને હાઇડ્રઝ મર્ચન્ટ્સ એસોસીએશનની વાર્ષિક સભામાં જે કારવો પસાર થયા હતા તેની એક નકલ આ ચેમ્બરના અનુમોદન સાડુ તે એસોસીએશનના સેક્રેટરી તરફથી ચેમ્બર ઉપર મોકલવામાં આવી હતી. કારણ થયો હતો કે હાલ તુરત તે બાબત વીશે વધુ તપાસ કરવી અને તે દરમિયાન કામ મુલતવી રાખવું.

૫. શેઠ ખરસેલજી બમનજી તરફથી એક્સપ્રેસ ટેલીગ્રાફ સર્વીસના સંબંધમાં પત્ર આવ્યો હતો તે પરથી કમીટીએ તે મલતબની લલામજી ડાયરેક્ટર એફ પોર્ટ અને ટેલીગ્રાફ ઉપર કરેલી તેના જવાબમાં તેઓએ કસ્ટર્ન ટેલીગ્રાફ કંપનીના જનરલ મેનેજરના પત્રની એક નકલ બીટી હતી અને તે સાથે તારના સંદેશ જલદીથી આવ જાય છે એ શકે તે સાડુ જે કામ કેબલ કંપનીઓએ હાથ પર લીધેલું હતું તેની એક નકલ બીટી હતી. આ પત્રની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

૬. મેશર્સ આલ્ફ્રીડ કેમીકલ વર્ક્સ કંપનીને તેઓની વરોડાની ફેક્ટરી આગળ બી. બી. એન્ડ સી. આઈ રેલ્વે તરફથી સાઈડિંગ આપવામાં આવે તેવી આ ચેમ્બર તરફથી

પ્રોપોઝેડ મોઝેક ટાઇલ્સની લીઝાઈઝા કર્યા જવા મળશે ?

રહેવે કં પનીના એજન્ટને અરજી કરેલી તેના જવાબમાં એજન્ટ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તે કરવું હાલ ખતી થકે તેમ નથી. આ પત્રની નકલ, કંપની ઉપર ખીડતાં સેઓનો પ આવ્યો હતો કે તેઓને સાઈડિંગ મળવાના સંબંધમાં રહેવે બોર્ડને એક અરજી કમીટી તરફથી એકરવામાં આવશે તે. તેઓ કમીટીના ઘણી આભારી થશે. આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં કરાવ થયો હતો કે હાલ તુરત તે કામ ચુલતવી રાખવું.

૭. “જનરલ લેન્ડિંગ ડેટ એક્ટ પ્રોવોર્ટ” ના સંબંધમાં કમીટીએ જે પત્ર તા. ૩૦ મે માર્ચને રાજ લખેલો તેના જવાબમાં પોર્ટ ટ્રસ્ટના સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તર્વ યોજનાના સંબંધમાં કમીટીએ જે મત આપ્યો છે તે ગેર સમજવું પરીણામ છે અને વ્યાજબી રીતે નથી યોજના સર્વ રીતે સંતોષકારક છે. આ પત્ર તથા મેશર્સ ત્રીવેલી એન્ડ કું તરફથી જે ખુલાસોના પત્ર મળે તેની નકલો કમીટીના સભાસદોમાં તેઓના અભીપ્રાય સાથે મોકલવાનો કરાવ થયો હતો.

૮. ઓ સર ફાઇલમાં તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે ઇસ્ટ આફ્રિકામાં વસતા હિંદીઓને સંબંધમાં ઓ સર જ્યોર્જ બાર્નસને એક તાર કરવો જોઈએ. બાબત ધણીજ અગત્યની હોવાથી ઉપ પ્રમુખની સંમતીથી એક તાર ના. હિંદી સરકાર પર કરવામાં આવ્યો હતો જે વર્તમાન પત્રોમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. આ તારના જવાબમાં ના. હિંદી સરકારના નાણા ખીતા તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે ઇસ્ટ આફ્રિકામાં વસતા હિંદીઓનો પ્રશ્ન ના. સરકાર ધણીજ ખારીકાઈથી તપાસે છે અને તે સંબંધમાં ના. સરકાર હિંદી પ્રધાન સાથે પત્ર વ્યવહાર ચલાવે છે.

આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તે સંબંધમાં એક જાહેર સભા બોલાવવાનો કરાવ થયો હતો તથા તે સંબંધી કામ હાથ પર લેવા સારૂ નીચે જણાવેલા ચક્રવર્તીની એક સંખ કમીટી સ્થાપવામાં આવી હતી.

- | | |
|-------------------------------|--------------------------|
| ઓ. મી. ચુનીલાલ વી. મહેતા. | મી. જહાંગીર અમનજી પીટીટ. |
| ઓ. મી. પુરૂષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ | મી. મનુ સુબેદાર. |
| મી. બી. એફ માદન | મી. સોરાબજી એલલજી વેરડન. |
| મી. હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસી | |

૯. અપોલી કંપનીના સંબંધમાં ના. હિંદી સરકારના વેપાર ખાતા ઉપર પત્ર લખેલો હતો તેના જવાબમાં તે ખાતા તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે કમીટીનો પત્ર ઇન્ડસ્ટ્રી અને મ્યુનીશિપલ બોર્ડ તરફ નીકાલ થવાને રવાના કર્યો છે. આ પ્રમાણે ખબર મળવાથી એક તાર ઇન્ડસ્ટ્રી અને મ્યુનીશિપલ બોર્ડ ઉપર મોકલવાનો કરાવ થયો હતો કે તેઓના તરફ જે પત્ર રવાના કરવામાં આવ્યો છે તે ઉપર વ્યાજબી વીચાર કરી સંતોષકારક જવાબ કમીટી ઉપર મોકલવાની મહેરબાની કરવી. આ તાર વર્તમાનપત્રોમાં પ્રગટ કરવામાં આવેલો હતો. આ તારના જવાબમાં ઇન્ડસ્ટ્રી અને મ્યુનીશિપલ બોર્ડના સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે કમીટીનો પત્ર ના. મુખ્ય સરકાર તરફ તેઓએ રીપોર્ટને સાડ રવાના કર્યો છે અને ત્યાંથી જવાબ આવ્યા બાદ ના. હિંદી સરકાર તે બાબત ઉપર પુરતો વીચાર કરશે.

આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં નીચે જણાવેલા ચક્રવર્તીની એક સંખ કમીટી સ્થાપવાનો તથા તે સંખ કમીટીમાં ધી ટાટા આંધરાવેલી કું. તથા ધી મીલ એનર્સ એસોસીએશન તરફથી પ્રતિનીધી બોલાવવાનો કરાવ થયો હતો.

- | | |
|-----------------------------|--------------------------|
| ઓ. મી. મનસોહનદાસ રામજી. | ઓ. મી. લલુલાલ સામળદાસ. |
| સર વીક્રમદાસ દામોદર ઠાકરસી. | મી. જહાંગીર અમનજી પીટીટ. |

૧૦. ધી ગુજરાત હોઝીઅરી ડ્રેક્ટરી તરફથી પત્ર આપ્યો હતો કે તેઓની અમંદાવાંદ મુકામે જે ડ્રેક્ટરી છે તેમાં વપરાતી સોયો ઉપર સેંકડે જા. ટકાની જગત લેવામાં આવે છે, જ્યારે કસ્ટમ એક્ટની રૂઢિએ કઠવ રા. ટકાનીજ જગત લેવી જોઈએ કારણ કે સોયો પાવર્સી ચાલતા સાંચામાં વપરાય છે. જા. ટકાની ભારે જગત હાથ પતી ચાલતા, સાંચામાં વપરાતી સોયો ઉપર લેવામાં આવે છે આ પ્રમાણે દલીલ તેઓએ ત્યાંના કલેક્ટર ઉપર કરી હતી પણ કાંઈ ત્યાંથી જવાબ મળતો નથી. આ બાબતમાં કમીટીની દાદ માગી હતી. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે તે સંબંધમાં કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સને લખી પુછવું અને ખુલાસો મંગાવવો.

૧૧. હીંદુસ્થાનમાં કેમીકલ સરવીસ સ્થાપવાના સંબંધમાં રિપોર્ટીઅલ કમીટીનો જે રીપોર્ટ બહાર પડેલો છે તે સંબંધમાં વીરૂદ્ધ મત દર્શાવનારો એક પત્ર મી. કપીલરામ એચ. વકીલ તરફથી આવેલો અને કમીટીને બલામણુ કહેલી હતી કે રીપોર્ટમાં દર્શાવેલી યોજના અમલમાં ન મુકાવી જોઈએ એ મતલબતું રેપ્રોજેન્ટેશન ના. સરકાર પર કરવું. આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તે સંબંધી વિચાર કરવા સાડ નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થાની એક સભકમીટી નીમવામાં આવી હતી:—

- | | |
|--------------------------|---|
| મી. કપીલરામ એચ. વકીલ. | મી. મદનલાલ જે. ગજ્જર. |
| મી. એસ. જી. બેંકર. | ડો. સાને. (મેસર્સ એન. પાવેલ કુંપનીવાળા) |
| ઓ. મી. લલ્લુભાઈ સામળદાસ | મી. જહાંગીર ખમનજી પીટી. |
| મો. સોરાબજી એદલજી વોરડન. | |

૧૨. કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ તરફથી જે “ડીમાન્ડ ફાક્ટ” ના દરના સંબંધમાં ત્ર આપ્યો હતો અને જેની નકલ કમીટીના સભાસદોમાં ફેરવવામાં આવી હતી. પત્ર ઉપર વીચાર કરતાં ઠરાવ થયો હતો કે પત્રમાં મુકવેલા મુદારા તરફ કમીટી તાત્કાલી પસંદગી બતાવે છે.

૧૩. મેશર્સ કે. જી. એ રહીમનુદલા મુળજી એન્ડ કું. એ મુંબાઈની ટંક. સોનું આપવામાં જે વીલંબ થાય છે તે સંબંધમાં કમીટીની દાદ માગી હતી. તે તે પરથી ના. હીંદી સરકાર ઉપર કમીટી તરફથી પત્ર લખવામાં આપ્યો હતો. જવાબમાં તેઓએ જણાવ્યું હતું કે સોનું વેચવાની મુદત પખવાદીક રાખેલી તે ટંકશાળમાંની સોનું આપવાની શક્તિ જોઈનેજ રાખેલી. પણ જો ફક્ત બે અંગર ત્રણ દીવસમાં સોનું ટંકશાળમાંથી લોકને મેળવવું હોય તો સોનું ધણાજ ઓછા પ્રમાણમાં વેચવાની ના. સરકારને ફરજ પડે. છેવટે પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે બને તેટલી જલદીથી સોનું ટંકશાળમાંથી વહેંચવાના ઉપાય ના. સરકાર ચોજશે. આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં ઠરાવ થયો હતો કે તે સંબંધમાં મી. રહીમનુદલા તરફથી વધુ ખબર મળતાં મુધી તે બાબત મુલતવી રાખવી.

૧૪. રીવર્સ કાઉન્સિલ વીગેરના સંબંધમાં મદ્રાસ મુકામે મેળેલી જલેર સભાના સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આપ્યો હતો અને એ મીટીંગમાં જે ઠરાવો પસાર થયા હતા તેની એક નકલ બીડેલી હતી. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે તે સંબંધમાં હીંદુસ્થાનની સઘળી વેપારી ચેમ્બરને લખી અભીપ્રાય મંગાવવા અને ત્યાર બાદ ના. વાઈસરોયને ડેપુટીશન મોકલવાના સંબંધમાં પ્રાઈવેટ સેક્રેટરી સાથે પત્રવ્યવહાર કરવો.

૧૫. પોસ્ટ માર્કેટ જનરલ ઓ. મી. કલેક્ટર તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તા. ૧૭ મી મે ને રાજ તેઓ મુંબઈમાં આવનાર છે તે વખતે પોસ્ટને લખતી બાબતો ચર્ચવાને સારૂ મીટીંગ રાખવાનું ઠરેલું છે. આ મીટીંગમાં હાજર રહેવા બાબત તેઓ તરફથી કમીટી ઉપર આમંત્રણ આવેલું હતું. આ સંબંધમાં ઉપ-મુખ્ય તરફથી એમ લખી જણાવવામાં આવ્યું હતું કે નોટીસ ધણીજ દુક્રી હોવાથી અને હાલમાં કમીટીના ચેરમેન તથા બીજા ઘણા સલાસદાર બહારગામ હોવાથી આમંત્રણ સ્વીકારી શકાયે નહીં. આ પત્રવ્યવહારની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

૧૬. કમીટી તરફથી સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ઉપર તા. ૧૭ મી ફેબ્રુઆરીને રાજ ને વાર મારફત રેમીનેન્ડેશન મોકલેલું હતું તે સંબંધમાં ના. હીંદી સરકાર તરફથી જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તેઓને એ વારની પહોંચ સ્વીકારવાને લલામણ થઇ હતી પણ તેવીજ મતલબનો વાર તેઓ ઉપર મોકલેલો હતો અને તેની પહોંચ સ્વીકારી હતી તેથી તેઓએ ફરીથી ના. હીંદી પ્રધાન ઉપરના વારની જુદી પહોંચ સ્વીકારી ન હતી. આ પત્રની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

૧૭. રંગના સંબંધમાં કમીટી તરફથી જે પત્ર લખવામાં આવ્યો હતો તેના જવાબમાં ડાયરેક્ટર ઓફ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે એલીઝરાઇન રંગ હીંદુસ્થાનમાં આવવા શરૂ થયા છે, અને તે મુંબઈમાં મેથર્સ લાઇમ આબરદોશી મારફત તથા મદ્રાસમાં મેથર્સ બેસ્ટ એન્ડ કુ. મારફત મળનાર છે અને તેઓ તરફથી મુંબઈ તથા મદ્રાસના રાયરેક્ટર ઓફ ઇન્ડસ્ટ્રીઝના કાપુ હેઠળ રૂ. ૧-૩ આના શેરના હીસાબથી વેપારીઓને મળશે. નોન-એલીઝરાઇન રંગ ના. હીંદી સરકાર તરફથી બહાર પડેલી પ્રેસ નોટની રૂબરૂ મળશે. આ પત્રની નોંધ લેવામાં આવી હતી.

૧૮. બોમ્બે પોર્ટ ટ્રસ્ટના ચીફ એનજીનીયર મી. પી. જી. મેસંટે ડોક એક્સ્ટેન્શન ઉપર જે રીપોર્ટ તૈયાર કરેલો છે તેની એક નકલ બોમ્બે પોર્ટ ટ્રસ્ટના સેક્રેટરી તરફથી મોકલવામાં આવી હતી. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તે બાબત ઉપર વીચાર કરવા સારૂ નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થોની એક સભા કમીટી નીમવામાં આવી હતી.

ઓ. મી. મનમોહનદાસ રામજી ઓ. મી. પુરૂષોત્તમદાસ ઠાકેરદાસ

” ” સુનીલાલ મી. મહેતા. મી. મતુ સુબેદાર

મી. જહાંગીર બમનજી પીટીટ.

૧૯. તા. ૧૭ મી મેના ટાઇમ્સ ઓફ ઇન્ડિયાને નવમે પાને “ફ્રેન્ચ અને ઇન્ડિયા” ના મથાળા હેઠળ પ્રગટ થયેલી બાબત ઉપર લક્ષ્ય ખેંચનારો તથા તે બાબતમાં ના. હીંદી સરકારને પત્ર લખવાની લલામણ કરનારો એક પત્ર મી. સારાલાઈ પ્રતાપરાય તરફથી આવેલો હતો. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તે સંબંધમાં ના. સરકારને પત્ર લખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૨૦. ના. વડી સરકાર અને મુંબઈ સરકારની ધારાસભામાં એમ્બર તરફના પ્રતીનીધી સુટવા બાબત ના. સરકાર તરફથી પત્ર આવવાથી તે બાબત વીશે કાયદા કાનુન વીગેરે તૈયાર કરવા સારૂ નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થોની એક સભા કમીટી નીમવામાં આવી હતી.

ઓ. મી. મનમોહનદાસ રામજી.

મી. જહાંગીર બમનજી પીટીટ.

” સોરાળજી એલલ વોરડન.

” માવજી ગોવીંદજી શેઠ.

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્કેટ રૂ. બેંક ઓફ ઇસ્ટ ઇન્ડિયા.

શેક શુભાખચંદ દેવચંદ ઝવેરી.

શેક મોતીલાલ વલ્લભભા.

,, હંસરાજ પ્રાગભા ઠાકરસી.

૨૧. ચેમ્બરના ફાંટના સંબંધમાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે હાલ તુરંત રૂ. ૫૦૦૦ પાંચ હજાર બે મહીનાની મુદતે બેંકમાં મુકવા અને હાલ બે બેંક ઓફ ઇન્ડિયા બેંક છે તે ઉપરાંત સેન્ટ્રલ બેંક તથા ધી ટાટા ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ બેંકને પણ બેંકરો તરીકે નીમવા.

૨૨. ઇન્ટરનેશનલ ઇકોનોમીક કોનફરન્સમાં ઓન. સર ફાઇલલાઇની નીમણુંક વીશે વીચાર કરતાં કમીટીએ એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે તે કમીટીના “ટર્મ્સ ઓફ રેફરન્સ” તથા તેને લગતી સઘળી વીગત મંગાવવી.

૨૩. ઇન્ડિઅન કોલન કમીટીની ફેટલીક લલામણો વીશે ના. હીંદી સરકારનો અભીપ્રાય જણાવનારો એક પત્ર ચેમ્બર ઉપર આવ્યો હતો તે પત્ર ઉપર વીચાર કરવા સાફ કોલન સબ કમીટીની એક સભા બોલાવવામાં આવી હતી અને તે કમીટી તરફથી એક ખરડો તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે કામ મુલતવી રાખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૨૪. ચેમ્બરની કમીટીની ચુંટણીના નીચમમાં મુધારો કરવાના સંબંધમાં શેક માવજી ગોવિંદભાઈ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો. એ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તેમાં દર્શાવેલી સૂચનાઓ ફેટલાક મુધારા વધારા સાથે કબૂલ રાખવામાં આવી હતી.

૨૫. મશીન અને ટુલ ટ્રેડ એસોસિએશનના પ્રેસીડન્ટ તરફથી બે આમંત્રણ આવ્યું હતું તે આભાર સહીત સ્વીકારવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૨૬. ઓ. સર ફાઇલલાઈ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તેઓ ઇંગ્લાંડ જાય છે તેથી તે દરમિયાન કમીટીની મીટીંગમાંથી ગેરહાજર રહેવાની રજા મળવી જોઈએ. તેઓની રજા મંજૂર કરવામાં આવી હતી.

૨૭. તા. ૧૫ મી એપ્રિલના “કેપીટલ” માં પાન ૧૩૧૯ ના ત્રીજા પેરેગ્રાફ તરફ લક્ષ્ય બેંચનારો એક પત્ર મી. ઓ. એચ. નામર તરફથી આવ્યો હતો. આરેટ્રીઅન ટ્રેડીંગને લગતો સવાલ હતો અને હીન્ડુસ્થાનને અન્યાય થાય તેવો સંભવ હોવાથી ના. સરકારને પત્ર લખવાની લલામણ કરેલી હતી. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તે સંબંધમાં ના. સરકારને પત્ર લખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

બાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.

ધી ઇન્ડિઅન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર અને છુરોની કમીટીની એક સભા મંગળવાર તા. ૮ મી જુન સને ૧૯૨૦ ને રોજ બપોર પછી બે કલાકે (સ્ટા. ટા.) મળી હતી જે વેળા નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

શેક જહાંગીર ખમનજી પીટીટ.

,, સોરાબજી એલભાઈ વાર્ડન.

આ. શે. પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ.

,, ,, ચુનીલાલ વી. મહેતા.

,, ,, મનમોહનદાસ રામભા.

શેક હંસરાજ પ્રાગભા ઠાકરસી.

,, સુરજમલ લલ્લુભાઈ.

શેક વિક્રમદાસ દાનોદર ગોવિંદજી

,, મોતીલાલ ઠાકરભા.

,, મનુ મુખેદાર

,, શ્રીરાજ બે. બીલીમોરીયા.

,, ગીરજાધર બી. ત્રીવેદી.

,, માવજી ગોવિંદજી

,, લાલજી ગોવિંદજી

રીવાજના માટે કેન્સી ટાઇમ્સની ઉલ્લી રીખાઇના જોશો કે ?

શેક લખમીદાસ રવજી તેરશી.

શેક બી. એફ. માદન.

વલ્લભદાસ ચતુરભુજ શીવજી.

કીકાલાલ પ્રેમચંદ

મોતીલાલ વલ્લભજી.

૧. તા. રૂપ મી. મે સને ૧૯૨૦ ને રાજ મળેલી કમીટીની મીટીંગની મીની જે સભાસદોમાં ફેરવવામાં આવી હતી તે પંસાર કરવામાં આવી હતી.

૨. નીચેના ગૃહસ્થો તથા પેઢીઓ તરફથી ચેરમનમાં સભાસદ તરીકે દાખલ થવાની અરજીઓ આવેલી હતી જેમને રાખેલા મુજબ બેલટ ઉપર મોકલવાનો ઠરાવ થયે હતો. બેલટ માટેના દીવસો તા. ૨૧ મી જુન ૧૯૨૦થી તા. ૨૮ મી જુન ૧૯૨૦ સુધીના મુકરર કરવામાં આવ્યા હતા. સ્કુટીનીઅર તરીકે શેક હંસરાજ પ્રાગેજી ઠાકરશી નીમવામાં આવ્યા હતા.

શેક બી. સી. દુબાસ.

મેસર્સ ગોપાળજી ચાંપશીની કુ.

ધી. ઓલઈન્ડીયા મુનાઈટેડ ઇન્ડસ્ટ્રીસ કુ. લી.

મેસર્સ કાનજી કરશનદાસ ની કુ.

હુસેનભાઈ એડ કુ.

હલેરાયની કુ.

ધરમશી ભવાનજી

મેસર્સ ભવાનજી હરભંભરામની કુ.

શેક કાન્તીલાલ જયંતીલાલ

માણેકલાલ ઉજમશી

મેસર્સ ચીમનલાલ કલ્યાણદાસની કુ.

મેસર્સ ઠાકરશી મહારાકરની કુ.

રતીલાલની કુ.

શેક ડોસાભાઈ મગનલાલ

હીરાલાલ બહેરાદાસ

શિવદાસ ચાંપસિંહ ઠક્કર

બમનજી સી. ગેઝલર

કામરોઝ એ. મોદી

વિકાજી અરદેશર તારાપોરવાલા

સોહરામ કામજી ભટ્ટાચાર્ય.

શ્રીશંકર સોરાબજી કંન્ન્ટાકટર

શ્રી ગુજરાવ ઓઈલ ગ્રીલ એન્ડ મેન્યુફેક્ચરીંગ કુ. લી.

શેક હરખચંદ અમુલજી

શેક કેશવલાલ હરીલાલ સેવલવડ

૩. રંગની વહેંચણી કાયરેક્ટર એફ ઇન્ડસ્ટ્રીએ એક સલાહકાર મંડળની મદદથી લી. એવી સલામણુનો જે પત્ર કમીટી તરફથી લખવામાં આવ્યો હતો તેના જવામાં ના. મુંબઈ સરકારના રેવીન્યુ ખાતા તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે રંગનો જથ્થો વખતો વખત ઘણાજ આંધા પ્રમાણમાં આવવાનો હોવાથી તેની વહેંચણીને સાફ એક કમીટીની નીમણુંક તેઓને વ્યાજબી લાગતી નથી. આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થયે એવો ઠરાવ થયો હતો કે રંગની વહેંચણી નીમણુંકયાતપછો થાય છે કે નહીં તે સંબંધમાં શેક સુરજી વલ્લભદાસ તરફથી સુલાસો મંગાવવો અને ત્યાર બાદ ના. મુંબઈ સરકારને ફરી અરજ કરવી.

૪. ના. મુંબઈ સરકાર તથા વડી સરકારની ધારાસભામાં ચેરમન તરફથી અત નીધી ચુટવાના સંબંધમાં જે કલ્યાણ કાનુનો તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા તેની નક કમીટી આગળ રજુ કરવાં તે કેટલાક સુધારા વધારા સાથે પસાર કરવાનો તથા સુધારેલ કાયદો કમીટી આગળ ફરીથી રજુ કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૫. ધી ઇન્ડરનેશનલ ઇકોનોમીક ડોનરશનમાં બિ. સર ફાઇલભાઈની નીમણુંક સંબંધમાં ફીનાન્સ સળ કમીટીએ સલામણું કરી હતી કે બિ. સર ફાઇલભાઈની નીમ

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ટ ૨૧ બેંક સીટ, ફાઈટ, મુંબઈ.

છું કે કરવામાં આવી છે તેને સાડા ઠમીટી આભારી છે પણ આ પ્રકારની નીમણુંક ના સરકાર તરફથી ન થવી જોઈએ પણ વડી ધારાસભાના ચુંટાએલા સભાસદોને એ હક આપવો જોઈએ અથવા તો તે નીમણુંકને સાડા દરેક હિંદી ચેમ્બરને એક પ્રતીનીધી નીમવાની વીનંતી કરવી જોઈએ અને વધુમાં લખવું કે હજી પણ એ. સર કાઝલ-ભાઈની નીમણુંકને ઘણો વખત નહીં થવાથી તેઓની સાથે એક બીજા પ્રતીનીધી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ચુંટાવો જોઈએ. આ પ્રકારની ક્રીનેન્સ સળ-કમીટીની લલામણુ ઉપર નીચાર કરવાં કરાવ થયો હતો કે તે મતલબનું એક રેપ્રીઝેન્ટેશન ના. હિંદી સરકાર પર મોકલવું.

૬. બ્રીટીશ મુલકમાં રહેતી દેશી રાજ્યની પ્રજાને ના, મુંબાઈ સરકારની તથા વડી સરકારની ધારા સભામાં પ્રતીનીધી મોકલવા સાડા જે ચુંટણી થનાર છે તે ચુંટણીમાં ભગ આપવાનો હક નથી તે બાબત ઉપર શેઠ ત્રીકમદાસ ચક્રભાઈ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો અને તે સંબંધમાં ના. સરકારને અરજી કરવાની લલામણુ કરી હતી. પત્ર ઠમીટી આગળ જણ થતાં તે સંબંધમાં ના. સરકારને પત્ર લખવાનો ઠરાવ થયો હતો અને નીચેના પ્રહરણોની એક સળ ઠમીટી નીમવામાં આવી હતી:—

મી. જહાંગીર ખમનજી મીટીટ.

એ. મી. મનમોહનદાસ રામજી.

મી. વી. પી. વેદ.

„ „ જી. કે. પારેખ.

મી. માવજી ગોર્વાહજી.

„ „ લલ્લુભાઈ શામળદાસ

૭. ચેમ્બરનું ધ્યાન ખેંચવામાં આવ્યું હતું કે સુધારાની રૂઢિએ જે કાઉન્સિલ ઝોન્ક રેટેટ સ્થપાવાની છે તેમાં ઇંગ્લેજ વેપારી ચેમ્બરને પ્રતીનીધી મોકલવાનો હક આપવામાં આવ્યો છે પણ તેવો હક દેશી વેપારી ચેમ્બરને આપવામાં આવ્યો નથી તો તે સંબંધમાં ના. હિંદી સરકારનું ધ્યાન ખેંચી એક અરજી કરવી. આ સુચનાના સંબંધમાં ઠરાવ થયો હતો કે ના. હિંદી સરકારને એક રેપ્રીઝેન્ટેશન કરવું.

આજ આજ કમિટી પુરતો નહીં હોવાથી બીજા કામ મુલતવી રાખવાનો ઠરાવ થયો હતો અને સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.

ચેમ્બરની લાયબ્રેરીમાં આવેલાં પુસ્તકો.

G.

- 1598 Trials Made by the Department of Agriculture by H. E. H. the Nizam's Govt. to grow sugar cane without props.
- 1599 The Combined Civil List For India Corrected up to 1st April 1920
- 1600 Catalogue of Samples of Indian Manufactures and of Articles Imported by Consuming Department of Government Exhibited in the Commercial Museum (4th Edition April 20) (5 Copies).
- 1601 The Commercial Museum and Commercial Library Commercial Intelligence Department April 1920 (5 Copies.)
- 1602 Public Works Department (Bombay Presidency) Administration Report For the year 1918-19. Part II Irrigation Works.
- 1603 Report of the Board of Trade of the Empire Cotton Growing Committee 1919.
- 1604 Papers relating to the Second Revision Settlement of the Parner Taluka of the Ahmednagar Collectorate 1916.
- 1605 Administration of the Baluchistan Agency For 1918-19
- 1606 Statistics of British India Volume III Public Health (, Issue)
- 1607 Report on the Administration of Ajmer Merwara For 1918-19
- 1608 Statistics compiled by the Government of India. From the Report of Provincial Civil Veterinary Department For 1918-19
- 1609 Report of the Investigation of the Forest Concession of the Buxa Timber and Trading Co. Ltd at Rajabhatkhawa North Bengal by J. A. Pilgrim L. T. C.
- 1610 Annual Statement of the Coasting Trade and Navigation of British India for the Fiscal year ending 31st March 1919.

C

- 860 The Indian Co operative Studies by R. B. Ewbank I. C. S.
- 861 Consumers Societies.
- 862 State v/s Company Management of Indian Railways and Reforms in the Railway Board.
- 863 The Law of Trading with the Enemy in British India by H. Campbell Esqr. Bar-at-Law.
- 864 The Iron Age Catalogue of American Exports Vol. I 1920

ચેમ્બરનો પત્રવ્યવહાર.



તારનો સંદેશો તા. ૧૪-૬-૧૯૨૦.

હોદ્દી સરકારનાં સુધારાને લગતાં ખાતાના સેક્રેટરી જોગ, સીમ્ના.

મુંબઈની ધારાસભામાં તથા હોદ્દી ધારાસભામાં પ્રતીનીધી મોકલવાનો હુકમ ઇંડીયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બરને આપવામાં આવ્યો તે માટે ચેમ્બરની કમીટી આલાર માને છે પણ તે દલગીર થાય છે કે ઇંગ્લીશ અને પરદેશી વેપારીઓનાં મંડળોને કાઉન્સીલ ઓફ સ્ટેટમાં પ્રતીનીધી ચુંટવા માટેનો હુકમ આપવામાં આવ્યો છે તેવો હુકમ ચેમ્બરને આપવામાં આવ્યો નથી. આમ થવાથી હોદ્દી વેપારી વર્ગનો એક પણ પ્રતીનીધી કાઉન્સીલ ઓફ સ્ટેટમાં રહેતો નથી જે દેશના હિતને નુકસાન કરતાં છે એટલા માટે આ ચેમ્બરની કમીટી આશા રાખે છે કે આ ખામી જલદી સુધારવામાં આવશે. મોકલનાર, સેક્રેટરી, ઇંડીયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર, મુંબઈ

નં. ૬૨૭ એફ સીમલા તા. ૧૭-૬-૨૦

સેક્રેટરી ઇંડીયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર, મુંબઈ.

તમારો તા. ૧૪-૬-૨૦ નો તાર મળ્યો તેમાં તમે ઇંડીયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર માટે કાઉન્સીલ ઓફ સ્ટેટમાં પ્રતીનીધી મોકલવાનો હુકમ માગો છો. તેના જવાબમાં મારે ખુલાસો કરવાનો છે કે હોદ્દી વેપારી વર્ગના પ્રતીનીધી લેજિસ્લેટીવ એસેમ્બલીમાં અને યુરોપીયન વેપારીઓના પ્રતીનીધી કાઉન્સીલ ઓફ સ્ટેટમાં જાય એવી જોઈવણ હોદ્દી સરકારે ધારી છે. લેજિસ્લેટીવ એસેમ્બલીમાં યુરોપીયન વેપારીઓના પ્રતીનીધીને સ્થાન આપવામાં આવ્યું નથી એમ આ માથે નીચમોની નકલ મોકલી છે તે ઉપરથી જાણ થાય.

લી. આસાંદીત,

હોદ્દી સરકારનો સુધારા ખાતાનો સેક્રેટરી.

નં. ૩૭૩૮-૫૦

હલકતા તા. ૪-૬-૨૦

સેક્રેટરી

ઇંડીયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર એંડ યુરો.

મદ્રાસ,

મુંબઈ.

દેશી તથા પરદેશી કાપડની જે આવડત તથા નીકાશ મુંબઈ ઇલાકામાં થાય છે તેને લગતા ૧૯૧૭-૧૮માં ખલાસ થતાં પાંચ વરસ માટેના આંકડા તપાસવાં ન સમજી શકાય એવી કેટલીક હકીકત એવી છે કે (૧) મુંબઈમાં જેટલો માલ બનતો તથા આવતો તે કરતાં વધારે માલ મુંબઈથી નીકાશ થતો હતો, અને (૨) સ્થાનિક વેપારીઓને જેટલો માલ નીકાશ થવાની ત્રીસમી શકાય તે કરતાં બહુ ઓછો નીકાશ થતો હતો એમ આંકડા ઉપરથી લાગતું હતું એ

કેટલીક શીર્ષાંગથી બીજીંગનો એકાદો ચોસ છે.

વીશે કાંઈ ખુલાસો સુચવવા જેવો હોય તો તે રજુ કરવા તથા એ આંકડા વીશે ખાતરી કરવાનું રહેલેઓની ઓડીટ ઓફીસોને જણાવવામાં આવ્યું હતું. એ ભુલો વીશે મુંબઈના કસ્ટમ્સ કલેક્ટરે તા. ૯મી જાન્યુઆરી ૧૯૨૦ને દીને ૧૧૧મા નંબરનો પત્ર લખ્યો હતો જેની નકલ આ સાથે બીડી છે. આ આંકડા ઉપરથી એમ અનુમાન દહાડવામાં આવે છે કે રેલ મારફતે નીકાશ થતા માલમા પરદેશી તરીકે ગણાવેલી ચીજોનો મોટો ભાગ ખરી રીતે હીંદમાં બનેલો હશે. રેલવેની ઓડીટ ઓફીસો તેને માટે એવો ખુલાસો કરે છે કે માલ મોકલનારાઓ તેને માટે ખોટી રીતની મોંઘ કરાવતા હશે અથવા એ આંકડાના સરવાળા લેતી વેળા રેશનો ઉપર કામ કરતા રેલવેના કારકુનો ખોટું વર્ગીકરણ કરતા હશે. આ બાબદમાં એટલું જરૂરનું છે કે રેલ કે સ્ટીમર માર્ગે માલની લાવલઈના કરતી વેળા ખરી હકીકત હોય તેજ પ્રમાણે માલની જાતભાત લખાવવાની જરૂર વેપારી વર્ગને સમજાવવી. આથી માલ મોકલતી વેળા તે સ્પષ્ટશી છે કે પરદેશમાં બનેલો છે તે સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવાય અને એમ કરતી વેળા સંજ્ઞાઓ જેવા અક્ષરોનો ઉપયોગ બનતા સુધી ન કરાય એમ જો તમે બધી મીલો, વેપારીઓ અને માલ અહાડાવનારાઓને સરકારી પત્ર લખી સમજાવશો તો હું ખુબ આભારી થઈશ.

લી. આસાફીત,

ડીરેક્ટર ઓફ રેટીરીટીકસ.

નં. ૧૧૧ તા. ૯-૧-૨૦

હીંદી સરકારનાં વેપાર ખાતાના સેક્રેટરી જોગ, દીલ્હી.

મુંબઈ સરકારની આજ્ઞાથી મારે મુંબઈમાં આવતો માલ ક્યાં જાય છે તે વીશેના ફેટલાક આંકડા કહાડવાનો પ્રસંગ આવ્યો હતો અને તે માટે મેં સડકો તથા રેલ માર્ગે થતી માલની લાવલઈના સંબંધી આંકડા જોવા લીધા હતા. તેમા કાપડને લગતા આંકડા એવા આશ્ચર્યકારક લાગ્યા કે મને એમ થયું એ આંકડામા નીચમીત રીતે એવી ભુલ થવાનું સાદુ હશે કે જેથી એ આંકડા વીશ્વાસ લાયક રહે નહિ. આ સાથે એ આંકડાવાળા એ પત્રો મોકલ્યા છે તે મેં તૈયાર કરેલાં છે. તેમાથી પહેલા ઉપરથી એમ લાગે છે કે મુંબઈમા આવતા માલ કરતા વધારે માલ નીકાશ થાય છે. બીજા પત્રક ઉપરથી એમ ઠેખાય છે કે રથાનીક પેદાશનો જેટલો ભાગ નીકાશ થયો એકઠો તે કરતાં ઓછો થાય છે. જો આ બેઉ આંકડા સાથે લઈએ તો પરીણામ આપણે વકી રાખી શકીએ એવું આવે છે. અટલે અનુમાન એમ થાય છે કે રેલ મારફતે જતા કાપડને લગતા આંકડામાં જેને પરદેશી કાપડ ગણવામા આવેલું હોય છે તેમા ઘણો ભાગ રથાનીક પેદાશનો હશે. આ અનુમાન ખરું છે એમ માનવાને મને કારણ નથી અને તેથી હું સુચના કરું છું કે ડીરેક્ટર ઓફ રેટીરીટીકસ એ વીશે તપાસ કરે એવી આજ્ઞા કરશે. આ સુચનાનું ગમે તે થાય પણ આ હકીકત ઉપર નામદાર સરકારનું ધ્યાન ખેંચવાનું મને એટલા માટે ચોખ્ખું લાગ્યું છે કે એ આંકડા ઉપરથી નામદાર સરકાર કોઈ વાર ભુલમા દોરાતી અટકે.

આસાફીત,

મુંબઈના કસ્ટમ્સ કલેક્ટર.

દેશી કાપડ	૧૬૧૩-૧૪	૧૬૧૪-૧૫	૧૬૧૫-૧૬	૧૬૧૬-૧૭	૧૬૧૭-૧૮
રયાનીક પેદાશ	૧૨.૨૦	૧૧.૭૮	૧૬.૨૬	૧૬.૬૨	૧૮.૭૧
દેલ મારફતે આયાત	૧.૩૧	૧.૧૬	૧.૩૬	૩.૭૨	૨.૫૫
હીંદનાં બંદરોથી આયાત	૦.૦૩	૦.૦૨	૦.૦૫	૦.૦૮	૦.૦૮
કુલ ...	૧૩.૫૪	૧૨.૯૬	૧૭.૬૭	૨૦.૭૨	૩૧.૩૧
દેલ મારફતે નીકાશ	૦.૬૬	૧.૨૩	૧.૭૨	૧.૬૬	૨.૨૧
પરદેશ ખાતે ,,	૧.૩૭	૧.૦૧	૧.૮૮	૫.૨૧	૩.૫૬
હીંદનાં બંદરો ખાતે નીકાશ	૪.૬૧	૪.૫૭	૪.૬૫	૩.૮૨	૩.૬૦
કુલ નીકાશ ...	૬.૬૪	૬.૮૧	૮.૫૫	૧૧.૦૨	૯.૪૧
ખાદ વપરાશ માટે રહેલો					
જથ્થો ...	૬.૬૦	૬.૧૫	૬.૧૨	૬.૭૦	૧૧.૬૫
પરદેશી કાપડ					
દેલ મારફતે આયાત ...	૦.૦૪	૦.૦૨	૦.૦૬	૦.૨૫	૦.૫૩
પરદેશથી ,, ...	૧૪.૬૯	૧૦.૨૩	૭.૨૮	૮.૭૦	૭.૧૧
હીંદના બંદરોથી ,,	૦.૧	૦.૧	૦.૬	૦.૩૦	૦.૧૮
કુલ ...	૧૪.૭૪	૧૦.૨૬	૭.૪૦	૬.૨૫	૭.૮૨
નીકાશ-દેલ મારફતે ...	૧૫.૨૯	૧૩.૪૫	૧૫.૨૩	૧૪.૬૦	૧૫.૩૧
,, -પરદેશ ખાતે...	૦.૬૮	૦.૫૫	૦.૬૨	૧.૫૫	૧.૩૦
,, હીંદના-બંદરો ખાતે	૧.૬૮	૧.૪૨	૧.૨૭	૧.૩૧	૧.૧૬
કુલ ...	૧૭.૬૫	૧૫.૪૨	૧૭.૧૨	૧૭.૪૬	૧૭.૭૭
નીકાશ કરવાં આયાત } કેટલી બોલી છે?	૩.૨૧	૫.૧૬	૬.૭૨	૮.૨૧	૯.૬૫

તેલેવારોની યાદી વીશે કાનજી સંજી નામના સદગૃહસ્થ અમારા ઉપર પત્ર લખી કૃપાદ કરે છે કે એ નક્કી કરનારાઓ એવી જોડી રીતે તેલેવાર ગોઠવે છે કે જેથી ખરો તેલેવાર હોય તે હીને નોકરીયાત વર્ગે સરકારી આફીસો અને બેંકોમાં કામ ઉપર હાજર ચલું પડે છે. આ પત્ર ઉપર ઠેકાણું કે તારીખ નહોવાથી આ માસીકદ્વારા જવાબ આપવો પડે છે કે હું સીપત્રીને લગતા કાપડાની રૂપે નામદાર સરકાર એ યાદી નક્કી કરે છે અને તે નક્કી કરતી વેળા આ એમ્બરની સલાહ લેવામાં આવતી નથી. તેમ છતાં આ કૃત્રીયાદના ઠેકાણાં હાખલા રજુ કરવામાં આવશે, તો આ એમ્બર એ કૃત્રીયાદ સંબંધી વીચાર કરી માટલું કરશે.

આંકડા વગેરે.

નવી બેંક ટ સ્ટોક કંપનીઓ.

ગયા એપ્રિલ માસમાં બ્રિટિશ હિંદુસ્તાનમાં તથા આસિઆમાં રામયમાં સ્થપાયેલી બેંક ટ સ્ટોક કંપનીઓની લીગલ નામ ઠેકાણા વીગેરે હેઠળના નીચે પ્રમાણે છે:—

નં. નામ.	અચેસર અને ઠેકાણું.	કામકાજ.	ધાવણ રૂ. ૧,૦૦૦
૧. ઇસ્ટ ઇન્ડિયન લોન, એન્ડ બેંકિંગ કોર્પોરેશન ...	એ. સીક્ટર એન્ડ કું. અપર ચીલપુર રોડ કલકત્તા.	ધીરધાર.	૧૦૦
૨. નવાબજી ટાઉન બેંક ..	ઉપેન્દ્રનાથ સેન, નવાબ જી રંગપુર.	ધીરધાર તથા બેંકનું	૫૫
૩. કોઈબટુર કંપાગાનીધી ...	એન. રંગીયા ગોંડર, કોઈબટુર.	બેંકનું તથા ધીરધાર	૧૦૦
૪. ગજલકમીનીલાસ સહાયનીધી.	ગજલકલા ટુનીસાગી એડીવાલા જનાગર એન. આર્કટ.	"	૨૦
૫. પંગલનાથ બેંક ..	પંગલપદમનાથ નાયક, હરીધી	"	૧૦૦
૬. બ્રીટીશ ઇન્ડિયા બેંકિંગ એન્ડ ઇન્સ્ટીટ્યુટ કોર્પોરેશન ...	ડૉ. પમન ડેલ્હેલ, મુંબઈ	"	૧,૦૦,૦૦૦
૭. ફેડલ સર્વિસ કુંડ ...	રાધારમજી લદ્દાવારજી શીલોંગ.	"	૨૦
૮. એડવર્ડસ રીમશીપ કું. ...	લીટલર્સ બ્રધર્સ કલકત્તા	રીમશીપ.	૫૦૦૦
૯. કચ્છ રીમ નેવીજેશન કું. ...	પદમસિંહ હાલાઈ એન્ડ કું. મુંબઈ.	"	૨,૫૦૦
૧૦. સોલાગર રોકવાઈ ..	ડૉ. વી. એન. લાજેકર મુંબઈ.	રોકવાઈ વવાનું.	૨૦
૧૧. હીંદુસ્તાન ...	લલીતમેહન સુવલ કલકત્તા.	હીંદુસ્તાન નામનું બંધાવી પત્ર છાપવાનું.	૧૨૦
૧૨. ભાલેચંદ્રી બીના પ્રીટીંગ વર્ક્સ.	શૈલીનીધાનરાય ભલેચંદ્રી.	છાપવાનું.	૨૦
૧૩. કમલા બુકડીપો ..	બંગોલ એન્ડ સી કલકત્તા.	પુસ્તકો છાપવાના તથા વેચનાર.	૨૫૦

નં.૦	નામ.	અર્થેસર અને ઠેકાણું.	ઠામઠાજ.	થાપણુ રૂ. ૧,૦૦૦
૧૪.	આલઈડીયા સ્ટોર્સ...	... એચ. એમ. ગાંધી એ'ડ કું. અમરતાલા સ્ટ્રીટ કલકતા.	ઉદ્યોગ ધંધા ખીલવવા માટે ઉપદેશ કરવા સહકાર મંડળો સ્થાપવા વગેરે.	૨,૦૦૦
૧૫.	એશીયાટીક એજન્સી કલાધવ સ્ટ્રીટ, કલકતા.	એજન્ટ તરીકે ઠામ કરવું.	૨૦
૧૬.	એરોડ ચૌરાઈવી, કલકતા.	એરોડ નવું.	૧૦૦
૧૭.	ડીવેલપમેન્ટ મીશનરો, કલકતા.	એજન્ટનું.	૨૦૦
૧૮.	બદલલાલ સન્સ લાલપુર, બીરબુમ.	વેપાર તથા આડવ શાશ્વી વીગેરે.	૧૦
૧૯.	જેસી એ'ડ કું. લાલબજાર સ્ટ્રીટ કલકતા.	વેપાર તથા આડવ.	૧૦૦
૨૦.	લીટન બ્રધર્સ એ'ડ કું.	... મીશનરો કલકતા.	" "	૧૦૦
૨૧.	એંગેલ ડેરીઝ ડેકેએ'ડ કું. બોમબાર સ્ટ્રીટ કલકતા.	ડેરીનું.	૫૦૦
૨૨.	સીકલેરમરે એ'ડ કું.	... કલકતા.	વેપાર.	૬૦૦
૨૩.	અંડીલ લાખ ફેક્ટરી એન. સી. સરકાર એ'ડ સન્સ, કલક તા	અંડીલ લાખ ફેક્ટરી લઇ લેવી અને ચલાવવી.	૨૦૦
૨૪.	ટીબર મર્ચન્ટસ એ'ડ ફર્નિશર્સ.	... ઇકોનોમીક ડીવેલપમેન્ટ સ્ટે'ડ રોડ, કલકતા.	ઇમારતી વગેરે લાક ડાંનો વેપાર.	૫૦૦
૨૫.	કુરતીયા બ્રહ્મ આયુર્વેદ બંડાર	... સીલચેય એ'ડ કું. કુરતીયા.	આયુર્વેદની દવા કરવાની રીતનો પ્રચાર કરવો.	૨૦
૨૬.	જેમ્સ એલેક્ઝાંડર એ'ડ કું....	... જે. એ. લેસલી કલકતા.	ઇન્જનેરનું તથા ઠંડા ઠંટનું.	૫૦૦
૨૭.	ટેનીન એક્સપેક્ટસ લાયન્સ રેન્જ કલકતા.	હરડા વગેરે ચીજો માંથી ટેનીન મેળવવું તથા તેનો વેપાર.	૪૦૦
૨૮.	ઇંડીયન આપીકલ કું.	... એસ. કે. બમ્મ કલકતા.	ચરમાં વગેરે ચીજો બનાવવી તથા તેનો વેપાર.	૨૦૦

નવા પ્લેનોન ખીલ્લીગમાંનહાલ્સ કોલપુરી પાટે છે?

નં. નામ.	અચેસર અને ઠેકાણું.	હેતુ.	થાપણુ રૂ. ૧,૦૦૦
૨૯. કુંબસ એલ્-સી	સી. એચ. સર્વિસ કલકત્તા.	દવા બનાવવી ધાતુ શોધવા વગેરે.	૩૦૦
૩૦. બંગાલ મકં ટાઇલ એલ્-સી...	કોર્નવોલ્સ રટ્ટી, કલકત્તા.	વેપાર.	૧૦
૩૧. બસુ મીત્ર એન્ડ કું. ટેલર્સ ...	ધરમતુલા રટ્ટી, કલકત્તા.	દરજીદું.	૧૦૦
૩૨. ઈડીયા રીસોર્સીઝ ડીવેલપમેન્ટ.	પોલક રટ્ટી, કલકત્તા.	વેપાર અને આડત.	૧૦૦
૩૩. બીરભુમ કાયરશ્રીક એન્ડ પોટરી વર્ક્સ	મદવલાલ સન્સ લખ- પુર, બીરભુમ.	કાયરશ્રીકસ નળીયાં, માટીના પાઇપ વગેરે બનાવવાનું.	૪૦૦
૩૪. પ્રોમીયર ફર્ટીલાઇઝર્સ કું. આફ ઈડીયા	ડીવેલપમેન્ટ કોર્પો રેશન આફ ઈડીયા કલકત્તા.	ખાતર સાબુ વગેરે બનાવવાનું.	૩,૦૦૦
૩૫. એલ. ઇ. સાહસીરયોની (મા- બલ)	એલ્ડ ચીના બઝાર રટ્ટી, કલકત્તા.	માર્બલની ચીજો, નળાયા સ્લેટ વગેરે બનાવવાનું.	૩૦૦
૩૬. ઈંટો પાસીફીક કું....	રાધા બઝાર રટ્ટી, કલકત્તા.	વેપાર.	૫૦૦
૩૭. અલ્લુગ્રા હોટેલ એન્ડ રોસ.	હુસેન બ્રધર્સ એન્ડ કું	હોટેલ, રેસ્ટોરાં, વગેરેનું.	૫૦૦
૩૮. રીઇન્ફોર્સ કોન્ક્રીટ એન્જી નીયરીંગ	જેમ્સ ગ્રોવેસ ભરડીન એસ્પેનેડ ઇસ્ટ, કલકત્તા.	મકાનો બાંધવાનું.	૩૦૦૦
૩૯. રાયગંજ લડી રોર્સ ...	મુખામયા પ્રમાણીક, રાયગંજ, હીનાજપુર.	ધરના વપરાશની ચીજોના વેપાર.	૨૦
૪૦. સીટી હાઇલેન્ડીક મીલ્ક સપ્લાઇ કુંપની	એસ. ક્રીષ્ના માચાર મદ્રાસ.	દેરીનું	૫૦૦
૪૧. લક્ષ્મી ટ્રેડિંગ એન્ડ ઇમ્પરીયલ કોર્પોરેશન	છ. સોમયાજી આચર મદ્રાસ.	વેપાર.	૧,૦૦૦
૪૨. મદ્રાસ એન્જીનીયરીંગ વર્ક્સ..	જે. એ. રાખીન્દન, મદ્રાસ.	એન્જીનીયર.	૧,૫૦૦

નં. નામ.	અગ્રેસર અને કેસાણું.	કામકાજ.	ચાપલુ રૂ. ૧,૦૦૦
૪૩. મકંટાઇલ એ'ડ એન્જનીયરીંગ કુ'પની ...	પ્રાઈડુક્ટ પ્રધર્સ એ'ડ કું. મદ્રાસ.	એક્સપોર્ટ ઇમ્પોર્ટ. એજન્ટ.	૫૦૦
૪૪. ખાનદેશ જનરલ સ્ટોર્સ કું....	શ્રવણ હાઈફ ચોક્કરી એ'ડ કું. મુંબઈ.	હાઈલી માલનો સ્ટોર્સ.	૧૦૦
૪૫. બરનર એ'ડ કું. (મુંબઈ)...	આર્થર સી. વાર્નર, એસ.એલેનેડ રોડ ફોર્ટ, મુંબઈ.	પૈડાંવાળી ચીજો તથા ગાડાં બનાવવાં તથા તેનો વેપાર.	૧૦૦
૪૬. કેસન્ટ ઓટોમોબાઇલ કું. ...	અબદુલા ફાઝલભાઈ એ'ડ કું. જરીવાલા મેન્શન, હુલ્હસ રોડ, કોટ, મુંબઈ.	મોટરકારનું.	૧,૦૦૦
૪૭. લાહોર ઓટોમોબાઇલ્સ ...	ગામડીયા બરુયા એ'ડ કું. મુંબઈ.	ઓટો મોબાઇલ બનાવવાં તથા તેનો વેપાર	૧,૦૦૦
૪૮. ઇંડીયન કન્સ્ટ્રક્શન સીન્ડીકેટ..	શ્રીવ્સ કોટન એ'ડ કું. મુંબઈ.	મકાનો બાંધવા વગેરે	૧,૫૦૦
૪૯. લક્ષ્મી (ઇંડીયા)...	મુંબઈ.	કપડાં તથા ચામચ કરી આપનાર તથા તેનો સંગ્રહ રાખનાર	૫૦૦
૫૦. એશ્યાટીક મશીનરી સ્ટોર્સ કું.	એમ. માધવલાલ એ'ડ કું. રફ પ્લોર્નબી રોડ, મુંબઈ.	મશીનરી તથા હાર્ડ વેરના વેપારી	૫૦૦
૫૧. દબલ મોટર સર્વીસ ...	સી. એફ. બ્રીયર્લી એ'ડ કું.	મોટરકાર વગેરેનો વેપાર	૩૦૦
૫૨. ઇંડીયન જનરલ ટ્રેડિંગ કું. ...	અનેસ્ટ જ્યોર્જ વ્હીટીક, મુંબઈ.	વેપાર	૪૦૦
૫૩. પાયોનીયર રબર એ'ડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ કું. ...	મનુ સુબેશ્વર એ'ડ કું. ૧૯, બેંક સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.	રબર વગેરેની ચીજો બનાવવી તથા તેનો વેપાર	૫,૦૦૦
૫૪. પંજાબ પોર્ટલેન્ડ સીમેન્ટ ...	ઇલીકનીક્સ એ'ડ કું.	સીમેન્ટ બનાવવી તથા તેનો વેપાર	૫,૦૦૦
૫૫. આસામ ઇંડીયન એ'ડ રે. મટીરીયલ્સ સપ્લાઇ કું. ...	ચક્રવર્તી મુરના એ'ડ કું. સિદ્ધપ.	આસામ પ્રાંતમાં થતી ચીજોનો વેપાર	૫૦૦

નવા પ્લાનોના બીલ્ડિંગમાં ટાઇલ્સ કાણ પુરી પાડે છે?

નંબર	નામ.	અચેસર અને ઠેકાણું.	કામકામ.	ધાપલુ રૂ. ૧,૦૦૦
૫૬.	દીલ્લી મોટર એન્ડ ફર્નિચર વર્કસ ...	દીલ્લી	મોટરકાર તથા ફર્નિચરનો વેપાર	૧,૫૦૦
૫૭	કપુર એન્ડ કું. ...	ગુજરાત	જંગલની પેદાશ માટે કંટાકટ તથા લાકડાનો વેપાર	૪૦૦
૫૮	અપર ઇંડીયા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ ...	૨૨, અમીનેટેડ પાર્ક, લખનૌ.	વેપાર	૫૦૦
૫૯	કાનપુર કું. ...	ઓટડે જનરલગૅન્જ કાનપુર	"	૫૦૦
૬૦	દીનાવેલી ટેક્સ્ટાઇલ ...	ચારી એન્ડ કું. મીથા ન રોડ, કલકત્તા.	કાપડની મીલ	૩,૦૦૦
૬૧.	ઓરીએન્ટ મીલ્સ ...	સી જીવણલાલ એન્ડ કું. પાંચ કુવા જેટ, અમદાવાદ.	કાપડ તથા સુતરની મીલ	૧,૨૦૦
૬૨	શ્રી સ્મિથ સરસ્વતી સ્પીનિંગ એન્ડ લીવાંગ મીલ્સ ..	શીપ રોડ, સમ્મર	" "	૫,૦૦૦
૬૩.	અશોક મીલ્સ ...	લાલલાઇ હલપતલાઇ એન્ડ કું અમદાવાદ.	" "	૨,૪૦૦
૬૪	કીલાચંદ મીલ્સ ...	કીલાચંદ દેવચંદ એન્ડ કું મુબઇ	" "	૮,૦૦૦
૬૫	સાહ્ય ઇંડીયન હાર્નોંગ પ્રેસિંગ કું. ...	પ્રતાપસાઇ મોહલાલાઇ ૬૦, એસ.એન.રોડ, મુબઇ.	સુતરની મીલ તથા પ્રેસ	૫૦
૬૬	તીરહુડ ઇન્ડિયન કું.	પંડીત જીવનચંદ મીશ્ર, મીશ્રતોલા, દલગંજ.	ગોખા, તેલ. લોટ, મુબઇ જગેરે બનાવવા	૫૦
૬૭	ઓરીએન્ટલ ટેક્સ્ટાઇલ એસ્ટેટ ...	ગેટરજી ચુસ એન્ડ કું. કલકત્તા.	કપુર બનાવવું	૧૦
૬૮.	બોમ્બે મગળાર ફેરિસ્ટ પ્રાઇવેટ કું. પની ...	કોઠારી, સુવરીયા એન્ડ કું મુબઇ	રમ્બર કોફી જગેરે બનાવવા	૧૦,૦૦
૬૯	નેથ પારકોલ ડોલ કું. ...	એન. સી. સરકાર એન્ડ સન્સ, કલકત્તા.	ખાણોતુ	૫૦

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ક ૨૨ એન્ડ કોર્ટ મુબઇ.

નં. નામ.	અગ્રેસર અને ટેકાણું.	કામકાજ.	ધાપણ રૂ. ૧,૦૦૦
૭૦. ન્યુકેસ્ટલ કોલેજરી ...	રંજસ અગરવાલા કલકત્તા.	" "	૬૦૦
૭૧. જનરલ પ્રોપર્ટી કંપની કું.	કલાધવ બીર્ડીંગસ, કલકત્તા.	" "	૭૨૦
૭૨. ટ્રેડર્સ ગીલ્ડ ...	નવગામ, રાજશાહી.	જમીન તથા મકાનો ખરીદવા વગેરે	૨૦
૭૩. દખલ રીયલ પ્રોપર્ટી એન્ડ હાઉસ બીલ્ડિંગ કું.	એમ. આહમદ બેલ્ચા, મદ્રાસ.	જમીન તથા મકાનો ખરીદવા વગેરે.	૩,૦૦૦
૭૪. મદ્રાસ કસોથ માર્કેટ ...	કલ્યાણુદ્દ એન્ડ સન્સ મદ્રાસ.	કાપડના વેપારીએ માટે મારકેટ બનાવવી	૧,૫૦૦
૭૫. ગુજરાત લેન્ડ એન્ડ બીલ્ડિંગ કુંપની ...	નંદલાલ એન્ડ કુંપની અમદાવાદ.	મકાન ખરીદવા ખાંધવા વીગેરે	૨,૫૦૦
૭૬. એસોશીએટેડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ...	મનુ સુબેદાર, ૧૬, બેંક સીટ, કોર, મુંબઈ.	જમીન ખરીદવી તથા વેચવી	૨,૦૦૦
૭૭. કુંડુ પ્રોપર્ટી કું. ...	ભેતીન્મીત્ર લેન કલકત્તા.	શેરો ડીએ'થરો વગેરેનું	૭૦૦
૭૮. અંદન બસા ટ્રેડિંગ એન્ડ બેન્ક કું. ...	મહીરૂદ્દીન આહમદ, અંદનબેસા, બોગરા.	કંપનીના શેરો સ્થાવર અને મૂલકત વગેરેના વેપાર	૩૦૦
૭૯. સુકતર્સ લોચેમર્સ કું. ...	મીરવ.	મંદબના સભાસદો માટે સગવડ કરવી	૨૦
	કુલ	૧૮૭૩૭૦

ઉંચી પોલીસી કરેલા ટેબલ ટોચ ખરીદ કરવા ક્યાં જશે ?

પોર્ટ્રેટની વખારોમાં પડેલા માસ.

મુ'બઈનાં પોર્ટ્રેટની વખારોમાં ગયા એપ્રિલ માસ દરમ્યાન પડેલા માસની વીગત ગઈ તા. ૨૯-૫-૨૦ ને હીને બહાર પાડવામાં આવી છે તે નીચે પ્રમાણે છે.—

તા. ૧-૪-૨૦ ને ૧૯૨૦ ના એપ્રિલ તા. ૧-૫-૨૦ તા. ૧-૫-૧૯
માસની બાવ. હીને સ્ટોક. માં થયેલી ને હીને સ્ટોક. ને હીને સ્ટોક.
ડીલીવરી.

રૂના કાપડની ગોંસડી ...	૨૦૬૮૨	૩૯૧૯	૨૧૭૬૪	૭૭૦૪૦
" પેટી ...	૬૬૧૩	૨૩૩૮	૭૬૮૮	૬૪૮૭
રેશમ તથા કિનના પીસ				
ચુડસ ગોંસડી ...	૭૭૬	૩૭	૮૨૯	૧૪૩૫
" " " પેટી	૯૬૨	૮૬	૧૧૦૫	૧૪૪૫
સુતરાઈ દીવીરૂં તથા ચાર્ન				
પેકેજીસ ...	૩૦૦૪	૧૨૦૫	૨૮૪૦	૮૨૫૦
રેશમ તથા કિનના " "	૧૯૦૧	૨૮૬	૨૦૪૭	૪૨૧૮
નાંખુ—ટન ...	૩૭૩	૩૨૭	૫૪૯	૬૪
પીતળ—ટન ...	૭૬૮	૧૭૬	૧૧૭૭	૪૭૦

ખાંડની આયાત

બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા ખાતોમાં ગયા એપ્રિલ મહિનામાં ચેરકીની ખાંડની નીચે પ્રમાણે આયાત થઈ હતી:—

	એપ્રિલ માસમાં			એપ્રિલ	
	૧૯૧૯	૧૯૨૦		૧૯૧૯	૧૯૨૦
	હજાર હંદ્રવેટ			હજાર હંદ્રવેટ	
બંગાળ	૧૦	૧૨	ચુનાઈટ્ડ કોંગ્રેસ	૧	
મુ'બઈ	૪	...	સેટ સંસ્થાને	...	
સિંધ	...	૧	બાવા	૧૯	
મદ્રાસ	ચીન	૧	
બર્મા	...	૧	તાપાન	...	
			હજીસ	...	
કુલ	૨૧	૧૫	ચોરીશસ	...	
			ચુનાઈટ્ડ રેટે	...	
			બીજા દેશો	...	
			કુલ.	૨૧	

ધી જાગમે ટાઈલ માટ ૨૧ બેઠ સીટ, ફોર્ટ, મુ'બઈ.

કાપડની પેદાશ તથા આયાતની સરખામણી.

પ્રાંત	માર્ચ માસમાં		એપ્રિલથી માર્ચ સુધીમાં	
	૧૯૨૦	૧૯૧૬	૧૯૧૬-૨૦	૧૯૧૮-૧૯
	લાખ યાર્ડ.	લાખ યાર્ડ.	લાખ યાર્ડ.	યાર્ડ.
કેસાં તથા ધોયેલાં કાપડની પેદાશ ...	૮૮૯૯૪	૯૦૫૪૬	૧૧૬૪૦૭૩	૧૦૭૬૭૧૧
" " આયાત...	૧૦૩૮૫૫	૬૮૭૪૨	૮૫૫૩૮૮	૮૭૦૦૫૬
રંગીન કાપડ પેદાશ...	૩૪૬૮૩	૨૮૩૭૬	૪૭૫૭૦૬	૩૭૪૦૧૫
" " આયાત...	૪૧૧૭૮	૮૨૩૧	૨૦૮૨૬૮	૨૨૭૩૧૬

કાપડની પેદાશ.

માર્ચ માસમાં

પ્રાંત.	કોમલ લાખ રૂપીઆ.		લાખ રતલ.		લાખ વા.ર.	
	૧૯૧૯	૧૯૨૦	૧૯૧૯	૧૯૨૦	૧૯૧૯	૧૯૨૦
મુંબઈ	૩૩૩	૪૨૩	૨૧૫	૨૩૧	૬૫૫	૧૦૪૭
મદ્રાસ	૧૮	૧૮	૧૨	૧૦	૩૮	૩૩
બંગાલ	૬	૮	૪	૪	૨૨	૨૧
સંયુક્ત પ્રાંતો ...	૧૧	૬	૮	૩	૨૭	૧૨
મધ્ય પ્રાંતો તથા બીજાં.	૧૮	૧૦	૧૨	૧૧	૪૮	૪૬
દેશી રામચો ...	૧૪	૧૫	૨૩	૧૭	૮૬	૬૮
કુલ	૪૦૬	૪૮૫	૨૭૮	૨૮૧	૧૧૮૬	૧૨૩૬

એપ્રિલથી માર્ચ સુધીમાં.

પ્રાંત.	કોમલ લાખ રૂપીઆ.		લાખ રતલ.		લાખ વા.ર.	
	૧૯૧૮-૧૯	૧૯૧૯-૨૦	૧૯૧૮-૧૯	૧૯૧૯-૨૦	૧૯૧૮-૧૯	૧૯૧૯-૨૦
મુંબઈ	૩૬૬૩	૪૮૧૦	૨૭૫૮	૩૦૬૨	૧૧૮૫૪	૧૩૫૨૬
મદ્રાસ	૧૬૦	૨૨૨	૧૫૬	૧૪૨	૪૧૫	૪૬૪
બંગાલ	૬૮	૯૨	૫૨	૫૮	૨૬૭	૨૭૮
સંયુક્ત પ્રાંતો ...	૧૨૭	૧૪૪	૧૦૮	૧૦૪	૨૬૩	૩૫૦
મધ્ય પ્રાંતો ...	૧૬૫	૨૩૬	૧૪૮	૧૬૨	૫૬૨	૬૩૬
દેશી રામચો ...	૧૬૩	૨૩૦	૨૩૭	૨૮૧	૮૬૯	૧૦૫૩
કુલ	૪૪૪૫	૫૭૮૦	૩૪૬૫	૩૮૩૮	૧૪૫૦૭	૧૬૩૬૭

સુતરની નંબરવાર પેદાશ.

હોંદની મીલોમાં સુતરની પેદાશ કેટલી થાય છે તે દર્શાવનારા આંકડા નીચે આપ્યા છે:-
નંબર પ્રમાણે પેદાશ (લાખ રતલ)

નંબર	માર્ચ	માસમા	એપ્રિલથી	માર્ચ સુધીમા
	૧૯૧૬	૧૯૨૦	૧૯૧૮-૧૯	૧૯૧૬-૨૦
૧ થી ૧૦	૭૪	૬૯	૮૭૩	૮૪૧
૧૧ થી ૨૦	૩૧૬	૨૫૮	૩૧૪૫	૩૪૬૯
૨૧ થી ૩૦	૧૫૪	૧૪૬	૧૮૬૨	૧૮૩૬
૩૧ થી ૪૦	૧૩	૧૨	૧૬૧	૧૭૦
૪૧ અને ઉપરાંત	૨	૨	૪૫	૩૫
કુલ	૫૬૧	૪૬૩	૬૧૫૦	૬૩૫૭

સુતરની પ્રાંતવાર પેદાશ (લાખ રતલ.)

	માર્ચ	એપ્રિલથી	માર્ચ	
પ્રાંત.	૧૬૧૬	૧૬૨૦	૧૬૧૮-૧૯	૧૬૧૬-૨૦
મુબઇ.	૩૬૦	૩૫૨	૪૨૭૬	૪૩૬૭
મદ્રાસ.	૩૮	૩૨	૪૨૭	૪૪૩
બંગાલ.	૩૧	૨૮	૩૨૫	૩૫૨
સંયુક્ત પ્રાંતો.	૩૧	૨૦	૩૪૩	૩૫૧
અ-અમેર-મીવાડ	૧	૧	૨૦	૧૬
મલબ.	૩	૨	૩૬	૩૩
હિદલી.	૨	૨	૨૬	૩૨
મધ્ય પ્રાંતો તથા બીરાર.	૨૯	૨૬	૩૪૨	૩૪૧
દેશી રાજ્યો.	૩૩	૨૫	૩૪૪	૩૮૪
કુલ.	૫૬૧	૪૬૩	૬૧૫૦	૬૩૫૭

સુતરની આયાત.

૪. સ. ૧૯૨૦ ના એપ્રિલ મહિનામાં બ્રિટીશ હિંદુસ્તાનમાં પરદેસથી નંબર ૩૧ તથા ઉચા નંબરનું સુતર નીચે પ્રમાણે આયાત થયું હતું:—

જાત નંબર.	બંગાળ. હજાર રતલ.	મુબમ. હજાર રતલ.	સિંધ. હજાર રતલ.	મદ્રાસ. હજાર રતલ.	બર્મા. હજાર રતલ.	ટોટલ હજાર રતલ.
ગ્રે ૩૧ થી ૪૦	૧૬૮	૧૬૬	૬	૨૬	૩૬૬
„ ૪૧ થી ૫૦	૬૮	૬૨	૧૫	૧૪૬
„ ૫૦ થી ઉપર	૧૭૪	૧૭૬	૨૬	૩૭૬
રંગીન ૩૧ થી ૪૦	૨૧૬	૪૭	૮૬	૧૦૦	૪૫૪
„ ૪૧ થી ૫૦	૪	૪
„ ૫૦ થી ઉપર	૨૩	૨૩
ટોટલ:	૬૩૦	૪૫૬	૯૩	૧૮૮	૧૩૭૮

INDIAN INDUSTRIAL AND COMMERCIAL CONGRESS.

Publications 19, Bank Street, Bombay.

REPORTS (Valuable to merchants, industrialists and commercial institutions) from 1st to the 14th Session of the Indian Industrial Conference containing articles on Industrial and Economic subjects by distinguished writers together with the detailed history of the Institution.

Price Rs. 2/8—from 1st to the 12th Report } Exclusive of
 „ „ 2/12—for the 13th Report. } Postage
 „ „ 1/8!—for the 14th Report. } etc. charges.

DIRECTORY OF INDIAN GOODS AND INDUSTRIES.

Worthy of being stocked by every individual interested in the Industrial and Commercial concerns.)

Contains names and addresses of nearly all the well-known Industrialists of the country and their agents. Price Rs. 2/- postage extra.

Other Important publications such as the Directory of Technical Institutions in India & Guide to Machinery will be revised soon.

N B:—The publications are available at Messrs. D. B. Taraporwala Sons & Co., Meadows Street, Fort, Bombay. & The Bombay Swadeshi Co-Operative Stores, Bori Bunder, Bombay.

મેટેલીક રીલીંગથી બીટલીંગનો આરોગ્ય શોભે છે

કેળવાએલાં આમણાં...	૩૬૪	૬૧૮
દારૂ	૨૪૮૭	૩૩૮૭
મરીનરી અને મીલ સ્ટોર્સ	૬૮૮૭	૬૬૦૩
દીવાસળી	૪૬૩	૨૪૧૩
પીત્તળ કાંસુ વગેરે	૫૮૭	૫૫૬૧
ચાંચુ	૭૬૭	૧૮૩૩
લોહું	૫૭૦	૮૬૬
લોહું અથવા સ્ટ્રાલ...	૬૬૭૧	૧૩૮૩૫
સ્ટીલ	૧૬૬૧	૪૩૧૮
સીસું	૩૪૧	૨૧૨
મોટર ગાડીઓ અને સાધકલો	૬૨૮	૪૬૫૫
કેરોસીન તેલ	૩૭૦૮	૬૫૨૨
અળસીનું તેલ	૫	૧૦૪
સર્વ જાતનાં તેલો મળી કુલ	૭૦૭૫	૮૮૦૭
રંગ દોગાન વિગેરે	૧૨૮૪	૧૧૮૫
કાગળો	૨૧૫૦	૨૭૮૦
દેવે ગાંધીઓ તથા બીજા સામાન	૧૪૩૭	૪૧૫૬
રખર	૧૬૮૨	૨૪૦૩
મીઠું	૬૮૮	૧૫૩૭
સાબુ	૬૭૦	૧૭૩૩
સોપારી	૧૦૫૬	૮૧૫
તેલનો કુલ	૧૩૪૨	૬૭૩
સ્ટેશનરી	૫૬૪	૭૮૧
ખાંડ	૮૨૮૮	૬૦૭૬
રૂ	૩૪	૨૦૬
ટવીસ્ટ અને યાર્ન	૨૭૧૫	૬૩૧૦
સુતરાઈ હોઝીયરી	૭૬૧	૧૪૦૫
વગર ધોએલાં પીસ શુદ્ધ	૧૪૩૭૮	૨૩૭૫૨
ધોએલાં પીસ શુદ્ધ...	૬૨૦૫	૨૩૪૧૬
રંગીન અને છાપેલાં પીસ શુદ્ધ	૫૨૧૪	૨૬૭૦૧
શીવંવાના દોરા	૧૪૮	૭૬૬
સુતરાઈ માલ એકંદર	૩૨૬૭૧	૮૪૭૦૬
રેશમ કાચું	૨૧૩૦	૬૭૧
રેશમના પીસ શુદ્ધ...	૪૮૩૬	૩૩૬૪
કાચું ઈન	૬૨	૨૦
ઈનની હોઝીયરી	૪૨	૧૩૮
જૂના પીસ શુદ્ધ	૭૮૧	૨૬૬૬

ચીજલું નામ.

એપ્રીલ

૧૯૧૬ ૧૯૨૦

રૂ. (૧૦૦૦)

તંબાકુ	૨૦૫૦	૨૪૬૫
ફમકડાં	૩૭૫	૪૦૨
છત્રીઓ	૪૫૫	૧૫૦
છત્રીઓનો સામાન	૪૭	૨૦૩
લાકડાં	૮	૩૬

કુલ આયાત

૧૪૭૮૨

૨૧૫૬૩૧

નીકાશ.

ચીજલું નામ.

છવવાં જનાવરો	૩૧૩	૨૩૭
મીણગતી	૫૬૨	૨૬૫
સોલ્ટ પીટર	૮૪૬	૪૬૫
કાલસા	૮૨૭
કોપ્રી	૨૧૩૦	૪૨૮૩
કાથા, (સીંદરી)	૫૭૨	૧૮૭૨
હોરકા	૨૦૨	૧૧૧
દવાઓ	૪૨૬	૪૨૬
ગળી	૩૬૮	૫૫૦
હરકાં બેકાં	૭૦૨	૮૪૭
હુમકા, આમકાં વિગેરે રંગવાની ચીજો કુલ	૧૨૫૮	૧૬૨૫
ખસ કરવા માટે રેસા	૨૩૫	૨૩૮
ફળ ને શાક	૭૦૬	૭૩૬
હાંગર	૫૬૦	૮૩૭
ચોખા	૫૦૮૧	૨૦૨૨૮
ઘઉં	૫૮	૧૩૫
ઘઉંનો લોટ	૬૬૮	૨૦૨૪
ચોખા ઘઉં અને ખીજી બાતનો દાણો કુલ	૬૬૪૨	૨૪૪૬૭
વગર ફેળવાયલાં આમકાં	૨૨૪૦૬	૧૨૭૬૨
લાખ	૩૧૪૪	૫૮૪૭
ફેળવાયલાં આમકાં	૧૦૨૭૬	૬૩૮૦
ખાતર	૮૬૪	૨૨૫૪
મંગેલીલ ચોર	૭૨૭	૧૦૨૮
ધાતુ કુલ	૨૮૮૩	૨૮૬૭
અખરખ	૬૫૫	૧૩૮૧
દીવેલ તેલ	૧૩૬	૪૫
કાપરેલ તેલ	૧૧૪	૧૦૨

મી મામલે રાષ્ટ્રીય માર્કેટ રીગ્યુલેટરી બોર્ડ.

એપ્રીલ

૧૯૧૯ - ૧૯૨૦

રૂ. (૧૦૦૦)

૮૦ ૧૧૪

અળસીયું તેલ	૧૬૪૨	૧૩૦૧
બીજી જાતનાં તેલો મળી કુલ	૧૫૮૬	૧૪૬૦
ખેાળ	૧૫૦૨	૨૧૪૭
અરીષુ	૮૫૦	૨૨૧૧
રબર	૬૮૦	૧૪૪
દાંવેલી	૧૧	૩૬૮
ટોપરાં	૮	૧૮૪૦
કપાસીયા	૩૧	૩૪૪૮
ભોયસીંગ	૩૨૫૨	૩૩૨૦
અળસી	૩૫૨	૫૦
ખસખસ	૭૨૫	૮૭૮૮
સરસબ	૧૧૩	૨૧૦૫
તલ	૧૪૬૩	૧૧૬૧
તેળનો	૨૧૬	૮૨૪
ખાંડ	૧૬૫૭૫	૮૬૮૪
આ	૩૨૮૭૬	૬૮૦૭૧
કાચું રૂ	૧૫૬૦૦	૧૧૫૪૧
ટવીસ્ટ અને ચાર્ન	૧૪૨	૩૮૩
રૂમાલ અને શાલો	૭૬૨૫	૭૫૫૭
પીસ શુક્ર	૨૨૩૭	૧૬૮૨
પણ	૧૪૭૦૦	૧૩૬૬૦
ખચુટ કાચું	૫૫	૪૫૨
ટવીસ્ટ અને ચાર્ન	૩૨૪૧૪	૪૬૪૬૪
ગુટની બનાવટ	૪૭	૩૦૮
શામ (કાચું)	૧૩૭	૩૫૨
શામ કુલ	૩૩૭૬	૨૦૭૬
નિ કાચું	૬૦૦	૬૧૮
નિની ધાળદીઆ ને ગાલીઆ વિગેરે	૪૨૬	૪૭૬
બાકુ બીડી વિગેરે	૧૦૭૦	૧૬૧૦
બાકાં પાટીયાં વિગેરે		

હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી કુલ નિકાશ	૨૦૧૩૮૬	૨૮૧૮૧૪
હિંદુસ્તાનમાંથી થયેલી સરકારી માલની નિકાશ.	૬૬૧	૩૫૭૫

વેપારી ખબરો.

બેંક ઓફ ઇન્ડિયાને ગઈ તા. ૩૧-૧૨-૧૯૧૬ ને હીને પુરા થયેલા છ માસમા કરેલો નફો તથા આગલા નફાની બાકી સાથે લેતા કુલ રૂ. ૬૩,૬૭૩,૮૫૮ ચેન થયા હતા તેમાથી ચાલુ ખર્ચ તથા વ્યાજ માટે રૂ. ૧૦,૨૭૭,૫૫૩ ચેન વપરાયા હતા અને બોનસ માટે એક લાખ, દસ ટકા લેખે ડીવીડંડ માટે રૂ. ૧૫,૭૩,૦૦૦ અને રીઝર્વ ફંડમા ઉમેરવામા આવેલા લાખ ચેન ખર્ચાયા હતા. એ સાથે રીઝર્વ ફંડ ૭૭,૩૦,૦૦૦ ચેન જેટલું થયું હતું બાકી ૧૩,૨૩,૩૦૬ ચેન આવતા છ માસ માટેના હિસાબમાં લઈ જવામા આવ્યા હતા.

ફ્રાન્સની સરકારે મોનરોબની સ્થિતિની આધારત માટે મનાઈ હુકમ કરાવ્યો છે જે નીચે જણાવેલી સ્થિતિને લાગુ પડે છે.-જવાહીર, કીમતી માતી, ઉત્તમી ધાખણીઓ, કિત વગેરેમાંથી બનેલી શેતરંજીઓ તથા ગાલીચા, ઘેટાના પાળામાંથી બનેલી સ્થિતિ, ઘણીક જાતની રેશમી સ્થિતિ, રીશ્મો, જુદાની વેણી, કુલ વગેરે. વળી લંબાકુ, ખનીજ તેલ, લારે તેલ, અને ખનીજ તેલ માળી લીધા પછી રહેતો કચરો વગેરે સ્થિતિની આધારત માટે લાઇસન્સ મેળવવું પડે છે. આ નીયમો સામાન્ય રીતે અદલ્તરીયાને પણ લાગુ પડે છે. વધારે વીગતવાર હકીકત ઇંગ્લંડના બોર્ડ ઓફ ટ્રેડ જર્નલના તા. ૬ઠી મેના અંકમાં આપવામા આવી છે. આ એગ્રરની ઓફીસમાંથી તે વાચવાને માટે મેળવી શકાશે.

બગલાદ તથા બસરા ખાતે વેપાર કરતી હી હી પેટીઓ વિશેની વધારાની પહેલી તથા બીજી યાદી આ એગ્રરને નામદાર સરકાર પાસેથી મળી છે, જેને તે જોવી હશે, તે આ એગ્રરની ઓફીસમા આવીને જોઈ શકશે.

સુનાઈટડ રેટસમા આવેલી એક પેટી ચાઈના ગ્રાસ અથવા રેમી નામના ઘાસના વેપારી સાથે સંબંધ જાંધવા માટે ઠે બીજાત માટે લખેલ સુગંધ ખાતેના સુનાઈટડ રેટસના વાઈસ કોન્સલને

વેપારી પુછપરછ.

—૩૬—

આ મધ્યમાં નીચે અમે જુદા જુદા દેશના કૉન્સલો તરફથી તથા બીજાં સુલકો તરફથી આવેલી પુછપરછને લગતી વીગત આપીશું. અત્રિના કોઇપણ વેપારીને આ દેશ અથવા પરદેશના વેપારી સાથે કોઇપણ જાતના વેપાર બાબતે સંબંધ બાંધવા ઇચ્છા હશે તે પણ આ કૉલમમાં દાખલ કરીશું. પુછપરછની બખર મોકલનારનાં નામ, વેપાર કરવા ઇચ્છતી કંપનીનું નામ, તથા વેપારનો વિષય નીચે પ્રમાણે છે.—

મેશર્સ વીક્ટર બ્લેચન એન્ડ કંપની (૪, લોઇડસ એવીન્યુ, લંડન) નીચે દર્શાવેલી ચીજોના ખરીદનારનાં નામ માગે છે તથા તે વેચવા માટે એજન્ટ નેમવા માગે છે:— સપ્લાઇન્ટ (ફલેકનોથેલીન) લીસોલ સપ્ટીટ્યુટ, સોલ્યુબલ ડીસઇન્ફેક્ટીંગ ફ્લુઇડસ, કાર્બો-લીક એસીડ (લીકવીડ), કાર્બોલીક એસીડ (કોસ્ટલ) કૉલટાર, પીસ, સાથુ, મીથુબતી, સાઇટ્રીક એસીડ, ટાર્ટરીક એસીડ, તથા કૉસ્ટીક સોડા.

કોબર્ગ મેરીંગ એન્ડ કાર્પેટ કંપની (કોબર્ગ) તરફથી આવેલા પત્રમાં તે જણાવે છે કે કૉલેસ ડારમેટસ અને કૉલેસ મેરીંગ બનાવનારી અથવા નીકાશ કરનારી હીંદી પેટ્રીઓ તરફથી તે માલના નમુના, ભાવ, ગુરનો ખર્ચ વગેરે મેળવવાની તેની ઇચ્છા છે. એ માલ હિંદમાં બને અને દેનેડામાં વેચનારા એજન્ટ તરીકે એ પેટ્રી કામ કરે એવી ગોઠવણ કરવા માગે છે.

હ્યોલ્ડ સી હોરી નામથી ચાલતી પેટ્રી (૯૫, કીંગ સ્ટ્રીટ, ઇસ્ટ ટોરોન્ટો, દેનેડા) તરફથી અમારા ઉપર આવેલા પત્રમાં જણાવ્યું છે કે હિંદ સાથે સીધો વેપારી સંબંધ બાંધવાની તેની ઇચ્છા છે. હાલ દેનેડા ખાતે નીચે જણાવેલી ચીજો આયાત થાય છે:—ચા, કૉફી, તેલનો, ચોખા, ગુંદર, ચુનો, છો, માટી, ચામડા, હાથીદાંત, ચીસમ, ધાબળીઓ, ચીનકામ, દારીગીરીની ચીજો, બુટ, હેમ્પ, રૂ, રેશમી માલ, રંગવામા કામ લાગે એવી ચીજો, તેલ, રેસા, નેવર, ઉનનાં જાંઠાં કપડાં, મીથુબતી, રાગાન, લાખ, ઇમારતી લાકડાં, વીજેર. એમાંથી ઓટો લાગ હિંદમાં આવેલો હોય છે ઇંગ્લેન્ડ કે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સને માર્ગે એ ચીજોનો વેપાર કરવા કરતાં ત્રીણ વેપાર કરવાથી બેઠ દેશને લાભ છે. એ માટેના પ્રયત્નમાં એકાની મદદ છે. પર રાજ્યનો જે માલ દેનેડામાં જાય તેની ઉપર જે જકાત લેવાતી હોય તે કરવા પાંચ ટકા એછી જકાતે પ્રીટીશ સામ્રાજ્યનો એવોજ માલ ત્યાં આયાત થવા દે છે. દેનેડામાંથી ગેમ્બીશીયમ ક્લોસઇડ, લેધર બેલ્ટીંગ, પાલ્ટ્રો, નીકારા કરી શકશે કમીશનથી કામ કરવાને આ પેટ્રી મંજૂ છે. વીગત માટે એગ્રમમાં પત્ર ભેવા મળી શકશે.

હાથી પોલીસી કરતા ટેબલટોય ખરીદ કરવા કયા જયો ?

વેપારી વીધયો.

સહકારનાં ધોરણે શારદી કામકાજ વધારવામાં કેનેડામાં મળેલી પ્રતેહ.

- સહકારથી કેલું ઉપયોગી કાર્ય થઇ શકે છે તે દર્શાવનારી કેટલીક હકીકત કેનેડામાં સહકારના ધોરણે કામ કરતી બેંકોના ઇતીહાસમાંથી મળી આવે છે. વીસ વરસમાં માત્ર હવે બેંકમાં એકસોસડસટ અને કેનેડાના બ્રાઝીના ભાગમાં બસે એવી બેંકો સ્થાપવામાં આવી હતી. આમાં કામ કરનારાઓના અનુભવે એક વાત એ શીખવી કે જેમની પાસે ધન અત્યારે નથી તેમને અત્યારે વીશ્વાસ કરવામાં આવતો નથી પણ તેઓમાંથી મોટો બાગ વીશ્વાસ રાખવા લાયક હોય છે અને જો તેમના ઉપર વીશ્વાસ રાખીને કામકાજ કરવામાં આવે તો વેપાર થશે. વધી શકે.

એ બેંકોની કામ કરવાની પદ્ધતી ખાસ જાણવા લાયક છે. એ શોધનારનું નામ આર્થિ-ન્સો ડેરબરડીન્સ છે. ઇંગ્લેન્ડમાં પાર્લામેન્ટમાં આલેલા કામકાજના રીપોર્ટ જે હેન્ડાર્ડ નામથી જાણખાત છે તે તૈયાર કરનારા રીપોર્ટમાં એક એ હતો. ત્યાંથી તેણે કેનેડા જઈ ત્યાંની પાર્લામેન્ટની રીપોર્ટ 'તૈયાર કરવાનું' કામ પોતાને જોખમ શરૂ કર્યું અને તેથી એ કામ માટે એને સરકારી રીપોર્ટર નેમવામાં આવ્યો. પછી તેણે જોયું કે કેનેડામાં ગરીબ લોકોની સંખ્યા ઘણી હતી અને તેમને જ્યારે નાણાં જોઈએ ત્યારે કોઈ આપતું ન હતું બેંકો એણે કામ નજીક ગણી રીકવર્ટી નહીં અને હિંદના મારવાડીઓ જેવા ત્યાંના ખાનગી ધીરધાર કરનારાઓ એટલું ભાદે વ્યાજ લેતા કે તેમની પાસેથી નાણાં હાંપીના લેવાનું એ ગરીબ લોકોને પોસતે નહીં સહકારના ધોરણે કામ કરતી યુરોપની બેંકોના ઇતીહાસ તેણે વાંચ્યો અને એ વીધયો બરોબર અભ્યાસ અને વીચાર કર્યા પછી કેનેડામાં કેવી બેંકો કહાડવી તે પોતાની જોગે નહીં કર્યું. પહેલી બેંક એણે લેવી નામના ગામમાં જ્યાં તે રહેતો હતો ત્યાં ઈ. સ. ૧૮૦૦માં સ્થાપી. એ ગામની વસ્તી માત્ર આઠ હજાર માણસની હતી. શરૂઆત વેળા બેંકની થાપણ માત્ર છનીસ હાલર જેટલી હતી પણ તે બેંકના કામકાજમાં વધારો થતાં ૧૮૧૬માં ૧૦,૭૬,૦૦૦ હાલર જેટલી મીલકત, ૨,૪૦,૦૦૦ હાલર શેરની થાપણ, અને ૭,૧૯,૦૦૦ હાલર બચાવેલી રકમ રીઝર્વે વીગેરે હેખાકવાને શકતીવાન બની હતી. શેરોની થાપણ ઉપર શરૂઆતમાં તે માત્ર છ ટકા અને સેવીંગ્સ રીપોઝીટ માટે બીજી બેંકો કરતાં એક ટકા વધારે વ્યાજ આપતી. ઉલ્લાં પાંચ વરસમાં લગાઈ દરમ્યાન એનું કામ વધીને બમણું થયું છે. એના સલાહકારોમાં ધનવાન કોઈ સલાહકાર નથી. મધ્યમ સ્થિતીના પણ લોકોજ હશે. બ્રાઝી બધા ગરીબ વર્ગના છે જે ધન તેઓ અગાઉ રાટી રાખતા અથવા સંતાડતા તે ધન હવે તેઓ આ અને આવી બીજી બેંકોમાં વ્યાજે મેલે છે. જ્યારે એવી રીતનું નાણું લેવાની શરૂઆત કરવામાં આવી ત્યારે એવો સવાલ એક જાણકાર આસામીને પુછવામાં આવ્યો હતો કે આ ગરીબના લોકો પાસે આવી રીતે રહેલું નાણું વીસ કે ત્રીસ હજાર હાલર જેટલું હશે કે નહીં? પેલા જાણકારે જવાબ દીધો કે એણે નાણું તો અઢી લાખ હાલર જેટલું હશે પણ મેળવવું

સુરકેલ છે. અત્યારે પણ એ બેંકો જેમની પાસેથી નાણું મેળવી શકે છે તેમની પાસેથી બીજા
 કોઈને નાણું મળી ન શકે. તેનું કારણ એ છે કે એ બેંકોના પાયા પ્રમાણીકપણા ઉપર રચા-
 થેલા છે. એક સભાસદ અત્યારે એમ ગર્વ લઈ શકે છે કે અમારી બેંક બીજા બેંકો કરતાં
 જુદીજ ભાવની છે. જો તેમ ન હોત તો અમે એનો કારભાર કોઈને પણ સોંપી શકીએ છીએ
 તેમ બની શક્યું ન હોત. અત્યારે એ બેંકોના સભાસદ થવા કે એમાં એક ડોલર પણ અના-
 મત મેલેલા અગાઉ પ્રમાણીકપણા માટેનું સરટીફિકેટ રજૂ કરવું પડે છે. જેમને આજબતા ન
 હોઈએ કે જેમની ઉપર વીશ્વાસ રાખી શકીએ નહીં એવા એક પણ માણસને એમાં દાખલ
 થવા દેવામાં આવતો નથી. દાખલ થવા માટેની ફી પાંત્રોસ સેન્ટ (લગભગ એક રૂપયા)
 જેટલી છે અને શેર પાંચ ડોલરનો (લગભગ બાર તેર રૂપયાનો) છે. એ શેરનાં નાણાં
 દર અઠવાડયે દસ સેન્ટ પ્રમાણે હકેતેથી આપી શકાય છે. એ શેરનાં નાણાં પાછાં મળીને
 સભાસદ તરીકેનું રાજીનામું આપી શકાય છે અને એવી રીતે નાણાં પાછાં મળી શકે એમ
 હોવાથી સભાસદોમાં દાખલ થવાને કોઈ અચકાતો નથી. રીતે લાખ ડોલર જેટલું કામ-
 કાજ કરતાં એક પાંચ જેટલી રકમ પણ હોલ્ડિંગ વસુલ ન થવાથી ખોટ ખાતે લખવી પડેલી
 હોય એવી નથી. આ સર્વ નાણું પરગામ કે પરમુલકમાં જવા ન દેતાં ગામમાંજ
 રાખ્યું છે. કોઈ પણ સભાસદે વધારે શેર લીધા હોય તો પણ બેંકની વાધીક સભામાં
 તેને એકજ મતનો અધિકાર રહે છે. નવા સભાસદને દાખલ કરતી વેળા તેને વીશે સર્વે
 સભાસદોના ગત બેલટથી અર્થાત છુપી રીતે લેવામાં આવે છે. વહીવટ માટે ત્રણ કમીટીઓ
 નેમાય છે. એક કમીટી વહીવટનું નીયમીત કામ કરે છે, બીજી કમીટી નાણાંની ધીરધાર
 વીશેની સંભાળ લે છે અને ત્રીજી કમીટી બેંકના કામકાજ ઉપર દેખરેખ રાખે છે. વહીવટ-
 કરનારી અર્થાત પહેલી કમીટીને નાણાંની ધીરધાર કરવાની મુદત સત્તા નથી. ધીરધાર સંબંધી
 કમીટીમાં જે ઠરાવ સર્વાનુમતે થાય તેજ અમલમાં આવે છે. કઇ અને જેટલી જામીનગીરી
 સ્વીકારવી તે નક્કી કરવાનું કામ એ ધીરધાર કમીટીનું જ ગણાય છે. દેખરેખ કમીટીના કોઈ
 પણ ત્રણ સભાસદો ચોપડા તપાસી શકે છે અને જરૂર લાગે તો બેંકનું કામકાજ અટકાવી
 શકે છે. આ રીતે કામ કરવાથી આવી બેંકમાં નાણાં મુકનારને બીજા બેંકોની માફક સંધર
 જામીનગીરી મળે છે અને તે છતાં બેંકો એવી રીતે કામ લઈ શકે છે કે નાણાં ઉછીનાં
 લેનારના હિત માટે સૌથી વધારે કાળજી રાખી શકાય અને વળી બેંક માટે વ્યાજની
 આવક મેળવી શકાય. એ ઉપરાંત વેપારને ખીલવવામાં આવી બેંકો ઘણી મદદગાર થઈ પડે છે.
 કોઈ પણ સભાસદ લોન માટે અરજી કરી શકે છે. તેની આવક જેટલી છે અને તેમાંથી
 લોનનાં નાણાં કેટલા પ્રમાણે પાછાં આપી શકે તે તપાસી તેના પ્રમાણમાં બેંક લોન આપે છે.
 તેમ છતાં એવી લોન ગમે તે કામ માટે લઈ શકાતી નથી. શા કામ માટે એ નાણાં જોઈએ
 છે તે દર્શાવનારી વીગત રપટ્ટ રીતે અરજીમાં રજૂ કરવી પડે છે અને જો એ સભાસદની
 આવક એથી વધે એવું હોય તોજ તેને નાણાં ધીરવામાં આવે છે. નાણાં ઉછીનાં મેળવવા
 માટેની અરજીઓ તો હંમેશાં એટલી બધી મળે છે કે તેના અરધા ભાગનેજ પહોંચી વળ-
 વાનું બની શકે છે. કેટલીક વાર તો અરજીમાં માગેલી રકમના અરધા ભાગ જેટલીજ લોન
 અપાય છે તેમ કરવામાં એવો હેતુ હોય છે કે એ સભાસદ કદકસર ઠરીને આછાં નાણાંથી
 ચોવાનું કામ કરી લે એવી તેને ફરજ પડે. લગ્ન માટે ઘરેણાં ચઢાવવાને કે એવા કોઈ
 કાર્ય માટે નાણાં ધીરવામાં આવતાં નથી, પાટોશીને નાણાં ધીરવા માટે કે નકામો ખર્ચ

મેટેલીક શીર્ણગથી બીલ્ડીંગના આરંભ શોભે છે.

કરેલો હોય તેના બીજા ચુકવવા માટે પણ એ નાણાં ધીરાતાં નથી. જેમાં ભથ્થમ વધારે હોય એવાં સાદુસ માથે લેવા કાગે પણ નાણાં પુરાં પાડવામાં આવતાં નથી. માત્ર જેથી એ લોન લેનારની આવક વધે અને તેમાંથી એ નાણાં પાછાં અટકવી શકે એવી રીતે તેને સુખી કરવા જેવી સ્ત્રીતી હોય ત્યાંજ નાણાં ધીરવામાં આવે છે. દરેક અકટોળર માસમાં છ કે સાત હજાર ડોલર જેટલી રકમ એવી નાની રકમની લોનમાં રોકવામાં આવે છે કે જેનો લાભ લેનારાઓ તેમાંથી પોતાના કુટુંબ માટે અનાજ ડોલરો વગેરે માલ છ કે બાર માસ માટે સરતે ભાવે લઇ રાખી શકે. મકાનો ખાંધવા માટે ભેધતી રકમ પુરી પાડનારી ધીરધાર કંપનીઓ કરતાં વધારે ચારી સગવડ આ બેંક આપે છે કેમકે જે પ્રમાણીક કુટુંબો એવાં ઘરોમાં રહે તેમને માટે બહુજ ઓછે નફે ઘર ગાંધી આપવાનું કામ આ બેંક કરે છે. એ પ્રમાણે મેડુતો વધા-ઝરીગર વર્ગ પોતાને માટે ભેધતાં ઓળારો ખરીદવાને માટે નાણાં બેંક પાસેથી મેળવે છે આ બધા કામકાજમાં વ્યાજનો દર ઘણો ઓછો હોય છે. ઘણીક વાર તો એ દર દૈનિક જેટલો હોય છે. એવી રીતે નાણાં ઉછીકા લેનારને એથી જે લાભ થાય છે તે નોંધવા લાયક છે. કોઈ સમાચરે વેપાર માટે માલ મંગાવ્યો હોય તેનાં નાણાં બે મહીને આપવાનાં હોય પણ જો વહેલાં આપે તો અમુક ટકા વળતરના મળે તેલું એ માલ બીજાને વેચેલો હોય અને તેનાં નાણાં મગવાની વાર હોય તો એ વળતર મેળવી શકાય નહીં. આવે પ્રમગે બેંકમાંથી એ નાણાં ઉછીના લઇને લરી દેવાથી વળતર મેળવી શકાય અને જેને માલ વેચ્યો હોય તેની પાસેથી નાણાં મળેથી બેંકને લોન પાછી આપી દેવય. વળી એ રીતે રોકડાં નાણાં બીજા માટે આપવાનું બને તો તે સલાસદની સાથ વધે અને બીજા માલ વધારે સારે ભાવે પણ મળે. એક વેળા એવું બન્યું કે એક ગાંધીની પત્નીથી બદીસો ડોલરનો માલ એક સલાસદને ભેધતો હતો તે તેલું ખરીદી બેંકની મદદથી બીજાના નાણાં રોકડાં આપ્યા પછા વેચનારને નાણાંની એટલી જરૂર હતી કે તેલું બીજા માલ રહેજ એછે ભાવે આપવાની તુરવજ માગણી કરી પણ એ સલાસદે તે લેવાની ના પાડી; પછા વેપારીને એટલી ગરજ હતી કે તેલું પોતાનો માલ અરધી કીંમતે આપવાનું કહ્યું અને એ સલાસદે બેંકને પુછીને એ બધા માલ અદારસો ડોલરનો હતો તે નવસો ડોલરની કીંમતે મેળવ્યો. એ નવસો ડોલર બેંકમાંથી લેતી વેળા તેલું હાથેની રીત પ્રમાણે એક જાગીન આપવેર પડ્યો પણ તેમા એને કાંઇ મુશ્કેલી ન પડી કેમકે એટલી સસ્તી કીંમતે મેળવેલો માલ સહેલાઈથી વેચીને નાણાં બેંકને લારશે એમ ખાતરી આપવાને કાંઈ મિત્ર આનાકાની કરે નહીં. એ સલાસદે તે પછી માલ એટલા સસ્તા ભાવે વેચવા માડ્યો કે એને સારો નફો પડ્યા છતાં એની ઘરાડી ઘણીજ વધી ગઈ અને પરીણામે એલું એક લોન ધાર્યા કરતાં પણ વહેલી લરી દીધી જેથી બેંકને વ્યાજ તરીકે આપવાની રકમ પણ ઓછી થઈ. એકંદરે એ બીજી લોનની મદદથી મેળવેલા માલ હપ્ત એલું બારસો ડોલર નફો કર્યો. એ લોન લેનારને નફો મળવા હપ્તવં લેણેને માલ સસ્તે મળ્યો અને બેંકના નાણાં જેટલા દીવસ રોકાયાં એજ તેટલા દિવસનું રીતમરનું વ્યાજ તેને મળ્યું. એ પ્રમાણે સી ગરનો સીવવાનો સંચો કે ટાઇપરાઈટર ખરીદવાની જરૂર હોય, તે વેળા તુરત નાણાં આપવાથી જેટલી કીંમતે મળી શકે તેની સરખામણીમાં દર મહીને થોડી રકમ ભરવાની સગવડ તે માલ મેળવવા જતાં આપવી પડે તે રકમ ઘણીજ

વધારે હોય જો તેવી વેળા આખી રકમ એક્ટી વેળા ભરી દેવા માટે નાણાની સગવડ એક માંથી મળી શકે તો ઘણો લાભ થાય. ડેટલીક વાર એ રીતે માલ મેળવતાં કીંમતમાં અરક માગ જેટલો ફેર પડી જાય છે. પચીસ-હાલરની કીંમતે બેંકની મદદથી સીવવાનો સંજો મેળવનાર એક ડોશીને એ રકમના વ્યાજ માટે ત્રણ હાલરથી વધારે રકમ ભરવી પડે નથી અને તે છતાં પોતાની સગવડ બેંકને નાણાં પાછાં આપવાની રાહ તેને મળી હવે પણ જો દર અઠવાડીયે કે મહીને અમુક રકમ આપવાની શરતે એ સંજો તેણે ખરીદે હોત તો લગભગ પ્રચાસ હાલર જેટલી કુલ કીંમત આપવી પડત.

એક ડોશીએ પોતાનું ઘર ગીરા મુકીને પકાણુ પાસેથી ૪૨૬ હાલર ઉછીના લીધા હવે અને તેના ઉપર જખરું વ્યાજ ભરતી હતી. ડેટલીક વાર સુધી વ્યાજ વેંકલીક લંધ હાડમારી વેદી પણ તેણે એકસો હાલર બચાવ્યા પણ તે રકમ લખને એટલું દેવું બોલું કરવાની પકાણુ ના પાડી. જો આખી રકમ એક સાથે પાછી આપે તોજ તે લેવાની પકાણુ હા પાડી. આમ એક્ટી રકમ ભરવાની અશક્તીને લીધે અચાવેલી રકમ પડી રહી અને પાછળથી ખરચાઈ ગંધ. એવું ઘણી વાર જાયું અને એ બધો વખત વ્યાજ ભરવાનું ચાલુ રહ્યું. છેવટે થાકીને તેણે બેંકને આશ્રય લીધો. બેંકે એને જોઈતી રકમ ધીરીને ભારે વ્યાજમાંથી છોડી. ગઈ વ્યાજનો દર બોલો છાવાથી સુદલમાં થોડી થોડી રકમ આપવાનું એને માટે વધારે સહેલું થઈ પડ્યું. બેંકની પાસેથી લેતી વેળા દર મહીને બે હાલર ભરવાની કબજાત આપી હતી તેને જાહેલે દર મહીને ત્રણ હાલર ભરવાને તે શક્તીવાન થઈ અને ચાર વરસમાં તો સુદલ રકમ પણ ભરી દઈને દેવામાંથી તદ્દન છુટી થઈ. છેલ્લે હવેતો ભરતી વેળા તેને હુર્ખનાં આંસુ આવ્યાં. જુના માગનારને એણે સતાવીસ વરસ સુધી વ્યાજજ આપ્યું હતું.

ત્રીચર કંપની જેવી દવાની દુકાન રાખનાર એક વેપારીએ પોતાનું કામકાજ શરૂ કરતી વેળા બોલી થાપણથી ચાલશે એવું માનવાની ભુલ કરી હતી તેથી એની દુકાનમાં કોઈને કોઈ ચીજ જોઈતી વેળાએ ન મળે એવું ઘણીવાર જાનવું. જો તેણે પોતાનું મકાન પંદર હાલર હાલરની કીંમતનું હતું તે ગીરા મુક્યું હોત તો તેને જોઈતી રકમ તુરત મળી હોત પણ એ મકાન ગીરા મુક્યું જેટલી સહેલાઈથી અને તેટલી સહેલાઈથી તે છોડવાય નહીં માટે મકાન ગીરા નહીં મુકવાં બીજી બેંકોમાંથી જ્યારે જોઈએ ત્યારે નાણાં ઉછીના મેળવવાં અને પછી થોડી સુદતમાં તે ભરી દેવાં એવી રીતે એણે રાખી પણ તેમ છતાં એ પોતાની દુકાનમાં જે જે પ્રકારનો માલ જોઈએ તે સઘળો વસાવવા શક્તીવાન થયો નહીં, કેમકે બેંકને નાણાં પાછાં આપવાની અથવા લેન ફરી તાજ કરવાની સુદત ઘણી વાર નડતી અને તે વેળા દુકાનનો બધો માલ કલીયરનસમાં મુકવાની ફરજ પડતી. છેવટે જ્યારે તેણે એ મુશ્કેલીઓ આ કો-ઓપરેટીવ બેંક પાસે વર્જવી ત્યારે તેની પાસેથી છ હાલર હાલર જેટલી મોટી રકમ મકાન ગીરા મુકીને મેળવી શક્યો. પછી કો-ઓપરેટીવ બેંકે એને વીશેશ સગવડ એ આપી કે છ હાલર હાલરની હદ સુધી જ્યારે જોઈએ ત્યારે નાણાં ઉપાડે અને ફરિયાદ તોમાંથી ગમે તેટલાં નાણાં પાછાં આપે. જેટલી રકમ જેટલો વખત વપરાય તેટલીજ રકમનું તેટલીજ સુદતનું વ્યાજ આપવું પડતું. આ પ્રમાણે યવાથી એણે પોતાની દુકાનમાં જોઈએ તે સર્વ પ્રકારનો માલ વસાવ્યો અને પછી એનું કામ એવું સરસ રીતે ચાલ્યું કે એક વરસમાં એના નફામાં છસો હાલર જેટલો વધારો માલમ પડ્યો. સભાસદોની સગવડ એવી રીતે જાળવવામાં

કોઓપરેટીવ બેંકની પધ્ધતી બીજી બેંક કરતાં ઘણી રીતે જુદી પડે છે. બીજી બેંક પામે જો એક સભાસદની અરજી સો ડોલર માટે હોય અને હસ સભાસદોની અરજી હસ જમ ડોલર માટે હોય તો તેમાંથી સો ડોલર માટેની એક અરજી પ્રથમ પસંદ કરવાની વસ્તી બીજી બેંકોને રહે છે ત્યારે કો-ઓપરેટીવ બેંક હસ હસ ડોલર માટેની હસ સભાસદોની અરજી પહેલી સ્વીકારવાનું વધારે પસંદ કરે છે એ પ્રમાણે વધારે સંખ્યામાં અરજીઓ સ્વીકારી શકાય તે માટે એમ ઠગવવામાં આવ્યું છે કે છ હજાર ડોલર કરતાં વધારે રકમની કોઈ લોન આપવી નહીં વળી કોઈપણ સભાસદ વધારેમાં વધારે કેટલા શેર લઈ શકે તે પણ દર વર્ષે નક્કી કરવામાં આવે છે અત્યારે એવી હદ છમે શેરની છે જેની કીમત ત્રણ હજાર ડોલર થાય છે તેમ છતાં છમે શેર રાખનારને એક શેર રાખનારના કરતાં કોઈ પણ રીતે વધારે હક કે લાભ રહેતો નથી લોનની સંખ્યામાંથી થોડો લાભ તો એકથી એકમે ડોલર માટેની હોય છે. ૧૯૧૮માં ત્રણ લાખ ડોલરની રકમની લોન આપવામાં આવી હતી તેમાં નેતુ'ટકા જેટલી લોન માટે માત્ર અંગત જામીનગીરીની લીધેલી હતી એક સારો જામીન મળે તો પછી વધારે જામીનગીરીની જરૂર ગણાતી નહીં કેટલીક મોટી સંખ્યામાં આવી રીતે લોન આપાઈ છે તે બીજી બેંકોવાળા જુએ તો હેબક ખાઈ જાય! તેમ છતાં કો-ઓપરેટીવ બેંકને એમાં તુકશાન લાગ્યું નથી તેનું કારણ એજ છે કે જે માણસો સાથે ઠામ પાડવામાં આવે છે તેમની પસંદગી ઘણી સલાખથી કરાય છે પચાસ ડોલરની રકમની લોનને માટે લાગ તો એ કો-ઓપરેટીવ બેંકના શેરો ધરાવનારાઓને તેમના શેરોની સંખ્યા મ્યાનમાં લઈને આપવામાં આવેલા દેખાશે એવી વેળા એક જામીન લેવાનું પણ માંડી વાળવામાં આવે છે કેમ કે જો એવે પ્રસંગે એ લોન લેનારને કોઈની અંગત જામીનગીરી માગવાની કુરજ પાડવામાં આવે તો કદાચ પાછળથી એમ પણ જાને કે એ વેળા જામીન થનાર પોતે કરેલા ઉપકારના બદલામાં પાછળથી ત્રણસો ડોલરની રકમ માટેના જામીન ખત ઉપર એ સભાસદની સહી માગે તો તેનાથી શરમને લીધે ના પડાય નહીં અત્યાર સુધીમાં એક પણ વાર એવું બન્યું નથી કે જામીન પાસે નાણા માગવાં પડ્યાં હોય જે સભાસદ પોતે લીધેલી લોનના નાણા મુદત પાકે તે દીને આપી ન જાય તેને બેંકના સભાસદોના લીસ્ટ-માંથી દૂર કરવાનો અધીકાર બેંકને છે એ સભાસદ લોન લેતી વેળા તે પાછા આપવા માટે સગવડ બરો વખત પસંદ કરે જેટલી એને માટે છૂટ રાખવામાં આવે છે પણ એકવાર મુદત નક્કી કરી તો તે અગાઉ અથવા તે દીને તેણે નાણા આપવાજ બેઠકએ. વળી કોઈ પણ લોન માટેની અરજી મંજૂર કરવી કે નહીં તે નક્કી કરનારી કમીટીના સભાસદોને જો તેમણે બેલાગ્યા વગર અરજી કરનાર મળવા જાય કે બીજી રીતે ત્રાસ આપે તો તેટલાજ કારણને લીધે અરજી નામંજૂર થવાનો સંભવ રહે છે અને કોઈ વાર તો એ માટે બેંકના સભાસદમાંથી પણ કમી થવાનો સંભવ ધ્યાનમાં રાખવો પડે છે. એક સભાસદે એકવાર ધમકી આપી કે લોન માટેની અમુક અરજી મંજૂર નહીં થાય તો તે બેંકની સાથેના પોતાનો સંબંધ છુટો કરશે. આ સાંભળતાંજ કો-ઓપરેટીવ બેંકના મેનેજરે એ સભાસદના જેટલા નાણા એ બેંકમાં હતાં તેટલા પાછા આપી દઈ એની સાથે બેંકનો સંબંધ બંધ કર્યો. એ સભાસદે પોતાની ભુલ બેઠક અને સંબંધ ચાલુ રાખવા માંગ્યો પણ મેનેજરે ના પાડી. અને બેંકની વહીવટ કમીટીએ તથા દેખરેખ કમીટીએ મેનેજરનો સુકાદોજ બહાર રાખ્યો. તે પછી તેણે સભાસદ તરીકે પોતાનો દાખલ

કરવા માટેની અરજી ઘણીવાર આપી ત્યારે કેટલેક વરસે એની પાસે સંપૂર્ણ માફી મોગા પત્ર લખાવી લઇને એને બેંકમાં ફરી દાખલ થવા દીધો.

આ કો-ઓપરેટીવ બેંકમાં માત્ર મેનેજરનેજ પગાર આપવામાં આવે છે. બાકી બધા સ્વયંસેવક હોય છે. પણ એ સ્વયંસેવકોને એટલું વીવીધ પ્રકારનું કામ કરવાની અને તેમાંથી એટલું શીખવાની વક મળે છે કે બીજી કોઇ પદ્ધતિથી એ પ્રમાણે બની ન શકે. પોતે જ ગામમાં રહેતા હોઇએ તે ગામના લોકોને ઉત્તમિ માર્ગે જવામાં મદદ કરવાનો ઉત્સાહ એથી વધે છે અને એમાં મળતો આનંદ એાર છે. શેરનાં નાણાં જ્યારે ભેઈએ ત્યારે પાછાં મળી શકે એવી ગોઠવણ છતાં આ કો-ઓપરેટીવ બેંકની થાપણ વધતીજ રહી છે. અત્યારે એમ કહી શકાય કે ભેઈટ સ્ટોક કંપનીના શેરોમાં રાકવામાં આવેલી થાપણ જેમ ભરાઈ પડી તે કઢાડવી મુશ્કેલ ગણાય તેવી કાંઈપણ મુશ્કેલી વગર આ બેંકની થાપણ એની જગા લીધી છે. તેમ છતાં એમાંથી મોટી રકમ એકાએક પાછી લઈ જવામાં આવે તો પંચ બેંકના કામને હરકત ન પહોંચે એવું કરવા માટે રીઝર્વ ફંડમાં મોટી રકમ એકઠી કરવાની જરૂર ઉપર હંમેશાં બાર મેલવામાં આવે છે. બેંક જે નફો કરે તેમાંથી પહેલે રીઝર્વમાં કેટલું લઈ જવું તે નક્કી થાય છે અને પ્રોવીડન્ટ ફંડની રકમ વધારવામાં આવે છે. આ પ્રોવીડન્ટ ફંડનો હેતુ એ છે કે થાપણ ઉપર દર વરસે આપવાના વ્યાજનો દર ટકાવી રાખવો અને કોઈ મકાન ખરીદવું કે એવું અણચિંતવું કામ આવી પડે તો તે વેળા કામ લાગે એવે વખતે પણ રીઝર્વ ફંડને અડકવું નહીં એવો હેતુ છે. અત્યાર સુધીમાં રીઝર્વ ફંડ ત્રીસ હજાર ડાલર જેટલું થયું છે પણ સભાસદોમાં તે વહેંચી નાંખવાની મનાઈ કાયદાથી કરવામાં આવી છે. બે કોઈ કારણથી બેંકનું કામકાજ આટોપીને બંધ કરી દેવાનું ઠરાવવાનો પ્રસંગ થાય તો આ રીઝર્વ ફંડ લોકોપ-યોગી કામમાં વાપરવું એમ એ કાયદામાં ઠરાવ્યું છે. એ રીઝર્વ ફંડ તથા પ્રોવીડન્ટ ફંડમાં સારી રકમો મુકાય તે પછીજ શેરો ઉપર વ્યાજ અપાય. આમ હોવાથી એ વ્યાજની રકમ વધતી ચાલી છે. હવે એવો વખત આવ્યો છે કે લોન માટેના વ્યાજનો દર ઘટાડી શકાય. કોઈપણ સભાસદ એક હજાર શેર લઈ શકે એવું કરવાની અને થાપણ ઉપર આપવાના વ્યાજનો દર બાર ટકાનો કરવાની ધારણા છે. એટલું થાય તો એ હજાર શેર જેની પાસે હોય તે ઘડપણમાં એમાંથી થતી આવક ઉપર ગુલશો કરી શકે. સભાસદને માટે એથી સગવડ મેળવી આપવી એવી આ બેંક સ્થાપનારની ઇચ્છા છે આ બેંક શેરોનાં નાણાં લે છે પણ તે રીવાય કોઈપણ પ્રકારની અનામત સ્વીકારતી નથી એટલે શેરો રીવાય એને માથે કાંઈપણ દેવું રહેતું નથી. એ પ્રમાણે થાય તેટલા માટેજ એમ ઠરાવ્યું કે શેરોનાં નાણાં પાછાં લઈ શકાય. એ નીયમ કરતી વેળા ઘણી તરફથી એની વીરૂદ્ધ સલાહ મળી પણ સ્થાપકે એ નીયમને વળગી રહેવામાંજ હડાપણ માન્યું તો તેથી અત્યારે એ બેંકની આવી સારી સ્થિતિ છે. એનું બંધારણ સ્વીકારનારો કાયદો પ્રાંતિક સંસ્કાર પાસે ૧૯૦૬માં મેળવ્યો. કેનેડાનાં આખાં સંસ્થાન માટે આવેલ કાયદો ૧૯૦૬માં તથા ૧૯૧૦માં માગવામાં આવ્યો પણ ન મળ્યો. તેમ છતાં એ સંસ્થાના બુદ્ધિ બુદ્ધિ સર્વે ભાગમાં એના નમુના પ્રમાણે કો-ઓ-પરેટીવ બેંકો સ્થપાતી રહી છે. હજી એવી બધી બેંકોનું ભેગું મંડળ સ્થપાયું નથી બેંક કે તે માટે કાયદાથી સગવડ કરવામાં આવી છે; પણ સેન્ટ્રલ બેંકની ગરજ લેવી. બેંકથી પુરી પડે છે. કેનેડાના સંસ્થાનમાં વસતી પ્રજા બધી લગભગ એક બીજામાં બળી જાય એવી એક વર્ગની હોવાથી આ કો-ઓપરેટીવ બેંકોની હિલચાલને બહુ સરલતા મળી છે. એની ફરોહ ભેઈ થુનાઈટડ સ્ટેટસમાં

દેવીક પ્રાંતીક સરકારેએ પોતાના સુદેકમાં સહકારી સંસ્થાઓ સ્થાપવા માટે નોં. ડેનમરકી-સને ૧૯૦૮ માં બોલોએ અને કેટલાક ભાગોમાં એવી સંસ્થાઓ સ્થાપાઇ પશુ ખરી. બાકીના ભાગના લોકોને એ હીલચાલ માટે એટલી શ્રદ્ધા ન થઇ તોપણુ એમાં કાંઈક સોડું વત્ત છે એમ લાગવાથી તેમણે યુરોપના જુદા જુદા દેશોમાં પ્રતીનીધીઓ મોકલી સહકારની હીલચાલ વીશે માહિતી મેળવવાનાં પગલાં બચાં. તેને પરીણુએ એ હીલચાલ વધતી ગઇ છે અને સહકારની સંસ્થાઓ ઉપર અત્યાર અગાઉ સુકાયેલા અંકુશ ઘટતા ગય છે. એ હીલચાલને જે હરકતો નડે છે તે સર્વનું મુળ એકજ છે કે કો-ઓપરેશન અથવા સહકાર અને જોઈટ સ્ટોક એ બે પદ્ધતિ વચેનો વફાવત કેટલાક જણ સમજી શકતા નથી. ગમે ત્યાં છુટા છવાયા રહેનારા લોકોને માટે જોઈટસ્ટોક કંપની ચાલી શકે. તેમને માટે કો-ઓપરેટીવ સંસ્થા કામ કરી ન શકે. સહકારી સંસ્થાને હેતુ નેતીક ઉત્પત્તિદ્વારા સંપત્તી વધારવાનો છે. જોઈટ સ્ટોકમાં નેતીક ઉત્પત્તી તરફ ભાગ્યેજ લક્ષ અપાય છે. ખેડુતોને લાંબી મુદતની લોન ખેતીની સુધારણા માટે આપવાનું કામ અને આધન વગરનાં પ્રમાણીક માણુસોની ટુંક વખત માટેની ગરજ સંભાળી લેવાનું કામ એ બે પશુ જુદીજ બાબતો છે. હોંદમાં દેવામાં દટાઇ ગયેલા ખેડુતોને ઉદ્ધાર કરવામાં એવી લાંબી મુદતની લોનનું કાર્ય ઉપયોગી થઇ પડે પણ ટુંક મુદત માટે સગવડ આપવાનું કાર્ય પણ તેટલુંજ જરૂરનું અને ઉપયોગી છે. સહકારની હીલચાલ કાંઈ માત્ર ખેડુતોને કાળેજ નથી. સર્વ જાતના લોકો માટે સર્વ વરેહના પ્રસંગોને અનુકુળ થઇ પડે એવી રીત તો ઉપર લેવી બેંકની પદ્ધતિ વર્ણવી છે તેજ છે. એની સાથે જેના લાભ સરખાવી શકાય એવી તો યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં મોરીસ નામના વિદ્વાનની સુચના પ્રમાણે સ્થપાયલી બેંકનેજ ગણી શકશે પણ મોરીસની સુચના પ્રમાણેની બેંક બ્યાન્ક વધારે લે છે અને તેનો લાભ શેરો ધરાવનારને મળે છે. સ્વાઘ્રયની ટેપ પાડવી અને ખીલવવી એ કાર્ય તો કો-ઓપરેટીવ બેંકથીજ બની શકશે. સરકારી મદદની એમાં જરૂર નથી એટલુંજ નહીં પણ એવી મદદ કોઇવાર સહકારી સંસ્થાઓની ઉત્પત્તિમા ભારે વીનકત્તા થઇ પડે છે. કેનેડામાં લેવી બેંક છે તેવી સેક્ટો બેંકો અન્ય સ્થળેએ સ્થાપી શકાય અને ઇટલીની બેંક બ્યોફ નીલન જેણે બનીશ ટકા બ્યાન્ક આપ્યું તેવી મોટી બેંક પણ ઠરેક દેશમાં બે ત્રણ સ્થાપી શકાય. લેવી બેંકના જેવીજ કેટલીક બેંકો આયર્લેન્ડમાં અને હર્લીવુ અમેરીકાના કેટલાક દેશોમાં છે. હોંદમાં કો-ઓપરેટીવ બેંકોનું કામકાજ લગભગ એજ ધોરણ ઉપર કેટલેક ઠેકાણે છે. હોંદમાં કો-ઓપરેટીવ ફેક્ટી સોસાયટી નામથી એને જોળખવામાં આવે છે અને એવી સોસાયટીની સંખ્યા હોંદમાં પાંચ હજાર કરતાં પણ વધારે છે. જાપાનમાં એવી સંસ્થાઓની સંખ્યા આઠ હજારની છે. ઇટલીમાં ઘણી મોટી બેંકોથીજ કામકાજ ચલાવવાનું ધોરણ છે એટલે તેની સાથે સરખામણી કરી શકાય તેમ નથી. જરમનીમાં કો-ઓપરેટીવ બેંક જેવી સંસ્થા ઓગણત્રીશ હજારની હતી તે ઘટીને હવે કેટલી રહી છે તે ખબર નથી રશીયામાં એ કરતાં પણ વધારે છે અને તેની લાગવગ એટલે સુધી વધી ગયેલી છે કે રયાની સરકાર પણ એને કાબુમા રાખી શકતી નથી. સસાસહોની સંખ્યા અને હીપાઈટની રકમ એ બે બાબતોમા જરમનીજ ઓટ છે ત્યાં સમામહોની સંખ્યા નેનું લાખની હતી અને લડાઇ દરમ્યાન સરકાર પોતાને માટે જોઈતાં નાણાં જાનગી બેંકો પાસેથી જેટલાં મેળવી શકી તે કરતાં પણ વધારે રકમ કો-ઓપરેટીવ બેંકો પાસેથી મેળવી શકી હતી. એના સસાસહો કાંઈ વધારે ધનધાન ન હવા પણ તેમની સંખ્યા મોટી હતી અને સરકારને મદદ કર-

માનો ઉત્સાહ તેમનામાં ઘણો પ્રબળ હતો. હવે તેઓ ફરીથી ઉદ્યોગ ધર્મો નવેસરથી જમાવવા માટે પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા છે. દેવી બેંકની માફક કામ કરનારી સંસ્થાઓ ઉદ્યોગ હુન્નરને ઉત્તેજન આપી જન સમાજની નેતીક ઉત્તતી સાધવામાં એટલી ઉપયોગી થઈ પડી છે કે તેની જેટલી પ્રસંશા કરીએ તેટલી ઓછી ગણાય.

હીંદમાં બનતાં રેસા.

જુટનો પાક હીંદમાં જ મુખ્યત્વે થાય છે અને બીજા દેશોને એ પાકની પેદાશનો માલ જોઈએ તે માટે હીંદ ઉપર આધાર રાખવો પડે છે એ વાત એકંદરે ખરી હોવા છતાં લગભગ દરમ્યાન જ્યારે હીંદથી જુટનો માલ નીકાશ કરવામાં સ્ટીમરોની જોઈતી સગવડ ન મળવાથી હરકત થઈ ત્યારે જુટને બદલે પોતાને સવળ પડતાં રેસાનો ઉપયોગ બીજા દેશોમાં થવા લાગ્યો. એ રીતે જુટ વગર ચલાવવાની તજવીજ અથવા તેને બદલે કામ સારી શકે એવા બીજા રેસા શોધી કઢાવવાની તજવીજ તે દેશોમાં હજી પણ ચાલે છે એટલે તેવા પ્રયત્નો સફળ થાય તેટલે દરજે હીંદના જુટના ઉદ્યોગને કાયમનું નુકશાન થયું ગણવું પડશે. તેમ છતાં હજી એવા પ્રયત્નો સફળ થવાને વાર છે એટલા વખતનો લાભ લઈ જુટની પેદાશ હીંદમાં વધારવાના પ્રયત્નો કરવાની જરૂર છે. અત્યાર સુધી એનો પાક બંગાળ તથા આસામ સીવાય હીંદના બાકીના ભાગમાં કરવામાં આવતો નહીં; પણ હવે નામદાર સરકારનાં ખેતીવાડીખાતાં તરફથી એ પાક બીજા પ્રાંતોમાં પણ કરી શકાય તે માટે યોગ્ય જમીન શોધવાના અને ખેતીની રીતમાં જરૂર પ્રમાણે સુધારા કરવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે અને એમાં કેટલેક અંશે કૃતેહ પણ મળી છે. શણુના રેસાને સુવાળા બનાવવાની રીત શોધવામાં આવી છે જેનો ઉપયોગ કરવાથી કેનવાસ બનાવવામાં શણુનો વધારે સારી રીતે ઉપયોગ થઈ શકશે. હાલ જીલ્લામાં ઉંચી સપાટીવાળા ભાગમાં એક જાતના રેસા (જેને અંગ્રેજીમાં સીલ્ક Silt-shrub થી ઓળખવામાં આવે છે તે) ઉગારવામાં આવ્યા હતા અને તેનો લાવ પ્રથમ પંકતીના જુટ કરતાં પણ વીસ ટકા વધારે ઉપજ્યો હતો. એ જાતના રોપા હીંદમાં છેક અજમરયા નથી. ૧૮૮૧ ના વરસમાં અગ્રી—હોર્ટિકલ્ચરલ સોસાયટી એફ ઈડીયા નામના મેંડેજના ચોંપાન્યામાં એ રેસા વિશે કેટલીક વીગત આપવામાં આવી હતી. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે રેસાના બે નમુના રાજશાહી જીલ્લામાંથી બચીહરના રાજાએ ઇંગ્લેંડ મોકલ્યા હતા. તેની તપાસને પરીણામે જુનું કરવામાં આવેલા રીપોર્ટમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે પહેલા નમુનાવાળા માલને જોઈએ તેટલી મુદત સુધી ભીંજવવામાં આવ્યો ન હતો જ્યારે પાછળથી મોકલેલા બીજા નમુના માટે એમ કહેવું પડ્યું કે એને જોઈએ તે કરતાં વધારે સમય ભીંજવી રાખવામાં આવ્યો છે. એની પણ પૂર્વે ૧૮૩૨ માં રાકસબર્ગ નામના વિદ્વાને એ રેસાવાળા રોપાનાં સંબંધમાં અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે એમાંથી ઘણા નાનુંક સુવાળા રેસા મુશ્કેલ મળી શકે છે અને તેને ઘણી રીતે કામમાં લઈ શકાય છે. ૧૮૫૫ માં રાંધલ નામના વિદ્વાને કેટલીક હરીકત બહાર પાડી હતી તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એ રેસાને ભીંજવવા તથા સુકવવા માટેની મહેનત દસ દિવસ સુધી લીધા પછી એ રેસાની બનેલી અરધા અંચ જેટલી જડાઈની ફોરી ચારસો રવડ જેટલું વજન બીકી શકી હતી. કેપટન યાંમસને તે વેળા એવો અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે એ રેસાની લંબાઈ, દેશમ જેવી કુમાશ, અને મજ-

ચુતાઇ બેળાં એને માટે ઇંગ્લંડમાં મારો ભાવ ઉપજ્યા છે. ૧૮૮૬ માં લંડન ખાતે બરસેલાં પ્રદર્શનમાં રજુ કરવામાં આવેલા એક નમૂના માટે ઘણી પ્રશંસા કરવામાં આવી હતી. એનો રૂપેરી રંગ એવો મોહક હતો કે જુદાના ઉપયોગ ન કરી શકાય ત્યાં એ રેસા વાપરી શકાય એમ લાગ્યું અને તે પ્રમાણે ઉપયોગમાં લેવામાં આવતાં સાદાં સુવાળાં કાપડને બદલે એ રેસામાંથી બનેલો માલ વાપરી શકશે એમ અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો હતો. ૧૮૯૦ માં ઉપર જણાવેલા ચોપાન્યામાં આવેલાં એક લેખમાં એવી વીગત રજુ થઇ છે કે એ રેસાની એક નત (અંગ્રેજીમાં જેને *Silk Rhombifolia* શબ્દોથી ઓળખવામાં આવે છે તે) ની પેદાશ માટે એક ઠંઠાણે પ્રયત્ન કરવામાં આવતાં એકર દીઠ પાંચ મણ અને ઓગણીસ શેર જેટલા એ રેસા મળ્યા હતા. એ રેસા જેથી કહાડવાના કામમાં સંચાની મદદ લેવી મુશ્કેલ પડી પણ છેવટે જ્યારે રેસા કાઢવામાં આવ્યા ત્યારે જુદાં કરતાં વધારે સારા નીવડ્યા. ૧૯૦૭ માં એ રેસા ઇંગ્લંડ મોકલવામાં આવ્યા ત્યારે તેને માટે ટન દીઠ બારથી અઢાર રૂપયાનો ભાવ મળી શક્યો હતો. જો એ રેસા આરસો કે પાંચસો રતલ જેટલા જથ્થામાં મોકલી શકાય તોજ એને માટે હજી વધારે સારી રીતે તપાસ લઇ શકાય (વાંચો અંગ્રેજીમાં સર જ્યોર્જ વોટસની ધી કમર્શિયલ પ્રોડક્ટસ એન્ડ ઇંડિયા—પ્રાન્ટ ૬૯૧) એટલી તપાસમાં ફેરેડ મળે તો હિંદમાં એ રેસાની પેદાશ કરવાનો ઉદ્યોગ જમાવવા માટે વધારે પ્રયત્ન થઇ શકે. સીસલ હેમ્પ નામની નતના રેસાના રોપાની પેદાશ હાલમાં બહુજ નાના પાયા ઉપર છે પણ એમાં સુધારો વધારો કરવા માટે પ્રયત્ન ચાલે છે. ૧૯૧૧ માં માંડલે ખાતે વાવેલા પાકમાંથી એકર દીઠ આઠસો ચાળીસ રતલ જેટલા મુકા રેસા મળી શક્યા હતા. રેસાની એ શીવાય પણ ઘણી નત હિંદમાં વાપર છે જે વીશે કેટલાક છુટક ઇશ્વારા ૧૯૦૭ માં લંડન ખાતે પ્રગટ થયેલા વર્લ્ડસ કમર્શિયલ પ્રોડક્ટસ નામના ગ્રંથમાં ૩૨ થી ૩૨૫ સુધીમાં નજરે પડે છે. એવા રેસા આપનારા રોપાઓના શુષ્ક હોષ વીશે તથા હિંદમાં હાલ તે ઉગાડવાનું ક્યાં બની શકે તેમ છે તે વીશે સંપૂર્ણ તપાસ લેવાની હજી ઘણી જરૂર છે. હિંદની ઔદ્યોગિક તથા વ્યાપારિક ઉત્પત્તિ માટેના અર્થનોમાં આવી તપાસ પણ અગત્યનો સાગ લેશે એમાં શક નથી.

હિંદની સ્ટીમરો અને બંદરો.

હુનીયામાં બધા સમુદ્ર અને સાગરોના મધ્યમાં જુમધ્ય સમુદ્ર છે એમ કહેવાય છે પણ 'મરુ' મધ્ય સ્થળ તો હિંદની આસપાસનો ફરીયો છે. હિંદની સાથેના હુનીયાના વેપારનું એ મધ્યબિંદુ હોવા ઉપરાંત પૂર્વના દેશો જેવા કે ચીન જાપાન આસ્ટ્રેલીયા વગેરે સાથે આફ્રીકા અને યુરોપનો વેપાર એજ માર્ગે ચાલે છે એટલે વહાણવટીઓના કામકાજનું મધ્યબિંદુ એજ છે અને તેમાં પણ જે વેળા સ્ટીમરમાં લરી જવા માટે બીજો માલ ન મળે તે વેળા હિંદનો માલ તો હાજર છે જ કેમકે હિંદ પાસે પોતાની સ્ટીમરો ન હોવાથી પરદેશોની સ્ટીમરોનો આશ્રય યોગ્યવા માટે હિંદુસ્તાન હુમિયાં ટાંપીને બેઠેલું હોય છે. વળી દરિયા કાંઠે બંદરોની સગવડ ન હોવાથી જે થોડાં બંદર છે ત્યાંજ સઘળું કામકાજ કરવું પડે છે, હવે બીજા બંદરો જોડીને અને હાલનાં બંદરોએ સગવડ વધારીને વેપારીઓની અગવડ દૂર કરવાના પ્રયત્નો થાય છે તે કરતા પણ વધારે ધ્યાન પૂર્વક હિંદીઓની માલેકીની સ્ટીમરોની સંખ્યા વધારવા માટે ખટપટ ચાલી રહી છે. હિંદી વેપારીઓ સ્ટીમરો ખરીદ કરે છે જે

ક્રીનારા ઉપર ફેરવવામાં આવશે અથવા પુર્વ આફ્રીકા કે ઈરાની અખાતના બંદરે જ આવ કરશે. લોયલ્ટી જેવી જે સ્ટીમરો સીંધીયા કંપનીએ ખરીદી છે. તે યુરોપના બંદરોએ પણ આવ જા કરે એવી છે. હાઈને વેપાર વધતા જાય છે તેથી વધારે સ્ટીમરોની જરૂર ઘણી છે. હાઈમાંની રેલ્વેઓનો સંગવડ જોઈએ તેટલી ન હોવાથી ક્રીનારે ફરતી સ્ટીમરોને પણ વીશેષ કામ મળે છે. હાથલા તરીકે આ રેલ્વે મારફતે મોકલવા કરતાં કોસ્તા ઉપર ફરતી માલ સ્ટીમરો મારફતે મોકલવાનું સંસ્તુ પડે છે તે સ્ટીમરોની સંખ્યા હાઈએ ખરીદે તેમાં જે મુશ્કેલી પડે તે કરતાં વધારે મુશ્કેલી એ સ્ટીમરો ફેરવવામાં એમને નડે છે અને તે એ છે કે સ્ટીમરો ઉપર કામ કરનારા સારા અમલદારો પુરતી સંખ્યામાં મળતા નથી અને એ કામ શીખવવા માટેની તાલીમશાળાઓ જેવી ગોઠવણ નથી. એવી શાળાની ગોઠવણ કરી આપવાની યોજના ઉપર હાલમાં કલકત્તા ખાતે વિચાર ચલાવવામાં આવે છે તે ખુશી થવા જોગ છે. હાઈના બંદરોમાં મુખ્ય પાંચ કલકત્તા, મુંબઈ, રંગુન, મદ્રાસ અને કરાંચી છે. એ સર્વ ઠેકાણે પોર્ટ ટ્રસ્ટ સ્થપાયાં છે. બંદરની સંભાળ લેવી, ત્યાં જોઈતી સગવડ પુરી પાડવી, આયાત નીકાશ થતા માલ ઉપર બંદર વેરો લઈ તેમાંથી બંદરનો ખીલવણી કરવી વગેરે કાર્યો માટે તેમને જોડાળી સત્તા આપવામાં આવી છે. એડન ઉપર રાજકીય સત્તા મુંબઈ સરકારની ગણવામાં આવે છે પણ એડન સાથેના વેપાર પરદેશી સાથેના વેપારમાં ગણાય છે. મે મહીનાથી સપ્ટેમ્બર સુધી પશ્ચિમ ક્રીનારા ઉપરના બંદરો તરફનો દરીઓ તોફાની રહેતો હોવાથી માલની લાવ લઈ જા માટે તે નકામા પાડે છે. હાઈના પુર્વ કોસ્તા વરફાનું બંદરો પણ સગવડ વગરનાં છે. મદ્રાસ ખાતે સ્ટીમરો લંગર નાંખી શકે એવી ગોઠવણ કરવાના પ્રયત્નો ડેટલેક અંશે ફત્તેહમંદ થયા છે. કલકત્તાનું બંદર દરીયાથી જરા આવે છે એટલી એને મુશ્કેલી નડે છે. વળી ત્યાં હુગલી નદીમાં કચરાના થર જાહે છે. ઘીજ બંદરોએ માલ લાવવા લઈ જવા માટે રસ્તાની સગવડ નથી અને ડેટલાંક તો દરીયામાં પડતી તટીના ક્રીનારે દરીયાથી આધાર છે.

પંજબ, સીંધ, સંયુક્ત પ્રાંતો, અફઘાનીસ્તાન, તથા બહુચીરતાન સાથેના વેપાર માટે મુખ્ય બંદર કરાંચી છે. ત્યાં મહાસાગરમાં ફેરે એવી મોટી વીસ સ્ટીમરો દરીયા કાંઠે રહી શકે છે. સર્વ સ્ટીમરો એકજ લાઈનમાં રહી શકે એટલા ક્રીનારા ઉપર સ્ટીમરો રાખવાની તથા માલ ઉતારવા ચઢાવવાની અને વખારની સગવડ છે. મુંબઈની જોડાંજલાલીનું તો જેટલું વર્ષન કરીએ તેટલું થોડું છે. મેલ સ્ટીમરો ૧૮૩૮માં મુંબઈ આવતી થઈ તે પછી આજ સુધીમાં મુંબઈના વેપાર ઘણાજ વધી ગયો છે. ૧૯૧૮-૧૯માં મુંબઈ બંદરે થયેલી આયાત ૮૬૧ લાખ પાઉંડ અને નીકાશ ૬૭૮ લાખ પાઉંડ જેટલી હતી. રેલ્વે સાથે જોડાણની સગવડ મુંબઈ બંદરે બહુ સરસ છે. બંદરની લંબાઈ ૬૬ માઈલ જેટલી છે. સીંધરી તરફ વખારો વગેરેની સગવડ ઘણી સારી છે. ત્રોમે ખાતે તેલની સ્ટીમરો ખાલી કરવા માટેની સગવડ ઉત્તમ છે. ખલાસીઓ તથા સ્ટીમર ઉપર જોઈતા અમલદારોને માટેની તાલીમ અને શિક્ષણ આપનારું ખાતું મુંબઈમાં સ્થાપવાની જરૂર છે. સુરવ, ભરૂચ, વગેરે બંદરો ખીલાવવા માટે પણ સારો પ્રયત્ન કરવો ઘટે છે. ગાંધીસરનાં રાજ્ય વરફાની નજીકમાં દરીયા ક્રીનારે બંદરની સગવડ મેળવવા માટે, અને કોચીન ખાતેના સતાવાળાઓ તરફથી કોચીમનું બંદર ખીલાવવા માટે, પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે તે પ્રશંસાપાત્ર છે. અને ભાવકલ ખાતે એલું બંદર માય એવી યોજના પણ તૈયાર થઈ છે એમ કહેવામાં આવે છે.

હાથી પોલીસ કહેલા ટેબલ ટોપ ખરીદ કરવા ક્યાં જરૂરો ?

હીંદમાં દેવેવાળાઓને પોતાના દર અતીશય વધારી દેતાં અટકાવવા અને વેપાર માટે દેલ્હેના કરતા પણ વધારે સસ્તાં સાધનો પુરાં પાડવા માટે જાંદશની સંખ્યા તથા સગવડમાં ઘણા વધારા કરવાની અતીશય જરૂર છે.

રસાયણી ચીજોનો ખર્ચ અને ઉલોગ.

હીંદની ઉત્પત્તિ માટે અમુક પ્રકારની રસાયણી ચીજો બનાવવાના ઉદ્યોગની હીંદમાં બહુ જરૂર છે. હાલમાં એવી ચીજો બનાવવા માટે હીંદમાં પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે એમાં અથરથાન સલ્ફ્યુરીક એસીડનું છે. બરમા માઇન્સ કંપની લીમીટેડ બરમાની ખાણોમાંથી મળેલા જસતવાળા પદાર્થોને ધાડચી ખાતે લાવી ત્યાં શુદ્ધ કરવા માટે કારખાનું કાઢનાર છે. એ કાચો માલ મોટા ભાગે ઝીંક સલ્ફાઇડ હોય છે એટલે તેને શુદ્ધ કરવાની ક્રીયા દરમ્યાન સલ્ફ્યુરીક એસીડ બનશે અને તે એટલો સસ્તો પડશે કે યુરોપમાં એ એમીડ બનાવવા માટે થતા ખર્ચ કરતાં વધારે મોંઘો નહીં પડે. અત્યાર સુધી હીંદમાં એ માલ મોટા પાયા ઉપર બનતો ન હતો. જે થોડાક બનતો તેને માટે ઇટલી તથા જાપાનથી આયાત કરવામાં આવેલા બંધક ઉપર આધાર રાખવો પડતો. લગાઇ દરમ્યાન એ માલની આયાત ૩૧૯૭ ટન ઉપરથી ઘટીને ૨૧ ટન જેટલી થઇ ગઇ અને તૈયાર સલ્ફ્યુરીક એસીડ ઇંગ્લંડથી આપતો તેની આયાત ૧૯૧૪માં ૧૫૨૮ ટન જેટલી હતી તે ઘટીને ૧૯૧૮માં ૩ ટન જેટલી થઇ હતી એટલે અંશે અત્યાર સુધી હીંક પરબીન છે પણ ઉપર જણાવે તેમ એ ચીજોની જલદી સુધરવાનાં ચીનક કેમ્પાઇ છે.

બીજી અગત્યની રસાયણી પદાર્થ નાઇટ્રીક એસીડ છે પણ તેના ખર્ચ હીંદમાં બહુ મોટો નથી અને પેદાશ હીંદમાં બેઝએ તેટલી છે. હાઇડ્રોક્લોરિક એસીડ પણ અગત્યની વસ્તુ છે પણ એની પેદાશ હીંદમાં પોતાની હાજત માટે પુરતી છે અને તેથી એની આયાત બહુ થોડી રહે છે.

પ્લીગીંગ પદાર્થોની આયાત હીંદમાં લગાઇ દરમ્યાન વધીને ૫૦૧૨ ટન જેટલી થઇ હતી. ૧૯૧૭-૧૮માં જાપાનથી માલ ૩૦૬૨ ટન જેટલો આવ્યો હતો. લગાઇ દરમ્યાન એના ભાવ એટલા વધી ગયા છે કે ઇંગ્લંડથી આયાત થતો એ માલ ૩૪૪૫ ટન ઉપરથી ઘટીને ૧૮૮૬ ટન જેટલો થઇ જવા છતાં એની કીમત ૧૯૨૧૬ પાઉન્ડને બદલે ૩૦૪૪૮ પાઉન્ડ જેટલી થઇ હતી.

સોડાવાળી ચીજોની આયાતમાં પચાસ ટકા જેટલો વધારો લગાઇ દરમ્યાન થયો હતો. સોડાએશ ઇંગ્લંડથી ૧૯૧૪માં ૨૨૧૯૨ ટન જેટલી હીંદમાં આવી હતી જ્યારે ૧૯૧૮માં એ આયાત ૨૭૬૯૮ ટન જેટલી હતી જેની કીમત ૧૪૬૫૭૬ પાઉન્ડ હતી. બાઇકારબોનેટ એાઇ સોડાની આયાત પણ વધીને ૧૯૧૮માં ૪૯૦૩ ટનની થઇ હતી તેની કીમત ૩૮૦૭૨ પાઉન્ડ હતી. કોસ્ટીક સોડાની આયાત ઇંગ્લંડથી ૧૯૧૪માં ૫૧૫૩ ટન જેટલી થઇ હતી તે ઘટીને ૧૯૧૮માં ૨૮૫૦ ટન જેટલી હતી પણ તેના તેના ભાવ વધી ગયેલા હોવાથી ૧૯૧૪માં આયાત નો કીમત ૫૦૨૨૪ પાઉન્ડની હતી તેને બદલે ૧૯૧૮માં ૯૧૬૭૪ પાઉન્ડ હતી. સોડીયમબાઇ કોમેટ ૧૯૧૮માં ૩૭૬ ટન જેટલું આયાત થયું હતું તેની કીમત ૩૨૮૪૦ પાઉન્ડ હતી. સોડા કોસ્ટલની આયાત ૧૯૧૮માં માત્ર ૮૩ ટન જેટલી હતી. હીંદમાં જાપાનથી સોડા ઇંગ્લંડની આયાત પાંચ ટનથી વધીને ૬૫૮ ટન જેટલી થઇ હતી.

પૂર્વ આફ્રીકાથી સાફ કર્યા વગરનો સોડા મગદી સોડા કંપની હિંદુસ્તાનમાં મોકલે છે અને તેને કલકત્તા ખાતે સાફ કરવામાં આવ્યા બાદ ઈંગ્લંડથી આવેલાં માલ સાથે એ હરી કાંઈ કરે છે. તોર્વે, જર્મની, તથા ઈંગ્લંડથી દર વરસે એક હજાર ટન જેટલો કેન્થાયમ કાર બાઈડ હિંદમાં લડાઈ અંગાઉ આયાત થતો હતો તે લડાઈ દરમ્યાન ઘટીને ૧૯૧૭-૧૮માં ૬૪૦ ટન જેટલો રહ્યો હતો. એ આયાત પાછી વધવાની આશા રાખવામાં આવે છે.

ડીસઈફેક્ટન્ટ ૮૮ ટકા ઈંગ્લંડથીજ આવે છે ૧૯૧૮માં એ આયાત ૧૬૮૨ ટન જેટલી હતી જેની કીંમત ૮૩૩૭૫ પાઉંડ હતી. બાકીની આયાતમાં ઘણો ભાગ બંધાનનો હોય છે.

પાઉડર એટલે કે ભુકા જેવો પદાર્થ હિંદમાં મોકલનારે એને કાચની બાટલી કે બરલીમાં મોકલવાની સંભાળ રાખવી પડે છે. જો ધાતુના વાસણમાં મોકલાય તો હિંદમાં પડતી ઠંડી કે ગરમીની અસર ધાતુની વસ્તુની અંદર પશુ પહોંચે છે અને તેથી એ ભુકા બગડે છે. નાઈટ્રીક સલ્ફ્યુરીક અને એવા એસીડ માટે અડાવીસ સ્વલની બરલીઓ વધારે પસંદ કરવામાં આવે છે. એવી બે બરલીઓ લાંગી ન બાય એવી પેટીમાં મોકલવીને મોકલાય છે. હિંદના વેપારીઓ એવો માલ આયાત કરતી વેળા હિંદના બંદરે માલ મળે એવી રીતની સી. આઈ. એફ કીમવથી સોદા કરવા રાજી હોય છે અને એવી સગવડ માટે સ્ટેન્ડ વધારે ભાવ આપવો પડે તો પણ તે માટે પણ આનાકાની દરવા નથી.

આરેટ્રેલીયા ખાતે ઈંગ્લંડથી જતી રસાયણી ચીજોમાં મુખ્ય સાચેનાઈડ છે જેનો સોનું શોધવાના કામમાં ઘણો ખર્ચ પડે છે. ૧૯૧૪માં એ જથ્થો ૧૭૭૬ ટન જેટલો હતો જેની કીંમત ૧૫૧૭૪૪ પાઉંડ હતી લડાઈ દરમ્યાન એની આયાત ઘટી હતી. વીક્ટોરીયા વંશ દ્વારા આરેટ્રેલીયામાં એ બનાવવાનાં કારખાનાં છે પણ તેમાં બનતો માલ આરેટ્રેલીયાને માટે પુરતો થઈ પડતો નથી. આદકલી બનાવવાં માટેનાં કારખાનાં આરેટ્રેલીયામાં, ઉભાં કરવા વીશે વીચાર ચલાવવામાં આવે છે. સોડા એશ ઇંગ્લંડથી આરેટ્રેલીયા ખાતે ૧૯૧૮ માં ૧૩૭૧૪ ટન જેટલી ગઈ હતી જેની કીંમત ૮૧૪૭૦ પાઉંડ હતી. એવીજ બીજી ચીજોની વીગત નીચે પ્રમાણે છે:—

માલ.	વરસ.	જથ્થો.	કીંમત-પાઉંડ.
કારટીક સોડા.	૧૯૧૮	૪૩૧૮	૧૩૧૧૨૫
બાઈ કારબોનેટ એસિડ સોડા	"	૩૮૩૩	૩૧૧૫૪
સોડીયમ બાઈક્રોમેટ.	"	૩૧૦	૩૧૮૦૫
કુલ સોડા કંપાઉંડસ	"	૩૧૨૬૪૮
ટારટરીક એસીડ.	"	૫૯
કલોરાઇડ એમોન્યા.	"	૫૮	૩૧૪૧
કોપરસલ્ફેટ.	૧૯૧૪	૫૨	૨૧૬૨૧
"	૧૯૧૮	૩
ડીસઈફેક્ટન્ટ.	"	૧૬૦૯	૮૭૮૨૭

હવે વ્હાઇટલેડ અને ઝીંક ઓક્સાઇડની પેદાશ આરેટ્રેલીયામાં થાય છે અને યોડા વખતમાં એ એટલી વંધી જશે કે ત્યાં તેની આયાત કરવાની સુદલ જરૂર રહેશે નહીં એટલુંજ

નહીં પણ કદાચ તેની નીકાશ પણ કરવા લાગશે. ખાતર વરીકે વપરાતી રસાયણી ચીજોમાં ૫૯૩૪ ટન જેટલી સુપરફોસ્ફેટની આયાત ૧૯૧૪ માં થઇ હતી. લગભગ દરમ્યાન તે છેક થઇ ગઇ છે. ન્યુઝીલેન્ડ ખાતે પોટાશીયમ સાધનાઇડ અને સોડીયમ સાધનાઇડ ઇંગ્લેન્ડથી ૧૯૧૮માં ૩૩૪ ટન એટલે ૩૪૬૫૧ પાઉન્ડની કીંમતનું આયાત થયું હતું. ઇંગ્લેન્ડથી મોઝા કંપાઉન્ડની ચીજ ન્યુઝીલેન્ડ ખાતે નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે ગઇ હતી—

માલ.	૧૯૧૪ માં	૧૯૧૮ માં.
ટન.	ટન.	ટન.
સોડા એશ. ...	૧૧૩૨	૨૪૫૬
બાઇ કારબોનેટ ...	૧૦૧૧	૧૦૮૬
કૅસ્ટીક સોડા --	૯૬૬	૬૪૯
બીલ પદાર્થો --	૭૫૬	૮૬૯

એ ઉપરાંત ઇંગ્લેન્ડથી જેમીક સ્લેગ ૨૦૦૮૬ ટન જેટલો ૧૯૧૪માં ન્યુઝીલેન્ડ ખાતે ગયો હતો. લગભગ દરમ્યાન એ આયાત બંધ પડી હતી.

દક્ષીણ આફ્રિકામાં સોડા સાધનાઇડ ૧૯૧૮ માં ૬૮૬૭૯૭૪ રતલ જેટલો આયાત થયો હતો જેની કીંમત ૩૦૯૯૩૭૬ પાઉન્ડ હતી. એમાં લગભગ બધો માલ ઇંગ્લેન્ડથી આવેલો હતો. સાધનાઇડ પોટાશની આયાત એ વરસમા ૯૧૧૭૩૪ રતલ જેટલી હતી જેની કીંમત ૩૮૫૦૨ પાઉન્ડની હતી. ૧૯૧૮ માં સલ્ફ્યુરીક એસીડ ૧૦૭૪૦ રતલ અને નાઇટ્રીક એસીડ ૫૧૬૧ રતલ જેટલું આયાત થયું હતું. વપરાશ માટે જોડતો માલ મોટે ભાગે દક્ષીણ આફ્રિકામાં જ બનાવાય છે. કેલ્શ્યમ કારબાઇડને બધ ત્યાં થયો રહે છે. ૧૯૧૮માં તેની આયાત ૫૦૩૮૨૧૯ રતલ જેટલી હતી જેની કીંમત ૭૨૬૩૫ પાઉન્ડની હતી એમાંથી ૩૦૬૯૮૪૦ રતલ કેનેડાથી, ૧૫૧૬૫૧૫ મોર્વેથી, ૩૬૮૧૮૫ રતલ માલ યુનાઇટેડ સ્ટેટસથી આવેલો હતો.

શાળુ બનાવવા માટે કૅસ્ટીક સોડા ૬૨૩૫૨૦૧ રતલ જેટલો ૮૭૭૫૪ પાઉન્ડની કીંમતે ૧૯૧૮માં આયાત કરવામાં આવ્યો હતો. તેમા ૫૫૧૪૪ રતલ યુનાઇટેડ સ્ટેટસથી આવેલો હતો. બપાવે જાણીતો માલ ઇંગ્લેન્ડે મોકલેલો હતો.

લોક મગલી ખીટીય ઇસ્ટ આફ્રિકામાં આવેલું છે. ત્યાંથી કારબોનેટ એક્સ સોડા દક્ષીણ આફ્રિકા ખાતે મોકલાય છે. ૧૯૧૮માં એની રીતે લગભગ નીસ લાખ રતલ માલ ત્યાં ગયો હતો જ્યારે ઇંગ્લેન્ડથી ૨૮ લાખ રતલ અને યુનાઇટેડ સ્ટેટસથી માત્ર અઢી લાખ રતલ માલ ત્યાં એજ પ્રમાણે આયાત થયો હતો. દક્ષીણ આફ્રિકામાંથી માંસ નીકાશ કરવાનું વધતું જાય છે અને તેને માટે આઇસની જરૂર પડે છે. આઇસ બનાવવા માટે એમોનીયાનો ખપ પડે છે પણ ટ્રાન્સવાળા બનાવવાના કામમાંથી એમોનીયા પણ મેળવાય છે એટલે તેની બહુ આયાત કરવી પડતી નથી. ત્યાં ૧૯૧૮ માં એન્હાઇડ્રસ એમોનીયાની આયાત ૧૧૪૪૦૦ રતલ જેટલી થઇ હતી જેમાં ૬૫૫૬૬ રતલ આસ્ટ્રેલીયાથી અને ૪૮૮૩૪ રતલ ઇંગ્લેન્ડથી આવેલો હતો. કારબોનેટ એક્સ એમોનીયા ૬૩૬૭૨ રતલ જેટલો ઇંગ્લેન્ડથી આવ્યો હતો. ટંકાયુઆર અગાઉ તો ઇંગ્લેન્ડથીજ આવતો હતો પણ હવે થોડો થોડો યુનાઇટેડ સ્ટેટસથી પણ આવે છે. ૧૯૧૮માં એની આયાત ઇંગ્લેન્ડથી ૫૨૬૩૭૬ રતલ જેટલી અને યુનાઇટેડ સ્ટેટસથી ૧૩૩૧૧૮ રતલ જેટલી થઇ હતી. ક્લોરિનાઇડ એક્સ લાઇમની આયાત ૧૯૧૫માં ઇંગ્લેન્ડથી ૨,૨૦,૧૮,૬૩૨ રતલ જેટલી થઇ હતી ૧૯૧૮માં એની આયાત ૬૧૬૪૩૪ રતલ જેટલી ઇંગ્લેન્ડથી ૮૬૩૦૯૬ રતલ જેટલી યુનાઇટેડ સ્ટેટસથી થઇ હતી.

ટેનીક એસીડની આયાત ૧૯૧૮માં ૨૪૩૨ સ્લેટલો હતી જેની કીંમત ૬૪૫ પાઉંડ હતી એ માલ ચુનાઈટ ટેટસથી અને સ્વીટઝર્લેંડથી આવેલો હતો.

કેનેડામાં રસાયણી પદાર્થોની પેદાશ વધતી જાય છે. અનીજ પદાર્થોમાંથી બતાવેલા એસીડ અને ગ્લેશીયલ એસીડ એસીડની પેદાશમાં થતો વધારો ધ્યાન ખેંચે એવો છે. મેગ્નેસાઈટ, આયર્ન ક્રોકો, ક્રોકો, અને ઇન્ડિયન સોલ્ટની પેદાશમાં પણ વધારો દેખાય છે. એસોનીયા ક્લોરાઈડ બનાવવા માટે એક કંપની સ્થપાઈ છે. ઇંગ્લેંડથી કેનેડા ખાતે સોડા કંપાઉંડસનો જુદો જુદો ભાવનો માલ કેટલો મોકલવામાં આવ્યો હતો તે નીચે દર્શાવ્યું છે:—

માલ	૧૯૧૪માં	૧૯૧૮માં
	ટન	ટન
સોડા એશ	૬૩૬૬	૮૨૬૩
બાઈ કાર્બોનેટ	૨૫૮૪	૬૨
ક્રોસ્ટીક સોડા	૪૪૮	૧૦૦
બાઈ ક્રોમેટ	૨૦૨	૮૫
સોડા ક્લોરલ	૧૪૭૨	—
બીજા ભાગો	૭૦૨	૫૪૮

રંગ, શેગાન, વગેરે પદાર્થો હવે કેનેડામાં થણા અને છે અને દક્ષીણ આફ્રીકા, ચીન તથા જાપાન ખાતે મોકલવામાં આવે છે.

બહેર ખખર.

નણ ચંદ્ર છાપતુ કુદરતી કેસર વાપરો.

સુખઈ તથા દેશાવરોમાં તથા રાજસજવાડામાં અને મંદીરામાં લગભગ આબીસ વષ ઉપરાંત વખણાયલું અને જાણીતું

તદ્દન ચોખ્ખું અને ચૂંટી કાઢેલું નણ ચંદ્ર છાપતું પવિત્ર કેસર.



ફૂડ માર્ક.

ઉપર લખેલી છાપમાં ફોઈ પણ જાતની અપવિત્ર ચીજની મીલાવટ બીલકુલ નથી. તેના માટે સારાં સર્ટીફિકેટો અને હંચા અભિપ્રાયો મળ્યા છે એક વખત વાપરવાથી ખાતી થયે. બજારમાંથી ખરીદ કરતી વખતે ડગ્ગાની દોર તથા પેકીંગ બરાબર તપાસી લેવી. નકલી માલથી સાવધ રહેવું.

બીજી પણ દરેક જાતની કેસર જથ્થાબંધ તથા છુટક અમારી દુકાનેથી મળશે. બહાર ગામના ઓર્ડરો દીકાવત બાવે જથ્થાબંધ તથા છુટક બી. પી. સી મોકલવામાં આવે છે. એક વખત દ્રાયલ આપવા મહેરબાની કરવી.

કા. ખટાઉ લધાની કુંઠ.

કેસરના વેપારી અને કમીશન એજન્ટ, માંડવી વડગાદી—સુખઈ.

મેટેલીક શીલીંગથી બીલીંગનો ચારો ચોતો છે.

દર વર્ષે કરોડો રૂપિયા

પરદેશ જતા અટકાવવા હોય

તો તમારા માલ મીલકત અને ગોડાઉનનો

આગનો વીમો

ધી યુનીવર્સલ ફાયર ઍન્ડ જનરલ

ઇન્સ્યુરન્સ કંપનીમાં ઉતરાવો.

એમ. કાનજીની કું.

એનજી એજન્ટસ.

૨૫ ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ કાટ મુંબઈ.

તા. ક.—(જે દેશના પૈસા દેશમાં રહેશે તો તેનો લાભ પણ તમને
મળવા સંભવ છે.)
(૬૮)

સોના ચાંદીની આયાત નીકાશ ઉપર સરકારી અંકુશ.

સોનાની આયાત હીંદમાં છુટથી થવા દેવા માટે હીંદની વેપારી આલમ વરદ્ધી નામદાર સરકારને જે આગ્રહ કરવામાં આવતો હતો તેને માન આપીને એવી છુટ આપવાનું પગલું છેવટે સરકારે લીધું છે; એટલે દરજ્જે એ ધીના ખુશી થવા ભેગ છે; પણ તેટલા ઉપરથી એમ નથી સમજવાનું કે જે હેતુથી એવી છુટ આપવાની સરકારે અત્યાર સુધી ના પાડી હતી તે હેતુમાં તે નીષ્ફળ થઇ છે. લગાઇ દરમિયાન હીંદમાં સોનાની આયાત થતી અટકાવવામાં આવી તેને લીધે હીંદમાં સોના માટેની માંગણી વધી ગઇ તેવે પ્રસંગે એ મનાઇ એકદમ રદ કરવા જતાં સોનાના વેપારીઓને લાભ થવાનો ઘણો સંભવ રહે. એ લાભ તેમને ન આપતાં હીંદી સરકારે પોતે લીધા છે. હવે હીંદની સોનાની લુપ્ત થાકી ઘણી ભાગી છે એટલે હીંદમાં સોનું આયાત કરનારને ઘણો લાભ થવાનો બહુ સંભવ રહેલો ન ગણાય. તેવી સ્થિતિ લાભ્યા પછીજ સરકારે સોનાની આયાત માટે છુટ મુકી છે. ધીજી રીતે જોઇએ તો ચાંદીના ભાવ ગઠગઠે ત્યાં સુધી સોનું ખરીદવાની હીંદી સરકારને કયે વખતે કેટલી ગરજ પડશે તે અગાઉથી કહેવું મુશ્કેલ થઇ પડે અને એવી સ્થિતિ હોય ત્યાં સુધી સોનાના બજારમાં હીંદી વેપારીઓ હીંદી સરકારના હરીફની માફક સોનાની ખરીદી માટે માંગણી કરે તો તેનો ભાવ કેટલો વધે તે કહી ના શકાય. એવો પ્રસંગ અટકાવવાના હેતુથી મનાઇ ચાલુ રાખવા દીધી હતી પણ હવે હીંદી સરકારે સોનું ખરીદવું પડે એવી સ્થિતિ રહી નથી કેમકે ચાંદીના ભાવ ઘટવાથી નવા રૂપયા પાડવા માટે જોઇની ચાંદી ખરીદી શકશે. એમ થવાથી હવે પરદેશમાં સોનું ખરીદવાં હીંદી વેપારીઓને અટકાવવાનું કારણ બંધ પડ્યું તે પછીજ સોનાની આયાત માટેની છુટ મુકવામાં આવી છે. આ સંબંધમાં હીંદી સરકારે પોતાની નગણાઇ બતાવવા જેવો દેખાવ કરીને એવું જણાવ્યું છે કે ચોરી છુપીથી સોનાની અથવા સોનાના સીકાની આયાત કરવામાં આવતી હતી. એ હકીકત ખરી હોય અને મોટા પાયા ઉપર એમ થતું હોય એમ માનવાને અમને કારણ પુરું પાડે એવો પુરાવો હજી સુધી મળ્યો નથી ત્યાં સુધી એ રીતે ચોરી છુપીથી આયાત થવાની વાત આપણે ખોટી ગણવી એજ વધારે યોગ્ય માગ લાગશે. પણ જો એ હકીકત ખરી હોય તો તે એક નબળાઈજ ગણાય અને તે દુર કરવાના સંબંધ ધવાજ લેવા જોઇએ. આપણે તેટલા માટે આશા રાખીશું કે મનાઇ કરેલી કોઇ પણ ચીજની આયાત ચોરી છુપીથી થઇ શકે એવો સંભવ પણ દુર કરવાનાં પગલાં બરવામાં સરકાર વાર લગાડશે નહીં. ચાંદી ખરીદવાની બાબતમાં સરકારી રાજનીતીને હજી સુધી યોગ્ય રૂપ આપવામાં આવ્યું નથી. ચાંદીના ભાવ વધી જાય તે છતાં પણ એ ખરીદી ચાલુ રાખવાની ભુલ અત્યાર સુધીમાં ઘણી વાર સરકારે કરી છે અને હવે પછી પણ જો હીંદમાં સોનાની આયાત જોઇએ તેટલી ન થાય તો ચલણમાં જોઇતાં સંગીન નાણાં માટે અને ખાસ કરીને હીંદનાં ગામડાંઓમાં ચલણી નોટોના બદલામાં આપવાના રૂપયાનો પુરતો જથ્થો રાખવા માટે ચાંદી ખરીદ કરવાની જરૂર છે એમ માની લેવાને સરકાર ફરીથી તૈયાર થાય તો આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. તેવો પ્રસંગ આવે તે વેળા ચાંદીના ભાવ વધી ગયેલા હોય તો હીંદને ભોગે પરદેશી પ્રજા લાભ મેળવે એજ એવી રાજનીતીનું પરીણામ હોઇ શકે. એમ બનતું અટકાવવા માટે સોનાના સીકાના ચલણને હીંદમાં વધારે ફેલાવવા, ચાંદીના ભાવ

સસ્તા હોય તે વેળા નીચની રીતે હોંદમાં ટેન્ડર માગીને ચાલી ખરીદવી, અને તે ઉપરાંત વધારે સીકાની જરૂર પડે તો વધારે ભાવે ચાલી ન ખરીદવા નીકલ વગેરે થાતુના આદર આના જેવા સીકાથી ગરજ સારી લેવી વગેરે ઉપાયો લેવા એજ ખરો માર્ગ લાગે છે. નામદાર સરકાર એ આગળથી દુર ન હત્ય તે માટે પ્રજા અને આસકરીને દેશી વેપારી મંડળો કાળજીથી ધ્યાન આપતા રહેશે એવી અમારી ખાતરી છે.

ચાંદીની નીકાશ માટે જે મનાઈ છે તે પણ દુર કરવી એવી હોંદની વેપારી આલમની માગણી હજી નામદાર સરકારે સ્વીકારી નથી. વેપારી આલમ અને સરકાર વચ્ચે એ માટે મજબુત મતભેદ છે. ઇંગ્લાંડ અને અમેરિકા વચ્ચેની હુંડીને લાવ સરભર થવાનો સંભવ હજી થલો દુર છે તે પાસે આવે ત્યાં સુધી હોંદો પ્રધાને રૂપિયાની કીંમત સોનાની નગદી માટે એક, અને બ્રીટીશ ચલણી નોટો રૂપી નાણામાં (કે જે સ્ટર્લીંગ મની વરીકે ગ્રાજખાય છે તેમાં) ગણતાં બીજી, એમ રાખવું પડશે. જે પહેલી કી મત એક રૂપિયા ખરોબર લગભગ સાકાશત ટ્રેનની એટલે એક સોવરીનના પંદર રૂપિયા પ્રમાણે ગણે તો ઇંગ્લાંડમાં સોનાનો ભાવ આંકિસ દીઠ હાલ એકસો ત્રણ શીલીંગની લગભગ છે તે પ્રમાણે ગણતાં રૂપિયા સ્ટર્લીંગ ૨૧ પેન્સની ખરોબર થાય અર્થાત જે શીલીંગ પ્રત્યે એકો રહે અને એમ ઘટવાનો સંભવ હોય ત્યાં સુધી જે શીલીંગ જેવા હવા ભાવનો લાલ લેવા માટે રીવર્સ ટાઈ સીલની માગણી ચાલુ રહે અને તેની સામેના હિંદી પ્રજાનો પેદાર તથા અસંતોષ અને ગુસ્સો પણ ચાલુ રહે. જે મટાડવા રીવર્સ ટાઈ સીલ ચાપવાનું બંધ પાડવું અને જેઓ નાણું પરદેશ મોકલવા માગવા હોય તેમને માટે ચાંદીની નીકાશની છુટ મૂકવી એજ આ સંજોગમાં નામદાર સરકાર માટે વધારે સારો માર્ગ છે. પણ જે રૂપિયાની કીંમત અગાઉના ટ્રેન સોના એટલી અર્થાત સોવરીનના સીકાખરોબર દસ રૂપિયાનો ભાવ રાખવા માટે નામદાર સરકાર જે આગ્રહ અત્યાર સુધી દેખાડતી આવી છે તે સફળ કરવો હોય તો હોંદમાં સોનું જેમ વધારે આયાત થાય તેમ તે સફળ થવાનો વધારે સંભવ રહે. ટેન્ડરથી ચેતુ વેચતાં હજી સુધી તેના ભાવ સોળ રૂપિયાની લગભગમાં ગયો હોય અને ઘણા દહાડા ટક્યો હોય એવું બન્યું નથી. હોંદમાંથી ચાંદીની નીકાશ થાય તો તેટલું ચલણી નાણાં માટેનું સાધન ઘટે અને સોનાની આયાત એટલેજ જાણે વધારે કરવી પડે એવી મુશ્કેલી દલીલ વરીકે રજુ કરવામાં આવે પણ તે મુશ્કેલીજ ગતાવે છે કે સોવરીનની ખરોબર દસ રૂપિયાનો ભાવ કરાવવાની રાજનીતિ ખોટી છે અને જે હોંદથી ચાંદીની નીકાશ થવા દેવાય તો સોનાનો ભાવ ચાંદીના ભાવની સરખામણીમાં હાલના કરતાં પન્નવધારે ઘટ્યોજ નહીં બેઠો સોવરીનની ખરોબર પંદર રૂપિયાનું પ્રમાણ વધારે સહેલાઈથી ટકાવી શકાય અને હોંદના પરદેશો સામેના વેપારને હુંડીના અસ્વભાવીક ફેરફારથી ચુંથાઈ જતો અટકાવી શકાય. પણ તેમ કરવાને બદલે ચાંદીની નીકાશ થતી અટકાવવા માટે નામદાર સરકાર આગ્રહ રાખશે તો જેમ સોનાની આયાત માટે છેવટે છુટ મેલી છે તેજ પ્રમાણે ચાંદીની નીકાશ માટે પણ છુટ મેલવા વગર તેને છુટકે યતાર નથી કેમકે ચાંદીનો ભાવ એવો ઘટી જશે કે હીંદથી ચાંદીની નીકાશ થવાનો સંભવ પણ દુર થઈ જાય અને તે વેળા એવી નીકાશ ઉપરનો અંકુશ રહેવા દેવો એટલે હતી કરતી કમીટીની બલામણીની વીરૂદ્ધ રીતે કારણ વગર વર્તવાનું થાય તે વેળા એ અંકુશ ચાલુ રાખવા માટે નામદાર સરકાર પણ કાંઈ બહાનું રજુ કરી ન શકે. આપણે આશા રાખીશું કે એવી વખત જલદી આવે. જો હિંદી સરકાર ચાંદી ખરીદે નહીં તો એ આશા સફળ થવાનો ઘણો સંભવ છે એમ હાલના સંજોગો ઉપરથી લાગે છે.

અધિપતિનો નોંધ.

કાચનાં કારખાનાં માટે અલાહાબાદ જેવી જગ્યાએ કાલસા, રેતી, પાણી, વગેરેની સગવડ સારી હોવાથી ત્યાં બનેલો માલ મુખ્યમાં વેચાવા આવે છે. કેટલાક સંભોગને લીધે મુખ્યમાં પણ એવાં જ કારખાનાં કહાડવામાં આવેલાં છે તેમની અને અલાહાબાદથી આવતા માલ વચ્ચે અમુક અંશે હરીફાઈ ચાલી રહી છે. એ કારખાનાંવાળાઓ એવી માગણી કરે છે કે એમના ઉદ્યોગને રક્ષણ આપવા માટે પરદેશથી આવતા માલ ઉપર જકાત નાંખવી. આ ઉપરાંત કેળી-કલ એજ નામનું પત્ર જણાવે છે કે કેટલાક એવી પણ માગણી કરે છે કે અલાહાબાદ ખાતે બનેલો માલ મુખ્ય આવે તેના ઉપર પણ થોડીક જકાત નાંખવી અથવા તેના ઉપર એવો અંકુશ મેલવો કે જેથી એની આયાત થોડી રહે તેની હરીફાઈ મુખ્યમાં કારખાનાંઓને નડે નહીં. કાચ બનાવવા માટે રેતી વગેરે પદાર્થો ભ્રમણે તે માટે તથા મજૂરી વગેરે માટે મળી કાચ બનાવવાનો કુલ ખર્ચ કેટલો ઘાય છે તેના ભરોસા લાયક આંકડા મેળવવા માટે સરકાર હાલમાં ગોઠવણ કરે છે. એ આંકડા મળ્યા પછી આયાત જકાત નાંખવાના સવાલ વીશે વીચાર કરવામાં આવશે.

હિંદુસ્તાન સાથેના વેપારમાં જે અગ્રસ્થાન ઇંગ્લંડ લગાઈ ધરાવતું હતું તેમાં હવે જાપાન તથા ચુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ભાગ પાડે છે એ વસ્તુસ્થિતિની અસર ઇંગ્લંડનું તથા સામ્રાજ્યનું હિત વીચારનારાઓ ઉપર ઘણી થઈ છે અને તેઓમાંથી કેટલાક તો રૂપરૂપ રીતે હિંદને જકાત સંબંધી સ્વતંત્રતા આપવાની હિમાયત કરવા લાગ્યા છે. હિંદી સરકારનાં આંકડાખાતાના વડા મી. જી. ક્રિન્ડે શીરસે થોડા સમય ઉપર ઇંગ્લંડમાં આપેલા ભાષણ દરમ્યાન એજ અભિપ્રાય બહાર કઢ્યો હતો કે હવે નીરંકુશ વેપારના હિમાયતીઓએ માત્ર ઇંગ્લંડના સ્વાર્થ પ્રત્યે ન જોતાં આખા સામ્રાજ્યના હિતનો વીચાર કરવાં શીખવું જોઈએ અને દરેક દેશ પોતાના ઉદ્યોગો ખીલવવા માટે જરૂર પ્રમાણે આયાત કે નીકાશ ઉપરની જકાત નાંખે તેમાં વાંધો લેવાની રીત છોડી દેવી જોઈએ. મેન્ચેસ્ટરનાં વેપારીઓએ એમ જીવાતું નથી કે આ પ્રમાણેની નવી રાજનીતીથી તેમના લાભને હરકત પહોંચશે. જે પ્રમાણે જાપાન તથા અમેરીકાના વેપારીઓ પોતાના વીશ્વાસુ માણસોને ખાસ હિંદુસ્તાન ખાતે મોકલીને ત્યાંના લોકોને કેવો માલ પસંદ પડે છે તેનો અભ્યાસ કરે છે તે પ્રમાણે જ ઇંગ્લંડના વેપારીઓ કરે તો હિંદુસ્તાનના પરદેશી સાથેના વેપારમાં ઇંગ્લંડ જે અગ્રસ્થાન હોવાને છે તે જરૂર ટકાવી રાખી શકાય. મી. ક્રિન્ડે શીરસે જે જોખમદારી ભરેલો આંધો લોગાયો છે તેને લીધે આવી ગાંઠમાં એનો અભિપ્રાય ઇંગ્લંડના લોકોને પ્રમાણરૂપ ગણાવો જોઈએ અને હિંદની ઔદ્યોગિક રક્ષણની રાજનીતી જોઈના લાભને લઈ લેાય તો તે અમલમાં મુકવામાં ઇંગ્લંડ વાંધો લેવાનું અત્યારે સુધી જે વર્તન રાખ્યું છે તે જો લગાઈ પછી હજી પણ ચાલુ રાખે તો સામ્રાજ્યના હિતને નુકશાન થયા વગર રહે નહીં અને તેથી મી. ક્રિન્ડે શીરસે આપેલી સલાહ વખતસરનોજ છે.

ઇંગ્લંડથી રંગીન સુવરની ખરીદી હિંદને માટે મોટા જથ્થામાં ધવાથી ત્યાં સ્વાભાવીક રીતે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો કે આનો ઉપયોગ શાને માટે હશે ? ત્યાંનું “ટેકરગાઈલ ગરકયુરી” અનુમાન કરે છે કે હિંદમાં પોતીયાં બનાવવા તેની કારને માટે એ રંગીન સુવર મંગાવવામાં

હિંદી પોલીસ દરેલાં ટેબલ ટોપ ખરીદ કરવા ક્યાં જશે ?

આવ્યું હતું. અત્યાર સુધી ધોતીયાનો મોટો બચો ઇંગ્લંડથી આયાત થતો હતો અને ત્યાં એમ માનવામાં આવતું હતું કે હિંદમાં ગમે તેટલું સાફ કાપડ બને તો પણ ધોતીયાની જે આયાત ઇંગ્લંડથી થાય છે તેમાં ઘટાડો થવાનો સંભવ નથી. તેમ છતાં હવે જો રંગીન સુવરની આયાત ધોતીયાની કોઈ માટે હોય તો હિંદમાં કોઈ વગરના ધોતીયા સારી બાવના બનવા લાગ્યાં છે તે બેલાં ઇંગ્લંડથી કારખાનાં ધોતીયા મંગાવવાનું ઘટે તો નવાબ નથી.

કાપડની પેદાશ દુનીયામાં જેટલી થાય છે તેમાં મોટો ભાગ ઇંગ્લંડમાં બનેલો હતો એમ કેહી શકાય તે તે હુલ છે. ૧૯૧૦ થી ૧૯૧૩ સુધીના વર્સો દરમિયાન સરેરાશ દરવર્સે ૭૮૧૬૫ લાખ રતલ કાપડ દુનીયામાં બન્યું હતું જેમાં ઇંગ્લંડની પેદાશ ૧૮ ટકા અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની પેદાશ ૨૪ ટકા જેટલી હતી જુદા જુદા દેશોએ રચાનીક વપરાશમાં લીધેલું કાપડ બાદ કરવા બાકી જે નીકાશ કરેલી તેનો કુલ ટોટલ ૧૭૫૪૭ લાખ રતલ જેટલો હતો જેમાં ઇંગ્લંડનો હિસ્સો ૬૪ ટકા જેટલો હતો જ્યારે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સનો હિસ્સો માત્ર ૫૫ ટકા જેટલો હતો એ કુલ ટોટલમાંથી ૨૯ ટકા જેટલો માત્ર હિંદમાં અને ૧૨ ટકા જેટલો માત્ર ચીનમાં આયાત થયો હતો યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ બિઝ્ અમેરીકાની કાપડની પેદાશ વધતી જાય છે અને જાપાનમાં પણ હિંદના કાપડ બજારને હાથમાં લેવાના પ્રયાત કાઢી મેળા નથી ૧૯૧૬ ના વર્સમાં જુડી જુડી બાવના કાપડ વધા સુવરનાં કેટલા પેકેજ ઇંગ્લંડથી વધા જાપાનથી મુંબઈમાં આયાત થયા હતા તેના આકાર નીચે દર્શાવ્યા છે.—

	ઇંગ્લંડથી	જાપાનથી
કેડી	પેકેજ્સ	પેકેજ્સ
ધોતીયા સફેદ	૧૨૭૧૧	૫૬૧૨૬
છાપેલાં	૨૮૮૭૦	૩૧૯
ફેન્સી	૧૨૭૯૫	૧૪૫
રેશમી	૨૮૧૪૫	૧૭૧૩
સુવર	—	૭૩૮૮
	૧૧૧૪૬	૧૬૦૦૬
	૯૩૬૭૭	૮૧૧૪૩

આ ઉપરથી દેખાયે કે કોરા કાપડની બાબદમાં જાપાન ઇંગ્લંડને ટપી ગયું છે. સુવરમાં પણ જાપાનથી થયેલી આયાત ઇંગ્લંડથી માલ કરતા વધારે હતી બીજી બાવનાં કાપડમાં પણ એક પ્રમ જુ હરીફાઈ વધે તો નવાબ નથી.

જુટનો માલ બનાવનારી મીલોએ જંગાળાતા ઉષાગોમાં જે અવસ્થાન મેળવ્યું છે તે વર્ણવવા માટે જુ બાઈ ઇલાકામાં કાપડ સુવરની મીલોએ મેળવેલું સ્થાન દર્શાવવું પડે છે અગાઉ જુટનો કાચો માલ હિંદથી નીકાશ થતો અને ઇંગ્લંડમાં ડંડી ખાતેનાં કારખાનાઓમાં તે વપરાતો ત્યાંથી સંચા કામ અહીં લાવીને કલકત્તામાં જુટની પહેલી મીલ સ્થાપનાનું પગલું ૧૮૫૫માં લેવામાં આવ્યું તેને સાફ વરસ થઈ ગયા છે તે દરમિયાન લગભગ પચાસ જુટની મીલો સ્થપાઈ છે અને આ વર્સે નવી કેટલીક સ્થપાય છે. હિંદમાં જુટનો કાચો માલ લગભગ નેત્રુ લાખ માસેલી જેટલો થાય છે તેમાંથી માત્ર અરધા ભાગ જેટલો જ હિંદમાં વપરાય છે. નવી મીલો સ્થપાયા પછી પણ એમાંથી દમ કે વીસ ટકા જેટલો માલ હિંદમાં વધારે વપરાશે તો પણ બાકીનો જુટનો કાચો માલ ઇંગ્લંડ અમેરીકા વગેરે દેશો ખાતે મોકલવો પડશે. ઇંગ્લંડમાં એ ઉદ્યોગની

ધી બોએ ટાઇલ માટે ૨૧ બેક સીટ ફાટ મુબઈ.

સ્થીતી હાલ અદેખાઈ કરવા જેવી નથી. મલુર વર્ગને મલુરી વધારે આપવા માંડી અને ક કરવાને વખત ઘટાડયો તો પણ વધારે આવકવાળા ખીજા ધંધાઓમાં જોડાવા માટે તેઓ ભૂલ મીલો છોડી જવા લાગ્યા છે એ સંજોગોમાં ખંગાળાની ભૂલ મીલોએ માત્ર ખીજા દેશોની મી સાથેજ હરીફાઈ કરવાની રહેશે અને તેમાં તેઓ વધારે ફાવે એવી આશા રાખી શકાય એ રીતે હીંદો ભુટની મીલોને ઉદ્યોગ ખીલતો જાય છે તે ધનું સંતોષકારક છે પણ હજી હીંદમાં ખન બધો કાચો માલ હીંદમાં વપરાઈ જાય એવી સ્થીતી આવવાને ઘણી વાર છે તે ધ્યાનમાં લઈ તો હાલની વઠનો લાલ લઈને ભુટની નવી મીલો કહાડનારાઓને આપણે ધન્યવાદ આપીશું. તેમને જોઈતું સંચાક્રમ મળવાને હજી એ ત્રણ વર્ષની વાર લાગશે પણ તે પછી એ અસરથી હીંદની આબાદી વધશે એમ માનવાને અત્યારે કારણ છે.

હીંદને પરદેશ સાથે વેપાર ચલાવવા માટે જોઈતી સ્તીમરની સગવડ તથા હીંદને જોઈતું ઇંગ્લીશ માલ માટે લકાઈ દરમ્યાન તથા તે પછી પણ કંટ્રોલ દ્વારા હજી બહારનાં આકરા ભાવ લેવાનું અવ્યવસ્થિત પણું ધંગ્લ હતી સરકાર પાસે હીંદનો અવાજ પહોંચી શકતો ન હોવાથી હીંદ પ્રમુખે એ મુશ્કેલી સાંખી લેવી પડી હતી. કંટ્રોલની અન્યથી અને ભુલમી, પદ્ધતી કેટલેક હિસાબ કરનારી છે તેનો અનુભવ હવે ઇંગ્લંડના લોકો સમજવા લાગ્યા છે. ખરમાના જે ચોખ અગાઉ ઇંગ્લંડ હુડેવેટ દીડ ત્રણ શીલીંગે જવા હતા તે હવે તેમને સાડીઅડતાળીસ શીલીંગે મળી શકે તેમ છે પણ ઇંગ્લંડની સરકારનું કંટ્રોલખાતું બેદરકાર હોવાથી એક તરફ માલ ત્યાં પડેલો છે તે બગડી જાય છે અને બીજી તરફ ખાસકે શીલીંગનો ભાવ ખરચીને હલકા પ્રકારના ચોખ બીજી જગ્યાએથી મેળવવાની વેપારીઓને ફરજ પડે છે. એ ચોખામાંથી જેળ બનાવવામાં આવે છે અને કપડાં ધોઈને “ફરજી” કરનારાઓ એનો ઉપયોગ કરવા હોવાથી વધારે ખર્ચને પહોંચી વળવા માટે તેમણે ચોતાનો ચાર્જ પણ વધાર્યો છે. ખુડીંગ અને ફરી જેવે જોરાડીની જે ચીજ માટે ચોખાની જરૂર પડે છે તેનો ભાવ પણ એજ કારણથી વધ્યો છે. આટલો મોટો વધારો થવાથી ચોતાનાં ગજવા ઉપર માર પડવા માંડ્યો ત્યારેજ બ્રીટીશ વેપારીઓ નાંખત ધયા છે. હવે તેઓ કંટ્રોલ કહાડાવી નાંખશે એવી વકી રાખવામાં આવે છે પણ જો હીંદમાં ચોમાણું પ્રદોષર ન નીવડે તો ખરમાના ચોખા ઇંગ્લંડ જાતે નીકાશ કરવા દેતાં પડેલાં હીંદને ભ્રષ્ટ્ર એટલા મળે એવી ગોઠવણ કરવી પડશે. ચોતાના ઉત્પાદો ખીલવવા માટે ઇંગ્લંડે હીંદના ઉદ્યોગોને મારી નાંખે એટલી જઘાત મુકવામાં પણ આંચકી ખાધી નથી તો હીંદ ચોતાના જોરાક માટે ખરમાના ચોખા પરદેશ જતા અટકાવે તેમાં કાંઈ ખોટું ગણાયે નહીં. ચોતાની હાજત માટે જેવી ભ્રષ્ટ્ર એ તેની જઘાત પદ્ધતી રાખવાનો હક હીંદને મળ્યો છે એમ કહેવામાં આવે છે પણ તે કેટલું ખરૂં છે તે દર્શાવવાના પ્રસંગો હવે પછી આવશે ત્યારે તેમાં આવી રીતે જરૂર પડતાં ચોખાની નીકાશ અટકાવવાનો પ્રસંગ પણ એક કસોટી ૩૫ થઈ પડશે. અમારી ખાતરી છે કે કાંઈ કાંઈ બહાનાં કાઢીને એવો માલ નીકાશ થવા દેવાને પ્રયત્ન કરતાં હીંદી સરકારને અટકાવવા માટે જોઈતી સંભાલ રાખવામાં હીંદી ધારા-સભાઓ મધેના પ્રમુખીય સભાસદો ગાંફલ રહેશે નહીં.

બેદેરીન ટાપુ સાથેના હીંદના વેપારમાં મોલીનો વેપાર મુખ્ય સ્થાન લે છે અને લડાઈ દરમ્યાન મુકાયતા અંકુશને પરીણામે એ વેપારને નુકસાન પહોંચવાની ઘણી ધારતી રહેતી

મેટેલીક શીલીંગની સારી ડીઝાઈન ગમશે કે ?

હતી, પણ મોતીના વેપાર ઉપર મુકાયલા અકુશ શીવાય બીજી રીતે પણ એ વેપારને તુલ્યતાનું પહેચવાની વીગત ત્યાના ઓટીશ પોલીટીકલ એજન્ટ જેવા એમનાદાર અમલદાર સત્તાવાર રીતે પુરા પાડી છે તેના જણાવ્યા પ્રમાણે હિંદથી રૂપાની તથા ઘઉં, લોટ અને ચોખાની નીકાશ અટકવવામાં આવી તેને ત્યાના પરીણામે વેપારને પણ તુલ્યતાનું પહેચું હતું. અને આયા-તમા નીચે ઘટાડો થયો હતો—

	૧૯૧૮	૧૯૧૯
સામાન્ય આયાત	૧૬,૦૭,૦૪૯	૧૩,૫૦,૦૬૦
સેના રૂપાની નગરી તથા નાણાંની આયાત	૨૫૮૮૯૯	૬૪૯૭૩
મોતી	૧૫૨૧૦૦	૩૬૪૦૦

હવે એ અકુશો હુર થયેલા હોવાથી વેપાર પાછો અસલ સ્થિતિએ આવવામાં ચીનકો દેખાય છે.

ચમન ઇંગ્રીયલ રીસર્ચ લેબોરેટરીઝ નામે એક સંસ્થાએ અત્રે (મુંબઈ) ઝાંટરોડ ખાતે એશિયન ઉધારી છે એમની બહાર ખગર પ્રત્યે વાંચનારનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ. રસાયણ શાસ્ત્રને લગતી તથા ઉદ્યોગ ધંધાને લગતી બાબતો ઉપર સલાહ આપવાનું કામ એ કરે છે તેમાં કેટલાં નાણાં રોકવાં એકરૂ, તેના પ્રમાણગા નફો મળશે કે નહીં, એ માટે જગા, સંચાકામ તથા કાંચી જણ્યો કયાં અને કેવી લેવી, એ ઉદ્યોગમાં નફો વધે અને ખર્ચ ઘટે તે માટે શી ગોઠવણ રાખવી, ઉદ્યોગ ને પરીણામે બાકી રહેલા ક્ષણ મહાથોતે કેવી રીતે ઉપયોગમાં લેવા, ઉદ્યોગને લગતી રીયાઓમાં ઇંઈ મુશ્કેલી નડે તો તે કેવી રીતે મટાડવી વગેરે સર્વ કોઈપણ ચીજનું પૃથકરણનું કામ પણ કરશે.

શુભરાતી ભાષામાં બીજી ભાષાને ભાવાર્થ દર્શાવવાની મુશ્કેલી બહુ છે એમ જણાવી એ બીજી ભાષાઓનો અભ્યાસ કરવાનો આગ્રહ કરવામાં આવે છે અને તેમાં અંગ્રેજી ભાષાને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે છે. કોઈ પણ ભાષા માટે એમ કહી શકાય કે તેમાં દર્શાવેલા લીધાર ને શુભ ભાષામાં જ વાંચવા કે સાલણવાથી જેવી સારી રીતે સમજી શકાય તેવી સારી રીતે બીજી ભાષામાં કરેલા તરજુમા દ્વારા બની ન શકે. પણ અંગ્રેજી ભાષા વાપરનારાઓને પણ એવીજ મુશ્કેલી હજી નડે છે એ વાત જાણવા જેવી છે. ધી આપન એજ કેટેલોગ નામનું પુસ્તક યુનાઈટેડ કિંગડમના વેપારીઓની રીક્ટરી જેવું છે અને આ એજન્ટને હમણાં તે પ્રગટ કરનારી કંપની પાસેથી મળ્યું છે. એ હમણાજ છપાયેલું છે અને તેમાં અધીપતીએ નીચે પ્રમાણે લીકા કરી છે:—

American technical and Manufacturing nomenclature cannot be considered fully standardized. Much of our technical terminology can only be translated with laborious circumlocution, as the language has not the plastic forms of the inflected Latin languages, nor the terseness and mathematical accuracy of other civilized tongues employed in the countries of Europe and Asia and their dependencies. It has points of difference, moreover, from the technical nomenclature of England and her colonies.

આ ઉતારામાં જણાવેલું છે કે યુનાઈટેડ સ્ટેટસના લોકોની ભાષામાં અને ઇંગ્લેન્ડના લોકોની ભાષામાં ફેર પડે છે અને યુનાઈટેડ સ્ટેટસના લોકો વ્યાપાર ઉદ્યોગને લગતી બાબતમાં શબ્દો એવી રીતે વાપરે છે કે તેમાં નથી બીજી ભાષાઓના જેટલી ચોક્કસાઈ કે સરળતા કે ટુંકામાં અર્થ દર્શાવી શકાય એવી સફાઈ. શુભરાતી ભાષા વાપરનારા વેપારીઓ બીજી ભાષાઓ શીખશે તો તેમને વીશેષ સગવડ મળશે અને એકંદરે લાભ

ધી બોમ્બે ટાઇમ માસ ૨૧ મીટ્ર ફોર્ટ મુંબઈ

ધવાનો સંભવ રહેશે એમ એમ અમારી ખાતરી છે પણ વેપાર માટે પરલાવા શીખ્યા વગર ગુજરાતી વેપારીઓને ચાલી શકેજ નહીં એમ કહી તેના કારણ તરીકે ગુજરાતી ભાષાની અપકવતા રજુ કરવી એ યોગ્ય નથી એટલું તો અંગ્રેજી ભાષા વાપરનારા સુનાઈટેડ સ્ટેટસના વેપારીઓની સ્થિતિ વીશેના આટલા ઉત્તારા પરથી સ્પષ્ટ રીતે સ્પર્શ શકાય તેવું છે. જો સંભાળ રખાય તો ગુજરાતી ભાષામાં પણ વેપારી બાબદો વીશેના પત્રો તથા અન્ય લખાણો એવી સારી રીતે કરી શકાય કે જેમાં ચોક્કસાઈ, સરળતા, અને હુકામાં પણ સહેલાઈથી સમજી શકાય એવી સફાઈ બાબદ ખાતરી ન રહે.

ગુજરાતી, મરાઠી કેનેરીઝ તથા ઉરદુ ભાષાને બી. એ. ના અભ્યાસ કુર્મમાં સ્થાન આપવાનો કસવ મુંબઈની યુનીવર્સિટીએ હુમણું કર્યો છે તેને ગમે આવકારદાયક ગણીએ છીએ. વેપારી વીષયોનો અભ્યાસ કેલેન્ડરમાં પણ ગુજરાતી વગેરે સ્થાનીક ભાષાઓદ્વારા કરવાય તો વીધાર્થી વર્ગને લાભ કર્તા થઈ પડનાનો વીશેના સંભવ રહે. આપારે એ વીષયોનો અભ્યાસ માત્ર કેલેન્ડરમાં જ થાય છે. ત્યાંના વીધાર્થીઓ અંગ્રેજી ભાષા સારી રીતે સમજતા હોવાથી તેમને કેઈ પણ મુશ્કેલી હાલમાં નડતી નથી એમ માની લેવામાં આવે તો પણ એ કેલેન્ડર બહારના લોકોને વેપારી વીષયોમાં વીશેના માહિતગાર કરવાના પ્રયત્નો નવી ગોઠવણમાં (અર્થાત એ વીષયો અંગ્રેજીને બદલે દેશી ભાષાદ્વારા શીખવતા હોય તો) વધારે સફળ થવાનો સંભવ રહે. આ વીષયમાં લાભહાની વીશેની અર્થો અન્ય સ્થળે ઘણી વાર ઘઈ ગયેલી હોવાથી તે વીશે વધારે વીવેચન ન કરતાં અમે એટલું સુચવીશું કે, કે અર્થશાસ્ત્ર, શરાફી વગેરે વીષયો પણ દેશીભાષાદ્વારા શીખવે એવી વેપારી હાઈસ્કૂલની જે યોજના ૧૯૧૭માં મુંબઈમાં મળેલાં એજ્યુકેશન કોન્ફરન્સમાં રજુ થઈ હતી તેને યોગ્ય લાગે તેવા ફેરફાર સાથે પણ ઉપાડી લેવામાં આવશે તો વેપારી વર્ગને તે લાભ કર્તા ઘઈ પડશે.

હીંદી જે નામાંકીત વેપારીઓ પોતાની તરફથી અથવા કેઈ વેપારી મંડળ તરફથી ઇંગ્લંડ જાય તેમને આવકાર આપવા માટે ત્યાંની ચેમ્બર ઓફ શીપીંગ તરફથી મેળાવડા કરવામાં આવે એવી ગોઠવણ કરવામાં આવી છે અને તેને માટે ત્યાંની સરકારનાં આવસીઝ ટ્રેડ ડીપાર્ટમેન્ટ મારફતે આ ચેમ્બરને વિનંતા કરવામાં આવી છે કે એવા વેપારીઓ વીશે અગાઉથી ખબર આપવી જેથી એમને માટે એવી ગોઠવણ કરવાનું બની શકે. એમાં તેમના નામ, ઇંગ્લંડમાં તેમના મુકામનું શીરનામું, તેમની સાથે કેટલા માણસો છે તે વીગત એમણે ગુલાફરી માટે ધારેલા હેતુ, કયાં કયાં સ્થળોની મુલાકાત લેની ધારી છે તે વીગત વગેરે બેટલી સંપૂર્ણ હકીકત બતાવે તેટલી જણાવવાની વિનંતી કરવામાં આવી છે.

આ માત્રિકમાં હવેથી વેપારી પેઢીએ એ મથાળા હેઠળ બહાર ખબર લેવામાં આવશે એક પાનામાં આઠ બહાર ખબર આવે એવી રીતે તે લઈશું એટલે કે દરેકને માટે અઢેક ઇંચ બેટલી જગા રોકવામાં આવશે પણ તેટલામાં પેઢીનું નામ, કામકાજ, ઠેકાણું, તારનું એડ્રેસ, ગતે ટેલીફોન નંબર એટલું આપવામાં આવશે એને માટેના આર્જ દરવરસે દરેક પેઢી માટે બાર રૂપયાનો રાખ્યો છે. નમુનો નીચે પ્રમાણે:—

પેઢીનું નામ.	કામકાજ.	ઠેકાણું.	ટેલીફોન નંબર.	ટેલીગ્રાફ એડ્રેસ.
ધી યુનીવર્સલ ફાયર એન્ડ બ્રનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપની.	દરેક પ્રકારનો વીમા.	૨૫, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ કોર્ટ, મુંબઈ.	૩૬૦૦	Unifire.

મેટ્રીક શીર્ષકથી બીલીંગના આરટી. શોભે છે

દેશી

વેપારી ચેમ્બરનું માસિક.

પુસ્તક ૧૩મું. VOL. XIII AUG. 1920 No. 2. આગસ્ટ ૧૯૨૦. અંક ૨ બો.

અનુક્રમણિકા

ચેમ્બરની કમીટીની સભા	૧૨	નવરત્ની પેદાશ તથા અગાધની સરખામણી	૨૨
ચેમ્બરની લાયસેન્સ આપેલાં પુસ્તકો	૧૨	નવરત્ની પેદાશ	૨૨
ચેમ્બરનો પત્રવ્યવહાર	૧૪	નુતરની નબરવાર પેદાશ	૨૨
કોરોસલામ, બા (Upper country)		સુતરની પ્રાચીન પેદાશ	૨૩
કોરોસલામ, બા (Lower country)		કિર્કુતલામની ભણા શુદ્ધ દેશો ખાતે નીકળ	
કોરોસલામ, બા (Upper country)	૨૦	યથેશ માલની કોમન	૨૩
કોરોસલામ, બા (Lower country)		પરદેશી આયાત વર્તો માલ	૨૪
કોરોસલામ, બા (Upper country)	૨૬	કિર્કુતલામની દરીયાઈ વેપાર	૨૫
કોરોસલામ, બા (Lower country)		વેપારી કાયદા	૨૬
કોરોસલામ, બા (Upper country)	૩૦	કુમારનામા કાલિની ખોલવણી	૨૭
કોરોસલામ, બા (Lower country)	૩૧	અધિપતિની મોષ	૨૭
કોરોસલામ, બા (Upper country)	૩૫		

આ માસિકમા બહારથી આવેલા લેખો માટે અમે જવાબદાર નથી

આ માસિકનું લેખાલમ મુખ્યના આલોકને માટે વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦ તથા બાહ્ય ગામના આલોકે માટે વાર્ષિક રૂ. ૪-૮-૦ ચાર્ટર્ડ સુદા રાખવામા આવ્યું છે છુટક નક્કર ચેમ્બરના ખાતા ૬ છ. વી. પી. ચાર્ટર્ડ ૦-૮-૦ નમુનાની કોપી મફત ચેમ્બરના આપની નથી. આ માસિકમા જે લેખો અગત્ય છે તેમા કંઈ ફેરફાર સુચવવા હોય તો તે કાલી નાખવી હોય તો આવી જાતની ખબર આગલા મહિનાની ૨૦ મી તારીખ પહેલા આપવી જોઈએ નહિ તો ને પ્રમાણે કમ્પુ બની શકશે નહિ

આ માસિક ૮૦ મહીને પહેલી પાચ તારીખોની ચાર્ટર ચાર્ટરના રવાના કરવામા આવે છે, માટે જે આલોકને બહારથી તારીખ સુધીમા અંક ન મળે તેમણે અમને તુરત અગત્ય આપવી જોઈએ જેથી તે વીરો તપાસ પશુ કરી શકાય અને જરૂર હોય તો શીલ્ડમાથી વીજ પ્રત પેશ રવાના કરી શકાય પાછળથી બધી પ્રતો અપી જાય છે એટલે તે પછી કોઈની ફરીયાદ ખરી હોય તો પશુ તે માટે ધ્યાન કરવો અગત્ય થઈ પડે છે

ઇન્ડિયામા ફોરેઈન કમ્પેન્સ નાણીનું ખાતુ-પી ગ્રામ્સે રાઇલ માર્ટ ૨૨ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા, મુંબઈ.

ચેમ્બરની કમીટીનો સલાઓ.

ધી ઇન્ડીઅન મર્ચન્ટ્સ ચેમ્બર અને છુરોની ખાસ સલા બુધવાર વા. ૧૬ મી જુન
એને ૧૯૨૦ ને રોજ સાંજના ૨-૪૫ કલાકે (સ્ટા. ટા.) ભરવામાં આવી હતી જે વેળા
નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

શેક જહાંગીર ખમનજી પીટીટ.
આ. શેક પુરુષોત્તમદાસ કાંકરદાસ.
" " ચુનીલાલ વી. મેહતા.
" " લલ્લુભાઈ શામળદાસ.
" " મનમોહનદાસ રામજી.
શેક હંસરાજ પ્રાગજી કાંકરસી.
" સુરજભલ લલ્લુભાઈ.
" વલ્લભદાસ ચતુરભુજ શીવજી.
" વિકૃલદાસ દામોદર ગોવિંદજી.

સર વિકૃલદાસ ડી. કાંકરસી.
શેક મોતીલાલ કાનજી.
" શુભાખચંદ દેવચંદ.
" મનુ સુખેદાર.
" ગીરભાઈકર બી. ત્રીવેદી.
" માવજી ગોવિંદજી શેક
" રેવાશંકર જગજીવન.
" બી. એફ. માહન.
" મોતીલાલ વલ્લભજી.

૧ નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો તરફથી ચેમ્બરમાં સલાસદ તરીકે દાખલ થવાની અરજીઓ
આવી હતી જેમને રાખેલા બુજબ બેલટ ઉપર મોકલવાનો કરાવ થયો હતો બેલટ માટેના
લીવસો તા. ૨૬ મી જુન ૧૯૨૦ થી તા. ૬ઠી જુલાઈ ૧૯૨૦ સુધીના મુકરર કરવામાં આવ્યા હતા.
સ્ક્રીનીઅર તરીકે શેક વીકૃલદાસ દામોદર ગોવિંદજીને નીમવામાં આવ્યા હતા.

૧ શેક પ્રાણજીવન વસનજી મનજી.
૨ ધી બોમ્બે સ્વદેશી કે.ઓપરેટીવ સ્ટોર્સ
કું. લી.
૩ શેક જમશેદજી ઇ. સખજી.
૪ " જમશેદજી દોરાબજી પાંડે.
૫ " જમશેદજી પેરતનજી પટેલ.
૬ ધી ઇન્ડિયન સ્ટીલવાયર પ્રોડક્ટ્સ લી.
૭ મેસર્સ હરજીવનદાસ જગજીવનદાસ
એન્ડ. કું.
૮ મેસર્સ મગનભાઈ અમીન એન્ડ કું.
૯ શેક પુરુષોત્તમ રતનશી.
૧૦ મેસર્સ મોરારજી એન્ડ હોરમસજી.
૧૧ શેક કરસનદાસ રણછોડદાસ.
૧૨ " લાલજી રવજી.
૧૩ " પુરુષોત્તમ પ્રાણવલ્લભની કું.
૧૪ મેસર્સ લખમીચંદ ધરમદાસની કું.
૧૫ મેસર્સ ડાબાભાઈ વસનજી એન્ડ સન્સ.
૧૬ મેસર્સ ધનજી દેવસીની કું.

૧૭ શેક જેરાજ વસનજી મનજી.
૧૮ મેસર્સ પુરંધર પ્રધર્સ.
૧૯ " અરદેશર એન. આંદાભાઈ.
૨૦ " હોરમસજી કુંવરજી મોદી.
૨૧ " ગુસ્તાફજી ડોસાભાઈ બીલીગોરી
૨૨ શેક ચંદુલાલ જમનાદાસ શાહ.
૨૩ " એલ. જી. મહાજની.
૨૪ ધી ન્યુ કંચર દર્દે સ્પી. એન્ડ વી.
કું. લી.
૨૫ મેસર્સ વિકૃલદાસ ભગવાનદાસની કું
૨૬ " રણછોડદાસ ગોવિંદજી આશર.
૨૭ શેક રાધવજી પુરુષોત્તમ.
૨૮ શેક કોહારી મરજી ત્રીકમદાસ.
૨૯ મેસર્સ ચાપરી ભાર એન્ડ કું.
૩૦ શેક ખમનજી દોરાબજી કાપડીયા.
૩૧ શેક લાડકચંદ આંધડાસ પોરા.
૩૨ ધી બોમ્બે ઓટોમોબાઈલ્સ.
૩૩ શેક લાલજી પદમશી.

મેટેલીક શીલીંગની સારી ડીઝાઇન ગમશે કે ?

૨ ના. વડી સરકાર તથા મુંબઈ સરકારની ધારાસભામાં ચેમ્બર તરફથી પ્રતિનીધી ચુંટવના સંબંધમાં જે કાયદા કાનુનને ખરડો કમીટી આગળ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો તે સંબંધમાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે દેશી રાજ્યની પ્રજાને ચુંટણીના હકમાંથી બાતલ કરવામાં આવેલી છે તે સંબંધમાં ના. સરકારને પ્રોટેસ્ટ મોકલવો અને ત્યાર બાદ ના. ગવર્નર ઉપર તે સંબંધમાં ડેપુટીશન મોકલવું.

૩. ઇન્ડિઅન કોલન કમીટીની કેટલીક સલામતો વીશે ના. હિંદી સરકારનો અધીપ્રાય જણાવનારો એક પત્ર ચેમ્બર ઉપર આવ્યો હતો. તે પત્ર ઉપર વીચાર કરવા સાડ કોલન સભા કમીટીની એક સભા જે ઠાવવામાં આવી હતી અને તે કમીટી તરફથી એક ખરડો તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. આ ખરડો કમીટી આગળ રજુ થતાં પગાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેની એક નકલ ના. સરકાર તરફ રવાના કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૪ ઇસ્ટ આફ્રીકામાં વસતા હિંદીઓની હિલસોલ ભરેલી રમ્મતીના સંબંધમાં ઇમ્પીરીયલ ઇન્ડિઅન મીટીંગનરીપ એસોસીએશન તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તે સંબંધમાં એક મુંબઈના શહેરીઓની બહેર સભા ભરવાનો તેઓના વીચાર છે અને તે સાડ એક મત્ર કમીટી સ્થાપવામાં આવેલી છે. તે સભા કમીટીમાં ચેમ્બર તરફથી પ્રતિનીધી નીમવાની અરજ કરેલી હતી. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતા ઠરાવ થયો હતો કે શેઠ સોનાબજી એદલજી વોરડન તથા શેઠ માવજી જોશિ દરુને ચેમ્બરના પ્રતિનીધી તરીકે નીમવામાં આવેલા છે એ મતલબનો પત્ર ઇમ્પીરીયલ ઇન્ડિઅન મીટીંગનરીપ એસોસીએશનને લખી જણાવવો.

૫. ચેમ્બરના સલાસદોતુ હીસ્ટ અને તેઓના શરનામાંની “સ્ત્રીપયુક” સલાસદોને આપતી વખતે કેટલીકી લેવી, તે સલાહનો વીચાર કરતા ઠરાવ થયો હતો કે “હીસ્ટ” ની શ્રી રૂ. ૧ તથા “સ્ત્રીપયુક” ની શ્રી. રૂ. ૨ રાખવી.

૬. શેઠ મનુ મુખેદાર તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તેઓ ચાર માસ સાડ ઇંગ્લાંડ જનાર છે. તેઓ આ ચેમ્બર તરફથી બોમ્બે પોર્ટ ટ્રસ્ટમાં પ્રતિનીધી તરીકે હોવાથી તેઓની જગ્યાએ તેમની ગેરહાજરી દરમિયાન ચેમ્બરના પ્રતિનીધીની ચુંટણી કરવાનો અવાલ કમીટી આગળ રજુ કરવામાં આવ્યો તે વખતે સલાસદોમાંથી પ્રશ્ન થયો કે આ સલાહ આ મીટીંગમાં ચર્ચા શકાય કે કેમ? શેઠ માવજી જોશિ દરુએ દરખાસ્ત સુધી કે તેમ થક શકે અને તે દરખાસ્તને શેઠ મોતીલાલ વલ્લભજી પેટેકે આપ્યો હતો. આ સલાહ ઉપર મત લેતાં સાત મત તરફલુમાં અને એક મત વિરુદ્ધમાં હોવાથી ઠરાવ થયો હતો કે શનીવાર તારીખ ૧૦ મી જુલાઈ ૧૯૨૦ને દીવસ ચુંટણીને કાડ કરવો અને તેના ૧૨ દીવસ અગાઉ એટલે કે સોમવાર તા. ૨૮મી જુન સને ૧૯૨૦ ની સાંજના ૪ વાગ્યા પહેલાં (મું. ટા.) બે કોઈ સભાસદ ઉમેદવાર હોય તો તે મદિની દરખાસ્ત કરનાર તથા ટેકા આપનારની મહી સાથે ઉમેદવારી મોકલી આપે એ મતલબનો સરકાર ચેમ્બરના સલાસદોમાં મોકલવો.

ધી ઇન્ડિઅન મ્યુનિસિપલ ચેમ્બર, એન્ડ જુદોની કમીટીની એક સભા મંગળવાર તા. ૨૨ મી જુન સને ૧૯૨૦ને રાજ બપોરના બે કલાકે (સ્ટા. ટા.) મંજી હતી જે વેળા નીચે જણાવેલા જુદોઓ હાજર હતા.

શેઠ જહાંગીર બમનજી પીટીટ.

ઓ. શેઠ પુરુષોત્તામદાસ શંકરદાસ

” ” મનમોહનદાસ રામજી.

શેઠ સોનાબજી એદલજી વોરડન.

ઓ. ચુનીલાલ વી. મેહતા.

શેઠ હંસરાજ પ્રાબજી શંકરસી

શેઠ વલ્લભદાસ ચતુરભુજ શીવજી.

„ વિકૃતદાસ દામોદર ગોવિંદજી.

„ ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરી.

„ મનસુખલાલ એ. ભાસ્તર

„ લાલજી ગોવિંદજી

૧. વા. ૮ મી જુન સને ૧૯૨૦ ને રાજની મળેલી કમીટીની મીટીંગની મીનીટો સભાસદોમાં ફેરવવામાં આવી હતી તે પસાર કરવામાં આવી હતી.

૨. નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો તથા પેઢીઓ તરફથી ચેમ્બરમાં સભાસદ દાખલ થવાની અરજીઓ આવેલી હતી જેમને રાખેતા મુજબ બેલટ ઉપર મોકલવા કરાવ થયો હતો. બેલટ માટેના દીવસો વા. ૨૯ મી જુન સને ૧૯૨૦ થી વા. જુલાઈ સને ૧૯૨૦ સુધીના મુકરર કરવામાં આવ્યા હતા. રફુટીનીઅર તરીકે શેઠ વીકૃતદાસ દામોદર ગોવિંદજીને નીમવામાં આવ્યા હતા.

શેઠ રણછોડદાસ હરજીવનદાસ ગાંધી.

„ નારાયણદાસ ગીરધરદાસ.

„ ગોવિંદજી કુબેરદાસ.

મેસર્સ કંકર એન્ડ કું.

„ ગોપાળજી શાપરીની કું.

શેઠ હાજી વલ્લી મહમદ મુસા મોતીલાલ.

„ કાનજી દારદાદાસ.

„ સાંગીદાસ જેશીરામ રાયસાહેબ.

„ કરસનદાસ તેજપાલની કું.

૩. “ જનરલ લેન્ડીંગ ડેટ ઓફ ઇમ્પોર્ટ ” ના સબંધમાં બોમ્બે પોર્ટ ટ્રસ્ટના સેરી તરફથી જે પત્ર આવ્યો હતો તે કમીટીની આગલી મીટીંગમાં રજુ કરવામાં આવ્યું હતો અને તે ઉપર એવો કરાવ થયો હતો કે તેની એક નકલ બોમ્બે આય. મર્ચન્ટસ એસોસીએશનના એ. સેક્રેટરી મી. જી. બી. ત્રીવેદી ઉપર મોકલાવવી અને તેઓનો અભીપ્રાય મંગાવવો. તે પ્રમાણે મી. જી. બી. ત્રીવેદી તરફથી પત્ર આવવાને તે પત્રની તથા બોમ્બે પોર્ટ ટ્રસ્ટના સેક્રેટરી તરફથી જે પત્ર આવ્યો હતો તેની નોંં લેવાનો કરાવ થયો હતો.

૪. ના. હીંદી સરકારની નાણાં સંબંધી રાજનીતી વીશે “ કમીટી તરફથી વખત વખતે જે “ રેપ્રીઝેન્ટેશન ” કરવામાં આવ્યાં હતાં તેના જવાબમાં ના. હીંદી સરકાર ડીનેન્સ ખાતા તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તેઓના ખાતા તરફથી જે નોટીફિકેશ વા. ૨ બીજી ફેબ્રુઆરી સને ૧૯૨૦ ને રાજ બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું તે શીવાય વીગે કાંઈ તેઓને જણાવવાનું નથી. “ રીવર્સ ડાઉન્ગ્રીલ ” ના સબંધમાં જે એક લીટ બહાર પાડવાની કમીટી તરફથી લાલામણ કરવામાં આવી હતી તે સંબંધમાં જણાવ્યું હતું કે જે વેપારીઓની અરજીઓ પાસ કરવામાં આવે છે તે વેપારીઓનાં નામ તથા તેમને કેટલી રકમના “ રીવર્સ ડાઉન્ગ્રીલ ” મંજુર કરવામાં આવ્યાં છે તે સંબંધી વીગ

શેઠ મોતીલાલ વલ્લભજી.

„ મોતીલાલ કાનજી

„ ગીરભાઈ કર બી. ત્રીવેદી.

„ માવજી ગોવિંદજી શેઠ

„ બી. એફ. માદન.

શેઠ પ્રાગજી લીલાધર.

મેસર્સ માધવદાસ રૂઘનાથ-

દાસ એન્ડ સન્સ,

મેસર્સ મોહમદ ઉમ્મીદન

એન્ડ કું.

„ ચંદુલાલ મણીલાલ એન્ડ કું.

શેઠ ખીમજી આશર વીરજી.

મેસર્સ નારણદાસ કાનજીની કું.

„ મોહનલાલ એન્ડ કું.

„ ત્રીકમદાસ કરસનદાસની કું.

„ જમનાદાસ કરસનદાસની કું.

ના. સરકાર બહાર પાડશે પણ જે વેપારીઓની અરજીઓ મંજૂર કરવામાં આવી નથી હોતી તેવા વેપારીઓનાં નામ બહાર પાડવાનું ના. સરકારને વ્યાજબી લાગતું નથી. આ પત્ર કમીટી આગળ રજૂ થતાં કરાવ થયે હશે કે ના. સરકારને આ બાબત ઉપર વધુ વીચાર કરવાને સલામતું કરવી અને વધારામાં લખી જણાવવું કે જે વેપારીઓને "રીવર્સ કાઉન્સિલ" ને મળ્યાં હોય તેવા વેપારીઓનાં નામ ના. સરકાર બહાર પાડશે તો તે પ્રત્યે ચેરમેન હેડ વેપારીઓને નાપસંદગી બતાવવાનો કાર્ડ સંભાવ નથી.

૫. સુબંધ બંદરમાં પરદેશી કાપડ આવત યાય છે તેના તથા મુલ્યમાંથી હીંદુસ્થાનના બીજા ભાગોમાં કેથી કાપડ નીકાસ થાય છે તેના આંકડાઓમાં કેટલીક વીચીરતા જણાવનારા પત્ર ના. હીંદી સરકારના આંકડા આતા તરફથી આવેલાં હતાં. પત્ર કમીટી આગળ રજૂ થતાં તેની વીચીર વેપારી વર્ગમાં ફેલાવવા લાયક હોવાથી તે ચેરમેનના માસીકમાં પ્રકટ કરવાનો કરાવ થયે હશે.

૬. મેસર્સ આલેક્ષીક ડેમીકલ કંપનીને તેઓના વહીવટના કારખાનાની આગળીમાં કેટલીક અડચણો હતી તે દુર કરવાના સંબંધમાં કમીટી તરફથી જે તા. ૨૧ ની એપ્રિલ ૧૯૨૦ ને રાજ ના. હીંદી સરકાર ઉપર પત્ર લખવામાં આવ્યે હતો તેના જવાબમાં ના. હીંદી સરકારના વેપાર આતા તરફથી પત્ર આવ્યે હતો. પત્ર કમીટી આગળ રજૂ થતાં કરાવ થયે હતો કે તે સંબંધમાં ના. સરકારને ફરીથી પત્ર લખી જણાવવે અને તે પત્રમાં તેનો ખરડો આલેક્ષીક ડેમીકલ કંપનીવાળા મી. અમીન ઉપર તેઓની મંજૂરી સાફ મોકલી આપવે.

૭. ઇન્ડિયન રેલ્વે ડોનકરન્સના સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યે હતો કે તે ડોનકરન્સની ટેરીફ કમીટીની બેઠકો બેંગલોર મુકામે સોમવાર તા. ૨૮ મી જુન અને ૧૯૨૦ થી શરૂ થનાર છે તો તે પ્રસંગે કોઈ પણ વ્યાજબી વીચાર ઉપર ચેરમેનને કોઈ સુચના કરવી હોય તો તેમ કરવાની સલામત છે. પત્ર કમીટી આગળ રજૂ થતાં કરાવ થયે હતો કે રેલ્વેના ભાડાના દરમાં વધારો કરવાની સુચના અમલમાં મુકાવવાની છે, એવું જે લોકોનું ધારણ છે તે જો જાણ હોય તો તે સુચના સામે ચેરમેન નાપસંદગી બતાવે છે તે મતલબને તાર ડોનકરન્સના સેક્રેટરી ઉપર મોકલી આપવે.

૮ થી સ્વર્ન ઇંડિયા સ્ટીન અને હાઇડ્રો મરચાંદસ એસોસીએશનની વાર્ષિક સભામાં જે કરાવ પસાર થયા હતા તેની એક નકલ આ ચેરમેનના અનુમોદન સાફ તે એસોસીએશનના સેક્રેટરી તરફથી મોકલવામાં આવી હતી. આ પત્ર કમીટીની આગલી મીટીંગમાં રજૂ કરતાં એવો કરાવ થયે હતો કે હાલ તુરંત તે બાબત વીશે વધુ તપાસ કરવી અને તે હરમીયાન કામ મુલતવી રાખવું. આ સંબંધમાં જે શુદ્ધિ તરફથી તેઓના અધીપત્ય જણાવનારા પત્રો આવવાથી તે પત્રો વીશે વીચાર કરતાં કરાવ થયે હતો કે તે બાબતને લગતો સંબંધ પત્ર વ્યવહાર ચેરમેનના માસીકમાં છપાવવે.

૯. ઇન્ડિયન રેલ્વે ડોનકરન્સમાં આ. સર ક્વેન્સલોઈની નીમણુંક વીશે વીચાર કરતાં તા. ૨૫ મી મે અને ૧૯૨૦ ને રાજ મળેલી કમીટીની મીટીંગમાં એવો કરાવ થયે હતો કે તે કમીટીના "ટર્મ્સ ઓફ રેફરન્સ" તથા તેને લગતી સંબંધી વીગત મંગાવવી. તે પ્રમાણે કમીટી તરફથી પત્ર લખવાથી તેના જવાબમાં ના. હીંદી સરકારના નાણાં આતા તરફથી પત્ર આવ્યે હતો કે તે સંબંધમાં વર્તમાન પત્રો દ્વારા લોકોમાં જે

ખજર પુરી પાડવામાં આવી છે તે ઉપરાંત તેઓને વીશેવ માહિતી નથી. વળી પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે વધુ માહિતી તેઓને મળેથી ચેમ્બરને તે સંબંધમાં વીગત જણાવવામાં આવશે. આ પત્રની તોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૦. ઇન્ડિઅન કેરીઅર એક્ટ સુધારવાના સંબંધમાં ના. મુંબાઈ સરકારના રેવન્યુ ખાતા તરફથી પત્ર આવ્યો હતો. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તે પર વીચાર કરવા સાડ નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થાની સળ કમીટી નીમવામાં આવી હતી:—

શેઠ મનમોહનદાસ રામભ.

શેઠ મોતીલાલ દાનભ.

„ મહાંગીર ખમતભ પીટીટ.

„ રેવાશંકર જગજીવન.

„ લાલભ ગોવિંદભ.

„ વેલભ લખમચી નરપુ.

„ શાન્તારામ મંગેશ કુલકરણી.

„ મનમુખલાલ આત્મારામ માસ્તર.

„ મોતીલાલ વલ્લભભ.

૧૧. પહેલાંના જરમન ઇસ્ટ આફ્રીકાના સંબંધમાં ના. સરકાર તરફથી અપર ઇન્ડિઅન ચેમ્બર ઓફ કોમર્સને જે ત્રણ સવાલ પૂછવામાં આવ્યાં હતા તે સંબંધમાં કમીટીનું લખ ખેંચવામાં આવ્યું હતું. કમીટીએ ઠરાવ કર્યો હતો કે તે સવાલો ના. મુંબાઈ સરકારને પુછાવવામાં આવ્યા હતા કે નહીં, અને જે પુછવામાં આવ્યા હોય તે તે કોયા, અને તે સવાલો સંબંધમાં તેઓ તરફથી વેપારી પેઢીઓનો અભીપ્રાય મંગાવવામાં આવ્યો હતો. કે નહીં એમ પુછાવવું; આ સંબંધી વીગત જણાવવા સાડ ના. મુંબાઈ સરકારને પત્ર લખેલો તેના જવાબમાં ના. મુંબાઈ સરકાર તરફથી પત્ર આવ્યો હતો. તે પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તે સવાલ ઇસ્ટ આફ્રીકાની સળ કમીટીના અભીપ્રાય સાડ તે કમીટી ઉપર મોકલવાને ઠરાવ થયો હતો અને વધારામાં મી. મોહનલાલ કરમચંદ ગાંધી, મી. અલાદીના વીશરામ તથા મી. બીહારીલાલ અનન્તાનીનો પણ અભીપ્રાય મંગાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૨. કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટમાં ચેમ્બર તરફથી એક પ્રતીનીધી નીમવાનો હક મળ્યો છે અને એ પ્રકારની જે સુચના કમીટી તરફથી કરવામાં આવી હતી. (વધુ વીગત સાડ જુઓ કમીટીની મીટીંગની મીનીટ. વા. ૮ મી જુન સને ૧૯૨૦ બાબત ૭ મી.) તેના જવાબમાં ના. હાઈ સરકારનો પત્ર આવ્યો હતો કે ઇથેલ વેપારીઓનું પ્રતીનીધીત્વ કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટમાં અને દેશી વેપારીઓનું પ્રતીનીધીત્વ “ નેશનલ એસેમ્બલીમાં ” રાખવાનું ના. સરકારને વ્યાજબી લાગવાથી દેશી વહેપારનું પ્રતીનીધીત્વ કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટમાં રાખવામાં આવ્યું નથી. આ પત્રની તોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૩. શેઠ લાલચંદ હીરાચંદ તરફથી ચેમ્બરની લાયબ્રેરીમાં પુસ્તકો ખરીદવા સાડ રૂ. ૫૦૦ પાંચસોની ભેટ મળી હતી તે સંબંધમાં કમીટીના સભાસદોમાં એક સરકારી ફેરવવામાં આવ્યો હતો. તેમના અભીપ્રાય ઉપર વીચાર કરતાં ઠગવ થયો હતો કે પ્રમુખ તથા સેક્રેટરીની સંમતીથી પુસ્તકો ખરીદવાં અને તે પહેલાં તે સંબંધમાં ચેમ્બરના માસીકમ એક પત્ર લખી જણાવવો કે જે કોઈ સભાસદને તે ફંડમાં ભેટ આપવાની ઇચ્છા હો તો તે ભેટ આબાર સહીત સ્વીકારવામાં આવશે.

૧૬. ના. હીંદી સરકારની નાણા સંબંધી રાજનીતીના સંબંધમાં ડેપુટીશન મોકલવ સવાલ કમીટી આગળ ફરીથી સ્થુ ધવાથી નીચે જણાવેલા ગુહરથોને ડેપુટીશનમાં ચેમ્બર પ્રતીનીધી તરીકે નીમવાનો ઠરાવ થયો હતો. (વધુ વીગત માટે જુઓ. કમીટીની મીટીંગ મીનીટ. તા. ૨૫ મી મે સને ૧૯૨૦ બાળવ ૧૪ મી)

શેઠ જહાંગીર ખમતલ પીટીટ (પ્રમુખ)

શેઠ બી. એફ. માદન.

„ સોરાબલ એલલલ વેરડન

„ માવલ ગોવિંદલ

(ઉપ પ્રમુખ.)

ત્યાર બાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.

ધી ઇન્ડિઅન મર્ચન્ટ્સ એસોસિએશન અને જુદાની કમીટીની ખાસ સભા મંગળવાર જુલાઈ સને ૧૯૨૦ ને રોજ બપોરના બે કલાકે (૨૪. ૬) મળી હતી જે વેળા નીચે ગુહરથો હાજર હતા.

શેઠ જહાંગીર ખમતલ પીટીટ.

આ. સર ફાઝલભાઈ કરીમભાઈ.

„ સોરાબલ એલલલ વાડન.

શેઠ વિકલદાસ દામોદર ગોવિંદલ.

આ. શેઠ યુનીલાલ પી. મહેવા.

„ મોતીલાલ કાનલ.

„ „ મનમોહનદાસ રામજી.

„ શ્રીરાજ જે. બીલીગારીયા.

શેઠ હંસરાજ પ્રાગલ ઠાકરસી.

„ માવલ ગોવિંદલ શેઠ

„ સુરજમલ લલ્લુભાઈ.

„ મથુરાદાસ કાનલ મટાણી.

„ લખમીદાસ રવલ તેરસી.

„ શ્રી. એફ. માદન

„ વલ્લભદાસ ચતુરજી શીવજી.

„ જેઠમલ નારણદાસ

૧ જે વડેખાદીઓ તથા પેલીઓ તરફથી ચેમ્બરમાં સમાવેશ તરીકે દાખા ધવાની જાણ આપેલી હતી તેને બેવડ ઉપર મોકલવાનું મુલતવી રાખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૨ જેમીકલ સરવીસ કમીટીના રીપોર્ટ ઉપર ચેમ્બરની જેમીકલ સભા કમીટી તરફ ખરડો તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો તે કેટલાક સુધારા વધારા સાથે પસાર કરવાનો થયો હતો.

૩ બપોરની લેન્ડ કંપનીના સંબંધમાં ચેમ્બરની ખપોલી લેન્ડ સભા કમીટી તરફ ખરડો તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો તે કેટલાક સુધારા વધારા સાથે પસાર કરવામાં આવ્યો.

૪ હેરી રાજ્યની અગતે ચુટલીમાં મળ આપવાનો હક નહી હોવાથી તે સંબંધમાં તરફથી જે પત્ર લખવામાં આવ્યો હતો, તેના જવાબમાં આ. મી. સી. એન. એડન કમીશનર તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તે સંબંધમાં ના. સરકારે પુરતો વીચાર કરશે અને જે નીજુ ઉપર આવેલા હતા તેમાં “ નોન એશીયીઅલ ઇલેક્ટ્રીક મેગરેડની ” હતી. આ પત્રની નોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૫ તા. ૨૬ મી જુન સને ૧૯૨૦ ને રોજે બેલટ પુરો થયો હતો, તે બેલટના પર ઉપર એક રીપોર્ટ શેઠ હંસરાજ પ્રાગલ ઠાકરસી તરફથી મોકલવામાં આવ્યો હતો. તે વીચાર કરતાં આ. મી. મી. વી. મહેવાએ દરખાસ્ત સુધી કે તે સવાલ અસાધારણ મળતા સુધી મુલતવી રાખવો અને તે દરખાસ્તને જે લખમીદાસ રવલ તેરસીએ

આપ્યો હતો. તેના ઉપર શેઠ હંસરાજ પ્રાગળ ઠાકરસીએ “એમેન્ડમેન્ટ” સુકી હતું કે તે સવાઈ મુલતવી ન રાખતાં જે સલાસદોની ચરણ સ્વીકારવામાં ન આવી હોય તેમને તે મતદબની ખબર આપવી. શેઠ જેઠમલ નારણદાસે ટેકા આપ્યો હતો. આ “એમેન્ડમેન્ટ” ઉપર મત લેતાં તે ૭ વીરૂધ્ધ ૫ મતે ઉડી ગઈ હતી જેથી મુળ ઠરખાસ્ત પસાર કરવાને ઠરાવ થયો હતો.

૬ ફીનેન્સ સભા કમીટી તરફથી એવી બલામણુ હતી કે,

૧. હાલની નાણાં સંબંધી બદલાએલી સ્થિતિ જોતાં ના. હોદી સરકારના નાણાં ખાતે ઉપર તારથી લખી જણાવવું કે હાલની સ્થિતિ ઉપર ફરીથી વીચાર ચલાવવાનું કામ પ્રથમ નીમાયેલી કરન્મી કમીટીને સોંપવું પણ તે કમીટીમાં દેશી વેપારીઓનું પ્રતિનિધિત્વ વધારવાની બલામણુ ઠરવી.

૨. ભવિષ્યમાં ડાઉનશીલ બીલ્સ લંડનમાં વેચવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે તેવાં બીલ્સ, ૨ શીર્ષોગ “ગોલ્ડ” અગર તો બે શીર્ષોગ “સ્ટરલિંગ” ના હિસાબથી વેચવાના છે તેનો ખુલાસો તારથી લખી પુછાવવો.

ફીનેન્સ સભા-કમીટીની આ બંન્ન બલામણુ કાયમ રાખવાનો પણ તારને બદલે પત્રથી પુછાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૩. તા. ૨૬મી જુન સને ૧૯૨૦ ને રોજ જે બેલટ પુરો થયો હતો, તે બેલટના પરીણા બધમાં વીચાર કરવા બાબતે શેઠ વિકુલદાસ ડી. ગોર્વીદલજી, મોતીલાલ કાનજી, લક્ષ્મીદાસ નેરસી વીગેદે તરફથી ચેમ્બરના સલાસદોની એક અસાધારણ સલા મોકલાવવની સફાઈશન આવેલું હતું. તે સળાધમાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે ચેમ્બરના સલાસદોની એક રણુ સલા મંગળવાર તા. ૨૦મી જુલાઈ સને ૧૯૨૦ ને રોજ સાંજના ૪ કલાકે (૧૫) મોકલાવવી. શેઠ લખમીદાસ રવજી ટેરસીએ સુચના કરી હતી કે હાલ તુરંત બેલટ પેપરો રદ ન કરતા જાળવી રાખવા આ સુચના અમલમાં સુકવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૮ ઓ. મી. હેઠલી ફીનેન્સ ચેમ્બર મુંબઈ પધારવાના હોવાથી તેઓની ચેમ્બર સાથેની મુલાકાતનો પ્રશ્ન નીકળતાં ઠરાવ થયો હતો કે મુલાકાત વખતે કયા ધોરણ ઉપર વાદવીવાદ કરવો તેનો તેઓ મુલાકાતે આવે તે પહેલાં ફીનાન્સ સભા કમીટીને મોકલાવીને નીર્ણય કરવો. બાદ સલા ઠરખાસ્ત થઈ હતી.

ધી કન્ડીઅન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર અને પુરાની કમીટીની એક સલા મંગળવાર તા. ૧૩ મી જુલાઈ સને ૧૯૨૦ ને રોજ જાપોરના બેંકલાકે (૨૮૫. ૮૫.) મળી હતી જે સેળા નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા.—

શેઠ જહાંગીર બમનજી પીટીટ.

” સોરાબજી એદલજી વાડેન.

” હંસરાજ ગોર્વીદલ ઠાકરસી.

૨. ” સુરેશ પાયસોની લેટી.”

ફેરવવામાં આવ્યો હતો. પીવજી.

તથા મેકેટરની સંમતીથી ?

એક પત્ર લખી જણાવે

તો તે લેટ આજાર સહિય તા. ૨૨ મી જુનને રોજ મળેલી સભાની મીનીટો જે સભાસ

ની તે પસાર કરવામાં આવી હતી.

ફાના રંગીન લાદીઓ સફાઈદાર અને મજબુત

શેઠ કીરોજ જે. બીટીનોરીયા.

” જેઠમલ નારણદાસ.

” ફાજલ ખાદીમ રહીમતુલ્લા.

” ગીરજાશંકર બી. ત્રિવેદી.

” મનમુખલાલ એ. માસ્તર

” લાલજી ગોવિંદજી.

” બી. એફ. માદન.

” વીરલદાસ દામેદર ગોર્વીદલ.

૨ ઇન્ડિયન રેલ્વે કૉનફરન્સ એસોસીએશનના સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો. કૉનફરન્સની એક બેઠક બેંગ્લોર મુકામે તા. ૨૮મી જુનથી મળનાર છે તે પ્રસંગે કમીટીને બ્યાબળી વીશ્ય ઉપર સુચના કરવી હોય તો તેમ કરવાની ભલામણ કરેલી હતી. તે પર એક તાર કરવાનો કરાવ થયો હતો કે રેલ્વેના બોડના દર વધારવાની યોજના અર્થાવાની એવી લોકમા ને વાત ફેલાવેલી છે તે વાત નો ખરી હોય તો તે વીશે કમીટીની એવી દર્શ કે કે વેપારી વગેરેના અભીપ્રાય તપાસ વગર એ વીશે વીચાર કરવો નહી જવાબમાં પત્ર આવ્યો હતો કે કૉનફરન્સમાં તે વીશ્ય અર્થાવાનો નથી. તેમ તેને તે વીશ્ય ઉપર નીર્ણય કરવાનો. પણ નથી કારણ કે તે ક્ષેત્ર સલાહકારક મંડળ તરીકેનું સ્થાપવામાં આવ્યું હતું આ પત્ર મેંય લેવાનો કરાવ થયો હતો.

૩ ધી જુનના હોઝીઆરી ફેક્ટરીમાં વપરાતી સોયો ઉપર વધારે લેવામાં આવતી જાત સંબંધમાં કમીટી તરફથી કલેક્ટર ઓફ કરંટ રસને પત્ર લખ્યો હતો તેના જવાબમાં મળે પત્રની નકલ ફેક્ટરીના માલિક ઉપર એકઠી આપતા તેઓ તરફથી ફરીથી પત્ર આવ્યો હ અને કમીટીની દાદ માગી હતી. કરાવ થયો હતો કે તે પત્રમાંથી બ્યાબળી વીગત લઈ ફરીથી કલેક્ટર ઓફ કરંટ રસને પત્ર લખવો.

૪ ઇન્ડિયન પોલીસી ઉપર રટાય તરીકે "રેવન્યુ એડહીસીવ સ્ટેમ્પ" વાપરવા છુટ થવી એક એવી કરાંચી એમ્બર ઓફ કોમર્સ તરફથી ના. સરકારને ભલામણ કરવા આવવાથી તેઓએ કરાંચી એમ્બર ઓફ કોમર્સના પત્રની નકલ ખીડી હતી અને કમીટી અભીપ્રાય માગ્યો હતો. કરાવ થયો હતો કે કમીટીની તે ભલામણ તરફ સંમતી છે તે મ લખનો પત્ર ના. સરકારને લખી જણાવવો.

૫ રીવર્ડ કૉન્ટ્રીલનું વેચાણ ચાલુ રાખવાના સંબંધમાં કરાંચી એમ્બર ઓફ કોમર્સ તરફથી ને ભલામણ ના. સરકારને કરવામાં આવી હતી, તે સંબંધમાં એક સમાસદ તરફથી કમીટીનું લક્ષ એવવામાં આવ્યું હતું અને પ્રોટેસ્ટ કરવાની ભલામણ કરી હતી. કરાવ થયો હતો કે તે મતલબનો પ્રોટેસ્ટ ના. સરકારને લખી જણાવવો.

૬ ઓસ્ટ્રેલીયન ટ્રેડીંગના સંબંધમાં તથા ફ્રાન્સની સરકારે શોખની ચીન્સની આયા ઉપર ને અડધા મુકામે છે તે સંબંધમાં ના. સરકાર પર ને પત્ર કમીટી તરફ લખવામાં આવ્યો હતો તેના જવાબમાં ના. હીંદી સરકારના નાણા પાતા તરફ પત્ર આવ્યો હતો કે શોખની ચીન્સની આયા ઉપર ફ્રાન્સની સરકારે ને અડધા મુકામે છે તેથી યુનાઇટેડ કીંગડમમાં ને અસર થશે તેના પ્રમાણમાં હીંદુસ્થાનના વેપાર ઉપર થતી ઓછી અસર થરાનો મહત્વ છે. વધારામાં જણાવ્યું હતું કે બોડ ઓફ ટ્રેડ તરફથી યુનાઇટેડ કીંગડમમાંથી "હુ ચોરડર" ને માલ જાય તે માલ આયાત કરવા છુટ મળવી એકથે તે મતલબની ભલામણ કરવામાં આવના છે. ઓસ્ટ્રેલીયન ટ્રેડીંગ મળંધમાં જણાવ્યું હતું કે યુનાઇટેડ કીંગડમને "પ્રેક્ટરન્સ" નો લાભ મળનાર છે. પ હીંદુસ્થાનને નાહ બધા સુધી ઇન્ડિપીરીયલ પ્રેક્ટરન્સના વીશ્ય ઉપર વીચાર કરવા સારું સ્થાપાએ કમીટીના રીપોર્ટ ઉપર ના. હીંદી સરકાર એક નીર્ણય ઉપર આવી નથી ત્યાં સુધી તે સંબંધ ઓસ્ટ્રેલીયાની સરકાર સથે પત્ર વ્યવહાર કરવાનું ના. સરકારને બ્યાબળી લાગતું નથી આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતા કરાવ થયો હતો કે "ચોરડર" ગુડસના સંબંધમાં હીંદુસ્થાનને પણ તેની છુટ મળવી એકથે અને ચાંમડાંની નીકાસ ઉપર વધતર આપતી વધ

આરટ્રેલીઆને “ પ્રેક્ષરૂપ રકીમ ” માં દાખલ કરેલું હતું તો તે ન્યાયે હીંદુસ્થાનને પણ આરટ્રેલીઅન ટેરીટોરી લાલ મળવો જોઈએ એ મતલબનો પત્ર ના. સરકાર પર લખી મોકલવો.

૭ તા ૧-૭-૧૯૨૦ ને રાત્રી પુરા થતા ગલાસદોના બેલટના પરીણાન ઉપર શેક વીકલદાસ દામોદર ગોવીંદજી તરફથી સ્કુટીનીઅર તરીકે એક રીપોર્ટ કમીટી સમક્ષ રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. ઠરાવ થયો હતો કે તા. ૨૦ મી જુલાઈને રાત્રી જે જનરલ મળા મળનાર છે ત્યાં સુધી તે સવાર મુલતવી રાખવો.

૮ કોટીશ ઇસ્ટ આફ્રીકામાં જમીનના વેચાણના મળંધમાં ટેરીટોરીના હક વીરૂદ્ધ ત્રય તેવી કેટલીક શરતો આફ્રીકીએલ ગેઝેટમાં પ્રગટ થયેલી હોવાથી તે તરફ ચેમ્બરના એક સલાસદ તરફથી કમીટીનું લક્ષ જેવવામાં આવ્યું હતું. વીશય ઇસ્ટ આફ્રીકન સબ કમીટીમાં રજુ કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૯ પી. બી. એન્ડ સી. આઇ. રેલ્વેની મુંબઈ તરફ આવતી મેલ ટ્રેનના હાલના ટાઇમ અનુકુળ નહીં હોવાથી તે તરફ એક સલાસદ તરફથી કમીટીનું લક્ષ જેવવામાં આવ્યું હતું અને તે સંબંધમાં જનરલ ટ્રાફિક મેનેજરને લખવાની લેટામણ કરી હતી. ઠરાવ થયો હતો કે ટ્રાફિક મેનેજરને પત્ર લખી જણાવવો કે પ્રથમના અનુકુળ ટાઇમ રદ કરીને હાલના અસંગત ભરેલા ટાઇમ રાખવાનાં તેઓને શાં કારણ છે ?

૧૦ પી. બી. એન્ડ સી. આઇ. રેલ્વે કંપનીની મીટર ગેજ લાઇન ઉપર લાડાના દરમાં જે વધારો કરવામાં આવ્યો છે તે સંબંધમાં મી. મલ્લીલાલ અમથાલાલ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો અને તે સામે પ્રોટેસ્ટ કરવાની ભલામણ કરી હતી વગી આ સંબંધમાં પેસેન્જર રીલીફ એસોસીએશનના સેક્રેટરી, મી. જીવરાજ ગોકલદાસ નેણસી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તેઓનો એક “ પબ્લીક મીટીંગ ” બોલાવવાનો વીચાર છે તો તે સંબંધમાં ચેમ્બર તરફથી ટેકા મળશે એવી આશા છે. પત્રો કમીટી આગળ રજુ થતાં ઠરાવ થયો હતો કે તે સંબંધમાં કંપનીના એજન્ટને લખી ખુલાસો મંગાવવો અને તે દરમિયાન પત્રો ઉપર વીચાર મુલતવી રાખવો.

૧૧ ઇન્ડીઅન કેરીઅર એક્ટ સુધારવાના સંબંધમાં નામદાર સરકાર તરફથી જે પત્ર આવ્યો હતો તે ઉપર વીચાર કરવા સારું કમીટીની આગલી મીટીંગ વખતે એક સબ કમીટી નીમવામાં આવી હતી. તે સબ કમીટી તરફથી નવો સુધારો અમલમાં મુકવાની તરફેણમાં અભીપ્રાય થવાથી તે મતલબનો પત્ર ના. સરકાર પર લખી જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૨ એ. મી. પુરૂષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ ઉપર ચેમ્બર તરફથી ફોનેડામાં એજન્ટ નીમવાના સંબંધમાં મી. એમ. પી. મરચન્ટ તરફથી એક પત્ર આવેલો હતો. તે પત્ર કમીટીની ભણુ સારૂ રવાના કરવામાં આવ્યો હતો. એ. શેક પુરૂષોત્તમદાસ કમીટીમાં હાજર નહીં હોવાથી તે પત્ર ઉપર વીચાર મુલતવી રાખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૩ સર ચાપુરજી ભટ્ટાના બેદરજનક મરણ માટે દીલસોજી ગતાવતારો એક પત્ર તેઓના કુટુંબ ઉપર લખી જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૪ ચેમ્બરની ત્રીજી ત્રીમાસીક સભાનો પ્રશ્ન કમીટી આગળ રજુ થવાથી ત્રીજી આગષ્ટ સને ૧૯૨૦ ને રાત્રી ત્રણ વાગે (૨૫. ટા.) ભરવાનો ઠરાવ થયો હતો. શેક માવજી ગોવીંદજી તરફથી ચેમ્બરની કમીટીની ચુટીનીના સંબંધમાં કેટલોક સુધારો દર્શાવનારો જે પત્ર પ્રથમ

આવ્યો હતો અને જે કેટલાક સુધારા સાથે કમીટીએ સ્વીકાર્યો હતો તે પત્ર તે સભા વખતે રજુ કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૫ શ્રેષ્ઠ સુરમ્ભલ લલ્લુભાઈ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે કોઈ પણ બહારનો શખ્સ કમીટીની મુલાકાતે આવે અને તે વખતે જે વીશય ચર્ચાવાનો હોય તે ઉપર દરેક અભાસદે કમીટી નાજ અભીપ્રાય રજુ કરવા અને પોતાના અંગત વીચાર રજુ કરવા નહીં. સુચના વ્યાજ્ઞી છે કે મતલબનો તથા ખવિધ્યમાં કમીટીના સભાસદોની બાધ સાફ તે સુચના “રેકર્ડ” ઉપર રાખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૬ ચેમ્બરને સાફ ટેલીફોન લેવાના સંજ્ઞામાં ઠરાવ થયો હતો કે એક મુખ્ય ટેલીફોન ઓફીસના રૂમમાં અને એક ટેબલ ટેલીફોન સેક્રેટરીના રૂમમાં લેવો. તે સાફ ખર્ચના રૂા ૨૫૦ મંજૂર થયા હતા.

૧૭ ચેમ્બરના કેટલાક સભાસદો તરફથી વાર્ષિક ફી નહીં મળવાથી તેઓના સંજ્ઞામાં વીચાર કરતાં ઠરાવ થયો હતો કે તેઓને એક મહીનાની મુદત આપીને વાર્ષિક ફીના પૈસા મોકલવાની વીનંતી કરવી અર્થાત્ એક માસ દરમિયાન પસા ન આવે તો તેઓનાં નામ સભાસદના લીસ્ટમાંથી કમી કરવાં.

૧૮ લેડી નોર્થકોટ હોલ ઓરફનેજના કેશવજી નથુ સેલર પ્રેસના મેનેજર તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે છપામણી, માલ, મજૂરી વીગેરેના વધવા ભાવેને લીધે તેઓનાથી પ્રથમના ભાવે ચેમ્બરનું માસીક છાપી રકમય તેમ નથી તો તેના ભાવમાં વધારો કરી આપવો. ઠરાવ થયો હતો કે તેઓને સેક્રેટરીને રૂબરૂ મળવાને લખવું અને તે વખતે સેક્રેટરીને વ્યાજ્ઞી લાગે તેટલો વધારો કરી આપવો.

ત્યાર બાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.

ફર્સ્ટ સોશિયલ માટેનું
સરળ ગુજરાતિમાં પ્રસિદ્ધ થતું ત્રિમાસિક.

સીહિતો પદ્દશ.

દરેક અંકમાં આશરે જે વાર્તાઓ, ગુજરાતિ હિન્દુ સોમંડળનો રીપોર્ટ, ઓરિયંટલ રીવ્યુ, ત્રણેક આવે છે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂા. ૨-૦-૦

પોસ્ટેજ સાથે.

વિશેષ માહિતિ માટે લખો:—જે આ સેક્રેટરી

ગુજરાતિ હિન્દુ સોમંડળ.

સી. પી. ટંક પામે, ગીરગામ. સુબર્ષ.

કાપડ વેચનાર, સોની, બેચેરીઓ, વગેરે માટે જાહેરખબર આપવાનું કલ્પન સાધન.

જાહેરખબરના ભાવ.

પ્રકાર	બાર માસ	૪ માસ
૧. આખું પેજ.	૨૦-૦-૦	૧૨-૦-૦
૨. અડધું "	૧૨-૦-૦	૭-૦-૦
૩. પાંચ "	૬-૦-૦	૪-૦-૦

ધી બોમ્બે - તાઇલ માટે ૨૧ એક ફોર્ટ સુબર્ષ.

ચેમ્બરની લાયબ્રેરીમાં આવેલાં પુસ્તકો.

G

- 1611 List of Books added to the Library of the Railway Board March 1920.
- 1612 Record of the Geological Survey of India Volume LI Part I of 1920
- 1613 Bulletin No. 2 Department of Industry Bombay Presidency, utilisation of Bitterns.
- 1614 Cotton Pressing Factories and Cotton Spinning Mills in India 1918-19 (2 Copies)
- 1615 Papers relating to the Second Revision Settlement of the Akola Taluka of the Ahmednagar District (2 Copies.)
- 1616 Papers relating to the Second Revision Settlement of the Raver Taluka of the East Khandesh District.
- 1617 Papers relating to the Second Revision Settlement of the Savgaum Taluka including the Pathardi Mahal of the Ahmednagar District
- 1618 Papers relating to the Second Revision Settlement of the Nagar Taluka of the Ahmednagar District.
- 1619 Administration Report of the Forest Ciroles in the Bombay Presidency (including Sind) For the year 1918-19.
- 1620 Agricultural Statistics of India Volume II of 1917-18.
- 1621 Statement Exhibiting the Moral and Material Progress and Condition of India during the year 1917-18.
- 1622 Bulletin No. 41 of 1920 Note on Practical Salt Land Reclamation by G. S. Henderson.
- 1623 Bulletin No. 94 of 1920 A Preliminary Note on the Behaviour in North India of the first batch of Sugar cane seedling distributed from breeding Station Coimbatore by T. S. Vankatraman B. A.
- 1624 Foreign Trade of Brazil.
- 1625 પ્રસિદ્ધી નં. ૪ પેટલાદ ગામની આર્થિક સ્થિતીનું અવલોકન વડેદરા રાજ્ય.
- 1626 " " ૫ બીલીમોરા ગામની આર્થિક સ્થિતીનું અવલોકન વડેદરા રાજ્ય.
- 1627 Bulletin No. 2 Forest Resources of Baroda State.
- 1628 " " 1 Mineral " " " "
- 1629 " " 3 Rules for the Development of Commerce & Industry in the Baroda State.
- 1630 Annual Report of the Department of Commerce & Industry Baroda State 1917-18.
- 1631 Development of the Industrial Resources of the Mysore State by J. K. Mehta.
- 1632 Note on the Establishment of a Land Mortgage Bank in Mysore.

દિવાળીના માટે ફ્રેન્ચ લાયબ્રેરી ઉદ્દેશી ધિઆપના ભેદયે કે ?

- 1633 A Note on the Improvement in the Collection and Publication of statistics - relating to Industries and Trade in Mysore by C. Ranganatha Rao Sahib B. A. B. A.
- 1634 Report of Work done by the Board of Industries & Commerce During the year 1919-20.
- 1635 The Work of Department Industries & Commerce in 1913-14 by Alfred Chatterteeo C. I. E.
- 1636 Bulletin No. 1 The Coming Great Change in Education Lecture by Captain J. W. Petavel at the Mysore Dasara Exhibition 1919.
- 1637 Bulletin No. 3 Note on the Encouragement of Private Enterprise in Mysore.
- 1638 Bulletin No. 3 of 1912 Notes on some of Industries and Trade of Tiptur
- 1639 " " 4 of 1912 Some observations on the Taoning Industry in Mysore.
- 1640 Bulletin No. 12 The Sugar Industry in Mysore.
- 1641 " " 15 The Generation Power in Mysore.
- 1642 " " 16 The Shri Krishna Weaving Factory at Mysore.
- 1643 " " 18 The Sisul Hemp.
- 1644 " " 21 An Improved Method of Making Jaggery.
- 1645 " " 22 Trade and Commerce in Mysore State for the year 1912-13
- 1646 Bulletin No. 25 Foreign Rail Borne Traffic of the Mysore State for the year 1913-14.
- 1647 Bulletin No. 29 Report on the Oil and Suction Gas Engines.
- 1648 " " 31 Report on Vegetable Dye Stuffs.
- 1649 " " 33 Foreign Rail Borne Traffic of the Mysore State for the year 1915-16.
- 1650 Bulletin No. 34 The Value of Economic Statistics in India
- 1651 " " 35 Note on Lac Cultivation in Mysore.
- 1652 The Manufacture of Glue in the Tropics From Taonery Refuse.
- 1653 Finance and Revenue Accounts of the Government of India for 1918-19.
- 866 Report of the Committee of the Bengal Chamber of Commerce for 1919 Vol I.
- 867 The Banking Needs of India by Mohanlal Tannan.
- 868 The Times Trade Supplement Dyes and Chemicals section.
- 869 Empire Patents.
- 870 Blue Book of Chicago Commerce 1920.
- 871 Canadian Trade Index 1920-21
- 872 Annual Report of the Committee of the Upper India Chamber of Commerce 1919.

ચેમ્બરના પત્રવ્યવહાર.

નં. ડી. ૧૧૧૩

મુંબઇ, તા. ૨-૬-૧૯૨૦

. હીંદી સરકારનાં વેપાર ખાતાના વડા જોગ.

સીમલા.

મહારાષ્ટ્ર,

ફ્રાન્સની સરકારે કેટલીક ચીજોની આયાત માટે મનાઇ હુકમ જાહેર પાડ્યો છે તે વીશેની વીગત હીંદી સરકારે વા. ૧૪-૫-૧૯૨૦ ને દીને પ્રગટ કરેલી પ્રેસ નોટમાં આપવામાં આવી છે તે વીશે આ ચેમ્બરની કમીટીનું ધ્યાન ખેંચવામા આવ્યું છે. એ વીશે સંપૂર્ણ વીગત ઇંગ્લંડનાં બોર્ડ ઓફ ટ્રેડ જર્નલના તા. ૬-૬-૨૦ ના અંકમાં આપવામાં આવી છે તે પણ કમીટીએ જોઈ છે. એમા જણાવેલી ચીજોમાંથી કેટલીક હિંદુસ્તાનથી ફ્રાન્સ ખાતે જાય છે એમ અહીં જણાવવાની જરૂર નથી પણ એટલે અંશે આ દેશના નીકાશ વેપાર ઉપર એની અસર પહોંચશે. હિંદના લાભ સંભાળવા માટે આ બાબતમાં હીંદી સરકારે કાંઈ પગલાં લઈ છે કે કેમ તે જણાવવાની કૃપા કરશે તો આ ચેમ્બરની કમીટી ખાબાર માનશે. વળી કેપીટલ પત્રના તા. ૧૫-૫-૧૯૨૦ ના અંકમાં ૧૩૧૯ મે પાને છપાયેલા ત્રીજા ફકર પ્રયે કમીટીનું લક્ષ ખેંચવામા આવ્યું છે. એમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે આસ્ટ્રેલીયાની જુદાવ પદ્ધતિમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે કે કેમ તે મારી કમીટી જણવા અને બંને તો એ વીશેના જાહેરનામાની નકલ મેળવવા માગે છે. એ બાબતમાં એ હકીકત ખરી હોય તો હીંદી સરકાર કાંઈ પગલાં ભરવા માગે છે કે કેમ તે જણાવવાની પણ કમીટીની ઇચ્છા છે.

લી. આર્ચાંકીર્વ.

જે. કે. મહેતા.

સેક્રેટરી, ઇંડિયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર.

નં. ૩૩૨૮

સીમલા તા. ૨૩-૬-૧૯૨૦

હીંદી સરકારનાં વેપાર ખાતાના અંડર સેક્રેટરી તરફથી.

. ઇંડિયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર એન્ડ બુરોના સેક્રેટરી જોગ.

મહારાષ્ટ્ર,

મુંબઇ.

તમારા નં. ૧૧૧૩ના તા. ૨-૬-૨૦ના પત્રના જવાબમાં એવું જણાવવાની મને આશા થઈ છે કે જે ચેમ્બરે ફ્રાન્સમા મોજ શોખની ચીજોની આયાત માટે મનાઇ હુકમ હમણાં જાહેર પાડ્યો છે તેના સંબંધમાં હીંદી સરકારે કાંઈ પગલાં લીધાં નથી અને લેવાનો વિચાર પણ નથી. એ મનાઇની અગર ઇંગ્લંડના વેપાર ઉપર જેટલી થશે તે કરતા બહુજ થોડી હિંદના વેપાર ઉપર થશે પણ ઇંગ્લંડની સરકારનાં બોર્ડ ઓફ ટ્રેડને માત્ર એટલુંજ પગલું ભરવાનું વાજબી લાગ્યું કે તેમણે પેરીસ ખાતેના બ્રીટીશ એલચીનું ધ્યાન ખેંચ્યું કે જેથી કેાંઈએ મંગાવ્યાથી માલ “બોન ઓરડર” ગ્રાહકોને હોય તેના સંબંધમાં ખાસ ધ્યાન આપીને કાંઈ છુટ મુકવાને ફ્રાન્સની સરકારને સમજાવવાનું બની શકે.

મેટ્રીક શીટીંગની સારી ડીઝાઇન ગમશે કે ?

આસ્ટ્રેલિયાની સરકારે આપત જકાતની પદ્ધતીમાં ફેરફાર કર્યાની વાત ખરી છે. એ વીશેની બીગત ઇંગ્લંડની બેંક ઓફ ટ્રેડ જર્નલના તા. ૨૨-૪-૨૦ના અંકની પુરવણીમાં આપવામાં આવી છે. નવી પદ્ધતીથી ઇંગ્લંડના માલને પસંદગીનો લાભ મળશે. પસંદગીની જકાતની ગોઠવણમાં હિંદુસ્થાને ભાગવું કે કેમ તે સવાલ વીશે તપાસ કરવાને માટે બેંક ઓફ ટ્રેડ ઉપર કમીટી નેમાઈ હતી અને તેના રીપોર્ટ ઉપર હિંદી સરકાર હુમણાં વીચાર ચલાવે છે. એ વીશે નકી નીચું ઉપર આવવા અગાઉ ત્યાંની સરકાર સાથે સંદેશા ચલાવી હિંદના લાભ અભાળવા પ્રયત્ન કરે એથી કાંઈ લાભ થવાનો સંભવ લાગતો નથી.

લી. આગાંવીત.

પ્રાંતીક મહેસુલ વીશે ઈંડીયન મર્ચન્ટસ એસોસિયેશન તરફથી નામદાર હિંદી પ્રધાન ઉપર તારનો સંદેશો.

મુંબઈ તા. ૨૮-૬-૨૦

હિંદી સરકાર અને હિંદની પ્રાંતીક સરકારો વચ્ચેની મહેસુલની વહેંચણી વીશે મેરટન કમીટી કરેલી લલામણોમાં મુંબઈ પ્રાંતને માટે મહેસુલનાં એવાં પુરતાં સાધનો સંબંધમાં નથી આપ્યાં કે જેની આવક વધતી રહે. આ લલામણ સામે ઈંડીયન મર્ચન્ટસ એસોસિયેશન પ્રત્યેક પેરનું મરજીતીથી વાંધો ઉઠાવે છે. સાચી સારી માર્ગ એ છે કે દેશની અને પ્રાંતની મહેસુલ જુદી પાડવા માટેનો સ્પષ્ટ નીયમ કરાવી દેવો કે સીધા કરથી જે આવક થાય તે પ્રાંતીક ગણાય અને આઠકતરા કરથી થતી આવક હિંદી સરકારની ગણાય. મેરટન કમીટીએ કરેલી લલામણો આપખુદ, ટ્રકવારી, અને મુંબઈ ઇલાકાના હિતને નુકશાન કરનારી છે. આ એસોસિયેશન કમીટી સુધે છે કે આવક ઉપરનો કર તદ્દન પ્રાંતીક મહેસુલ તરીકે ગણાયો જોઈએ. એની વીરુધ્ધમાં લાવવામાં આવેલા વાંધા પાયા વગરના છે અને ઉપાય ધર્મ શકે એવા છે. આટલી વાત જે સ્વીકારવામાં નહીં આવે તો રાજકીય સુધારાની સરખાત નાણાં સંબંધી દૃષ્ટિએ જોતાં યોગ્ય રીતે નહીં થાય. હિંદી વેપારી આલમ અને પ્રગતને ભય રહે છે કે મેરટન કમીટીના રીપોર્ટથી મુંબઈ ઉપર એવો અસર થશે કે જેથી પ્રગતીય પ્રધાનનો મુરકેલી વધવાથી તેનું કામ કરતાં અટકાવશે. એવા અટકાવ માટે આ કરતાં વધારે ગંભીર અને અપ્રકાર માર્ગ જીન્ટિલિટી જરૂર. તેટલા માટે તમને તથા પાર્લામેન્ટને આથી અપીલ કરવામાં આવે છે કે આ પ્રાંતને આવી રીતે નાણાં સંબંધી અન્યાય થતો દુર કરી સુધારાની કિંતે માટે તમે મળે એવું કરો.

એચ. જોહાર્ડ (મેલબોર્ન) તરફથી મળેલો નીચે પ્રમાણેનો પત્ર નામદાર સરકાર મારફત આ એસોસિયેશન મળ્યો છે:—

વેપારપ્રાંતાંનો વડા જોગ, મુંબઈ.

મેલબોર્ન તા. ૧૬-૫-૨૦.

મહાશય,

હિંદમાં ગાંધી જાતાવતોરાઓમાંથી કોઈને આ જગતમાં પ્રતીક નેમવાની ઇચ્છા એમ આપને ખબર મળે તો તે વીશે અમને વાહેક કરવાની કૃપા વીચારો.

શ્રી જોગે ટાઈલ માર્ક ૨૧ બેંક ઓફ, ફ્રાન્સ

નાશચો શોધી કહાડી તેમને અનુકુળ પડતો માલ પુરો પાડવો માટેની ગોઠવણ કરવાનું મને ઘણું જ ઝગવડમયું છે તેમાં પણ જો મને સોલ એજન્ટ નેમવામાં આવે તો શરૂઆતનો જો ખર્ચ થાય તે કરવા માટે મને વધારે હિંમત આવે એટલાં કારણથી હું એવી ગોઠવણ વધારે પસંદ કરું છું. આસ્ટ્રેલીયા તથા ન્યુઝીલેન્ડમાં સંઘર્ષો મુખ્ય સ્થળોએ માસ કામ માટેની ગોઠવણ છે અને તેથી જો કાંઈ વેપાર માટે હાથ આવે તેમાં સહી સરસ પરીણામ હું લાવી શકું એવી મારી ખાતરી છે. માલ ખરીદી લેવો અથવા કમીશનથી વેચવો એ બેઝમાંથી જો માર્ગ માલ મોકલનારને અનુકુળ હોય તે માર્ગ સ્વીકારવાને હું તૈયાર છું. હિંદથી આસ્ટ્રેલીયા આવતા માલના નમુના તથા ભાવ વીશેની વીગત એથવવાની મારી કમ્પા છે.

લી. આમાંથી.

નં. ૬૭૮૪-૨૨ બી

મુંબઈ, તા. ૨૨-૭-૨૦.

હિંદીયન મર્ચન્ટસ એસોસિએટ બુરો જોગ.

મુંબઈ.

મહાશયો,

ગોદામાંથી કીમતી સામાનની ચોરી વારંવાર થાય છે તે વીશે હું તમને લખવા માંડ્યું છું. જે તપાસ કરતાં મને માલમ પડે છે કે કસ્ટમ્સ માટેની તપાસ લેવાના હાલમાંથી કાપડ તથા કીમતી વસ્તુઓ માલ ચોરાવાની દર્યાદ કરવામાં આવે છે જો કે એ દર્યાદ પોલીસ પાસે કરવામાં આવતી નથી. દેખીતું છે કે જ્યારે વેપારીઓ પેકેજેલ ગોલ્ડ તે પછી અને તપાસ બાદ ફરીથી તે ખંધ કરે તે અગાઉ એવી ચોરી થાય છે. મને લાગે છે કે એ અરસામાં વેપારીઓ કાંઈ બીજી જગ્યાએ જવા માટે એ જગ્યા છોડે છે. હું તેટલા માટે મુશ્કેલી ધમકું છું કે સંઘર્ષ વેપારીઓને ચેતવવા જોઈએ કે તપાસ લેવાના હાલમાં માલ પડશે હોય તે દરમિયાન તેની સંભાળ લેવાની જોખમદારી તે વેપારીઓની છે અને જો તેમને તે હાલની ખુદાર કાંઈ કારણ નહીં પડે તો તેમણે કાંઈ બીજાને એ માલની સંભાળ સોંપવી જોઈએ.

૩ મને એમ પણ જણાવવામાં આવે છે કે પોર્ટ ટ્રસ્ટના શેડમાંથી પણ ઘણું માલ ગાયબ થાય છે જેની પોલીસને ખબર પણ પડતી નથી. એમ ધવાતું કારણ એવું ધારવામાં આવે છે કે માલનું કનસાઇનમેન્ટ મળ્યાની પહેલાં વેપારીઓ આપે છે અને પછી સાંજ પુર્ણમાં તેમાંથી કેટલોક માલ લઈ જવાનું બનતું નથી તો તે પોર્ટ ટ્રસ્ટના શેડમાં રાખેલાં છે. જો આ વાત ખરી હોય તો તેના ઉત્ક્રાંત એ છે કે જેટલાં માલ સાંજ પહેલાં લઈ જઈ શકાય એમ હોય તેટલાંને માટે જ આવતી આપવી અને ગાદીનાં માલને માટેની પહેલાં આવવાની ના પાડવી.

૪ એવીમાં ઘટી ચોરીઓ કાંઈ મોટી અથવા ગંભીર પ્રકારની હોતી નથી તેમ છતાં કીમતી માલની મોટી ચોરીઓ ધવાની અફવાઓ ઉઠે છે તે હું સમજી શકતો નથી. હું તે સાથે પ્રેમ પણ સમજી શકતો નથી કે જો એ અફવા અડી હોય તો વેપારીઓ શા માટે એ ચોરીઓ પોલીસને ખબર આપવાનું પસંદ કરતા નથી.

૫ આ બાબદમાં તમે મને કાંઈ સલાહ આપશો તો હું ખુશી થઈશ.

લી. તમારો વાગેદાર સેવક,

ડા. પોલીસ કમીશનર.

બ્રોક્ન મોરેક રાઈલ્સની ડીઝાઈનના કપાં જોવા મળશે ?

હારેસલામ, હર (Upper Country) એટલે ટાંગાનિકા ટેરીટરી, અને જર્મનીની જુની નવી નોટો.

સને ૧૯૧૩ ની સાલથી, ખુબ આફ્રિકામાંના, હિન્દી-હકોને જબરજસ્ત ધકેડા લાગવા માંડેલ છે, અને તે માટે, અતુલ સાદસ, સામદું પરિણામ, અને અધાગ શ્રમ વડે હિન્દી સજ્જતોની જે શકિતયો છે, તે દ્વારા, અળાજ, બહાર પાડવામાં આવે છે, અને આયારે, હકોની પરિસ્થિતિ સમજવાને માટે, ઘણા વર્ગ, ઐક્યના મળખુલ તાતલો બંધાધને એકત્ર રચેલ છે, જે બીના, સહજ અભિમાન રુકરાવે તેવી છે. હારેસલામ અને આસપાસનો ભાગ, જે ખતમ થયેલ મહાન લશ્કરે કરમ્યાન માનવતા પ્રિટિય સરકારે બહાદુરીથી વશ કરેલ છે ત્યાં, નામદાર પ્રિટિય સરકારની શીતળ ધ્યાયા તમે આપણા હિન્દી તેમજ ઇતર ગૃહસ્થો છવન નિર્વાહ ચલાવે બાય છે. અસ્તુ.

હવે જર્મન રાજ્ય ત્યારે હસ્તિ ધરવતું હતું ત્યારે જર્મન નોટો અને જર્મન રૂપીયા ચલાવતા હતા. તે રાજ્ય નદમ્યાન થઈ ગયું, અને જર્મન લોકો ચાલ્યા ગયા ત્યારે પ્રજાને તાકાણીક નવી નોટો બનાવીને રૂપીયાને બદલે આપતા ગયા એટલે જુની અને નવી બન્ને પ્રકારની નોટો દરેક માણસો પાસે લગલગ ધઈ.

હવે મજકુર શહેર અને ગામોમાં જર્મનીના રૂપીયાનું ચલણ છે, પણ નોટોનું મુદ્દલ ચલાવું નથીજ. ગાપડા હિન્દી વ્યાપારી અને નોટરો જે કમાયા હતા તે સમજી નોટોમાં (German old & new Notes) માં સમાવું એટલે હવે એ નોટોનું ચલણ નહિ હોવાથી, જેમ જુના લુગડાનાં પોટકાં ઝાંધી મૂકવામાં આવે છે, તેમ પોટકાની માકક નોટોના પોટકાઓને ઝાંધીને સરસિત રિયતિમાં મૂકવામાં આવેલ છે. આવા મ જોગો ઉપસ્થિત થયેલ હોવાથી વ્યાપારને જબરજસ્ત ફટકો લાગવાની સાથે, ઘણી નિરાશાઓ ઉપસ્થિત થયેલ છે, તેમ વળી હુંડિયામણ (exchange) ને લીધે સહનશીલપણની હલજ રહી નથી. કહો કે આવી કહેલી સ્થિતિમાં વ્યાપાર કેવી રીતે ઉગત દરશાને પામે. પ્રજા આપણ કેવી રીતે ધાર ?

નોટોના અંકુશથી મધ્ય વર્ગના લોકો ઘણીજ ગરીબ હાલનાં પણ આવી પડેલ છે; ત્યારે જુની નોટો પાસે નવી નોટોની કાંઈ કિંમત થઈ શકતી નથી એટલે જુની ભરતો નવી નોટો વગર વિતાવી અને આછી કિંમતની છે

હું એ ન બૂલતો હોઈ તેા ત્યાની નામદાર સરકારે એ ત્રણ વખત કલેધમ્સ Obituary માંગેલ હતો, અને પ્રજાએ માનપૂર્વક રજુ પણ કરેલ હતા, છતાં હજુ સુધી કંઈ નિવેડો આવેલ હોય તેમ જાણી શકાતું નથી.

નામદાર સરકાર સાહેબ, તેમજ ત્યાના માનવતા ગવર્નર સાહેબ, નામદાર ડી પી એસ સાહેબ તથા અન્ય માનવંત અમલદાર સાહેબો, નોટો માટે કાઈક યોગ્ય કરશે તે અત્યંત ઉપકાર થશે હારેસલામની એસોસિએશન પ્રશંસનીય કાર્ય કરતી હતી અને હજુ પણ કરે જ છે, તેા તેના માનવંતા હોદ્દદાર સાહેબોને પ્હારી નમ્ર વિદાપિ છે કે આ નોટોનો સવાલ

ફેલવા માટે પોતાથી બનતું કરવું. નોટોનો નિવેડો આવશે અથવા તે રાજ્યમાં ચલણ થશે ત્યારે વ્યાપાર ખીલવા સાથે તે સંસ્થાન Colony ભરપૂર આખાદ થશે તો મજકુર બાબતનો ઘટો વિચાર કરવા માટે, ત્યાંની તેમજ હિન્દી લાગવગ ધરાવતારી જવાબદાર સંસ્થાઓ જરૂર કાંઈક કરશે તો ત્યાં હિન્દી તેમજ ધતર પ્રજા ઉપર-બહુજ અહેસાન થશે.

માનવંતા ચેમ્બર ઓફ કોમર્સના માનવંતા હોદ્દાદાર સાહેબોને પણ માનપૂર્વક નમ્ર અરજ છે કે આ બાબત માટે જરૂર કાંઈક સંવનય પગલાં ભરી ઘટતું કરવા ચુકવું નહિં.

રાજ્ય પ્રજા ઉગયતી આખાદી ઉલયના સાત્વિક સંતોષ ઉપર અવલગ્ને છે. અસ્તુ.

લી. દારેસલામની હિન્દી પ્રજાનો સેવક,
ચુલાખર્ચદ ચુળચંદ બાવિશી, હેડમાસ્ટર.

NOW IS THE TIME TO INCREASE YOUR TRADE —WITH— ASIA.

THE INDIA DIRECTORY AND YEAR Book containing a mass of very useful information regarding the Government, Native States, trades and industries of India. Illustrated with photos of ruling chiefs and gentry. Price Rs. 25 or £ 2.

THE DIRECTORY OF MERCHANTS AND MANUFACTURERS IN INDIA. This edition contains not only the addresses of Merchants and Manufacturers in India, dealing in each class of goods, classified in alphabetical order, but it also includes various useful facts and figures concerning Indian trade and industry with patent and design acts, interesting account of Native States and Political division of India and up-to-date list of Societies, Hospitals, Colleges, Schools, News-papers, Clubs, Physicians, Libraries and other information not accessible in customary Directories. Price Rs. 10 or 15 Shillings.

THE INDIAN MERCANTILE DIRECTORY, containing carefully selected lists of leading Business Houses located in various commercial and manufacturing centres throughout India, Burmah, China, Straits Settlement etc. Price Rs. 10 or Shillings 15.

THE MERCANTILE DIRECTORY OF JAPAN, giving the names of the Merchants, Manufacturers, Exporters, Importers, Agents & Industrial Establishments located in Japan with notes for tourists use. Price Rs. 10 or Shillings 15.

PROPRIETORS—

LAXMICHAND DOSSABHAI & BROS.

Head Office:—

RAJKOT, (INDIA.)

Branch:—

BOMBAY. P. O. Box No. 457.

દીવાલના માટે દે-સી દાઇસની છેલ્લી કીમતનો એકો છે !

મુંબઈના કસ્ટમ્સમાં આફ્રિકાથી આવતા ઉતારૂઓ

માટે કરવી જોઈતી વ્યવસ્થા.

(૧) દક્ષિણ તથા પૂર્વ આફ્રિકાના બંદરેથી જતારે ત્યારે સ્ટીમરો આવે છે, ત્યારે ત્યારે, કુખ્યત્વે કરીને અલેક્ઝાન્ડ્રા બેઠમાં લઇ જવામાં આવે છે, જે વખતે, પહેલેથી ત્રીજા વર્ગના ઉતારૂઓનો સામાન કસ્ટમ્સમાં લઇ લેવા માટે, નજર લગાડેલા મજુરો, ખાસ કુખની તરફથી, ઉપર આવે છે કાંઈપણ પૈસા લીધા મિલકત સ્ટીમર ઉપરથી, કસ્ટમ્સમાં સામાન લઈ જવો, તેવું ખાસ ધ્યાનથી છે; છતાં, કેટલાક મજુરો ઉતારૂઓ ખાસેથી છેતરીને પૈસાં પકડે છે જે માટે અટકાયત થવાની જરૂર છે.

(૨) બાળ, યુવાન, અને વૃદ્ધ ઉતારૂઓને કસ્ટમ્સના હોલની બહાર, સખત તપમા બેસી રહેવું પડે છે, અને પહેલા ત્રીજા વર્ગના ઉતારૂઓના સામાનની તપાસ થઇ રહે છે ત્યાં થઈ ત્રીજા વર્ગના ઉતારૂઓને કસ્ટમ્સમાં દાખલ કરે છે, તો, સામાન તપાસનાર ઓફીસર વર્ગનો વધારો કરી, ત્રણ વર્ગના ઉતારૂઓને એકી સાથે જુદા જુદા હોલમાં દાખલ કરી સાથે જ તપાસ થાય તો વધારે આશીર્વાદ રૂપ થઇ પડે તેમ છે.

(૩) કાયદા મુજબ, દક્ષિણ આફ્રિકામાંથી પાઉન્ડસ, (સોનાના સિક્કા) લાવી શકાત નથી અને તે માટે હું જાણું છું ત્યાં સુધી સખત પ્રતિબંધ છે, જેથી દક્ષિણ આફ્રિકાના ઉતારૂઓની કાળજી લરી તપાસ Inspection and Examination થાય છે. જે તપાસ કાયદા મુજબ લીક થાય છે, પણ વધારે સખતાઈ લારી અને ઝીણવટથી થાય છે જેથી ફ્રેકટને ગલરાટ તે વખતે ઉપરિચિત્ થાય છે, તો નામદાર સરકારે એવી ગોઠવણ કરવાની જરૂર છે કે દક્ષિણ આફ્રિકાના પ્રત્યેક બંદરે એવી નિયમિત અને અનપસંદ ગોઠવણ કરવી કે જેથી મુંબઈના બંદરે જરા પણ ફાડમારી, તકલીફ કે હાથવોય ઉપરિચિત્ થાય નહિ.

(૪) દક્ષિણ અને પૂર્વ આફ્રિકાના ઉતારૂઓને એકજ મોટા હોલમાં દાખલ કરવામાં આવે છે, દક્ષિણના ઉતારૂઓની તપાસ લાંબા સમય સુધી ચાલતી હોય, ત્યારે પૂર્વના ઉતારૂઓને, ઉંચા ત્યાસે બેસી ઉભા રહેવું પડે છે, તો પૂર્વ અને દક્ષિણના ઉતારૂ ગૃહસ્થોની તપાસ માટેના હોલના જુદા જુદા ભાગલા અને તપાસ કરનાર ઓફીસર વર્ગને વધારો કરી નાખવાની ખાસ જરૂર છે કે જેથી પૂર્વના ઉતારૂઓ વેળાસર કસ્ટમ્સમાંથી નવરા થઈ શકે જો કે હિન્દી ઉતારૂ ગૃહસ્થોના સામટો પ્રશ્ન વિચારીયે તો, ઘણા ફેરફાર કરવાની આવશ્યકતા જણાય, થઇ તે કાર્યનું સ્વકેપ મોટું હોવાથી, હાલ તુરત આદલા સુધારા, માનવતા કસ્ટમ્સ ઓફીસર માર્કેટો, અને નેવીગેશન કુખનીના અધિકારી સાહેબો કરે, તો પણ હુવારુપજ થઇ પડે તેમ માફ પારવું છે. અસ્તુ આ માટે માનવતા એમ્પર ઓફ કોમર્સનું પણ હું બહુ જ માનપૂર્વક ધ્યાન જોવી, ઘટતું કરવા વિનંતિ શુભરૂં છું.

આશવાદી અને સુરૂપાર્થી મનુષ્યોજ વિજયનું દ્વાર ખોલી શકે છે. આમીન

હી. આગાપાળક સેવક,

મુસાબચંદ મુળચંદ બાવિરી.

દારેસલામવાળા હેડમાસ્ટર

ધી બોમ્બે દાખલ માર્ચ ૨૨ બેંક બ્રીટ, ફોર્ટ, મુંબઈ.

હીંદની પ્રજાને સ્વભાવ કેવો છે તે સંબંધી માહિતી માટે ઇતિહાસ જોતાં માલમ પડે છે કે ઉત્તરીની ટોચે પહોંચવા માટેના ઉત્સાહ અને પરાક્રમ તેમનામાં છે પણ તેઓ જે માર્ગે જાય છે તેને વીશે પહોંચેથી પૂરો વીચાર કરેલો હોતો નથી જેથી પરીણામે જોડ જાય છે. તેમ છતાં તેઓ એ માર્ગ બદલતા નથી. ઘણા વરસ અગાઉ સ્વદેશીના પવન વાવા માંડ્યો. તેનો આધાર સ્વદેશાભીમાન ઉપર હતો પણ એ પ્રવૃત્તિ ઝટ પડી લાગી કેમકે જે હીંદી માલ-લાવમાં તથા જાતલાવમાં બીજા માલ સાથેની હરીફાઈમાં ટકી ન શકે તેા થોડાક સ્વદેશબક્તોની મદદથી કાંઈ ઉદ્યોગ ટકાવી શકાય નહીં. પણ હમણાં જે ઔદ્યોગીક ચળવળ ચાલી રહી છે તે આવાકારદાયક છે અને તે ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે સમજાય છે કે મોટાં શહેરોમાં હીંદના ઉદ્યોગોને સારા પાયા ઉપર મુકવા માટે જોઈતી થાપણ મળી શકે છે; પણ આ બાબદ એટલી અગત્યની છે કે તેના સંબંધમાં ચેતવણી આપવી યોગ્ય થઈ પડશે.

કંઈ પોલીસ કરેલા ટેન્કે ટોચ ખસીદ કરવા હયાં જગો ?

વેપારી પુછપરછ

—૧૪૨—

આ મથાળા નીચે અને બહુ દેશના કૉન્સલો તરફથી તથા ખાલી મુલકો તરફથી આવેલી પુછપરછને લગતી વીગત આપીશું અનેના કોઈપણ વેપારીને આ દેશ અથવા પરદેશના વેપારી સાથે કોઈપણ બતના વેપાર બાબત સંબંધ બાંધવા ઇચ્છા હશે તે પણ આ કૉલમમાં તબલ કરીશું. પુછપરછની ખબર મોકલનારનાં નામ, વેપાર કરવા ઇચ્છતી કંપનીનું નામ, તથા વેપારનો વિષય નીચે પ્રમાણે છે —

- ૧ ૩૪ મીરીયામાં એલેખા ખાતેની એક પેઢી સુતરાઉ તથા રેશમી માલ નીકાશ કરનારા હિંદી વેપારીઓ માટે આડત્યા થવા ઇચ્છે છે.
- ૨ ૩૫ સ્મીરનાની એક પેઢી સુતરાઉ દોરા નીકાશ કરનાર સાથે કામ પાડવા માગે છે.
- ૩ ૩૬ સાહપ્રસ ખાતેની એક પેઢી ઘઉંનો લોટ, અને ખાંડ બનાવનારા તથા નીકાશ કરનારા હિંદી વેપારીઓ સાથે કામ પાડવા ઇચ્છે છે.
- ૪ ૩૭ હોલ ડ ખાતેનો એક ખબરપત્રી હિંદની પેઢીઓ તરફથી મુદોપમા અને ડચ ઇસ્ટ ઇન્ડીઝ (નાવા સુમના વગેરે) મા આડત્યા થવા ઇચ્છે છે.
- ૫ ૩૮ મુનાઈટલ રેટસ ઓફ અમેરીકામાં સીયેટલ ખાતેની એક પેઢી હિંદી લોપશીઝ દાખા અને કોપરની નીકાશ નીચમીત રીતે કરી શકે એવા વેપારીઓ સાથે સંબંધ બાંધવા માગે છે.
- ૬ ૩૯ આરેલીયામાં બારડા-કામન ખાતેની એક પેઢી આમડાં તથા રૂવા નીકાશ કરનાર સાથે સંબંધ બાંધવા ઇચ્છે છે.
- ૭ ૪૦ ટચુરીમ્મીન ખાતેની એક પેઢી સાહુડીના પીછા (કવીલ) મુગ પાકનારોના નામ માગે છે.
- ૮ ૪૧ મર્સેલ્સની એક પેઢી રગવાના કામમાં ઉપયોગી ચાથ એવી ચીજો, શુદ્ધ, તેળના, દવા, અનાજ વગેરે નીકાશ કરનારી હિંદી પેઢીઓ તરફથી કચીરને કામ કરનાર આડત્યા થવા માગે છે.
- ૯ ૪૨ ઇન્વીમાં ટ્રેન્ટો ખાતેથી પુછાવનારા ફળ તથા સુકી અથવા તાજાં મોંઘડી પુરી પાકનાર સાથે સંબંધ બાંધવા માગે છે.
- ૧૦ ૪૩ કરાચી ખાતેથી પુછાવનાર અબરજ પુરું પાડે એવા વેપારીઓના નામ માગે છે.
- ૧૧ ૪૪ અલ્જીર ખાતેની એક પેઢી પાથડીઓ માટેનું કપડું પુરું પાકનાર સાથે સંબંધ બાંધવા ઇચ્છે છે.
- ૧૨ ૪૫ મોંટ્રીલ ખાતેની એક પેઢી કેનેડા ખાતે પ્રતીનીધી નેમવા માગતી હોય એવી હિંદી પેઢીઓ સાથે કામ પાડવા માગે છે.

- ૬૩ મોટીલ ખાતેની એક પેઢી હીંદી રંગના કામની ચીજો, તેલ, શુદ્ધ વગેરે નીકાશ કરનાર સાથે પત્રવ્યવહાર કરવા ઇચ્છે છે.
- ૬૪ ટોરોન્ટો ખાતેની એક પેઢી હીંદીના જે વેપારીઓ કેનેડા તથા યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ સાથે હન, આમડાં, તથા ફેવાનો વેપાર કરવા માગતા હોય તેમની સાથે પત્રવ્યવહાર ઇચ્છે છે.
- ૬૫ કલકત્તાની એક પેઢી “ જોન ચારકોલ ” પુરા પાડનારનાં નામકામ માગે છે.
- ૬૬ કોલ્ જો ખાતેની એક પેઢી સુકાં મરચાં, કોથસીંગનું તેલ, તલેનું તેલ, તથા કોપ-સાનું તેલ નીકાશ કરનાર સાથે સંબંધ બાંધવા ઇચ્છે છે.
- ૬૭ બીયાવર ખાતેની એક પેઢી કાસયા શુદ્ધ, મીઠુ, અખરખો તથા સોપરટોન ખરીદનારોનાં નામકામ બાંધવા માગે છે.
- ૬૮ સીરીયામાં જોડી ખાતેની એક પેઢી દોરા, આમડાં વગેરે માલ પુરા પાડનારનાં નામ માગે છે.
- ૬૯ અલાહીરની નીકાશ કરનારો એક વેપારી અલાહીરો પુરા પાડનાર વેપારીઓ સાથે સંબંધ બાંધવા માગે છે.
- ૭૦ ઇટલીમાંની એક પેઢી આલુ, બીયાં, તેલ, વાઇન્સ, સાબુ વગેરે ખરીદનારો સાથે સંબંધ બાંધવા માગે છે.
- ૭૧ કલકત્તાની એક પેઢી મીઠુ, મધ, બ્રશ માટેના રેસા, તથા ઘોડાના વાળ ખરીદનાર સાથે સંબંધ પાડવા ઇચ્છે છે.
- ૭૨ બોહીમીયામાં જેપ્સોઝ ખાતેની એક પેઢી ફેન્સી ગ્લાસ બટન આયાત કરનારનાં નામ માગે છે.
- ૭૩ કલકત્તાની એક પેઢી ઇડીયન રેમી કાપડો પુરા પાડનાર સાથે કામ પાડવા ઇચ્છે છે.
- ૭૪ ઇંગ્લેન્ડમાં કેરો ખાતેની એક પેઢી કાપડ સુતર તથા જુદાં જુદાં માંત્ર બનાવનારો અને નીકાશ કરનાર સાથે સંબંધમાં આવવા બાંહેધારી છે.
- ૮૦ જેપાનમાં ટોક્યો ખાતેની એક પેઢી હોશયરી બનાવવામાં કામ લાગે એવું હીંદી સુતર આયાત કરવા માગે છે.
- ૮૧ કલકત્તાની એક પેઢી પાચોલી (Patohouli) નાં પોટાં પુરા પાડનાર સાથે સંબંધ બાંધવા માગે છે.
- ૮૨ કેનેડામાં કવેચેક ખાતે કામ કરતી એક પેઢી હીંદી ઇમ્પોર્ટ એક્સપોર્ટ કરનાર વેપારીઓ સાથે કામ પાડવા ઇચ્છે છે. બીયાં, અનાજ, ફળ, શાકભાજી, ઓરાકની ચીજો, લાકડાં, આમડાં તથા ફેવાનાં વેપારમાં એમનો સ્વાર્થ છે.
- ૮૩ બેંગલોરથી પુણવનાર સોરા કીરટલ તથા કારગોનેટ ઓફ સોરાના ખરીદનાર સાથે કામ પાડવા ઇચ્છે છે.
- ૮૪ સ્વીડનમાં સ્ટોકહોમ ખાતેની એક પેઢી સ્વીડનનો માલ આયાત કરનાર સાથે સંબંધ બાંધવા માગે છે એમનો વેપાર નીચે જણાવેલી ચીજોના છે:- બોબીન્સ, માસેલ્સની રંગીન લાદીઓ સફાઈદાર અને મજબુત

કોચપેસ, ક્રીપ્લીબુડ, લાઠાની નાની ચીજો, ફેટો અને તેને માટેની ફેમો, ગીલ્ટ ઠરેલી ફેમો, બકલસ, આઇરેટસ, શેર્વિંગનાઇબ્જ, વગેરે. તેજ પ્રમાણે હાંદનો માલ રવીડનમાં ખપાવવા માટે યજુ જેમને ઇચ્છા હોય તેમના નામ માગે છે.

૮૭ ફેકેલાસ ખાતેની એક કપનો, તળાકુ, હેમ્પ, મીલ્ક, તેલનાં બીયાં, કોઈર (સીંદરી) નું પાન, હરડા, એરથ્રોલા, તથા પાલમાઇરા (લાઠ જેવાં ઝાડ) ના રેસા (કળસો) વગેરે ચીજોના વેપારીઓ સાથે કામ પાડવા ઇચ્છે છે.

૮૮ માર્ગેલ્મનાં એક પેટી હાંદની પેટીઓ તરફથી કામ કરવા માગે છે.

૮૯ બગનપાલી (દક્ષીન હાંદ) ખાતેની એક ખમરપત્રી બારીડીસ, સ્ટોન સ્લેબ્સ તથા પીબીમાટીના ખરીદનાર સાથે સંબંધમાં આવવા ઇચ્છે છે.

૯૦ કોકેનાડા ખાતેની એક પેટી નાચેંટ, કાપડ, કાગળ સ્ટેશનરી, તથા બીરફીટ બનાવનારાઓ તરફથી મોલ એજન્ટ થવા ઇચ્છે છે.

૯૧ અમૃતસરની એક પેટી કાંઈ મોટી કાપડનો મીલવાળા સાથે વેપારી સંબંધ બાંધવા માગે છે.

૯૨ વડોદરા ખાતેની એક પેટી તથા પેટ્રોલ વેચવા માટેની એજન્ટરી લેવા માગે છે.

૯૩ આસ્ટ્રેલીયામાં મેલબોર્ન ખાતેની એક પેટી હાંદનો સુતરાઈ, રેશમી, લુટ કે ઉનનો માલ આસ્ટ્રેલીયામાં જથ્થાબંધ ખરીદનારને કમીશનથી વેચવાનું કામ કરવા માટે આંડત્યા થવા માગે છે.

સી. ગોરડન ગોન્ની (૧૯૭, બેરાય એવ, ટોરોન્થે, કેનેડા) જણાવે છે કે હાંદુસ્તાનમાં હું રહેતાં તે અઢી વરસની મુદત દરમિયાન મેળવેલા અનુભવનો લાભ લઈને અહીં કેનેડા તથા હાંદુસ્તાન વચ્ચેના વેપાર ખીલવવાની મારી ઇચ્છા છે. હાંદીના માલના લાવ વગેરે વીગતથી વખતો વખત વાકેફનાર થવાની મારી ખાહેશ છે અને કેનેડામાં બનતા માલ વીરો જે માહીની એઈલી હરો તે હું પુરી પાડીશ. લાવ ખરા હોવા જોઈશે અને માલની હિતીવરી કરાવેલી મુદતે મળતી જોઈશે આ બે શરતો કબુલ હશે તેમની સાથેજ વેપાર કરી શકાશે.

સી આઈ પાઇસ તથા ફીડીંગ માટે સુંબળની ગ્યુનીસીપાલીટીએ માગેલા ટેન્ડર તા. ૧૯મી ઓગસ્ટ ૧૯૨૦ ને રાજ્ય ઓપેરેશન (સું હા) એક વાગા સુધી લેવામાં આવશે ટેન્ડરના ઉપર ગ્યુનીસીપલ કમીશનરનું શીરનામું કરી ચીફ એક્ઝાઇટની આફીસમાં આવવા. વધારે વીગત સ્ટોરફીપરની આફીસમાંથી મળશે.

ડીરેક્ટર એફ ઇલ્ડર્વોર્થ, સુંબળ, શરીરે રૂઆ હોય એવાં બનવવાનાં ચામડાંના વેપારીઓનાં નામ અને તેઓ કય બનવા ચામડાનો કેવી રીતે વેપાર કરે છે તે સંગ્રહી વીગત માગે છે.

ડીરેક્ટર એફ ઇલ્ડર્વોર્થ, સુંબળ, છત્રીને માટેના કાપડ ફીડીંગ વગેરે છત્રી દુરસ્ત કરવામાં કામ આવે એવી ચીજોના વેપાર કરનારોનાં નામ તથા ટેકાણાં માગે છે.

ધી બેગ્ગે ટાઇલ માટ ૨૧ બેક સીટ, ફાઈ સુંબળ.

કાપડનો નીચે જણાવેલી જથ્થો હિંદી સરકાર પાસે વેચવાનો તા. ૧-૭-૧૯૨૦ ને દીને બાકી હતો. તેમાંથી કોઇ ભાગ ખરીદવાની ઇચ્છા હોય તેણે આસીસ્ટન્ટ કંટ્રોલર (ટેકસ્ટાઇલ્સ), ને ન્યુ કન્ટ્રેક્સ હાઉસ, બેલાર્ડ રોડ, મુંબઇ, એ શરનામે લખીને અથવા બાતે મળીને પુછપરછ કરવી. ત્યાંથી માલના નમુના લાવ વગેરે પુરી વીગત જાણી શકાશે:—

માલ.	વાર.
ફ્લેનલ-યુનીયન, જુદી જુદી બાવ અને રંગો-પહોળાઈ ૨૭" થી ૫૪" સ્ટોકધક-વીલટ, સીંગલ પનો) ૯૧૩૭૬૫૨	
ખાકી પગડી કલોથ કોટન (૩૬" પહોળી) ૨૯૫૧૭૧૨	
નેનસુપ બ્લીન્ડ ગ્રે, તથા ખાકી ૩૬" થી ૫૨" પહોળી ૫૧૮૨૯૦	
મનુષ્યદાની-જુદી જુદી જાતની ૧૬" થી ૧૪૪" પહોળી ૧૭૫૦૨૫૦	
ટેલેસ્કોપ કલોથ ૨૮" પહોળાઈ ૮૩૫૮૮૬	
સુલનકલોથ રેખ, વોટરપ્રુફ ફેર એટ કોટસ ૫૪" ૧૬૧૬૧૭	
ફેલીકો અનબ્લીન્ડ ૩૬" થી ૪૬" પહોળાઈ ૩૫૭૭૩૪	
" " જુદી જુદી પહોળાઈ ડામર કરવા માટે ૧૨૫૪૩૩	
	૨૨૫૪૨૫
કોટન ખાકી પટી ૬૧" X ૪" બેડી ક્રીટ બેન્સ કોટન કેન્વાસ એ'ડ જુટ કેન્વાસ નંગ. ૧૫૩૬૨૨૦	
ખાકી કોટન પગડી વાર ૮ X ૩૬" દરેક નંગ ૩૬૧૮૨૧	
કમરબાંધ ખાકી કોટન દરેક ૩૬" X ૭ નંગ ૬૨૬૦૯	
કલારપ નાઇન્સ નંગ ૨૬૬૨૨૪	

મુંબઇમાં નીચે જણાવેલી વીજ્ઞાની આચાર કરનાર વેપારીઓના નામ મુંબઇ ખાતેના અમેરીકન યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના કોન્સલે ગામ્યાં છે—(૧) રબર બુટ્સ એ'ડ શુઝ, (૨) ઉઘોગો માટે કામ લગે એવી રબરની વીજ્ઞા એવી કે ટેલેસ્કોપ, હાઇ, વોશર, પેર્ફોંગ, વગેરે, (૩) રબરની થીજ વીજ્ઞા એવી કે રબરનાં ફ્લોર્પોંગ, હાર્ડ રબર ઇન્ડ્યુસ્ટ્રીઝ વાયર તથા કેબલ્સ, બુટનાં સોલ્સ તથા હીલ્સ, રમકડાં મેર્ફોંગ ક્રીકેટન ટેપ વગેરે.

આફ્રી, પરદા, લોખંડના તાર, મેકટર કંપાસ, તથા સ્ટીલ, પીતળ, તાંબુ, જસત અને એલ્યુમીનયમની કોતરકામવાળી વીજ્ઞા વેચવા માટે બેલ્જિયમની એક પેટી તૈયાર છે તેનું નામ લીયા ડેસોમ્બર્ગ (Lion Desomberg) અને ડેકાલુ' Boufford Anspact, 117, Bruxelles છે. વધારે વીગત જાણી હોય તો લખો બેલ્જિયમ કોન્સલને, મુંબઇ.

૨૫ કેરેટ રાઇલ જેમ પાંચ લાખની ઈમિતે, અને ૨૮ કેરેટ રાઇલ જેમ ત્રણ લાખની ઈમિતે વેચવાનું છે એમ જણાવતાં તેના માલિક કે. સમર્સીંગ યાગ્રી (ડેકાલુ' બોર્ડર, કીરના જીલ્લો) લખે ' કે નામદાર પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સ પધારે તે વેળા તેમને ભેટ આપવા જેવી આ મુંદર ચીજ છે.

લીવાલના માટે ફ્રેન્ચી દાઇસની છેલ્લી ડીગ્રાઇને કોશો કે ?

નવી જોઈન્ટ સ્ટોક કંપનીઓ.

ગયા એ માસમાં બ્રિટિશ હિંદુસ્તાનમાં તથા માધસોરના સભ્યમાં સ્થપાયેલી જોઈન્ટ સ્ટોક કંપનીઓની વીગત નામ ઠેકાણાં વીજેરે હુકીકત નીચે પ્રમાણે છે:—

નં. નામ.	અગ્રેસર અને ઠેકાણું.	કામકાજ.	ચાપલુ રૂ. ૧,૦૦૦
૧. અંદાપુર લોન એગ્રીસ ...	ભુવેદનાથ સી. ચક્રવર્તી.	ધીરધાર.	૧૦૦
૨. કાર્તિકપુર સમવાય ...	સાનેંદ્રકાંત ચક્રવર્તી, કીર્તિપુર ફરીદપુર.	જેંકલું.	૨૦
૩. સ્ટેડર્ડ લોન કંપની ...	છ. પાયોનીયર્સ એન્ડ કું. જંગમ, ફરીદપુર.	"	૫૦૦
૪. દર્શન જેકોંગ એન્ડ ટ્રેડિંગ કું.	જેપ્રેદાસ બીરવાસ, દર્શન જગર, નડીયા.	"	૧૦૦
૫. આશ્રમ જેકોંગ એન્ડ ટ્રેડિંગ કું.	સજેશકાંતરાય, આશ્રમ, રાજશાહી.	"	૫૦
૬. કોઈબટુર શ્રીવાદી વીલાસનીધી.	પી. એ. પરમેશ્વર ચેટી, કોઈબટુર.	"	૧૫૦
૭. ધર્માવરમ મ્યુચુઅલ બેનીફીટ પર્ફોર્મન્સ કું. ...	આર. સાંબશીવરાવ ધર્માવરમ, અનંતપુર	"	૧૦૦
૮. સુંદર વીલાસ કું. ...	સુંદરચાલીવેલુ સુંદરીયર સુદીયત્તમ, ઉત્તર આઈટ.	"	૨૦
૯. ગેલ્લસ રીપોર્ટ કું.	ટી. એમ. ડાલોંગ એન્ડ કું. ગીલેંદર હાઉસ, કલાઈવ સ્ટ્રીટ કલકત્તા	મહત્તમાં નડીપાર લાવલોળા કરવી.	૧૦૦૦
૧૦. હમલુ. મ્યુમેન એન્ડ કંપની...	જ રેલ્લાહી સ્ટેવર, કલકત્તા.	પ્રીટર, સ્ટેશનર, તથા વેપાર અને આઈટ.	૫૦૦
૧૧. બાપા પરીવહ ...	રફ. કેનં વોલીસ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.	પર્ફેક્શન તથા બુક સેલર.	૧૦૦
૧૨. ગાડીયન પ્રેસ ...	અંદીરટરનીલ કેમ્પબેલ, સુંબઈ.	"	૨૫૦

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ક, ૨૧ જેક જીટ, ફાઈટ, સુંબઈ.

નં. નામ.	અધિકાર અને ઠેકાણું.	કામકાજ.	આપક રૂ. ૧,૦
૧૬. વૉલફોર્ડ ટ્રાન્સપોર્ટ .	વૉલફોર્ડ એન્ડ કુ. ૭, કાર્લિસ્ટીલ હાઉસ રફીટ, કલકત્તા.	ઝોટામોખાઇલ વગેરે.	૨૦,૦૦
૭. ફ્રેંક એન્સન સન્સ એન્ડ કુ. ...	૨, કલોઇલ રફીટ, કલકત્તા.	વેપાર.	૧,૦૦૦
ઇડીયન કમર્શિયલ સીન્ડિકેટ .	ક્રીલીફર એન્ડ કુ. ૧૯, વેરટન રફીટ, કલકત્તા.	મોકેનીકલ ઇજનેર તથા આયન ફાઉન્ડર્સ.	૧૨૫૦
ઇસ્ટર્ન ટ્રેડર્સ	૧૦, પ્રોટીયા ઇડીયન રફીટ, કલકત્તા.	વેપાર અને આડત.	૧૦૦
નડીયા ઇસ્ટીઅ, એશીકલ્ચર, એન્ડ કીચરી	એચસામ લાહીરી, કૃષ્ણ નગર, નડીયા.	માછલી ઉછેરવાનું.	૫૦
પીઅર્સ જનરલ સ્ટોર્સ એન્ડ ઇમ્પોર્ટ કંપની	બી એન. ચોસલ એન્ડ કુ. ૧૨૯, જોખાર રફીટ, કલકત્તા.	ચા, ટેરીમા બનતો માલ ખોરાકની જો રાકની ચીજો રસા-યણી પદાર્થ વગેરે ખનાવવા વેચવા વગેરે.	૧૦૦
૨. રાનલપોર્ટી ઇલેક્ટ્રીક પાવર કંપની	આર્કરોવીયસ સ્ટીલ એન્ડ કુ. ૧૪, આલક કોર્ટ હાઉસ રફીટ, કલકત્તા.	વીજળીની રાશનીનું.	૨,૦૦૦
૧. વી. આયંગર એન્ડ કુ. ...	સી વી. વેક્ટરમણ આયંગર, કોઈખટુર	વેપારી અને ટરી. શન એજન્ટ.	૧૦
જેરજ	ઇડીયા કંપની, મદ્રાસ.	મોટરકારનો વેપાર	૫૦૦
કે નના મહમદ મરકાયર એન્ડ કંપની	એમ. પીચાય મરકાયર મદ્રાસ.	આમકાનો વેપાર.	૨૫
સ્ટોકે કુ.	પી વી. રાજગોપાલ આચાર્ય મદ્રાસ.	વેપાર.	૫૦૦
વીઆગાપટમ ઇલેક્ટ્રીક ચીયેટર.	એમ. નરેસન, વીઆગા પટમ.	સીનેમાનું.	૮૦

ધી બોમ્બે ટાઇલ માર્ટ ૨૧ બેંક સ્ટ્રીટ, ફ્રેટ્ટ મુંબઈ.

નં. નામ.	અગ્રેસર અને ઠેકાણું.	કામકાજ.	થાપણ રૂ. ૧,૦૦૦
૧૬. વૉલ્ફર્ડ ટ્રાન્સપોર્ટ	વૉલ્ફર્ડ એન્ડ કુ. ડા. કાર્લ-સીલ હાઉસ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.	ચોટામોબાઇલ વગેરેનું.	૨૦,૦૦૦
૧૭. ફેંક જોન્સન સન્સ એન્ડ કુ.	૨, કલકત્તા સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.	વેપાર.	૧,૦૦૦
૧૮. ઇડીયન ઇમરજિયલ સીન્ડીકેટ..	કોર્નફિર એન્ડ કુ. ૧૯, વેસ્ટન સ્ટ્રીટ, કલકત્તા	મીકેનિકલ ઇજનેર તથા આયન ફાઉન્ડર્સ.	૧૨૫૦
૧૯. ઇસ્ટર્ન ટ્રેડર્સ	૧૦, બ્રોડીશ ઇડીયન સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.	વેપાર અને આડત.	૧૦૦
૨૦. નડીયા ઇકરૂટીઝ, એગ્રીકલ્ચર, એન્ડ ફીશરી	બેચરામ લાહીરી, કૃષ્ણ નગર, નડીયા.	માછલી ઉછેરવાનું.	૫૦
૨૧. પીઆર્સ જનરલ સ્ટોર્સ એન્ડ ઇમ્પોર્ટ કંપની	બી એન. ઘોસલ એન્ડ કુ. ૧૨૯, બોમબે સ્ટ્રીટ, કલકત્તા	ચા, ડેરીમા બનતો માલ ખોરાકની ખો રાકની ચીજો રસા- યણી પદાર્થ વગેરે બનાવવા વેચવા વગેરે.	૧૦૦
૨૨. શવલપીટી ઇલેક્ટ્રીક પાવર કંપની	એલ્કેટેવીયસ સ્ટીલ એન્ડ કુ. ૧૪, એલ્ડ કોર્ટ હાઉસ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા	વીજળીની ડેરાનીનું.	૨,૦૦૦
૨૩. વી. આયંગર એન્ડ કુ.	સી વી. વેક્ટરમણ આયંગર, કાંઈબટુર	વેપારી અને ઈમી. શન એજન્ટ.	૧૦
૨૪. ગેરેજ	ઇડીયા કંપની, મદ્રાસ	મોટરકારનો વેપાર.	૫૦૦
૨૫. કે. નેના મહમદ મરકાયર એન્ડ કંપની	એમ. પીયાય મર્કાયર મદ્રાસ.	ચામડાનો વેપાર.	૨૫
૨૬. સ્ટોક કુ.	પી વી. રાજગોપાલ આચાર્ય મદ્રાસ.	વેપાર.	૫૦૦
૨૭. વીઝાગાપટમ ઇલેક્ટ્રીક થીયેટર.	એમ. નટેસન, વીઝાગા પટમ.	સીનેમાનું.	૬૦

પી એમ્સે ટાઇલ માર્ટ ૨૧ બેંક સ્ટ્રીટ, ફોર્ટ મુંબઈ.

નંબર નામ.	અગ્રેસર અને ઠેકાણું.	કામકામ.	થાપણ રૂ. ૧૦૦૦
૩૮. અહમદનગર મોટર એન્ડ ટ્રાન્સપોર્ટ કું. ...	ગણેશ કૃષ્ણ ચીવળે અહમદનગર.	મોટરનું.	૨૦
૩૯. વીનસ મોટર વર્કસ ...	નારણદાસ વી. ડાસા એન્ડ કું. મુંબઈ.	મોટરનું તથા સાઇકલોનું.	૨,૦૦
૪૦. એનીમલ પ્રોટેક્શન એન્ડ મીડિકલ સપ્લાય કું. ...	છોટાલાલ ઇશ્વરદાસ પા-રેખ એન્ડ કું. મુંબઈ.	દુધ આપનારાં ઠોરો ખાળવા દુધ મેળવવું વેચવું વગેરે.	૨,૦૦
૪૧. નોર્થર્ન ઇંડિયા પોર્ટલેન્ડ સી-મેન્ટ કું. ...	એચ. એમ. મેહતા એન્ડ કું. મુંબઈ.	સીમેન્ટ, ચુનો વગેરેનો વેપાર.	૨,૦૦
૪૨. ઇટાલિયન ટેડીંગ, એન્ડ ઇન્ડીયન કું. ...	મગનલાલ શીરગાંવકર જસાવાલા એન્ડ કું. કૃષ્ણ બીલ્ડીંગ, હાઈ નેશી રોડ, મુંબઈ.	વેપાર અને આડત.	૫,૦૦
૪૩. રાણે ...	વામનરાવ દાદાભાઈ રાણે મુંબઈ.	મોટર તથા સાઇકલ વગેરેનું.	૩,૦૦૧
૪૪. માર્સડેન બ્રધર્સ એન્ડ કું. ...	બેન માર્સડેન એન્ડ ચાર્લ્સ માર્સડેન, અમદાવાદ.	મીલની એજન્સી.	૧૧
૪૫. એમ. ટી. ...	એફ. એચ. મેહતા એન્ડ કું. મુંબઈ.	વેપાર.	૨,૦૦૦
૪૬. એફ. એચ. મેહતા એન્ડ કું. ...	હોર્મસજી માણેકજી મેહતા મુંબઈ.	વેપાર અને આડત.	૨
૪૭ હેટ્રાબાદ (સીધ) ઇલેક્ટ્રીક સપ્લાય કું. ...	મુખી હીરાનંદ તારા-ચંદ એન્ડ સન્સ, હેટ્રા-બાદ (સીધ).	વીજળીક રોશની તથા બળ.	૧,૦૦૦
૪૮. શાંતી બ્રધર્સ ...	ત્રીભુવનદાસ એન્ડ સન્સ મુંબઈ.	વેપાર તથા આડત.	૨૦૦
૪૯. જગતપોર પોર્ટલેન્ડ સીમેન્ટ કું.	શ્રી. ગેકટોનાલ્ડ એન્ડ કું. મુંબઈ.	સીમેન્ટ, ચુનો વગેરેનું.	૫,

મારસેલ્સની રંગીન લાદીઓ સફાઈદાર અને મજબુત.

નં. નામ.	અચેસર અને ઠેકાણું.	હેતુ.	ધાપણુ રૂ. ૧,૦૦૦
૧૦. માધવપુર ટ્રાન્સપોર્ટ કું. ...	હીરાલાલ વલ્લભદાસ પારેખ એન્ડ કું. અમદાવાદ.	મોટરકાર તથા સાઈકલવાળું	૧૨૫
૫૧. મીરતુ સ્વદેશી સ્ટોર્સ	હીંદી ચીઝોના વેપાર	૧૦૦
૫૨. સુરીદી આમ કું. ...	૬૬, અમીનગંજ કાનપુર.	વેપાર.	૨૦
૫૩. કુમાયુન મોટર સર્વિસ ..	આલમોરા.	મોટરકાર.	૨૦૦
૫૪. ખીલાફત સ્વદેશી સ્ટોર્સ ...	૬૬, અમીનગંજ કાનપુર.	હીંદી ચીઝોના વેપાર.	૧૦૦૦
૫૫. લખનો પુટ એન્ડ શુ ફેક્ટરી...	૧૬, નજીરાબાદ, લખનો.	પુટ, શુઝ વગેરે બનાવવા તથા વેચવા.	૩૦૦
૫૬. હાહોર ટેલર્સ એસોસીએશન..	લાહોર.	દરજીકું.	૫૦
૫૭. નેશનલ ડિવેલપમેન્ટ એન્ડ કું.	૩૯, સાટેપેગોઠા રોડ, રંથુન	વેપાર તથા આહત	૧૦૦૦
૫૮. બરમા ટોબેકો કું.	૭૪, મથેન્ટ રટ્રીટ, રંથુન	તબાકુનો વેપાર.	૪૦૦
૫૯. બા. એમ્. એન્ડ કું. ...	૧૪૨, ડેન્હાઈઝી રટ્રીટ, રંથુન.	સાબુ, તથા ટોઈલેટના સામાન બનાવવા વેચવા વગેરે અને બી. એમ્. ક પનીનુ કામ કાજ ખરીદી લેણું.	૫૦
૬૦. કીશરી એન્ડ એગ્રીકલ્ચર ...	કમર્શીયલ સીડિકેટ એન્ડ કીમીંગાલ, (સાલ્કેટ)	ખેતી તથા વેપારની હમતી.	૧૦૦
૬૧. માઈસોર કેર્નીંગ એન્ડ કોલિમેટ ફેક્ટરી ..	૭, આપાનપા અથવા દાર, આમરાજપેટ, બેંગલોર સીટી.	ફળ આપે એવાં ઝાડ વગેરેની ખેતી.	૧૦૦
૬૨. ચરોહા લુક એન્ડ આર્ટ વર્ક કું.	સી પી. માર્સર એન્ડ કું. વડોદરા.	લાકડ કામ.	૨૫૦

ધી યાગ્યે ટાઇલ માર્ટ ૨૧ એન્ડ સ્ટ્રીટ, ફોર્ટ, મુંબઈ

નંબર	નામ.	અગ્રેસર અને ઠેકાણું.	કામકાજ.	ચાપલુ રૂ. ૧,૦૦૦
૬૩.	વીજ્યુ મરીનરી મેન્યુ. એંડ આયર્ન ફાઉન્ડરી ...	લોન્ગીટાલ ગોર્ધનદાસ એંડ કું. વડોદરા.	આયર્ન ફાઉન્ડરી.	૫૦૦
૬૪.	કપડવંજ સ્પી. વી. એંડ મેન્યુ. કું. ...	કેપડવાલ મગનલાલ એંડ કું. બજાર દોડ, કપડવંજ.	મીલનું.	૨૫૦૦
૬૫.	માર્સ ટેન સ્પી. એંડ મેન્યુ. કું.	માર્સ ટેન પ્રધર્મ એંડ કું. અમદાવાદ.	"	૩૦૦
૬૬.	શુભરાવ ડાઈંગ બ્લોચીંગ એંડ મેન્યુ. કું. ...	રેલે, મેડ એંડ કું રીડ દોડ, અમદાવાદ	મીલનું.	૩,૦૦૦
૬૭.	જ્ઞાપરસીદ્ધાલ વડવાલ સીટી. ફાઇન કાર્બિડસ સ્પી. એંડ વી. કું. ...	મીઆ ધનલ આણંદલ કચ્છી એંડ કું. મુંબઈ.	"	૧,૦
૬૮.	સરસ્વતી છનીંગ એંડ મેન્યુ. કંપની ...	લેડી સુલોચના ચીનુ. બાઈ એંડ કું પંખી અમદાવાદ.	"	૩,૦૦
૬૯.	યુનીવર્સલ કોટન મીલ્સ કું...	રજીસ્ટ્રાર એંડ જમનાદાસ એંડ કું પંખી અમદાવાદ.	"	૨૧૦૦
૭૦.	ધરમપુત્રી મીલ્સ કું. ...	વી. આયંગર એંડ કું. ફાઈમટુર.	"	૫૦
૭૧.	કુલ્લ મીલ્સ કું. ...	ચીમનલાલ એંડ કું. વીસનગર.	"	૨,૫૦
૭૨.	મેટલ છન પ્રેસ મેન્યુ. કું...	જટારાંકર ફાટક એંડ કું. સાનંદ, અમદાવાદ	છન તથા પ્રેસનું.	૫૦
૭૩.	બાદીસાલ રાઈસ મીલ્સ એંડ ટ્રેડ મીનીફેક્ટ ...	દીવેદી એંડ કું પંખી બારીસાલ.	આઈલ મીલ રાઈસ મીલ વગેરેનું.	૧,૦૦
૭૪.	બરમીઝ રાઈસ મીલ્સ એંડ ટ્રેડીંગ કું. ...	કચોંગન (બચીન ટીરડીકટ.)	રાઈસ મીલનું.	૧,૦૦
૭૫.	જ્ઞાપરસીદ્ધાલ આઈલ મીલ્સ ...	ભેડલ એંડ કું. ૮, લોખાજાર સ્ટીર કલકત્તા	આઈલ મીલનું.	૧,૦૦
૭૬.	મેશનલ આઈલ મીલ કું. ...	એલ. એંડ એસ. ત્રીવેદી એંડ કું. કપડવંજ	"	૨
૭૭.	વંદાપુર ટી કું. ...	૧૪ એલ્ફા કોટ દાદીસ સ્ટીર દત્તકલા.	ચાની પેદાશ કરવી.	
૭૮.	ને. પંખી બજાર ટ્રીવેલપમેંટ કું.	એલ્ટ એંડ કું. મદ્રાસ.	વંખાકુની પેદાશ કરવી મીંગારબનાવવી વગેરે.	૩-

નંબર નામ.	અગ્રેસર અને હેડક્વાર્ટ્સ.	કામકાજ.	ધાપણ રૂ. ૧,૦૦૦
૭૯. વેસ્ટ કોસ્ટ ડિવેલપમેન્ટ કું... ..	કે. સી. શ્રીમાદા વેદન રાજા એન્ડ કું. મુંબઈ.	ઇમારતી લાકડા વગેરેનું	૧૦,૦૦૦
૮૦ વેસ્ટ બેમીહારી હેલ કું. ...	પ્રીટીશ ઇડીયા ડિવેલપમેન્ટ કંપની, કલા ધવ રો. કલકત્તા.	ખાણાનું.	૫૦૦
૮૧. ખરખરી કોલ્લેરીઝ... ..	એમ. કે. ખાના એન્ડ કું. કલકત્તા.	"	૭૫૦
૮૨. ઇસ્ટર્ન લોન્ડ એન્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કુંપની	ઇસ્ટર્ન એજન્સી એન્ડ કું. કલકત્તા.	જમીન પટે રાખવી વગેરે.	૧૦,૦૦૦
૮૩. ઇડા લ્યુસીયનીયા રીસોર્સિઝ ડિવેલપમેન્ટ કું.	સી. બાલુભાઈ એન્ડ કું. ૨૪ મેડા સ્ટ્રીટ, મુંબઈ	ખેતીની જમીન ખરીદવી વગેરે.	૫,૦૦૦
૪. સ્ટેન્ડર્ડ આઇસ એન્ડ કોલ્ડ સ્ટોરેજ કું.	લીટન બ્રધર્સ એન્ડ કું. કલકત્તા.	આઈસ બનાવવું વેચવું વગેરે.	૧,૫૦૦
૮૫ અપરસીધ કુન્ડીયર આઇમ એન્ડ એડીયલ વોટર્સ મેન્યુ ફેક્ટરીઝ કું.	ચૈક ક્રીમતમલ એન્ડ હર્બીનામલ. જેકાબા બાદ.	"	૧૮૦
૮૬ ગુજર કોરપોરેશન એન્ડ ઇડીયા.	આર. ડી. ટાટા, મુંબઈ.	ખાંડ બનાવવી.	૫૦,૦૦૦
૮૭. નીરાવેલી ગુજર કંપની ...	લલુભાઈ સામળદાસ એન્ડ કું. મુંબઈ.	"	૩,૦૦૦
૮૮ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ (ઇડીયા) ...	કલકત્તા સ્ટોક એન્ડ શેર સીડીકેટ, કલકત્તા	શેરોનું.	૫૦૦
૮૯. વેસ્ટર્ન ઇડીયા પ્રોપર્ટીઝ મીનીક્ટ્રી... ..	અંબાલાલ સારાભાઈ મુંબઈ.	હિવાગો ખીલવવા તથા કંપનીઓ અને એસોસીએશનેને મદદ કરવી.	૫૦૦
૯૦ કીનીંગ્સ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ વર્સ્ટ ...	૧૦, ફેરી સ્ટ્રીટ રંગુન.	શેરોનું.	૧૦,૬૫૦
		કુલ ...	૧,૭૬,૧૧૮

સુતરની માંતવાર પેદાશ (લાખ રતલ.)

એપ્રિલ -

ખાંત.	૧૬૧૬	૧૬૨૦
મુખ્ય.	૩૬૬	૩૫૬
મદ્રાસ.	૩૭	૩૦
બંગાલ.	૨૬	૩૨
સંયુક્ત પ્રાંતો.	૩૨	૨૫
અજમેર-ગેવાડ	૧	૦
પંજાબ.	૨	૨
હિલ્હી.	૨	૨
મધ્ય પ્રાંતો તથા બીશર.	૩૦	૨૪
દેશી રાજ્યો.	૩૩	૩૧
કુલ.	૫૩૬	૫૧૦

હોંદુસ્તાનથી જુદા જુદા દેશો ખાતે નોકાશ થયેલા માલની કીંમત.

(લાખ રૂપયા.)

	૧૯૧૭-૧૮	૧૯૧૮-૧૯	૧૯૧૯-૨૦
ઇંગ્લેન્ડ	૬૦૨૩	૬૯૬૪	૬૨૮૮
એકન	૧૩૩	૧૭૬	૧૬૮
શ્રીલંકા	૬૬૫	૧૦૧૧	૧૦૭૬
સ્ટ્રેસ સેન્ટ્રલ	૬૬૨	૭૦૨	૭૨૫
હાંગકાંગ	૪૦૮	૪૮૮	૮૭૧
ઇટાલી	૨૪૪૦	૧૪૭૪	૩૮૯
જેપોનોએસી	૮૩	૧૦૫	૩૧૩૮
નાવાલ	૧૭૭	૨૨૪	૯૭
મોરીશસ	૧૨૬	૧૨૭	૧૩૩
બંગાળ	૩૮	૪૩	૪૪
ઇસ્ટ આફ્રીકા	૫૭	૬૮	૮૬
કેનેડા	૨૩૨	૨૪૧	૧૬૯
બ્રીટીશ વેસ્ટ ઇન્ડીઝ	૩૫	૪૦	૬

ધો લોન્ડો યાજ્ઞ માર્ચ ૨૧ ૧૯૧૮, દાર્ડ. સંબંધ

આસ્ટ્રેલીયા	૬૨૫	૭૨૮	૩૦૬
બીજા ઓસ્ટ્રેલિયન મુલકો ...	૨૪૨	૨૦૬	૨૧૩
કુલ ઓસ્ટ્રેલિયન મુલકો ...	૧૨૨૫૬	૧૨૬૪૦	૧૩૬૮૨
સ્વીડન	૧૪	૩૩
નોર્વે	૧૮	૩૧	૨૪
બર્મની	૧૩૮
હોલેન્ડ	૭	૮	૧૧૮
બેલ્જિયમ	૧	૮૪૭
ફ્રાન્સ	૮૬૨	૮૮૬	૧૫૬૪
સ્પેન	૮૪	૫૭	૨૩૫
આસ્ટ્રીયા	૧૪	૩૫
ટર્કી (યુરોપમાં)	૩૧
,, (એશીયામાં)	૨૬૦	૪૦૦	૫૨૧
મુઝાન	૬૨	૩૪	૧૪
ચીન	૪૩૬	૨૮૦	૧૦૮૨
જાપાન	૩૪૦૬	૨૬૧૪	૪૬૨૧
પોર્ટુગીઝ ઇસ્ટ આફ્રીકા ...	૫૬	૧૨૦	૩૨
યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ	૩૦૪૧	૩૩૦૬	૪૮૬૨
દક્ષીણ અમેરીકા	૩૯૮	૬૮૪	૮૬૨
કુલ પરવાનગો ...	૧૧૦૮૭	૧૧૨૬૨	૧૭૨૧૩
કુલ નીકાશ ...	૨૩૩૪૩	૨૩૯૩૨	૩૦૮૯૫

પરદેશોથી આયાત થતો માલ.

(લાખ રૂપયા)

	૧૯૧૮-૧૯	૧૯૧૯-૨૦
ખોરાક, વાંભાકુ વગેરે	૩૦૪૯	૪૧૧૨
ઠાંચો માલ.	૯૬૩	૧૭૩૩
ખનેસો માલ.	૧૨૩૨૪	૧૪૫૪૦
પદ્મુદ્ધ.	૫૩૫	૪૧૨
કુલ.	૧૬૯૦૩	૨૦૭૯૯

નવા પ્લાનોના બીલ્ડીંગમાં ટાઇલ્સ કોણ પુરી પાડે છે?

હિંદુસ્તાનનો દરિયાઈ બેપાર.

૪૦ સહ ૧૯૨૦ ના મે માસમાં થયેલી આયાત અને નિકાશ નીચે પ્રમાણે હતી:-

આયાત.	મે		એપ્રિલથી મે	
	૧૯૧૯	૧૯૨૦	૧૯૧૯	૧૯૨૦
	રૂ. (૧૦૦૦)		રૂ. (૧૦૦૦)	
ગ્રામીણ જનોનાવરો	૧૧૬	૩૨૧	૧૮૦	૮૮૫
હરિયાણા હથીયાર વિગેરે	૩૧૭	૨૩૭	૬૫૨	૫૬૭
મીઠી	૨૬૧	૧૪૮	૬૪૮	૩૧૮
મધેરી ચોપડી, નકશા વિગેરે	૫૪૦	૩૬૧	૧૧૦૨	૭૮૭
મુટા અને શુઝ	૩૦૨	૨૭૪	૬૧૮	૫૧૫
૧૨ બાંધવાનો આમાન	૭૬૮	૧૬૬૧	૧૩૮૨	૩૫૬૫
મીઠાળત્તી	૧૦	૧૫૮	૧૧	૨૫૮
રહેવા ગાડાં સિવાયની ગાડીઓ
રસાયણિક પદાર્થો	૧૩૧૦	૧૯૩૪	૨૬૬૨	૩૧૫૫
મીઠાળો	૫૯	૧૫૫	૧૭૨	૩૩૪
કાલસા	૪૪	૫૬	૪૭	૧૮૧
કોફી	૩૮	...	૪૬
કાથો (સીંદરી)	૬	૪	૧૦
કોરંડો	૧૪૦	૧૦૬	૨૬૧	૨૦૧
કંઠલરી (કાપડપ કંરવાનાં હથીયાર)	૨૪૮	૩૦૮	૪૦૭	૫૬૧
સાઈકલો	૨૦૬	૬૬૧	૩૬૭	૧૩૨૩
કપૂર	૧૦૬	૧૭૮	૧૭૦	૫૮૮
શીઝ જાતની મગી કુલ દવા	૧૭૮૯	૧૬૭૫	૨૮૮૬	૩૫૦૧
શુગરો વગેરે રંગવાનાં ચીજો	૮૩૮	૧૦૪૦	૧૭૩૨	૨૧૭૨
મીઠીની ચીજો તથા ચીની કામ	૪૩૬	૫૬૫	૭૮૨	૧૧૮૮
કુટાકડા	૨૯	૮૩	૪૦	૧૭૫
કુરનીયર	૧૧૪	૧૮૮	૨૨૪	૩૫૮
કાચનો સામાન	૯૭૭	૨૫૬૬	૧૮૩૭	૫૦૫૮
ચોખા	૪	૪	૬
ધરૂ	૧૨૫૨	...	૧૬૦૬૮	...
ધરૂનો લોટ	૧	૧	૫	...
ધુપ	૩૨	૫	૩૮	૧૬
હાર્ડવેર	૩૩૬૬	૪૮૮૯	૬૯૦૭	૮૭૬૧
આમણં બિન કેળાયલાં	૧૩૧	૧૩૩	૨૪૩	૨૮૧
ધવેકૂરીરીટીને લગતાં હથીયારો	૧૪૦૮	૧૪૫૫	૩૧૬૪	૨૭૨૧
સંગીવનાં વિગેરેને મગી કુલ હથીયારો	૪૮	૧૨૩	૨૩૫	૨૦૧
હાર્ડવેર	૬૬૮	૧૩૮	૧૦૦૧	૩૦૦
અન્યથા	૫૯	૧૫૭	૧૧૦	૩૧૧

ધી બોમ્બે ટાલેલ માર્ચ ૨૧ બેંક ઓટ, ફ્રેટ યુગાધ.

ચાજીનું નામ.

મે

એપ્રિલથી મે

	૧૯૧૬	૧૯૨૦	૧૯૧૬	૧૯૨૦
	રૂ. (૧૦૦૦)		રૂ. (૧૦૦૦)	
કાળવાએલાં ચામડાં...	૬૬૨	૬૬૩	૧૦૨૭	૧૫૮૧
મરુ ...	૨૮૨૨	૩૪૦૭	૫૩૧૦	૬૭૬૫
મરુનીનરી અને ત્રીલ રેટોર્સ ...	૬૮૪૩	૮૪૩૫	૧૩૭૩૧	૧૫૩૩૬
વાસળી ...	૩૩૬	૩૦૮૮	૭૬૬	૫૫૦૨
લીતળ કાંચુ વગેરે ...	૧૦૨૨	૩૭૮૦	૧૬૧૦	૬૩૭૨
પાંચુ ...	૬૭૧	૨૫૩૫	૧૭૩૬	૪૩૬૮
પાંચુ ...	૫૮૦	૭૫૬	૧૧૫૧	૧૬૫૫
પાંચુ અથવા સ્ટીલ...	૧૩૩૩૭	૧૬૧૮૦	૨૩૦૦૬	૩૦૦૧૫
ટીલ ...	૧૮૧૬	૬૦૮૦	૩૮૧૧	૧૦૩૬૬
પીચુ ...	૨૪૧	૨૦૫	૫૮૨	૪૧૭
હાટર ગાડીઓ અને સાધકો...	૧૮૬૭	૮૬૨૬	૨૮૨૬	૧૩૮૮૨
દોસીન તેલ ...	૨૬૧૦	૩૮૮૩	૬૬૧૮	૧૦૪૦૫
પાળસીનું તેલ ...	૨	૨૩	૪	૫૭
વર્ષ નતનાં તેલો મળી કુલ	૫૫૪૭	૬૫૦૬	૧૨૬૨૩	૧૫૩૧૭
ગ દોગાન વિગેરે ...	૧૦૩૬	૧૬૩૬	૨૩૨૩	૨૮૨૪
ગળી ...	૧૭૬૦	૪૨૨૦	૩૬૧૦	૭૦૦૧
દેવે ગાડાંઓ તથા બીજા સામાન	૨૧૫૭	૫૬૪૩	૩૫૬૪	૧૦૦૬૬
મર ...	૧૭૦૧	૨૪૪૩	૩૩૮૩	૪૮૪૭
પાંચુ ...	૧૦૬૭	૧૩૦૫	૧૭૮૫	૨૮૪૩
પાંચુ ...	૭૮૮	૨૦૦૨	૧૭૫૮	૩૭૩૬
પાંચારી ...	૧૬૦૭	૬૮૭	૨૬૬૭	૧૮૦૨
નનો કુલ ...	૨૨૭૭	૧૧૩૧	૩૬૨૦	૨૧૦૫
કેશનરી ...	૭૬૮	૬૮૦	૧૩૬૨	૧૭૬૧
પાંચ ...	૧૦૮૧૫	૧૬૧૬૧	૧૬૧૦૩	૨૫૧૬૮
...	૩૧૨	૪૨૫	૩૪૭	૬૩૫
નીરટ અને ચાર્જ ...	૨૫૮૬	૬૭૩૩	૫૩૦૫	૧૩૦૪૬
તરાઈ હોઝીયરી ...	૬૩૪	૧૮૦૦	૧૩૬૫	૩૨૦૫
ગર ધોએલાં પીસ ગુડઝ ...	૧૨૦૪૫	૨૨૭૩૧	૨૬૪૨૩	૪૬૪૮૪
ચેલાં પીસ ગુડઝ...	૧૨૦૧૨	૨૦૬૪૦	૨૨૨૧૭	૪૪૩૬૦
ગીન અને છાપેલાં પીસ ગુડઝ	૨૨૫૭	૨૪૬૫૩	૧૦૪૭૨	૫૧૩૫૫
વવાના ડોરા ...	૧૦૬	૫૭૩	૨૫૮	૧૩૪૦
તરાઈ માલ એક'દર ...	૩૩૬૧૩	૭૬૪૭૦	૬૬૫૮૪	૧૬૪૧૭૬
સમ કાચુ ...	૨૪૪૫	૬૨૪	૪૫૭૫	૧૫૬૬
પીસ ગુડઝ ..	૪૦૦૩	૩૧૮૨	૮૮૪૩	૬૫૪૭
...	૬૩	૪૩	૧૫૬	૬૩
...	૩૧	૧૫૬	૭૩	૨૬૫
પાસ ગુડઝ ...	૭૧૪	૨૬૪૧	૧૪૬૫	૫૬૪૦

મેટેલીક શીટીંગથી બીટીંગનો ખોરડો ચોસે છે.

ચીજીનું નામ.	રૂ.		ચોપીલથી રૂ.	
	૧૯૧૬	૧૯૨૦	૧૯૧૬	૧૯૨૦
તંબાકુ	૧૪૩૮	૨૪૭૦	૩૪૮૮	૪૬૬૫
રમકડા	૨૮૫	૪૫૫	૬૬૦	૮૫૮
છત્રીચો.	૪૭	૧૪૦	૯૨	૨૬૦
છત્રીચોનો સામાન	૬૮	૨૧૩	૧૧૬	૪૧૭
લાડકાં	૬	૨૮	૧૪	૬૮

કુલ આપાત

૧૩૮૦૧૫ ૨૩૭૩૧૫ ૨૮૭૭૬૮ ૪૫૩૨૮૮

નીકાશ.

ચીજીનું નામ.

છવતાં જનાવરો	૩૦૦	૩૨૮	૬૧૩	૫૬૮
મીણુખાતી	૧૮૩	૩૧૫	૭૪૫	૫૮૦
સોલ્ટ પીટર	૪૦૮	૮૨૬	૧૨૫૮	૧૨૬૪
કાલસા	૫૫૮	૧૨૬૫	૫૫૮	૧૨૨૩
કોપ્રી	૭૬૮૩	૧૪૬૭	૧૦૧૧૪	૫૭૮૦
કાથો (સીંદરી)	૧૧૬૭	૬૨૭	૧૭૭૦	૨૮૦૦
કોરડા	૧૧૬	૧૪૧	૩૨૧	૨૫૨
કવાચો	૨૮૫	૩૬૮	૭૧૫	૮૨૭
ગળી	૨૬૭	૩૧૫	૬૬૬	૮૬૫
દરડાં બેઠા	૪૬૬	૪૦૬	૧૨૦૧	૧૨૫૬
દુગધા, ચામડાં વિગેરે રંગવાની ચીજો કુલ	૧૦૧૮	૧૦૮૧	૨૨૭૭	૩૦૦૭
અસ કરવા માટે રેસા	૪૩૫	૧૨૬	૬૭૧	૩૬૮
કુળ ને શાક	૪૬૮	૫૮૪	૧૧૭૪	૧૩૨૦
કાગર	૭૩૧	૬૮	૧૨૬૨	૬૩૫
ચોખા	૧૬૬૫	૬૮૦૭૩	૬૦૭૭૩	૮૬૩૦૨
ધર્તિ	૨૬૪	૨૬૬	૩૫૩	૪૩૧
ધર્તિનો લોટ	૧૨૨૩	૧૬૮૭	૧૮૬૧	૩૭૧૨
ચોખા ધર્તિ અને બીજી જાતનો દાણો કુલ	૮૬૬૨	૨૩૫૧૫	૧૫૬૩૫	૪૭૬૮૩
વગર કેળવાયલાં ચામડા	૧૬૦૮૧	૧૨૨૦૬	૪૧૪૬૦	૨૫૦૦૧
લાખ	૨૪૦૬	૫૭૭૦	૫૫૪૮	૧૧૬૧૮
કેળવાયલા ચામડા	૮૬૪૮	૧૨૬૬	૨૦૨૨૮	૭૬૪૭
ખાતર	૫૭૩	૧૩૧૭	૧૪૫૮	૩૫૭૨
મેંઝેનીઝ ચોર	૫૫૬	૧૧૬૦	૧૦૮૨	૨૧૮૬
ધાતુ કુલ	૧૬૮૭	૪૦૩૭	૪૮૨૦	૩૮૩૫
અબરખ	૪૮૪	૧૩૧૫	૧૧૩૬	૬૬૭
દાંચેલ તેલ	૯૧	૧૭૬	૨૩૦	૨૨૨
કોપરેલ તેલ	૧૦૦૧	૫૧૦	૧૧૧૫	૬૧૨

ધી બોમ્બે ટાઈલ માટ રૂ૧ બેઠાં ચીટ, ફોર્ટ, મુંબઈ.

૧૯૧૬ ૧૯૨૦

૧૯૧૬ ૧૯૨૦

રૂ. (૧૦૦૦)

રૂ. (૧૦૦૦)

જાસીયું તેલ	૧૮૫	૨૮૬	૨૬૬	૪૦૦
જાસીયું તેલો મળી કુલ	૧૮૧૫	૨૩૦૭	૩૪૫૭	૩૬૦૬
જાસીયું	૧૦૩૨	૧૨૧૧	૨૬૧૮	૨૭૦૧
જાસીયું	૧૦૧૦	૬૬૬	૨૫૧૩	૨૮૧૩
જાસીયું	૮૪૬	૮૪૭	૬૬૬	૩૩૫૮
જાસીયું	૩૨	૨૫૪	૭૧૨	૩૬૮
જાસીયું	૧૩૪	૮	૧૪૬	૪૦૭
જાસીયું	૫૪૨	૧૪૨૨	૫૫૧	૩૨૬૩
જાસીયું	૭૩૮	૬૩૫	૭૬૬	૪૩૮૪
જાસીયું	૬૬૮૦	૪૪૮૨	૧૨૬૩૨	૭૮૦૩
જાસીયું	૬	૧૪૩	૩૫૮	૧૬૪
જાસીયું	૮૪૨૩	૮૫૬૦	૬૧૪૬	૧૭૩૭૬
જાસીયું	૭૨	૬૭	૧૮૬	૨૨૦૩
જાસીયું	૧૭૪૬	૬૫૧	૩૨૪૨	૨૧૧૨
જાસીયું	૪૮૪	૨૮૫૪	૭૦૪	૩૬૬૮
જાસીયું	૧૧૫૪૪	૬૨૬૭	૨૮૧૨૦	૧૭૬૮૧
જાસીયું	૨૪૭૮૧	૬૬૬૨૮	૫૭૬૬૦	૧૭૫૦૦૦
જાસીયું	૬૦૩૬	૧૪૬૭૬	૨૪૬૩૭	૨૬૫૧૮
જાસીયું	૧૪૩	૪૧૪	૨૮૫	૭૬૭
જાસીયું	૧૦૧૬૬	૭૬૬૩	૧૭૭૬૫	૧૫૨૨૦
જાસીયું	૧૩૩૫	૧૨૬૮	૩૫૭૨	૨૬૮૦
જાસીયું	૧૧૨૨૧	૧૩૨૭૧	૨૫૬૨૨	૨૭૨૬૧
જાસીયું	૧૩૮	૪૭૩	૧૬૪	૬૨૫
જાસીયું	૩૧૭૩૪	૪૮૬૬૩	૬૪૧૪૬	૬૮૪૫૭
જાસીયું	૬૦	૧૭૭	૧૩૮	૪૮૬
જાસીયું	૧૬૩	૨૨૬	૩૦૧	૫૭૬
જાસીયું	૪૭૫૬	૩૫૧૪	૮૧૭૫	૫૫૬૧
જાસીયું	૬૬૬	૬૪૦	૧૨૬૭	૧૮૫૬
જાસીયું	૬૧૭	૧૦૮૨	૧૦૪૩	૧૫૫૬
જાસીયું	૧૨૭૨	૫૬૩	૨૩૪૩	૨૫૦૪

દરવાનમાંથી યથેલી કુલે નિકાસ	૧૬૬૫૭૦	૨૫૮૫૮૮	૩૬૭૬૫૬	૫૩૦૪૦૨
દરવાનમાંથી યથેલી સરકારી	૮૫૫	૩૫૬૨	૧૮૧૭	૭૧૩૮
માતની નિકાસ				

વેપારી કાયદો.

કયા દેશનો કાયદો.

સ્વીમરનું તુર કેટલું આપણે તે સંબંધી રાષ્ટ્રી અધિકાર અને એક સ્પેનીશ કંપની વચ્ચે વાધો પડ્યો હતો. રાષ્ટ્રી અધિકારે અમુક માત્ર એ કંપનીની સ્વીમરમાં ફરકે ટન ટીકે પચાસ પાઉંડનું તુર કરાવીને સ્પેન મોકલ્યો હતો અને અરબુ તુર કલકતામાં અને આંદીનું બારસી-લોના ખાતે આપવાનું હતું. સ્પેનની સરકારે કાયદો કરીને અમુક હદ કરતાં વધારે તુર લેવાની સ્વીમર કંપનીએ અને મનાઈ કરેલી હોવાથી માત્ર સ્પેનનાં ખાસસિના બંદરે પહોંચતાં માત્ર લેનારે ત્યાંના કાયદા પ્રમાણેનું ઓછું તુર આપવા માંડ્યું જે ઉપરથી સ્વીમર કંપનીએ રાષ્ટ્રી અધિકાર ઉપર ઇન્કારમાં કાવો માંડ્યો. કેટલે મુદ્દાએ આખો કે કોન્ટ્રેક્ટ અંગ્રેજીમાં થયો હતો. માત્ર લેનારે જ નાણાં ન આપે તો માત્ર ચલુકાવનારે આપવાં પડે એવો કરાર હતો અને કેસને અંગ્રેજી કાયદો લાગુ પડતો હતો પણ સ્વીમર કંપની સ્પેનીશ હતી અને તેનાથી સ્પેનના કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરી વધારે તુર લેવાય નહીં. દેવાદારે લેણદારને તેના દેશમાં નાણાં આપવાં જોઈએ પણ સ્પેનના કાયદા પ્રમાણે તે ચલુકાવ હતું; માટે જે કામ સ્પેનના કાયદામાં ચલુકાવ ગણાય તે કરવાને અંગ્રેજી કાયદો ઉત્તેજન આપી શકે નહીં. વાદીનો હાલો તેથી કેસની નોંધવામાં આવે છે. (સોટા એન્ડ અજનાર વીરુડ રાક્ષી અધિકાર—૨૬-૩-૧૯૨૦)

વેપારી મંડળોની સતતા.

વેપારી મંડળો પોતાના સભાસદોના કાલ સાચવવા માટે જે પગલાં ભરે તેથી કેટલું બદાનના ગુરુત્વને નુકશાન બધ તો તે નુકશાન ભરી લેવા માટે એ મંડળની ઉપર હાલો માંડી શકાય નહીં એવો ઇન્કારમાં કાયદો છે તેનો હાલ લખને મોટર દેશ એસોસીએશને હાલ કર્યો કે અમુક પ્રકારની મોટરો બનાવનારાઓ જે બાવે વેચવાનું પોતાના આહવાયેને ફરમાવે તે કરતાં ઓછો ભાવે કેટલેકે તે બાવની મોટર વેચવી નહીં અને આ નીયમનો ભંગ કરનાર વેપારીને પણ તે વેચવી નહીં. એવો ભંગ કરનારના નામ એ એસોસીએશન પોતાનાં સભાસદોને પુરાં પાડશે. બેર એન્ડ ડીફીવીલ લીમીટેડ નામની કંપની મોટરકારને વેપાર કરતી હતી. સને ૧૯૧૬ની આખરમાં એક ગુરુત્વે વોલસલ કાર ખરીદી પણ પાછળથી તે નહીં ગમવાથી વેચી નાંખવાનું આ કંપનીને જણાવ્યું. કંપનીએ તે માટે ઓફર માંગનારી જાહેર ખબર છપાવી. તે વાંચી એસોસીએશને તેમને લખી જણાવ્યું કે અમને મળવા અમુક વખતે આવશો. કંપનીએ જવાબ આપ્યો કે આ માત્ર અમારું નથી. અને અમારે પેરિસ જવું છે. જો તેમ ન હોત તો અમે એ વીરો વાવ કરવા કાળે સુરક્ષી મળવા આવત. આ ઉપરથી એસોસીએશને પ્રમ લખ્યો કે જો આણું કરીથી નહીં કરવાની કલુલાત અને દંડ તરીકે પચાસ પાઉંડનો ચેક નહીં મોકલો તો એસોસીએશનના નીયમથી ઉલટી રીતે વર્તનાર વેપારી તરીકે તમારું નામ જાહેર કરવામાં આવશે જેથી તમને એસોસીએશનના સભાસદો સાથે મોટરને વેપારી સંબંધ બધ થશે. આ ઉપરથી કંપનીએ એમ કરતાં તમને અટકાવવાનો ફોર્ટનો હુકમ મેળવવાને હાલો માંડ્યો. તો પણ એસોસીએશને એ પ્રમાણે કંપનીનું નામ જાહેર કર્યું. કેટલે મુદ્દાએ આખો કે એસોસીએશન સાથે નુકશાનીનો હાલો માંડી શકાય નહીં પણ હવે પછી મોટર કામ કરતાં તેને અટકાવી શકાય. એસોસીએશન પોતાના સભાસદ નહીં એવા વેપારીને માટે આણું જાહેર કરે તો તેથી પોતાનાં માલનો ગમે તેવો ઉપયોગ કરવાની તે વેપારીની સત્તા છીનવી લેવાનો પ્રયત્ન કર્યો ગણાય. એ જોડું કાર્ય છે. માટે એસોસીએશનના જે આગેવાનોએ આ કાયદામાં ભાગ લીધો છે તેમને ફરમાવું હું કે હવેથી એમ ન કરવું. ફરયાદીનો તથા એસોસીએશનનો અર્થ તેમજ આપવો. (બેર એન્ડ ડીફીવીલ લીમીટેડ વીરુડ થી મોટર દેશ એસોસીએશન અને બીજા—૧૭-૫-૨૦)

યુગાન્ડામાં કપાસની ખીલવણી.

પ્રસ્તાવ:—બ્રિટારીલાસ નારાયણજી અને તાણી, જગંબાર.

યુગાન્ડાનું કપાસ લીવરપુલનાં થાળેમાં સારા દરજ્જાએ ધરાવે છે અને મુંબઈમાં પણ મોટા પ્રમાણમાં આયાત થાય છે, અને સારા ભાવે મેળવે છે. અમેરીકન અને ઇંગ્લેન્ડીયન જાતીની સાથે તે સારી હરીફાઈથી ટકી રહ્યું છે, પરંતુ આ પાક યુગાન્ડામાં કેમ દાખલ થયો અને કેવી રીતે તેનો વિકાસ થયો, એ હકીકત આ માસિકના વાંચનારાઓને રસ આપવાની સાથે ખાસ ઉપયોગની થશે એવી ધારણાથી આ લેખ આપવામાં આવ્યો છે.

યુગાન્ડાનાં સંસ્થાનની ખીલવણીના પ્રશ્ન પર વિચાર કરવા માટે એક કમીશન નીમવામાં આવ્યું હતું. તેઓ તરફથી હાલમાં જે રિપોર્ટ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે, તેમાં સંસ્થાનની ખીલવણી સાથે ત્યાંના કપાસની ખીલવણીને અતી ઝાઝ સંબંધ હોવાથી એ કપાસની ખીલવણીને માટે શું કરવું જોઈએ તે વિષે કેટલીક ઉપયોગી સૂચનાઓ કરવામાં આવી છે, તેમજ એજ ઉદ્દેશથી જોઈ એક ટ્રેડ વરફથી વપાસ કરી જે રિપોર્ટ કરવામાં આવેલો છે તે માંહેની હકીકત આ વિષય પર સારા પ્રકાર પાડશે એમ માન્યું છે.

ફૂલ, હવા, પાણી:—આ પ્રોટેક્ટોરેટની અંદરથી જાણીતી મહાન નાઇલ નદીનો એક ધોરી ભાગ કે જે વિક્ટોરીયા નાઇલને નામે જોળખાય છે, તે ખસાર થાય છે. અને તેની ઉત્તરમાં એન્ગ્લો ઇંગ્લેન્ડીયન સાહિબાનનો મુલક આવેલો છે. આથી આ પ્રદેશનાં હવાપાણી સાહિબાનના દક્ષિણ વિભાગના હવાપાણીને ગહુ અંશે મળતાં છે. કપાસના પાકનો આધાર તદ્દન વર્ષા ઉપરજ છે પરંતુ વર્ષાનું પ્રમાણ ઘણું ભાગે યોગ્ય રહે છે. કવચિત કવચિત વર્ષાનો તોફાનો થાય છે, તે વખતે પાકને નુકશાન થવાનો સંભવ રહે છે, પણ તેવા બનાવો કવચિત જ બને છે.

વિસ્તાર:—આ દેશનો વિસ્તાર લગભગ ૧,૦૦,૦૦૦ ચોરસ માઇલ છે, અને તેમાંથી ૧૬૦૦૦ ચોરસ માઇલમાં પાણી છે. રાજ્ય કારભારની સગવડની ખાતર આ દેશના ચાર વિભાગ કરવામાં આવ્યા છે. (ઈસ્ટર્ન પ્રોવીન્સ, યુગાન્ડા, નોર્થર્ન અને વેસ્ટર્ન.) અને તેમાં જે ભાગોમાં કપાસનું વાવેતર કરવામાં આવે છે, તેનો વિસ્તાર ચાલુ સાલ એપ્રિલે ૧૯૨૦ની મોસમ માં ૧૫૫૦૦૦ એકર એટલે આગલાં વર્ષ કરતાં ૨૦,૦૦૦ એકર વધારે હોવાનું અડસટવામાં આવે છે. જેટીના વિસ્તારનો મોટો ભાગ ઈસ્ટર્ન પ્રોવીન્સમાં છે; પરંતુ યુગાન્ડામાં તે વિસ્તાર ચોક્કસ રીતે વધતો જાય છે, અને નોર્થર્ન પ્રોવીન્સમાં પણ ઊંચાં ને ત્રણ વર્ષ દરમિયાન આ પાકનાં વાવેતરમાં ત્યાંના વતનીઓએ જે રસ લીધેલો છે, તે સારી આશા અને ઉત્તેજન આપે એવો છે. આજુ સાલ જુદા જુદા પ્રાંતોમાં કપાસનાં વાવેતરનો વિસ્તાર નીચે મુજબ છે:—

ઈસ્ટર્ન પ્રોવીન્સ—૧૧૧૦૫૦ એકર; નોર્થર્ન પ્રોવીન્સ ૨૪૫૦ એકર.

યુગાન્ડા—૪૦૫૫૦ એકર; વેસ્ટર્ન “ ૧૫૦૦ ” ગયે વર્ષે નોર્થર્ન પ્રોવીન્સના ખૂનયોરા પર ગણામાં કેટલાંક યુરોપીયન પ્લેન્ટેશનોમાં કપાસ ઉગાડવામાં આવ્યું હતું અને તેનાં પરિણામ સંતોષકારક આવ્યાં હતાં.

નિપજ:—સને ૧૯૧૮-૧૯ માં જનમાંથી કાઢેલા કપાસની ગાંસડીઓ ૨૭૪૯૨ ગાંસડીઓ (૪૧ ૦૦ રવલની) નિકાસ કરવામાં આવી હતી, અને તેની કીમત ૯૬૫૯૫૧ પાંડ એટલે કે મલ નિકાસના ૭૭૪૪૪ ટકાની થઈ હતી, પરંતુ કપાસની ઉત્પન્ન અને નિકાસના આંકડાઓ મોસમના પાકની સા

ઉંચા પોલીશી કરેલાં ટેબલ ટોય બની શકવા કયાં જશે ?

સરખાવી શકાય નહિ. કારણ કે કપાસની બરપૂર ગોસ્ટ્રમ અને નિક મનુ કામ માર્ચ માસમાં રીએ મહુથી વધારે જોવામાં આવે છે. અને ૧૯૧૪ માં કપાસની ઉત્પાદન ૪૨૦૦૦ ગાંઠની થઈ હતી (૪૦૦ રતનની) ૧૯૧૮ માં તે ઉપર ૨૩૦૦૦ ગાંઠની અને ૧૯ નો મોગમનો પાક અનુમાને ૮૫૦૦૦ ગાંઠની હતો અને ચાલુ મોસમનો પાક બોલામાં એછો ૫૦૦૦૦ ગાંઠની અડસટવામાં આવે છે

યુગાન્ડામાં કપાસની પદ્ધતિપૂર્વકની ખેતીની શરૂઆત સમ્પૂર્ણ રીતે આધુનિક છે આ દેશ ઘણું લાંબા અને બહુધા આ ખેતી ત્યાના વતનીઓનાજ હાથમાં છે માન ચાલુ દાયકામાં આ ઉદ્યોગ મોગ સરપમાં વિકાસ પામ્યો હતો સહુથી પ્રથમ ચર્ચ 'મિશનરી' દ્વારા રીએ કપાસના વાવેતરને વ્યાપારી પદ્ધતિએ ઉત્તેજન આપવાની શરૂઆત કરી ૧૮ માં આ કામ તેણે યુગાન્ડા કંપની લીમીટેડને સોંપ્યું અને ત્યાર પછી આજ ઉદ્યોગમાં સંખ્યાબંધ યુરોપીયન કંપનીઓ જેવી કે, હર્ટ આફ્રીકા કાર્પોરેશન અને તેમાંથી થયેલ ફોર્ટન બ્રોઇંગ એશિયોસીએશન અને ખીજી અનેક જુદી જુદી યુરોપીયન અને દ્વીપી પેટ્રોએએ સ્વ લેવા માગ્યો અને હાલ આ ઉદ્યોગ આ દેશનો મોગમાં મોટો ઉદ્યોગ અને મુખ્ય નિકાસ થઈ પડે છે આ ઉપરથી જોઈ શકાય કે જો કે આ ઉદ્યોગ હજી શરૂઆત માત્ર છે તો પણ યુગાન્ડાનો સમગ્રો નિકાસ વ્યાપાર સને ૧૯ માં ૬૦૫૦૦૦ પૈકીનો આકવામાં આવ્યો હતો તેમાંથી માત્ર કપાસની નીકાસ ૩૧૮૦૦૦ પૈકીનો આકવામાં આવી હતી આથી અને એક સિદ્ધાંત એવો પણ કરી શકાય કે જે દેશ કપાસનું વાવેતર કરે છે, તે દેશની આબાદી નીમા કપાસનો ખેતીનો ખીલવણી એ મોટો કાગ લગવી શકે છે

પ્રગતી અને લાવિ સલાવતતાઓ — બ્રિટિશ મામાન્યના નવા વિલાગોમાં યુગાન્ડા સહુથી વધારે અમાણ્યમાં કપાસ ઉત્પાદન કરે છે અને આપણે સતોથની સાથે જોઈ શક્યા છીએ કે તે ૪૨૦૦૦ ગાંઠની સુધી પહોંચી ગયું છે આ પરિણામ લાવવાનું પ્રથમ ફરજીયાત માન ત્યાની સરકારને છે કે જેણે કપાસની ખેતીને ચોખ્ખું પ્રદેશો સહુથી પ્રથમ શોધાવી તે પ્રદેશોની ખીલવણી કરી હવે લાવિય સાડ જોવામાં આવે છે એટલું જાણી શકાય છે કે વિસ્તારમાં વધત રચાપિત થઈ ગઈ છે તેટલા જ વિસ્તારમાં પણ જો મહેનત કરવામાં આવે તો તેની નિષ્પન્ન વધતી ૨૫૦૦૦૦ ગાંઠની સુધી વધારી શકાય એમ છે અને તે ખેતીનો વિસ્તાર ખીજા પ્રાંતોના નવા તાલુકાઓમાં વધારવામાં આવે તો દર વરસની કુલે દશ લાખ ગાંઠનીઓ મેળવી શકાય એમ છે આ આલિપ્રાય કદાચ આશાવાદીઓના હરો તેમજ કોફી અને રબરની ખેતીનો વિચાર તેમાં નવવામાં આવ્યો નહિ હેય પરંતુ આગોહવાની મિતિ બહુ ઉત્તમ છે અને વરતી (લગભગ ૩૦,૦૦,૦૦૦) મોટી છે જે પદ્ધતિપૂર્વક મજૂરીને તેઓ આહવાસ નથી પણ સમજૂતીથી તેમ કરે એવા છે

વાહનો

હવે મુખ્ય પ્રશ્ન કે જેના નિરાકરણ ઉપર પાળની ઉત્તતીનો આધાર મોજ છે, તે વાવેતરના કારણે સાધનો અને સગવડોનો છે આ દેશમાં લવલઈત કરવાની કુદરને પ્રથમ જેથી એવી સગવડ આપેલી છે કે તેવા ખીજા કોઈક દેશમાં હશે આ સરવાળ બહાનની દુનિયામાં સુખાન્ધા દેવલો જોડાએલ છે આ દેવે કિર્કી (મોગેલાસ) ના બદલે શરૂ થઈ બ્રિટિશ ઈસ્ટ આફ્રિકામાંથી પસાર થઈ કિસુમુ શહેર કે જે વિક્ટોરીયાનીઆનીઆજી સરોવરની પૂર્વમાં આવેલું છે ત્યાં લગી લવાર છે અને આ સ્થળેથી જળ માગ સ આગે વાધને શરૂ થઈ સરોવર ત્રિનારાના તથા લાગો પર અલાનવામાં આવે છે જેમાંના દરિયાઈ આનાબનો જરમન ઈસ્ટ આફ્રિકાનો પક્ષ સમાઈ જાય છે તેના મુખ્ય બદલેની ૭૦૦, કપાસ

(પોર્ટબેલ) અને એન્ટેલ છે. જીવનાં બંદરેથી બીજા એક રેલ્વે લાઇન અંતરમાં માઇલમાં કીઓના સરોવર પર નાગાસાગી શહેર સુધી દોડે છે અને આથી એ સરોવરના કિનારા પડનાં સંખ્યાબંધ સ્થળોને જલ માર્ગે માલની લવલવળ કરવાની સગવડ માટે છે.

એક બીજી ન્હાની રેલ્વે લાઇન 'પોર્ટ બેલ'થી કંમ્પલા સુધીનો છે તે સરોવરથી સાત માઇલ દુર છે પણ આ લાઇનને 'પશ્ચિમ તરફ' છેક આલાંદ સરોવરના પ્રદેશ સુધી આગળ વધારવાની ધનસ્ખાલાંગે વખત સથા સંખ્યામાં આવી છે.

આગાહી અને જલમાર્ગનાં સાધનો ઉપર તે પાકી સંડોઃ બાંધી, સારી સગવડો પુરી પાડવામાં આવી છે. જુની પગપાટોથી તો દેશ સુધાએકા છે, પણ તે માંહેનાં કેટલાક તો માત્ર ત્યાંના વતની, હુમાલોની પગપાટ તરીકેજ ઉપયોગમાં આવે એવા છે. જ્યારે કેટલાએક ત્યાંના ન્હાના ગામોમાં સડેલાંથી લઈ જઈ ચકાય એવા છે. મોટર વેગનોતઃ વ્યવહાર માટે પાકી સડો અને ધોરી રસ્તાઓ પણ નિર્માણમાં છે અને આ રસ્તાઓથી દેશના જે ભાગો સહુથી તરસ રીતે ખીલેલા છે તેમાં કપાસનાં વાવેતરનો વિસ્તાર ઘણી સારી રીતે થયેલો છે. એટલું જાણું છે કે આફ્રિકાના કપાસનાગા પ્રદેશોમાંથી ઇસ્ટને પ્રાવિન્સને આથી વધારે સગવડો મળેલી છે, પણ સાથે એ પણ ધ્યેય કરવું જોઈએ કે જે ભાગો કપાસના વાવેતર માટે ખાસ અનુકૂળ સાબિત થયા હતા, તેની ખીલવણી કરવામાં ખાસ વંધારે ખર્ચ કરવામાં આવ્યો છે.

આપારી દર્શાવે ઉછેર—કપાસના રાંતને ઉછેરવા કાંતવા અને બગરમાં મૂકવાના સંબંધમાં ઘણુંક મતભેદ છે પરંતુ મહાન સુદની શરૂઆત પછી થોડો સમય ગાદ કરીએ તો આ કપાસના અર્થકનાશમાં ઉત્ક્રાંતિથી ઉપાડવા નહીં છે. સુગન્દાની ખેતી સમુપરૂ રીતે ત્યાંના વતની એના હાથમાં છે. ત્યાંના કોઈ પણ મોટાં પ્લેન્ટેશનો સુદોપીયન માલેકી ધરાવતાં તથા આથી એ બિચારા વતની ખેડુને તે એકસપેક્ટેશન વસાહતીઓથી રક્ષણ આપવાની અને તેમનું કિત જાળવવાની સુખ્ય દરજ્જા ત્યાંની સરકારની છે. સરકારને આ દરજ્જા બગરવામાં સુદો પીયન અને બીજા પેડીએની પ્રમાણમાં મોટી સંખ્યા આ ઉદ્યોગની વ્યાપારી બાબુ ઉપર વધારે ધ્યાન આપતી હોવાથી બહુ સગવડા યદ્ય શકી છે. ખરીદીમાં ચાલુ હરીફાઈ યતી રહે છે, અને પરિણમે હંમેશા ખરીદીના ભાવો સામાન્ય વખતોમાં એટલા તો ખારીપૂર્વક આવે છે કે કપાસના પાકની કિંમત ચોખ્ખા અને પૂરતા પ્રમાણમાં જરૂર લાવી આવે છે અને તિથો નઈકંડરીયાની માફક કપાસનાં ખીયાંના ભાવની એછામાં એછી ચોક્કસ કિંમત ધરાવવાની પદ્ધતિ દાખલ કરવાની જરૂર જણાઈ નથી, જો કે આ વસ્તુસ્થિતિમાં લડાઈ ફરી નીકળવા પછી તુરંત કપાસના ભાવોમાં જે મંદી આવી ગઈ તે એક અપવાદ ઘટ બને. તે વખતે ત્રિતીય કોટન પ્રોડગ એસોસીએશને પોટની પરવા કર્યા વગર ખરીદ ચલાવી જેવી રીતે બગરને ટકાવી રાખી તે ધન્યવાદને ચોખ્ખા છે. પણ પાછળથી બગર ક્રિપર અને પોટને મોજા ઉપાડવો પડ્યો નહિ પણ આ વખતે કેટલાક ભાગોમાં ખેડુ લોડ કપાસના ભાવ નહિ આવતા જોઈ હતા છેક સુટી કાઢી બાગી નાખવાથી કપાસના એ વિકાસને જગર ધક્કો લાગ્યો.

લગાઈના વખતમાં સુગન્દાના કપાસને પાછળ પાડવામાં હસ્ટ આફ્રિકાની રણસંભાની જરૂર આવે જેવી કે લગાયક માણસો અને કપાસનાં વાવેતરને બંદલે પોતાંકીની વસ્તુઓની અગત્યતા અને યંત્રોની અનીયમીતતા એ વગેરે કારણો પણ સુખ્ય ભાગ લગવ્યો હતો.

મેટેલીક શીલાંગથી બીલાંગનો આગળ શોભે છે.

કપાસનું બજાર—કપાસની ખેતી ઉપરાંત તેની વ્યાપારી ખાતુ કિંમતોમાં સરકારનું કામ કપાસના વિભાગોમાં જોઈએ બજારો સ્થાપનામાં, આ બજારોની વ્યવસ્થા માટે વખતે વખતે કપાસના ધારાઓ અને હુકમો બહાર પાડવામાં અને ઘણું કરીને કપાસના વ્યાપાર ઉપર અખતાઈ રાખવામાં સમાઈ જાય છે.

કપાસની જાણ—સરકારે ૧૯૧૮ માં કપાસની નીકાશ ઉપર એક નાની જગત નાખેલી છે તેનાં હકાપણ વિશે શંકા છે. આવક ઉપર કરવાના આ હિસાબમાં અમે તે ક્યું દેખાવાનું જોઈ શકતા નથી કારણ કે કપાસના ભાવો જ્યારે જ્યારે નિચા પડી જાય ત્યારે ત્યારે તેના ઉદ્યોગને આથી બહુ ખમતું પડે છે. પહેલાં એમ દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી કે બાજગાત દર ગાલ-ટોચે ૨ પૌંડની ફોલી જોઈએ પરંતુ પછી કમીટીની લાલામણ પરથી તે એક પૌંડની રજામાં આવી અને ફોલીની જાલ ઓફિસે તેને માત્ર અખતરા તરીકે એક વર્ષને માટે જ લઈ લેવા તરફિય રાખી વળી એવી પણ કળુકાન આપવામાં આવી છે કે આ કરની નવકમાંથી એવું ખર્ચ કરવું કે જેથી કપાસના આજ ઉદ્યોગને ફાયદો થાય. એક પૌંડ રતવ લઈ ઉપર નાક દટા કર નાખવામાં આવે છે અને ૧૯૧૯ ના તેની આવક ૨૯૦૦૦ પૌંડની ની આશા રાખવામાં આવે છે એમ ચોક્કસ કરવામાં આવ્યું છે કે ૧૯૨૦ની પહેલી જાન્યુઆરી આ કર ત્રણ ટકા લેશે લેવામાં આવશે અને તે ત્રણ વર્ષ લાગી રહેશે. કુટીઆમણુનો દરના હિસાબે આ કર ગાંસડી ફીટ એક પૌંડ કરતા વધારે થવા વિશે આ બાગવમાં એવા નવા કમીટી તરફથી કબામાં આવી હતી કે સીવરપુલમાં ભાવ એક ગતે એક શ્રીલીંગમી જાન્યુઆરી ૧૯૧૯ માં આપવો જોઈએ. આ ચૂંચનાનો સ્વિકાર થશે નહિ પરંતુ જો તમા આવી ઘટારો થઈ જાય તો તે વખતે આ બાગત ફરી વિચાર ઉપર દેવાને કહ્યું જવામાં આવ્યું હતું.

બીયાં પુરા પાડવા બાબત—શ્રેણી વર્ષે અગાઉ જ્યારે સરકારનું ખેતીવારી ખાતુ જોવામાં આવ્યું ત્યારે તેની સાથે પહેલી ફરજોમાંની એક કપાસના બીયાં પુરા પાડવા બાબતમાં જે કિયતી લેવડા વધુ હતી તેને બદલે કરવાની હતી. આ ઉદ્યોગની શરૂઆતના વખતમાં બીયાંની ઘણી કીલ કીલ જાતે આવ્યા કરવામાં આવી હતી, અને જુદા-જુદા પ્રકરનાં બીયાં સિદ્ધાંત થતાં તેનાં સમાધાનથી રીતે આવ્યા, જોઈએ તેવાં લખકર પછિનાં જોઈએ અને ૧૯૦૮ માં બીયાંની વહેંચણી કરવાનું કામ સરકારે પોતાના હાથમાં નિયંત્રિત કરે નમુનાઓ પસંદ કરવામાં આવ્યા તે સન દ્વાર અને એલન નામની લાખ તંત્રમાં બી એમેરીકન જાવના હતા જે જેહુ ફોલેમ દ નીવડયા. ડિપાર્ટમેન્ટના આ કામનાં પરિણામો જાન્યુઆરી ૧૯૧૦માં બીયાંની વહેંચણી હાલમાં જે જાતેની ઓલાદમાંથી જ થાય છે. જે રહે જાન્યુઆરી ૧૯૧૦માં થઈ ગયા છે. આ વહેંચણી ઉપર સરકારની દેખરેખ છે અને તે પદ્ધતિ જેહુ ફોલેમ સાથિત થઈ છે. યુગાન્ડા કપાસની જાત ચારી છે અને તેણે ઘણાં વર્ષો સુધી, સીવરપુલના બજાર પર, નેતોશકારક સરસાઈ લેવાની છે.

નિકાશ કપાસનાં રચનો.—વાચનાર લાગીને યુદ્ધી થશે કે સાધારણ સ્થિતિમાં સિન્ડરેલાન કપાસની લગભગ ૧૦૦૦૦ ગાંઠ ખરીદે છે અને લાનિયમાં કદાચ વધારે લેશે. ડેટલા એક જાગોમાંથી એવો અગિયાર દશોજવામાં આવે છે કે આ કપાસ યુનાઇટેડ કિંગડમની બજારોમાં રહેલું જોઈએ પરંતુ એ પ્રચિત યાદ રાખવું જોઈએ કે યુગાન્ડાના ઉદ્યોગમાં શક્યતામાં

આવેલ નાણાંને મોટા ભાગ યુનાઇટેડ કિંગડમ સિવાયના બીજા દેશોમાંથી મંગલો છે. વળી તે વાત બાબુએ સુક્રીએ તો પણ કપાસની જેતી અને ખેડુતોની હિતની ખાતર પણ પાકની મોટામાં મોટી કિંમત ઉપજાવવી એ ખાસ જરૂર છે. જે હિન્દુસ્થાન માત્ર ચાલુ વખતને માટે પણ લડાઇની વિચીત્ર પરિસ્થિતી (ખાસ કરીને મોટાં મુર) ને લઇને કપાસનું સહુથી ઉત્તમ બજાર થયેલું સાબિત થયું છે તો પછી અમને લાગે છે કે આ ઉદ્યોગના સ્વભાવિક વિકાસને આડે આવે એવાં કોઇ કૃત્રિમ દખાણો મુકવાં એ તદ્દન અયોગ્ય અને ન ઇચ્છવા જેવું છે.

ખેતવાડી ખાતુઃ—જે કપાસનાં વાવેતરમાં મકમ વધારો, અને પ્રગતી કરવાની હોય તો તેને માટે ખેતીવાડી ખાતાનાં અર્થમાં વધારો કરવાની જરૂર છે અને આ વાત યુગાન્ડાને ખાસ જોરથી લાગુ પડે છે. બીયાંની વેંચણી પ્રયોગ માટેની ખેતી અને દેશી કપાસનાં વાવેતર ઉપરની દેખરેખ, એ સઘળાંના સંબંધમાં તે ખાતાનાં સ્ટાફે જે ઉત્તમ કામ કરી બતાવ્યું છે તેથી આ ઉદ્યોગની સફળતા મોટા પ્રમાણમાં થઇ છે પણ જો આ ઉદ્યોગને હજી વધારે ખીલવવો હોય તો એ ઘણીજ જરૂરનું જણાય છે કે સ્ટાફમાં વધારો કરવો જોઇએ અને પંગારનાં દર એટલા પૂરતા હોવા જોઇએ કે તેથી એ ખાતાની નોકરીમાં સારા માણસો આકર્ષાઈ આવે એટલુંજ નહિ પણ ચાલુ રહે. જાણીને ખુશી થવા જેવું છે કે આ એક વિચાર સરકારનાં ધ્યાનમાં છે. અને અમને વિશ્વાસ છે કે યુગાન્ડાની સરકાર ભવિષ્યમાં આ પ્રોટેક્ટોરેટની ચડતીને માટે કપાસની ખેતીના ઉદ્યોગની ખાસ અગત્ય બરાબર સમજે તે માટે બંધત રહેશે.

ભાવિ. Prospects:—હવે કપાસની ચાલુ સ્થિતિ અને યુગાન્ડામાં પરિસ્થિતી સંબંધે સરવાળો કરીએ તો તે એકંદરે સંતોષકારક છે. આપણે આશા રાખીએ છીએ કે તેની પ્રગતીને ચુદ્ધનાં પરિણામે જે મહાન આઘાત લાગ્યો છે તે માત્ર તાત્કાલીકજ નીવડશે અને લડાઈ પહેલાંનો મકમ પ્રગતીમાન ઇતિહાસ પાછો ચાલુ થશે. વિકાસ અને વિસ્તાર કરવાનું કામ ભલે ધીમું હોય પણ તે સંગીન હોતું જોઇએ. દેશમાં પશ્ચતીપૂર્વક શોધખોળ ચલાવવામાં, લાવ લઈ જાવ કરવાનાં સાધનો ખીલાવવામાં અને ખેતીવાડી ખાતાને મજબુત કરવામાં ઘણું અર્થ થઇ જાય એમ છે પરંતુ અમે વિશ્વાસ ધરાવીએ છીએ કે, નામદાર સરકાર ભૂતકાલમાં કપાસની ખેતીનો વિસ્તાર વધારવામાં જે ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધેલો ખાત્રીપૂર્વક કહેવામાં આવે છે, તેમાં મંદી આવવા પામશે નહિ. આ ઉદ્યોગ હવે સારી રીતે રચપાઇ ગયેલો કહી શકાય અને અવિશ્રાંત પરીણામે તેના પદ્ધતીપૂર્વકનો વિકાસ થવાની આશા રાખી શકાય.

અનુમાનો અને ભલામણો:—અમે ભલામણ કરીએ છીએ કે ખેતીવાડી ખાતાને વધારું અને તેના અમલદારોને જે પંગારો આપવામાં આવે છે તેમાં ઘણો સારો વધારો થાય કે જેથી તેઓ નોકરીમાં છે. તો તેમાંજ ચાલુ રહે અને શક્તિવાળાં માણસોને એ આકર્ષી શકાય.

જળ માર્ગના સુધારાવાળી લાવલઈ જાવ કરવાની સગવડો વધારવા માટે ચાલુ આપણું જોઇએ. અમે ભલામણ કરીએ છીએ કે કપાસના ઉદ્યોગ ઉપર સરકારનાં જે સંચાલનમાં આવ્યો છે તે ચાલુ રાખવો.

મેટેલીક શીલીંગથી બીલીંગનો આરો શોભે છે.

સુગાંઠા પ્રાંતના મોટા વિસ્તારને અને લાજો અને હુમીસુ દેશના પૂર્વના પ્રાંતોમાં પણ કૌં
ઉદ્યોગના વિકાસ માટે અવકાશ ધરાવે છે. એ પ્રાંતના ઘણાક ભાગોમાં જેટલો બાગ માણસોથી
ખેડી શકાય એવો છે તેટલો લગભગ પુર્ણ થયો છે અને હાલ તથા ખીજા યંત્રોની મદદ
જરૂરની હોતાં તેવા સાધનોની ઉત્તોજનની જરૂર છે. એ ત્યાંની વતનીઓને જુદા જુદા ટુટા છુટા
મટલા ભાગોમાં ખેતી કરવાને બદલે એક સાથે લાંબા વિસ્તારમાં ખેતી કરવાને અને ત્યાંના વત
નીઓને એક ખીજાની સાથે સહકાર કરવાને સમજાવવામાં આવે, તો એ મજબૂરી બચે ને
આવા સાધનોનો વપરાશ મોટા પ્રમાણમાં થાય.

કપાસના એક કરવા માટેની સૂચનાઓ આપવી જોઈએ અને તે પ્રમાણે ન કરે તેને માટે
સજાઓ નકી થવી જોઈએ. વર્ષની શરૂઆતમાં કે જ્યારે પોળટીક્સ વસુલ કરવામાં આવે છે
ત્યારે પાકની સુટણી આગાઉથી કરી લેવામાં આવતી હોવાથી તેને નાણાની મદદ કરવામાં ઘણી
મુશ્કેલી પડે છે.

હાલમાં કપાસ અર્ધા એકરના કટકામાં વાવવામાં આવે છે. અમો માનીએ છીએ કે તે કટ
કાનું કદ ધીમે ધીમે વધારવું જોઈએ. ત્યાંના વતનીઓ અર્ધા એકરના કટકામાં ખેતી અને
સુટણી કરવામાં પોતાના ધંધાની દૃષ્ટિ પુરી થતી માને છે. આવા વિચારને જરા પૂછી
મનુષ્યોદન આપવું એ અર્થાત્ક દૃષ્ટિએ ભુલ ભરેલું છે.

અમે ભલામણ કરીએ છીએ કે દરેક હનવાળાઓને પોત પોતાની હનની જુદી જુદી
નિશાનીઓ રાખવાની દૃષ્ટિ પાડવી જોઈએ અને દરેક ગાંસડી ઉપર જે પેદી માટે તે વેધાર
કરી હોય તેનો માર્ક હોવો જોઈએ.

અમે આશા રાખીએ છીએ કે ૧૯૧૩ નો તોલ માપ ઓડી નન્સ તુરત અમલમાં મૂક-
વામાં આવશે.

હિન્દી ફાટન કમીટીના ૧૯૧૯ના રીપોર્ટ ઉપર ટાઇમ્સે જે અવલોકન કરેલું છે તેમાંથી
નીચેનો ભાગ લાંબા ભાગ થશે:—

ખેતીનો રેટીન્ડર્ડ સુધારવાના પ્રશ્નનો અગત્યનો ભાગ ખેડુતોને પોતાની મહેનતનો ચોચ
મદ્યો મળે તેવી સ્થિતિમાં વેચાણ અરીફ થવાનો પ્રશ્ન છે. આ બાબતમાં હાલની આહ પદ્ધતિ કે
જેમાં માલ-ધણુક મધ્યસ્થોના હાથોમાંથી પસાર થાય છે તેનાથી કેહ પણ વધારે અસંતોષકાર-
ક હોઈ શકે નહિ. ઉત્તમ ઉપાયોમાંનો એક એ છે કે જુદલા બજારોની સગવડ કરી આપવી. આવી
બજારો કાયદાપૂર્વક મતાવાર રીતેની માન ખિદાર અને મધ્યપ્રાંતોમાંજ હુસ્ત ધરાવે છે આ કમીટી
આવાં બજારો ખીજા પ્રાંતોમાં પણ જેમ ગને તેમ તુરત સ્થાપવાની ભલામણ
કરે છે. હનનીંગ ને પ્રેન્સીંગ ફેક્ટરીઓને લાઇસન્સ આપવાની પદ્ધતિ હામલ કરવા
વિશેની કમીટીની ભલામણ નિસશય રીતે સાચી છે. આ લાઇસન્સો કે જે સ્પષ્ટ તર-
તોથી આપવામાં આવનાર છે તે જે ખરા વ્યાપારની જરાપણ વચ્ચે આવતી નથી તેની જરૂર
સ્પીકારી લઈએ છીએ કે આવી સવળી ફેક્ટરીઓને જુદા નંબર અને માર્કો રખાવવા. જેટલાં
કપાસનું કામકાજ આવડતું હોય તે દર્શાવનારા પોતાના જુદા જુદા નંબર અને માર્કો રખા-
વવા દૃષ્ટિ પાડવી.

સુધારેલી ખેતી:—લે'કેશાયર દરેક ખેડુતને ઉંચા પ્રકારનું કપાસ ઉગાડવાને લગ
વવા માટેના ઉપાયો વીધેની ચોકસ માહેતીઓ મેળવવાને ઇચ્છે છે.

કપાસનાં વાવેતરવાળા જમીનના ટુકડાઓનો ખોટેનીકલ સર્વેની જરૂરીયાત ઉપર ભા
મૂકવામાં આવે છે. સુધારા મેળવવામાં પસંદગીનું કામ એ પ્રથમ પગથીઉ લેખવામાં આવે
છે પરંતુ ત્યાર પછી તુરતજ યોગ્ય રીતે કેળવાએલા અમલદારો મારફતે તેનું વલણ થવું જોઈએ

આ માસિકના પૂર્વ અંકોમાંના એકમાં યુગાન્ડાનાં કપાસ ગાખતમાં કેટલીક હકીકત
પ્રસિધ્ધ કરવામાં આવેલ છે. તે ઉપરાંત આ હકીકતથી વ્યાપારની સદરહુ ભારે ઉપયોગ
ચીઝની ગાખેતમાં સાડું અજવાળું પરમે એવી આશા રાખવામાં આવે છે. વાંચનારાઓ જાણ
શકશે કે, દુનિયામાં આજે વ્યાપારની ભારે ચીઝોમાંની એક ચીઝ કપાસ છે. ભારત વર્ષમાં
મુંબાઈ શહેરમાં કપાસનો વ્યાપાર એક મુખ્ય વ્યાપાર ગણાય છે. મુંબાઈવાસી સોહસિ
વ્યાપારીઓનું વલણ વ્યાપારની ધીલુ દિશાએ કરતાં કપાસ તરફ યથારે વળે છે. ખરું છે કે
ભારત વર્ષમાં ઉદ્યોગમાં યુગાન્ડાનાં મોટા પાતણાનાં કપાસ કરતાં, ગુડ લેડ્યનો ખપ વિશેષ છે
આ ગાખત ગામડી હલકું કાપજ હિન્દુસ્થાન ગનાવે છે તે ગાખત સિદ્ધ કરે છે. ગયાં વર્ષમાં
અમે જોયું છે, કે હિન્દુસ્થાનમાં ગણી ગાંઠી મીલોમાંજ યુગાન્ડા કોટન અને જર્મન ઇસ્ટ આફ્રી
કોટન કોટન અમુક જગ્યામાં સામાન્ય લાવથી વાપરવામાં આવેલ છે. હિન્દુસ્થાનનાં ઉદ્યોગ
લાભ માટે, આ એક સારી આધાર છે. અમે આશા રાખીશું કે, હિન્દુસ્થાનમાં આ કપાસ
ખપતી હીન પ્રિતિહીન વધતી જાય. અમારો આહુ પોકાર છે કે હિન્દુસ્થાનનાં નેસર્ગ
સંસ્થાન પૂર્વ આફ્રિકા તરફ મુંબાઈના એક દૃષ્ટી તરફ રાચતા શાહુકારોનું લક્ષ જ્યાં મુધી નહ
ખેંચાય ત્યાં મુધી “લક્ષી ચાંદલો કરવા આવે ત્યારે હિન્દુસ્થાન મોં ધોવા જાય છે” એવું થાય છે
આ વિશાળ સુલકમાં આ વિશાળ ભાવી આપણા હાથમાં લેવાનું આપણે ખતનું કરવું જોઈએ
ગયાં વર્ષમાં મેઝર મેકકેરો નામના એક સાહસિક નરની પ્રેરણાથી મેસર્સ ‘પ્રાડી’ એન્ડ
કંપની” એક અમીરીકન પટેની સરહારી નીચે મુંબાઈની સુડીથી એક કંપની ઉઠી કરવામાં
ફાવી છે. અને તેના હાયરેક્ટરેટમાં એવા નર વીરનાં નામો હાયરેક્ટરો તરીકે જોવામાં
આવે છે કે જેમાંના એક એક વેપારી જોઈ ઇચ્છે તો પોતાનાં દેશભાઈઓનાં સહયયથી તે
સદહુ દિશામાં અલગ અને સ્વતંત્ર રીતે પણ અતી સુંદર દેખાવ કરી શકે એમ છે. અમારો
તે સામે વાંધો નથી. અમે તો ઇચ્છીએ છીએ કે કોઈ પણ પ્રકારે પૂર્વ આફ્રિકાની આ
વિશાળ જુમીમાં હિન્દી સુડી રોકાય, હિન્દી મગજ એ ખેતી કેળવે અને પછી તે ગમે તે ખર્ચમાં
મેલાય. વસ્તુતઃ સદરહુ વ્યાપારનું કેન્દ્ર હિન્દીઓને હસ્તગત થાય. માત્ર સદરહુ સંસ્થાન લુતળની
આપણી નામના જળવી રાખવાનું મુખ્ય સાધન છે, તે પ્રત્યે લક્ષ ખેંચવાનોજ અમારો ઉદ્દેશ છે.

અધિપતિનો નાંધ.

દેશી રાજ્યોની પ્રજા હોય એવા ને ગૃહસ્થો છાત્રીશ સુલકમાં વસવ / કરવાથી કે દેશ આપવાથી કે અન્ય રીતે મત આપનાર તરીકે ગણવાને લાયક હોય તેમને દેશી ગામન્ય પ્રજા હોવાને કારણે મત આપવાના હકમાંથી ખાતલ રાખવાનું મુખ્ય સંસ્કાર કરાવ્યું હતું. ન્યાયે મદ્રાસ, બંગાલ વગેરે પ્રાંતોની મરકારે એવો વાંધો લીધો ન હતો. આ ચેમ્બરે એવા વાંધા મામે મજબુત અવાજ રજૂ કરનારી અગ્રણી નામદાર મુખ્ય સરકાર ઉપર મોકલી આપી હતી પણ તેના જવાબમાં એમ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે મત આપનારાઓની યાદી લગભગ તૈયાર કરેલી છે અને હવે ને દેશી ગામન્યની રીત હોય એવા ગૃહસ્થોને છાત્રીશ હકમાં રહેવાના વગેરે તારણથી મત આપનાર તરીકે ગણવાનું કો વીધે નો ચાલીમાં બહુ મુશ્કારો કાઢે. પહેલે અને મળી મુશ્કેલી નહીં આટલું છતાં ગણજાથી નામદાર મરકારે આ ચેમ્બરની વાત તો સ્વીકારી છે તે દેશી રાજ્યની પ્રજા હોય તેમને પણ જો ખીલ રીતે મત આપવાને લાયક હોય નો મત આપનાર તરીકે ગણવા કાઢ્યું છે એ ખુશી થવું જોઈ છે.

ચેમ્બરની લાયબ્રેરીમાં “ રેકર્ડ્સ બુક ” વસાવવા માટે પાસવો કપયાની ને લેટ રોડ ત્રણચદ હીરાચદ તરફથી મળી છે તે જ્ઞાન નહીત રીકારવાનો ઉગ્ર ચેમ્બરની દમીટીએ કયો છે. અને એ માટેનાં પુનઃકો પ્રમુખની ન મળી પ્રમાણે સેક્રેટરીએ ખરીદવા એમ કરાવ્યું છે તે વીશે ચેમ્બરના સર્વે નબાલદોલું ધ્યાન જે અવામાં આવે છે. એ રકમ એવા ૮૦ માટે પુરતી નથી અને ચેમ્બરની લાયબ્રેરીને સાન પાયા ઉપર મેલવાની જરૂર છે તેથી સર્વે રાજા-મહે એ કાર્યખાતની મદદ કરશે એમ આશા ગણવામાં આવે છે.

કાગળ બનાવવાનો ઉદ્યોગ હિંદમાં ખીલી ગઈ તેમ છે અને જાણુમાંથી એ ઉદ્યોગ માટે ૧૪૦ લાખ ટન જેટલો માવો હિં-સાન મેળવી શકાશે એવી ગણતરી ગણવામાં આવી છે. એ વીશે વધારે આગળ મરવા માટે જેટલું અંચાકામ હિંદી મરકાર તરફથી ખરીદવા માટે એ દ્વારને લગતો અનુગ્રહી ઇજ્જત ગયો છે એમ વર્ડ્સ પેપર ટ્રેડ ડીપ્પી જણાવે છે.

તોરવેમાં ક્રીસ્ચીયાનના ખાતે તા પચીસી ૧૨મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૦૦ સુધી ઇંગ્લીશલેન્ડ નાગથી પ્રદર્શન કરવામાં આવનાર છે. મોને મા જમતા માલના નમુનાઓ એમાં રજૂ કરવામાં આવશે એ વીશેનો વીગત મોર્વેની સરકાર તરફના કલકત્તા જાનેના કોન્સલ જનરલે (૩, મોર્ગીલી મેશનસ, કલકત્તા) જણવાથી મળશે.

રેલ્વેખાખાઓ કેટલીકવાર માલ ઉપર કાયદા પ્રમાણે લઈ શકાય તે કરતા વધારે તુર જાન કરે છે અને સાધાનથી રીતે તુર ગણવાના સળંધમાં નીચેથી ગુચવણુ લઈ હોવાથી માલ મોકલનારને ખાતર પડતી નથી કે ચાન્સ અચોગ્ય રીતે વધારે લેવાયો છે. એવા અંજોમાં રેલ્વે ગુડ્સ ઓફીસ અથવા રેલ્વે ડેપોસીટ સાથે લોધતી વીગત મેશન પી એલ બાકલીવાલ એન્ડ સન્સની પેટી ઉપર મોકલી આપવામાં આવે તો લુચો મોથી દલાડી રેલ્વે વધારે લીધેલો ચાન્સ પાછો મેળવી આપવાનું કામ એ પેટી કરે છે વધુ વીગત માટે તેમને લખો અથવા જાને મળીને પુછો પી એલ બાકલીવાલ એન્ડ સન્સ, રેલ્વે કલેક્સ સેલ્વેન્ડ એન્ડ ટ્વે, ૪૬, પીકેટ રોડ (કાગળા હેવી) મુંબઈ.

હું હીના બંજરની સ્થિતિ દીનપ્રતીદીન વધારે અસ્થિર થતી જાય છે કારણકે નામદાર સરકાર ખુલી રીતે વેપારી આલમને પોતાના વીશ્વાસમાં લેતી નથી. આ બેગરની કમીટીને હોદ્દી અબજનચીએ થોડા દીવસ ઉપર આપેલી મુલાકાત વેળા થયેલી વાતચીત તદ્દન અસંતોષકારક હતી કારણ કે જ્યાં સરકારની રાજનીતી સ્પષ્ટરીતે જણાવવાની માગણી કરવામાં આવી ત્યાં તેનો જે જવાબ આપવામાં આવ્યો તે ઉડાવનારો લેખાય એવો હતો. જે આ ચોમાસું હોદ્દસ્તાનના સર્વે ભાગોમાં એક સરખું સંપૂર્ણ સતોષકારક નીવડે તો પરદેશ ખાતે માલની નોકાશ વધે અને તે વેળા રીવર્સ કાઉન્સિલને બદલે હોદ્દસ્તાન ઉપરની હોદ્દી પ્રધાનની હુંદી અર્થાત કાઉન્સિલ ખીલ્સ માટેની લેવાળી જાગશે. તે વેળા સરકાર જે શીટીંગના ભાવને, વળગી રહેશે એવી ખાતરી માગવામાં આવતાં ના પાડવામાં આવી તે ઉપરથી હોદ્દી વેપારી આલમને ભય રાખવાને કારણ રહે છે કે કદાચ ફરીથી હુંદીનો ભાવ વધારે ઉચો લઈ જવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે. જે તેમ થાય તો તે હુંદીયોને ચુકવવાને માટે નાણાં બેઠશે. રૂપયાનો જથ્થો તે માટે એાછો પડે નહીં તે કાજે નવા રૂપયા પાડવાની સંભાળ કેટલેક દરજે સરકારે લીધેલી દેખાય છે અને વીશેશ ચાંદી ખરીદીને વધારે સાધન ઉભાં કરવામાં આવે તો નવાઈ નથી પણ એ રીતે નવા રૂપયા પાડવા માટે ખીલ્સ ચાંદી ખરીદવામાં આવશે કે કેમ તે સવાલ વીશે પણ સરકાર તરફથી નીશ્ચીત જવાબ આપવામાં આવ્યો નહીં તે બતાવે છે કે કાંતો સરકારની રાજનીતી છુપી રાખવાની ખાસ ધારણાં છે અથવા તો એવા સંજોગોમાં કેમ વર્તવું તે વીશે સરકાર નીશ્ચય ઉપર આવી શકતી નથી. જે એવો પ્રસંગ આવતા મુધીમાં સોનાના સીકાને લીગલ ટેન્ડર કરાવવા માટેનો દર હસ રૂપયાનો નક્કી કરવાના હેતુથી જે નવો કાયદો ઘડવો ધાર્યો છે તે, ઘડવામાં આવ્યો ન હોય તો હુંદીનો ભાવ કદાચ અત્યારે કદપી પણ ન શકીયે એટલી ઉંચી હુદે લઈ જતાં સરકારને અટકાવવાનું મુશ્કેલ ઘડ પડે કેમકે તે વેળા નાણાંનું પૌરણ સરકારના પાડી શકે એવા રૂપયાનું જ હોવાથી એ રૂપયા ઉપર અંકુશ રાખી એની કીમત તુરતવેળા વધારવાનું સરકારથી ઘણું અંશે બની શકે. વેપારની તેજીના સમયમાં એ પ્રમાણે હુંદીનો ભાવ વધારવો અને મંદીના સમયમાં એ ઉચો ભાવ ટકાવી રાખવાને બદલે રીવર્સ કાઉન્સિલ વેચી પુરો પીયન માલ અને આયાવ કરનારને લાભ કરી આપવો એવી આ રીતી હોદ્દી વેપારી આલમને બંજીર ચીંતામાં નાખે એમાં કોઈજ નવાઈ નથી. પણ મામલો એટલેથી અટકતો નથી. હુંદીના દરને કાબુમાં રાખે એવી એક વધારે બજાવાન શકતી બેંકોના વ્યાજમાં દરની છે અને તેની ઉપર પણ પોતાનો કાબુ બેસાડવાના હેતુથી ત્રણ પ્રેસીડેન્સી બેંકોને એકત્ર કરી વ્યાજના દરની વધઘટ જેવી મહત્વની બાબતોમાં તેમને સરકારી આજ્ઞાને આંધીન રાખવાની ગોઠવણ કરનારો નવો કાયદો ખરડા રૂપે તૈયાર કરવામાં આવેલો પ્રબલ જાણે છે. જે પ્રબલકીય સલાહદો વચે પડ્યાં ન હોત તો અત્યાર અગાઉ એને સર્વે તબક્કામાંથી પસાર પણ કરી જવામાં આવ્યો હોત. વેપારી આલમને વધારે સગવડ આપવાનો બદલે તેમને હરકતમાં મેલવાની સરકારની સત્તા વધારવા જેવા એ કાયદા સામે વેપારી આલમનો પોક્કાર હજી બેશમાં બહાર પડ્યો નથી એજ દલગીર થવા જેવું છે. એ એકત્ર પ્રેસીડેન્સી બેંકોના ઉપર કંટોલ રાખનારા બોર્ડમાં વેપારી આલમ પોતાના પ્રતીનિધાઓ પુરતી સંખ્યામાં ચુકી મોકલે એવી ગોઠવણની જરૂર હવે જેમ જલદીથી તેઓ પીછાનશે અને તે માટે બેશથી ચળવળ કરશે તેમ વધારે સારી રીતે પોતાના લાભ તેઓ સંભાળી શકશે.

હિંદના લોક નાયકો.

બાબુ મોતીલાલ ઘોસ અને સુરેન્દ્રનાથ બેનરજીનો
એક મત.

દેશી હુલરનો નાદર નમુનો.

ડીનની ઠપીમા પેક કંદેલી મેશર્સ યુ. સી ચક્રવર્તી એન્ડ કું ની મશીનથી બનાવેલી
ગકતી શાહીની ટીકડીઓ

“અમૃતબઝાર” પત્રિકાના અધિપતિ બાબુ મોતીલાલ ઘોસ લખે છે કે, યુ સી ચક્ર
વર્તીની શાહી લખવામા ઘણી ચગકતી હોવાથી અખ પડતી નથી આ શાહીના ઉત્તમ ગુણ
આનમાં લેતા અમને ખાતરી છે કે તેનું વેચાણ ઘણું બહોળું થશે.

“બંગાલી” પત્રના અધિપતિ જ્ઞાન મી સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી કહે છે કે.—આ શાહી
જુલોમા અત્યુત્તમ હોવાથી બીજી મારી વિદેશી શાહીની સાથે હરીફાઈ કરી શકે છે. એક
ડીમાથી એક ઓસ જેટલી શાહી તયાર થાય છે

	આઈટ બહુ પલેક શાહી ૧૪૪ ટીકડીના	૦—૧૫—૦
	કાપમડ “ “ “ “ “ “	૧—૪—૦
(Red)	સાતી “ “ “ “ “ “	૧—૬—૦
	ચીપ “ “ “ “ “ “	૦—૧૦—૦
	બીન (લીલી) “ “ “ “ “ “	૧—૪—૦
	કેમસીયલ બહુ પલેક શાહી “ “ “ “ “ “	૧—૬—૦
	બહુ ઈન્ક “ “ “ “ “ “	૧—૪—૦
	વાયોલેટ “ “ “ “ “ “	૧—૦—૦

દરેક શાહીની ટીકડીઓ એટલી બધી પ્રકાશિત અને સુદર છે કે વમારા લખેલા હંરફો
મેતીના હાણીની પેઠે શોભી નીકળે છે. લખવામા ઘણીજ ઉત્તમ છે શાહી બીલકુલ ચલાતી નથી
વિદેશી શાહીના બાવાઓ વાપર્યા હોય, તો પછી હવે વમારા દેશના માલની પરિક્ષા
કરી શકશે કે શાહી કંઈ સારી ને કેટલી મજબૂત છે?

એક આનાની ટીકડીટ મોકલવાથી દરેક શાહીની ટીકડી મોકલી આપશુ વંધારીઓને તથા
જ્યાબ ધ લેનારને ઘણું સારું કમીશન મળે છે.

દેશમા બનતી દરેક ચીજની મુબઈ ખાતેની એજન્સી રાખવા માગીએ ઠીએ પેસા વીરો
(હોન) નવા ધ ધાને મદદ પણ આપીશુ. મેગપલ સાથે લખો—

સ્વરાજ્ય વિશે

સર્વના હુકમમા દેશીન માટે નજુ ચેતન સુરજાચરત હોઈ નાયકોની જાગીએ. દરેક દરેક કુટુંબના સ્વદેશ
સેવાની મજા બાવના અને આત્મક્રિયાને કલ્પ સાધવા તરીકે ચેતન સુરજે તેના હૃદય તથા મુદને અત્યંત મરનાસ
આય વીરરત્નોના એકદ આઈ કાઈ પેપર દરેક જગતના પોષ્ટ કાઈ સાધકના જુડી જુડી જવના વીરરત્નોના કોટા
તેવાર છે જેની કી મત સમાજ તથા મરીજમીતિના લોકોપલ ખરીદી શકે તેવા હજાર આદેશથી કી મત વહન
હુકમ રાખવામા આવી છે.

પોષ્ટમાઈ સાઈજના દરેક પેટાની કી મત અર્થ આને, ૨૪ કાડના ખાર આના, ૫૦ કાઈના રા સર્વા ૧૦૦
કાઈના રૂપીઆ સર્વા એ ટપાલ અર્થ આને આપામે છામે

(પલ)

વર્ધમાન એન્ડ સન્સ.—પાયધુની, મુબઈ ન. ૩,

THE YAMAN INDUSTRIAL RESEARCH LABORATORIES.

SPECIALISTS

IN
DYEING, BLEACHING
FINISHING, PRINTING,

OIL, FATS

AND
SOAPS

Please refer you problems & difficulties to

Managing Director,

THE YAMAN INDUSTRIAL RESEARCH LABORATORIES

(૬૮)

Grant Road Kennedy Bridge

પોરબંદર પોર્ટલેંડ સીમેન્ટ

‘ગણપતી’ ધાતુ



હનારા સીમેન્ટ ટી કુમ્તાનમાં આયાન થતા ૨૮ રાશી ૧ સુરતની બાબતી ૨૮૧ અને જાણીતા ખાતાઓ
વધારા છે એવું પેર્મિટ એક કે દરરોજેટ મેલ્ટ કે ગ્રામામાં આવે છે નથી પણ મરન પબ્લીશ સેલ્ટ દીથી
વચકા રાખાય છે

વધુ વિગત તથા ભાવ માટે લખો

ધી ઈન્ડિયન સીમેન્ટ લીમીટેડ

તાતા સન્સ એન્ડ કું.

એજન્ટસ

દેશી વેપારી ચેમ્બરનું માસિક.

પુસ્તક ૧૩મું, VOL. XIII. SEPT. 1920. No 3. સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૦. અંક ૩.

અનુક્રમણિકા

સમાસરો માટે સરકારી ..	100	હિન્દી સરકારના ખાતમની આ. મી. દેવીની	
ચેમ્બરની કમીટીની સભા ..	100	સુધાકર ..	1
ચેમ્બરની પ્રિન્સીપલ સભા ..	105	ચર્ચા ..	133-1
ચેમ્બરની અસામાન્ય સભા ..	111	સુબાઇના રોડ બનવાના દલાયેલી કોરો	
ચેમ્બરની સાયબરીમા આવેલા પુસ્તકો ..	112	સિમેન્ટને કીલો કાચો ..	1
પૂર્વ આફ્રિકાના હિન્દી વ્યાપારીઓનાં ડેપુ		વેપારી યુધપર ..	151
ડેપુને નામદાર વાઈસરોય સાહેબ સમક્ષ		નવા પેટ્રોલ ..	153
દેશી કોલ પેટ્રોલ અમલના કુદાઓ ..	114	અલખાનુ મોર ..	154
Interview with the Hon. Mr		કાચાને લગતા રાષ્ટ્રીય સિદ્ધાન્ત કાળે પાલ-	
Hailley ..	115	બની યુનિવર્સિટીને કોલેજી શિક્ષણ ..	154
		અધિષ્ઠાત્રીનો મોમ ..	154

આ માસિકમાં બહારથી આવેલા લેખો માટે અમે જવાબદાર નથી.

આ માસિકનું સવાળમ ગુણધર્મ આઠકોને માટે વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦ વધા બાહ્યર મામલો આઠકો માટે વાર્ષિક રૂ. ૪-૦-૦ પોસ્ટેજ સુધી રાખવામાં આવ્યું છે. છુટકે નકલ એકતા આના ૬ છ' વી. પી. પોસ્ટથી ૦-૮-૦ નમુનાની કોપી મફત મોકલવામાં આવતી નથી આ માસિકમાં જે બહાર બજારો છે તેમાં કંઈ ફેરફાર સૂચવવો હોય અ તે કાઢી નાંખવી હોય તે આવી બાતની ખબર આગલા મહિનાની ૨૦ મી વારીય પહેલાં આપવી એકઠી નહિ તે તે પ્રમાણે કરવું બની શક્યો નહિ.

આ માસિક દર મહીને પહેલી પાંચ વારીયોની અંદર પોસ્ટમાં રવાના કરવામાં આવે છે માટે જે આઠકોને બારમી વારીય સુધીમાં અંક ન મળે તેમણે અમને તુરંત ખબર આપવી જેથી જલદી તે વીરો વપાસ પસુ કરી શકાય અને જરૂર હોય તે શીલીકમાંથી બીજા અત પસુ રવાના કરી શકાય પાછળથી બધી પ્રતો ખરી જાય છે એટલે તે પછી કાદ, ફરીયાદ ખરી હોય તે પસુ તે માટે મલાજ કરવો અશક્ય થઈ પડે છે

ઈન્ડિયામાં પ્રવૃત્તિમાં દાખલનું બાણીનું ખાતું-ધી બોમ્બે દાખલ માટે ૨૧ એક સીટ, ફોર્મ. ૨

સભાસદો માટે સરક્યુલર.

૧. કમ્પીરીયલ મોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કાઉન્સિલ (ટેકાણું) ધી રાયલ એટોમોબાઇલ કોંગ્રેસ, લંડન, એસ. (ઇન્ડિય.) જણાવે છે કે આ વરસે તા. ૧૮ મી ઓક્ટોબરથી તા. ૨૨ ઓક્ટોબર સુધી લંડન ખાતે એક કોન્ફરન્સ ધરવામાં આવશે જે વેળા બ્રીટીશ સામાજિક હિતો મોટરકુલ અલ પુરો પાડવાની પોતાના વીશે, રસ્તાઓ સુધારવા તથા સાંભળાવાને લગત ગયો વીશે, મઠકો કંપરથી માલગી તાનલઈખ કરવાના આધનો ખીવવવા વીશે, મોટરો નવા કર વીશે, અને સામાજિકમાં બધે લશ્કર માટે મોટરો તથા ગાડાં પુરતી મુખ્યામાં ને પી ગોઠવણ વીશે વીચાર બતાવવામાં આવશે અને તે વેળા મોટરોનું પ્રદર્શન પણ એકીમીય હોલ કીસી ગ્રન લંડન, ખાતે કરવામાં આવશે. એ માટેની ગોઠવણ કરનારાઓ છે કીવન ઈંટસ એગરને પોતાના પ્રતીનીધીઓ મોકલી આપવાનું આમંત્રણ કરે છે, એ સર્વે સ્વયં માટેની કાઉન્સિલમાં તથા એમ્પાયર મોટર ક્લબ્સેલ કમીટી અને એમ્પાયર રોડ્સ ટ્રાન્સપોર્ટ કમીટીમાં જે ગૃહસ્થો છે તેમના નામ પણ એમણે પોતાના પત્રમાં આપ્યા છે પીટ પ્રોન્સ આયર એફ ફોનેલ અને એરમેન એ. સર આર્થર રોન્લી છે, જેમને પાની ઇચ્છા હોય તેમણે આ એગરના સેક્રેટરીને લખી જણાવવું

એમ્પરનો કમીટીની સભા.

ધી કન્ડીઅન મર્ગન્ટસ એગર અને બુદોની કમીટીની એક મીટીંગ મંગળવાર તા. ૧ મી ઓક્ટોબર સને ૧૯૨૦ ને રોજે સાંજના બે કલાકે (૨.૦૫ એ.) મળી હતી જે વેળા પે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:-

શેક જહાંગીર બમનજી પીટીટ.	શેક કીરિજ જે. બીલીમોરીયા
" સોલજી સોલજી જાગંદ	" જરેમલ નારજીજી.
આ. શેક સુનીલાલ વી. મેહતા	" ફાજલ ઇબ્રાહીમ રહીમતુલા.
" " મનમોહનદાસ રામજી.	" ગીરજાશંકર જી. ત્રિવેદી.
શેક હંસરાજ પ્રગજી હકરસી	" માવજી ગોવિંદજી
" હરજીમલ લલ્લુભાઈ	" લાલજી ગોવિંદજી
" લખામીદાસ રવેજી તેરસી.	" રેવાશંકર જાગજીવન
" વલ્લભદાસ ચતુરભુજ શીવજી.	" બી એફ. માદન.
" વિઠ્ઠલદામ દામોદર ગોવિંદજી.	" સુલાખચંદ દેવચંદ જવેરી.

હીવાલના માટે ફ્રેન્સી ટાઈલ્સની છેલ્લી કીઆઇનો એકશે કે ?

૧. તા. ૬ ફેબ્રુઆરી તથા તા. ૧૩ માં જીલ્લા અને રાજ્ય મળેલી મીટીંગની મીનીટો ને સલાહકારોમાં ફેરવવામાં આવી હતી તે પસાર કરવામાં આવી હતી.

૨. જે મુદ્દાઓ તથા પોલીસો તરફથી ચેમ્પરના સમાસદ તરફે દાખલ થવાની અરજીઓ આવી હતી તે ઉપર વિચાર કરતા એવો ઠરાવ થયો હતો કે તા. ૬ ફેબ્રુઆરી પહેલાં જે અરજીઓ આવેલી હોય તેને એલટ ઉપર મોકલવી એલટ મારેગા દીનસેન તા. ૮ જી એપ્રિલ મંગળવારથી તા. ૧૦ મી એપ્રિલ મંગળવાર મુધીના મુકદ્દર કરવામાં આવ્યા હતા સ્કુટોની અરજીને શેઠ જેઠમલ નારણદાસને નીમવામાં આવ્યા હતા તા. ૬ ફેબ્રુઆરી બાદ અને તા. ૨૦ મી જુલાઈ દરમિયાન જે અરજીઓ આવેલી હતી તે સંબંધમાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે તે સંબંધમાં વિચાર મુલતવી રાખવો.

૩. એ. મી. હિન્દીની કમીટીની મુલાકાત વખતે સલાહકારો તરફથી જે વાદવીવાદ ચલાવવામાં આવ્યા હતા તે સંબંધમાં શેઠ બી. એફ. માદન તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તે પ્રસંગે તેઓએ સ્ટેટ કમીટીના જીયાદે દર્શાવ્યા હતા અને તેમના અગત્યનારો દર્શાવ્યા નહોત. આ પત્રની મોટા લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૪. મેસર્સ એન. પોવેલની કુ. તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે ચેમ્પરના પ્રેમીશીઝ મોટીસ વીગેરે સુધાનાં લખાણો, ગુજરાતીમાં તેમજ ઇંગ્લેશમાં છપાવવા ભેદ્યો. આ સુચના અમલમાં મુકવાનો તથા તે મતલબનો પત્ર મેસર્સ એન. પોવેલની કુ. ને લખી જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૫. રંગની વહે ચણી ડાયરેક્ટર એફ ઇન્ડસ્ટ્રીને એકલે હાથે ન થવી બેદરગીર પક્ષ એક સલાહકાર મંડળની મલાહથી થવી જોઈએ એ મતલબનો જે કમીટી તરફથી ફરીથી પત્ર લખવામાં આવ્યો હતો તેના જવાબમાં ના. સુબાઈ સરકારના રેવન્યુ ખાતા તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે રંગ આવી પશુ ગયા છે અને તેની વહે ચણી પશુ થઈ ગઈ છે. આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં ના. સરકારની આ કારની વ્યવસ્થાને સારું કમીટી ઘણી જ દીલગીર છે અને હવે પછીથી તેઓની સુચના અમલમાં મુકવામાં આવશે એવી આશા છે એ મતલબનો પત્ર ના. સરકારને લખી જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૬. ડાયરેક્ટર એફ ઇન્ડસ્ટ્રી તરફથી એક પત્ર આવ્યો હતો અને તેમાં “સુરોક્ષીત બહેર ખમર” ના વીચય ઉપર બોર્ડ એફ ઇન્ડસ્ટ્રી અને ગુનીશનના “વીકલી પ્રોગ્રેસ રીપોર્ટ” માંથી ટુંક સારાની નકલ બીડેલી હતી. હીંદુસ્તાન “સુરોક્ષીત બહેર ખમર” ના વીચયમાં લેખન પછાત હોવાથી તે સંબંધમાં શું સુધારા થઈ શકે એ પ્રશ્ન આવતી ડાયરેક્ટર એફ ઇન્ડસ્ટ્રીની કોનફરન્સમાં ચર્ચાવાનો છે વળી પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે તે વીચયની તાલીમ આપવાને સારું “રફલ એફ આર્ટ” ના પ્રીન્સીપલ સાથે તેઓ પત્ર વ્યવહાર કરે છે આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે તે હુલ્લર ખાનગી સાહસથી કેળવી શકાય તેમ છે અને કેળવાય છે તેથી બોર્ડ એફ ઇન્ડસ્ટ્રી અને ગુનીશનને તે સંબંધમાં કાંઈ પગલાં લેવાં એ કમીટીને વ્યાખ્યાની લાગતુ નથી. આ મતલબનો પત્ર ડાયરેક્ટર એફ ઇન્ડસ્ટ્રીને લખી જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૭ મેસર્સ કાવસજી દીનશા વરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે એકનથી યુનાઇટેડ કોંગડમનો તારનો દર ૧—૪—૦ છે. જ્યારે હીંદુસ્થાનથી યુનાઇટેડ કોંગડમનો દર ફક્ત ૧—૦—૦ છે. હાલના ઘડાડેલા દર પહેલાં જ્યારે હીંદુસ્થાનથી યુનાઇટેડ કોંગડમનો દર ૧—૮—૦ હતો ત્યારે એકનથી યુનાઇટેડ કોંગડમનો દર પણ ૧—૮—૦ હતો. આ ગેરવ્યાજબી હતું પણ હાલના દર તો તેથી પાંચવધારે ગેરવ્યાજબી લાગે છે. આ પત્ર ઉપર વીચાર કરતાં ઠરાવ થયો હતો કે તે મતલબનો ખુલાસો “ કાયરેક્ટર જનરલ એન્ડ પોસ્ટ એન્ડ ટેલીગ્રાફ ” ને લખી પુછાવવો.

૮ જરમન ઇસ્ટ આફ્રીકામાં “ ઇન્ડીઅન ટ્રોલોનોશન ” ના સંબંધમાં ના. સરકાર વરફથી જે ત્રણ સવાલો પુછાવવામાં આવ્યા હતા તેના જવાબમાં ઇસ્ટ આફ્રીકન સળ કંમીટી વરફથી એક ખરડો તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે ખરડો કેટલાક સુધારા વધારા સાથે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો તથા તેની એક નકલ ના. સરકારને મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૯ “ ડોલ એક્ટરેનશન ” ના સંબંધમાં પોર્ટ ટ્રસ્ટના સેક્રેટરી વરફથી જે પત્ર આવ્યો હતો તેના જવાબમાં પોર્ટ ટ્રસ્ટ સળ-કમીટી વરફથી એક ખરડો તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો તે ખરડો કેટલાક સુધારા વધારા સાથે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો તથા તેની એક નકલ પોર્ટ ટ્રસ્ટના સેક્રેટરી ઉપર લખી મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૦ શેઠ એસ. આર. બમનજીના ઇનામને લગતા “ કરન્સી ” ના નીબંધો તપાસવા સાફ “ પરીક્ષકો ” ની નીમણુકના સંબંધમાં વિચાર કરવાં નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થાને પરીક્ષક વૈરીકે ચુંટવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧. મી. બી. એફ. માહન.
૨. મી. એલ. ડી. એલ. ગકલે.
૩. ” એસ. એન. પાંચખાનાવાલા
૪. ” એમ. એલ. ટેનન.
૫. ” આર. સી. રાલી.

૧૧. ચેમ્બરને સાફ શોર્ટ હેન્ડ ટાઇપીસ્ટનો નીમણુક કરવા બાબત વિચાર કરવાં ઠરાવ થયો હતો કે હાલ એક ટાઇપીસ્ટ છે તે ઉપરાંત એક શોર્ટ હેન્ડ ટાઇપીસ્ટ રૂ. ૪૦ ના પગારથી છુટકામ કરવા સાફ નીમવો.

૧૨. સુબંધના પોલીસ કમીશનર વરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે “ કસ્ટમ એકઝામીનેશન હાલ ” માંથી સુવરાઈ તથા રેશમ કાપડની ચોરી થાય છે. પણ તેમાંની સઘળી ચોરીઓ પોલીસને બહેર કરવામાં આવતી નથી. આ સંબંધમાં વહેપારી વર્ગનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે વહેપારી વર્ગે માલ હોલમાં ખોલતી વખતે કાળજી રાખવી. આ પત્રનો એક નકલ ધી નેટીવ પીસ શુઝ મર્ચન્ટસ એસોસીએશન ઉપર તેઓના અલીપ્રાથ સાફ મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૩. બોર્ડ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રી અને રજીસ્ટ્રાર વરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે ટેકસ્ટાઇલ પીસ શુઝ વીગેરે કાપડનો વધારાનો સ્ટોક તેઓ વેચવા માગે છે તો તે મતલબની ખબર

ચેમ્બરના મેમ્બરને બહિર કરશે એવી આશા છે. પણ કમીટી આગળ રહ્યું થતા તેની નીચત ચેમ્બરના મામીકમા છપાવવાનો કસાવ થયો હતો.

૧૪ કેનેડામાં ચેમ્બર તરફથી એજન્ટ નીમવાના સંજ મા મી એમ વી મુરચટ તરફથી જે પણ આવેલો હતો તે આ કમીટી પુરેપૂરતમદામ સભામાં હાજર નહીં હોવાથી સુલતવી રાખવાનો કસાવ થયે હતો.

૧૫ નામદાર હીંદી મરજરની નાણા સંબંધી રાજનીતિ સાથે પોષાર કરવા માટે જે મંદિર નવા બોલાવવામાં આવી હતી તે સાથે ખર્ચના રૂ. ૨૦૦ મંજુર કરવામાં આવ્યા હતા. પણ કુલ ખર્ચ રૂ. ૧૦૬૮-૨-૬ થવાથી વધારાની રકમ મંજુર કરવાનું કામ કમીટી આગળ આવવાથી તે રકમ મંજુર કરવાનો કસાવ થયે હતો.

૧૬ નામદાર સરકારની નાણા સંબંધી રાજનીતીના સંબંધમાં ના વાઝમરોયને એક ડેપુટી મેજિસ્ટ્રેટ ચોક્કસપણે જે સલાહ કમીટી આપેલો હતો તે અવધમાં ફેટલીક મરચા તરફથી એમ જવાબ આપ્યો હતો કે હાલ બદલાયેલી સ્થિતિ ભેતા ડેપુટી મેજિસ્ટ્રેટની જરૂર નથી. આ સુચના ઉપર ચેમ્બરની કોમિટેસ સભા કમીટીના અધીષ્ઠાત લેતા તથાને પણ તેજ પ્રમાણે મત પડ્યો હતો કે હાલના મંજોરમાં ડેપુટી મેજિસ્ટ્રેટની જરૂર નથી. કોમિટેસ સભા કમીટીના આ બાલમણ સ્વીકારવામાં આવી હતી.

૧૭ શેક ફાઇલસાઈ ઇલાહીમ રહીમતુલ્લાને ચેમ્બરની કોમિટેસ મળ્યું કમીટીના અભાવમાં પરીકે ચુકવાનો કસાવ થયો હતો.

૧૮ ના સુબાઈ સરકારની ધારા સભામાં “ પોર્ટ ટસ્ટ એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ ” રજુ થવાનો છે તે તરફ કમીટીનું લક્ષ્ય ખેંચવામાં આવ્યું હતું. કસાવ થયે હતો કે તે સામે કમીટીના “ પ્રોટેસ્ટ ” ના અવરનર પર લખી મોકલવે.

શ્રી ડિપુટી મેજિસ્ટ્રેટ ચેમ્બર અને પુરોની કમીટીના ખાસ સભા મળવાનાર તા. ૩ જુલાઈ સને ૧૮૨૦ ને રોજ બપોરના ૨-૩૦ કવરે (૨૮૫ ટા.) મળી હતી જે સેના નીચે જણાવેલા ચુકવેલા હાજર હતા. પ્રમુખની ગેરહાજરીમાં પ્રમુખનું સ્થાન ઉપ પ્રમુખ શે. જોરામણ એલેલ યોવરને લીધું હતું.

મે. હ. મરાજ પ્રાગત ઠાકરસી

,, સુરજમલ લલ્લુભાઈ

,, વલ્લભદાસ ચતુરમુજ શીવજી

,, મોતીલાલ કાનજી

,, કેવીદાસ માધવજી ઠાકરસી

, શ્રીરાજ જે બી.સી.સી.સી.

શેક જેકમલ નારલુદાસ

,, ફાજલ ઇલાહીમ સદીમતુલા

,, માવજી ગોવિંદજી

,, બી. એફ. માદન

,, રેવારા કર જમજીવન

,, મધુસદાસ કાનજી મટાણી

શ્રી મેમ્બે ટાઇલ માઈ ૨૧ એક સીટ, ફીટ, સુબધ.

૧. ના. મુખાઈ સરકારના “ ડાયુટી કોન્સેલર ઓફ કરન્સી ” મી. ડેનીંગ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે હાલ “ રીવર્સ કાઉન્સીલ ” જે બે જગ્યામાં વેચાય છે. (ઇમીલ્યુએટ અને ડીફર્ડ) તેમાંથી “ ઇમીલ્યુએટ ” નું વેચાણ બંધ રાખવાનો ના. સરકારનો ઇરાદો છે. આ સંબંધમાં ઇમીટીનો અભીપ્રાય માગ્યો હતો. પત્ર ઇમીટી આગળ રહ્યું થતાં ઠરાવ થયો હતો કે ના. સરકારની એ લગામણુને ઇમીટી ટેકો આપી શકે તેમ નથી. ઇમીટીની મૂળ લલામણુ વેચાણ તદ્દન બંધ કરવાની હતી અને હજી પશુ છે. તે “ ડીફર્ડ ” નું વેચાણ ચાંદુ રાખવાને ના. સરકાર પાસે શાં કારણ છે, તથા ફક્ત “ ઇમીલ્યુએટ ” નું વેચાણ બંધ કેમ કરવા માગે છે વીગેરે કારણો ના. સરકારને પત્ર લખી મુજાવવાં.

૨. પોર્ટ ટ્રસ્ટ એમ્પ્લોય એકટના સંબંધમાં ઇમીટી તરફથી જે રિપ્રીઝન્ટેશન ના. ગવર્નર પર મોકલવામાં આવ્યું હતું તેના જવાબમાં તેઓના પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે ઇમીટીના એક પ્રતીનિધીને તે સંબંધમાં ના. ગવર્નરને ફગર્ડ મુલાકાત સાડ મોકલવા. આ પત્ર ઇમીટી આગળ રહ્યું થતાં ઠરાવ થયો હતો કે એ. શેઠ પુરુષોત્તમદાસ કોકેરદાસ જેઓ હાલ પુને છે અને જેઓએ એ વીશયનો ખારીકાઈથી અવધાસ કરેલો છે, તેમને એમ્બરના પ્રતીનિધી તરીકે ના. ગવર્નરની મુલાકાતે જવા સાડ નીમવા અને તે મતલબનો એક તાર તેઓને તથા ના. ગવર્નરના પ્રાઇવેટ સેક્રેટરીને લખી મોકલવો.

૩ એમ્બરના ફંડમાંથી રૂ. ૫૦૦૦ જે મહીનાની મુદતે સેન્ટ્રલ બેંકમાં અનામત મુકેલા તેની મુદત પુરી થવાથી તે રકમની ના. સરકાર તરફથી નવી નીકળેલી ૭ ટકાની લોન લેવાનો સલાહ ઇમીટી આગળ રહ્યું થતાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે હાલ હુરત એક મહીનાની મુદતે તે નાણાં અનામત રહેવા દેવાં.

ત્યાર બાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.

ધી ઇન્ડિઅન મર્ચન્ટસ એસોસિએશન અને પુરોની ઇમીટીની એક સભા મંગળવાર તા. ૧૦ મી. ઓગસ્ટ સને ૧૯૧૦ ને રોજ બપોરે બે કલાકે (સ્ટા. ટા.) મળી હતી જે બેઠા નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

શેઠ સોનાબલ એલલ વાઈન.
 આ. શેઠ સુનીલાલ વી. મેહતા.
 ,, ,, મનમોહનદાસ રામભ.
 શેઠ સુરજમલ લલ્લુભાઇ.
 ,, વલ્લભદાસ ચતુરભુજ શીવભ.
 ,, વિઠ્ઠલદાસ દામોદર ગોવિંદભ.
 ,, કિશોર જે. બીલીમોરીયા.
 ,, દામલ ઇબ્રાહીમ રહીમખુદવા.
 ,, લાલભ ગોવિંદભ.
 ,, મયુરાદાસ કાનભ મટાણી.

આ. શેઠ પુરુષોત્તમદાસ કોકેરદાસ.
 ,, ,, લલ્લુભાઈ ચામલાદાસ.
 શેઠ હંસરાજ પ્રાગભ કાકરસી.
 ,, લખમીદાસ રવભ તેરસી.
 ,, મોતીલાલ વલ્લભભ.
 ,, દેવીદાસ માધવભ કાકરસી.
 ,, જેઠમલ નારણદાસ.
 ,, ગીરમોશંકર બી. ત્રોવેદી.
 ,, રેવાશંકર જગજીવન.
 ,, બી. એફ. માદન.

મેટેલીક શીલીંગની સારી ડીમાઇન ગમશે કે ?

૧. તા. ૨૭ મી જુલાઈ વધા તા. ૦૩ જુલાઈને રાંધ મળેલી કમીટીની સલામતી મીનીટો જે સભાસદોમાં ફેરવવામાં આવી હતી તે યસાર કરવામાં આવી હતી.

૨. મી. એફ. કે. દાદાચાનજી તરફથી પત્ર આવ્યો કે રેલવેનો મરજાર “કંપની” ના હાથમાંથી “રેટ” ના હાથમાં બદલાવવાના સંબંધમાં તેઓ ઘણા પ્રયાસ કરે છે અને તેને લગતું સાહિત્ય તેઓ છપાવી લેવામાં મફત વહેંચવા માગે છે. તેવી જનસમાજન સભાની ચળવળને પૈસાની મદદ કરવાની તેઓએ ચેમ્બરને વીનવી કરેલી હતી. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તે ચેમ્બરના માસીકમાં પ્રગટ કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૩. ગુજરાત અપ મેલના હાલના અગવડ ભરેલા ટાઇમના સંબંધમાં કમીટી તરફથી જે પત્ર લખવામાં આવ્યો હતો, તેના જવાબમાં શ્રી. બી. એન્ડ સી. આર. રેલવેના જનરલ ટ્રાફિક મેનેજર તરફથી તેઓએ અમદાવાદ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ ઉપર જે પત્ર લખી મોકલ્યો હતો તેની નકલ બીડેલી હતી. પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે ગુજરાત મેલનો ટાઇમ ચવાર સાથે તો લોકલના ટાઇમ અગત્યમીત થાય અને લોકલના ટાઇમ નીચમીત રાખવા હોય તો મેલ હાલ જેવી રીતે બપોરે આવે છે તેવી રીતે જ આવી શકે. એમાંથી એક વાવ તેઓથી બની શો તેમ છે. પણ જ્યાં સુધી રેલવેના ચાર પાટા નંખાયા નથી ત્યાં સુધી એ વાવ તેઓથી બર્ન શકે તેમ નથી. ઠરાવ થયો હતા કે તે વિશય ચર્ચાવાને સારૂ કમીટી તરફથી નીચે જણાવેલ ચર્ચાઓનું એક ટેબુલેશન મોકલવાનો કમીટીનો વીચાર છે, એવી મતલબનો પત્ર કંપનીના ટ્રાફિક મેનેજર ઉપર લખી તેઓનો જવાબ મંગાવ્યો.

૧. મી. સોરાબજી એ. વોરહન
૨. એ. મી. મનમોહનદાસ રામજી
૩. એ. મી. સી. વી. મહેતા.
૪. મી. રેવાચંકર જગજીવન.
૫. મી. એ. કે. મહેતા,

૪. શેઠ મદમજીભાઈ હરીમજીભાઈ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે મંતરનેશનલ કંફેડેરેન્સી ટ્રેનફર-સંગી સુલવ લગાવવાથી એ. સર કાજલભાઈ ઓઠટોબર માસ સુધી હાલુસ્થાનમ પાછા આવી શકે તેમ નહીં હોવાથી તેઓને તેટલા વખત દરમિયાન ચેમ્બરની કમીટીની મીટીંગમાંથી ગેરહાજર રહેવા રજા મળવાની મહેરબાની થવી જોઈએ. રજા મંજૂર કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૫. મી. પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સના સ્વાગત ફંડના જોનરરી સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે, મી. પ્રીન્સ ઓફ વેલ્સ હાલુસ્થાનની સુલાહોને બાંધે તે વેળા તેઓને ઘટતો આવકાર આપવા તરફ એક ફંડ હાલુસ્થાનમાં આવ્યું છે. તે ફંડ વીશે ચેમ્બરના સધળા સભાસદોને માહિતી આપવાની તથા તેઓને જે રકમ ફંડમાં વારવાની છંછા હોય તે રકમ તથા તેઓનાં નામ સ્વાગત કમીટીના સેક્રેટરી ઉપર મોકલી આપવા વીનવી કરેલી હતી. આ પત્ર ઉપર વીચાર સુલવવી રાખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

મી. જોર્જ ટાઇલ માટે રૂ. ૨૧ લોક રૂટીડ, ફાઇ સુધાય.

૬. રેલ્વેના લાકડાના દરમાં વધારો થવાના સંબંધમાં કમીટી તરફથી જે પત્ર લખવામાં આવ્યો હતો તેના જવાબમાં બી. બી. એન્ડ સી. બ્રાધર્સ રેલ્વેના એજન્ટ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે ફક્ત ત્રીજા વર્ગનાં લાકડાના દર વધાર્યો છે, અને તે મીટરગજ ઉપરજ વધારવામાં આવ્યો છે. એવા હેતુથી કે તે લાકડાના લાકડાના દર ગ્રાંડ ગેજ સાથે મળતા થાય, માલની મોંઘવારી, વધતું અર્થ, મજુરોનાં ભારે રાજ વીગેરે કારણોને લઈને દરમાં વધારો કરવામાં આવ્યો છે. વળી પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે કઠાથ લાવીશ્યમાં પહેલા અને બીજા વર્ગના લાકડાના દરમાં પણ વધારો કરવો પડે, આ પત્રની નોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૭ ના. વડી સરકાર અને મુંબઈ સરકારની ધારાસભામાં ચેમ્બર તરફથી પ્રતીનીધીની સુદ્ધાના કાયદા કાનુનો સંબંધી વિચાર કરતાં પ્રશ્ન મુલતવી રાખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૮ કર્તમ એકાગીનેશન હોલમાં થતી ચોરીના સંબંધમાં મુંબઈના પોલીસ કમીશનર તરફથી જે પત્ર આવ્યો હતો તેની એક નકલ ધી નેટીવ મીસ ગુડઝ મર્ચન્ટ એસોસીએશનના સેક્રેટરી ઉપર તેઓના અલીપ્રાય સાફ મોકલી આપવાનો કમીટીની આગલી મીટીંગમાં ઠરાવ થવાથી તે પ્રમાણે તેઓને પત્રની નકલ મોકલવાથી તેઓ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તે મતલબનો પત્ર તેઓ ઉપર પણ મોકલવામાં આવેલો છે અને તે સંબંધી તેઓની કમીટી વીચાર કરે છે અને તેઓના અલીપ્રાય જલદીથી જણાવવામાં આવશે. આ પત્રની નોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૯ એ. સર ફાઇલ્ડાઈ કરીમભાઈ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો અને તેઓએ “મેટન કમીટીની” લલામણુ વીશે ચેમ્બર તરફથી જે તાર કરવામાં આવ્યો હતો તે સંબંધમાં “ઈન્ડિયા ઓફીસ” સાથે જે પત્ર વ્યવહાર કર્યો હતો તેની નકલ બીડેલી હતી. પત્રમાં જણાવ્યું હતું કે ચેમ્બર તરફથી જે તાર કરેલો હતો તે ઉપર સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ પુરતો વીચાર કરશે. આ પત્રની નોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૦ મી. એન. એમ. મહુમદાર તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તેઓને “એક્સચેન્જ અને કરન્સીના” સંબંધમાં જાહેર સભા મુંબઈમાં મળી હતી તેના “પ્રોસીડીંગ્સ” ની ૧૦૦ નકલો મળેલી છે અને તેઓ તે મહલોનો અને તેટલો લાંડનમાં ફેલાવો કરે છે. પણ ત્યાંના લોકો પોતાના કામકાજમાં એટલા તો રોકાયેલા છે કે હીંદુસ્થાનની બાબતમાં વીશેષ ધ્યાન આપવાની ઈચ્છા બતાવવા નથી. આ પત્રની નોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૧ ધી ગુજરાત હોબીઅરી ફેક્ટરીના સંબંધમાં કલેક્ટર ઓફ કર્મગસ સાથે જે પત્ર વ્યવહાર થયો હતો તે સંબંધમાં કલેક્ટર ઓફ કર્મગસ તરફથી “હેન્ડ મશીન” નો લેટ દર્શાવનારો પત્ર આવ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે ફેક્ટરીને જે જા રકા વાળી ભારે બજાર આપવી પડે છે તે સંબંધમાં તેઓ કંઈ કરી શકે તેમ નથી. આ પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં ઠરાવ થયો હતો કે સેક્રેટરીએ કલેક્ટર ઓફ કર્મગસની રૂબરૂમાં મુલાકાત લેવી.

૧૨ એ. મી. હેલી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો અને તેમાં તેઓ સાથે તા. ૧૨ મી. જુલાઈ ૧૯૨૦ ને રાજ કમીટીની જે મુલાકાત થઈ હતી તેની મીનીટીંગની નકલ કેટલાક મુદ્દાઓ રા કરીને તેઓએ મંજૂર કરીને મોકલેલી હતી. આ પત્રની નોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

માર્સેલસની રંગીન લાલીઓ સફાઈદાર અને મજબુત.

૧૩ પોર્ટ ટ્રસ્ટ એમેન્ડીંગ એક્ટના સંબંધમાં કમીટી તરફથી ના. ગર્વનર પર જે રેપ્રીઝેન્ટેશન મોકલવામાં આવ્યું હતું તે સંબંધમાં તેઓના પ્રાઇવેટ સંકેટરી તરફથી પણ આવ્યો હતો કે હાલની કાઉન્સિલની એકંકમાં તે ણીલ મુલતવી રાખવામાં આવ્યું છે અને તે વીચાર પર ચેમ્બરને ફરીથી ચોવાના વીચાર દર્શાવવા હોય તો તેમ કરવાને સુચવવામાં આવ્યું હતું. આ પણ ઉપર વીચાર કરતાં ઠરાવ થયો હતો કે ફરીથી ના. સરકારને રેપ્રીઝેન્ટેશન મોકલવું.

૧૪ ચર ટાઇમસે હોલેન્ડ અને આવેલા હોવાથી તેઓ તરફથી કમીટીની મુલાકાતને સાડ પત્ર માળ્યો હતો અને તેમાં કયા કયા વીચારો ઉપર ચર્ચા કરવાનો તેઓનો વીચાર છે તે સમગ્ર મામલાજ દર્શાવનારી યાદી ખીડેલી હતી. પણ કમીટી આગળ રજુ થતાં ઠરાવ થયો હતો કે, મુલાકાતની ખબર ઘણાજ ટુંક વખતની હોવાથી તેમ ચર્ચા કરવા સાડ કમીટી પાસે પુરતો પત્ર વ્યવહાર નહીં હોવાથી હાલ કમીટીથી તેઓની મુલાકાત લઈ શકાય તેમ નથી પણ ભવિષ્યમાં તેઓ પાસે ચર્ચા કરવા સાડ ના. સરકાર પુરતો પત્ર વ્યવહાર રજુ કરશે તો કમીટી ઘણીજ ખુશીથી મુલાકાત ઠેરવશે.

ત્યાર બાદ સભા અરખાસ્ત થઈ હતી.

ધી ઇન્ડિઅન મર્ચન્ટ્સ ચેમ્બર અને યુગની કમીટીની ખાસ સભા મંગળવાર તા. ૧૭ મી ઓગસ્ટ સને ૧૯૨૦ ને રોજ બપોરે બે કલાકે (૨૬. ટા.) મળી હતી જે વેળા નીચે જણાવેલાં ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

શ્રી. શેઠ મનમોહનદાસ રામજી
શેઠ સુરજમલ લલ્લુભાઈ.
,, મોતીલાલ વલ્લભજી.
,, શુભાભયંદ દેવચંદ અવેરી
,, જોશમલ નારણદાસ.
,, બી. એફ. માહન.

શેઠ હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસી.
,, વલ્લભદાસ ચતુરભુજ શીવજી.
,, વિકૃલદાસ દામોદર ગોવિંદજી.
,, દેવીદાસ માધવજી ઠાકરસી.
,, મયુરાદાસ કાનજી મટાણી.

૧. જે પેઢીઓ તથા ગૃહસ્થો તરફથી ચેમ્બરમાં સભાસદ તરીકે દાખલ થવાને, અગ્રજી આવેલી હતી તેમને રાખેલા મુજબ બેલટ ઉપર મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો. બેલટ માટેના દીવસો મંગળવાર તા. ૨૪-મી ઓગસ્ટ સને ૧૯૨૦ થી તા. ૩૧ મી ઓગસ્ટ સને ૧૯૨૦ સુધીના સુકદર કરવામાં આવ્યા હતા. સંકુલીનીયર તરીકે શેઠ હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસીને નીમવામાં આવ્યા હતા. એ અરજીઓમાંથી નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થોની અરજીઓ બેલટ ઉપર મોકલવાનું નવેબર સુધી મુલતવી રાખવાનું ઠંડું હતું:—

૧ મેસર્સ કરમાલી કંગરસીની કું. ૨ શેઠ કેશવજી દામજી હીરજી. ૩ મેસર્સ ચતુભુજ પેગજી એંડ કું. ૪ મેસર્સ નયુભાઈ મેઘજી એંડ કું. (પતીનીધી ઓધવજી તુણસીદાસ) ૫ મેસર્સ નયુભાઈ મેઘજી એંડ કું. (પતીનીધી દામોદર હરીરામ).

ધી બોમ્બે ટાઇલ માટ. ૨૧ બેંક ઓફ, ફોર્ટ મુંબઈ

૨. ઇસ્ટ આફ્રીકાને લગતા સવાલોના સંબંધમાં વિચાર કરતાં તે સવાલો હાલ તુરત મુલતવી રાખવાનો તથા તે પર વીચાર કરવા સાફ કમીટીની એક ખાસ સલાહ બોલાવવાનો અને તેમાં મી. એન્ડ્રુઝને તથા ઓન. મી. વિસરામ અને મી. અનંતાદીને આમંત્રણ મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો. ના. મુખાધ્ય સરકાર તરફથી “ઇન્ડીઅન કોલોનીઝેશન ઇન ઇસ્ટ આફ્રીકા”ના સંબંધમાં જે ત્રણ સવાલો પુછવામાં આવ્યા હતા, તેનો જવાબ કમીટીની ખાસ સલાહ બોલાવીને મી. એન્ડ્રુઝના વિચાર બાણીને ત્યાર પાદ મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૩. ચેમ્બરના સોલ્ડીસીટરની નીમણુંકના સંબંધમાં વીચાર કરતાં, મેસર્સ કેપટન અને લેફ્ટનન્ટ ચેમ્બરના સોલ્ડીસીટર નીમવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૪. મેશર્સ આલેક્ઝાન્ડર કેમીકલ કંપનીને સાઇડીંગ નહીં મળેલું હોવાથી તે સંબંધમાં વિચાર કરતાં એવો ઠરાવ થયો હતો કે એ વીશય હાલ તુરત મુલતવી રાખવો અને તે હરમીયાન તેઓ તરફથી વધુ ખુલાસો માંગાવવો.

૫. હાલની “ટેનોંગ ઇન્ડસ્ટ્રી” ની સ્થિતિ ઉપર મંદ્રાસવાળા મી. “રીવ” તરફથી એક પત્ર આવ્યો હતો જે સંબંધમાં વિચાર કરવાને નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થાની એક સભા કમીટી નીમવામાં આવી હતી:—

મી. બી. એફ. માદન.

,, મોતીલાલ વલ્લભ.

ઓન. મી. મનગોહનદાસ રામજી.

મી. જહાંગીર ખામતજી પીટી.

,, સોરાબજી એલલજી વોરડન.

,, શુભાભયંદ દેવચંદ.

૬. ફક્ત “ડીકર્ડ રીવર્સ કાઉન્સીલ” નું વેચાણ ચાલુ રાખવામાં અને “ઇમીડીએટ” નું વેચાણ બંધ રાખવામાં ના. સરકારને શું કારણ છે એ મતલબનો ખુલાસો કમીટી તરફથી પુછવામાં આવ્યો હતો. તેના જવાબમાં કાઉન્સીલર એફ કરસી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે તેમ કરવામાં ના. સરકારનો હેતુ ફક્ત સટો અટકાવવાનોજ છે. આ પત્રની નોંધ લેવાને ઠરાવ થયો હતો.

૭. મી. ઇન્ડીઅન નેશનલ એસોસીએશન ઝાંઝીબાર તથા મેશર્સ એન. એલ. હક્કર એન્ડ કું. તરફથી ચેમ્બરના સલાસદાર તરીકેની વાર્ષિક ફી નહીં આવવાથી તેઓનાં નામ ચેમ્બરના સલાસદારોના ફાઇલમાંથી કમીટી કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૮. મી. ઇમ્પીરીઅલ મોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કાઉન્સીલના એ. સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે કોનફરન્સની એક લંડન મુકામે તા. ૧૬ મી થી તા. ૨૨ મી એક્ટોબર સુધી મળનાર છે તે પ્રસંગે ચેમ્બરને રૂબરૂમાં અગર તો કોઈ પ્રતિનિધિ મોકલવા હાજર રહેવા આમંત્રણ મોકલેલું હતું. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં ઠરાવ થયો હતો કે એક સરકારી રજીસ્ટ્રાર સર્વ સલાસદારોને ખબર આપવી તથા પત્રની નકલ હાલ કમીટીના જે સલાસદારો ઇન્ડાઉમાં છે તેઓને મોકલવી અને તેઓનાથી બની શકે તેમ હોય તો કોનફરન્સમાં હાજર રહેવા વીનંતી કરવી. આ મતલબનો પત્ર ઇમ્પીરીઅલ મોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કાઉન્સીલના સેક્રેટરીને લખી જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

ખાંદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.

ઉચ્ચ પોલીસ કલેક્ટર ટેબલ ટોપ ખરીદ કરવા ક્યાં જશો ?

ચેમ્બરની ત્રિમાસિક સભા.

ધી ઇન્ડિયન મથેન્ટિક્સ ચેમ્બર અને યુરોપીય ત્રીણ ત્રિમાસિક સભા મંગળવાર તા. ૯ જોગસ્ટ સને ૧૯૨૦ ને રોજ બપોરે ૩ કલાકે (સ્ટા. ટા.) (૨-૨૦ મું. ટા.) મળી હતી. વેળા પ્રમુખની એવઠાબરીમા તેઓનું સ્થાન ઉપ-પ્રમુખ મી. સોરાબજી એલલજી પોરઠ દીધું હતું અને નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

શેઠ લક્ષ્મીદાસ પુરૂષોત્તમ વંદ્રાવન

„ વલ્લભદાસ ચતુરભુજ શીવજી

„ લાલજી ગોવિંદજી

„ દેવીદાસ માધવજી ઠાકરસી

„ વિક્રમદાસ દામોદર ગોવિંદજી

„ હરજીવન લાલજી

„ મથુરાદાસ કુરજી

„ નારણજી નરસી

„ મોતીલાલ દાનજી

„ ચતુરભુજ પુરૂષોત્તમ

„ જેઠમલ નારણદાસ

„ ત્રીકમદાસ ચક્રભાઈ

„ રેવાશંકર જગજીવન

„ માણિકલાલ ભાઈદાસ

„ હિરાજી જે. બીલીમોરીયા

„ મોરારજી ઇ. વાઈન

„ શુભાભયંદ દેવચંદ જવેરી

„ મથુરાદાસ ગોઠળદાસ ઠાકર

„ સોરાબજી ન. પોંચખાનાવાવા

„ હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસી

શેઠ લક્ષ્મીદાસ રવજી તેરશી

„ સુરજમલ લલ્લુભાઈ

„ સી. બી. લાલ

„ નારણજી દયાળ

„ માવજી ગોવિંદજી

„ ગીરજાશંકર બી. ત્રીવેદી

„ જીવજીલાલ પીતાંબર

„ જમનાદાસ વસનજી મનજી

„ એમ. એ. જે. મોખલ

„ મનસુખલાલ રવજીભાઈ મહેતા

„ મથુરાદાસ દાનજી મટાણી

„ અમનલાલ પોપટલાલ મહેતા

„ દાનજી ઇશાહીમ રહીમતુલ્લા

„ ડી. જી. બેંકર

„ બી. એફ. માહન

„ મોરારજી મુળરાજ ખટાક

„ કપીલરામ એચ. વડીલ

„ સુગરજી આનંદજી દસા

„ સોરાભાઈ ત્રિપાઠયા

શરૂઆતમાં ચેમ્બરના મેજેસ્ટ્રીએ સભા યોજાવનારો સરકયુવર વાંચી સંભળાવ્યો હતો ત્યાર પાઠ કમીટીએ મેલદા ત્રણ મહીનામાં કરેલા દામકાનનો રીપોર્ટ જેની નકલ સભાસદોમા ફેરવવામાં આવી હતી તે રીપોર્ટ પ્રમુખે સભા સમક્ષ રજૂ કર્યો હતો અને તે પસાર કરવાની દરખાસ્ત મુકી હતી. તે દરખાસ્તને શેઠ હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસીએ ટેકો આપ્યો હતો. દરખાસ્ત મર્વાનુંતે પસાર થઈ હતી.

ધી બ્રાએ ટાઇલ માર્ટ ૨૧ બેંક ઓફ, ફાઈ, ગ્રાંડ.

ત્યાર બાદ ચેમ્બરના નીચમોમાં કલમ ૨૫ મી સુધારવા માટે કમીટીની ભલામણ પ્રમુખ શેઠ ફાઝલભાઈ ઇબ્રાહીમ તરફથી નીચેની દરખાસ્ત રજુ કરવામાં આવી હતી:—

હાલના નીચમોમાં ૨૫ મી કલમમાં પહેલા પેદેમાં અને બદલે નીચેના શબ્દો સુધારવા:—

ચેમ્બરના સભાસદોની યાદી તથા વર્ષના અરસામાં ભરાયેલી કમીટીની સભાઓમાં સભાસદોએ કેટલીવાર હાજરી આપી હતી તે દર્શાવનારી યાદી સર્વે સભાસદોને તો ૧૫ મી સપ્ટેમ્બર અગાઉ મોકલી આપવામાં આવશે. તે મળ્યા પછી એક અઠવાડિયાની અંદર કમીટીના સભાસદો તરીકે જેમને ચુંટવા હોય તેમને માટેની દરખાસ્ત કરનારે તથા ટેકા આપનારે સેક્રેટરી ઉપર તે લખી મોકલવી. એ સર્વ દરખાસ્તો મળેથી કોને કોને માટે દરખાસ્તો થઈ છે તથા તેમને માટે દરખાસ્ત મુકનારાઓ અને તેને ટેકા આપનારાઓ ટોચ છે તે દર્શાવનારી યાદી સેક્રેટરી તૈયાર કરશે અને છપાવશે અને તેને વોર્ટિંગ પેપર કહેવામાં આવશે. ચુંટણી માટેની તારીખની અગાઉ સાત દીવસ પહેલાં એ વોર્ટિંગ પેપર સર્વે સભાસદોને મોકલવામાં આવશે.

ઉપર જણાવેલાં લિસ્ટમાંથી ૨૩ કમીટીના મેંબરો તથા પ્રમુખ અને ઉપ-પ્રમુખની ચુંટણી કરવામાં આવશે. પ્રમુખ તથા ઉપ-પ્રમુખ પોતાના એજેન્ડાની કૃપે કમીટીના સભાસદો ગણાશે.

ઉપર જણાવેલી દરખાસ્ત સભા આગળ શેઠ ફાઝલ ઇબ્રાહીમ રહીમતુલ્લાએ રજુ કરી હતી અને તેને શેઠ માવજી ગોવિંદજી શેઠ ટેકા આપ્યો હતો.

શેઠ મોતીલાલ કાવજીએ આ દરખાસ્તમાં નીચે પ્રમાણે સુધારો રજુ કર્યો હતો:—

કમીટીની ચુંટણી માટે જે નવો નીયમ કમીટી તરફથી પસાર કરવામાં આવેલો છે, તે નીયમ પ્રમુખ તથા ઉપ-પ્રમુખની ચુંટણીને પણ લાગુ પાડવો એટલે કે તેમની ચુંટણી માટે પણ અગાઉથી દરખાસ્તો મંગાવવી. મુચનવામાં આવેલા નીયમમાં “કમીટીના સભાસદો તરીકે જેમને ચુંટવા હોય” એ શબ્દો પછી “તથા પ્રમુખ અને ઉપ-પ્રમુખ તરીકે જેમને ચુંટવા હોય” એટલા શબ્દો ઉમેરવાથી આ સુધારો અમલમાં મુદ્રી શકાશે.

આ બંને દરખાસ્ત સામે શેઠ દેવીદાસ માધવજી ઠાકરસીએ વાંધો લીધો હતો.

ત્યાર બાદ શેઠ હંસરાજ પ્રાગજીએ સુધારાની સામે વીવેચન કર્યું હતું અને તેને શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરીએ ટેકા આપ્યો હતો.

શેઠ લાલજી ગોવિંદજી, શેઠ લક્ષ્મીદાસ પ્રાગજી, શેઠ સુરેશ્વરજી લલ્લુભાઈ, તથા શેઠ જેઠમલ નારણદાસે પણ સુધારાની સામે વીવેચન કર્યું હતું.

ત્યાર બાદ સુધારા ઉપર મત લેવામાં આવતાં ૧૫ વીરૂદ્ધ ૫ મતે રદ થયો હતો અને પ્રમુખ દરખાસ્ત સંબંધિત પસાર થઈ હતી.

બાદ સભા ગરખાસ્ત થઈ હતી.

ચેમ્બરની અસાધારણ સભા.

ધી ઇન્ડિઅન મચન્ટસ ચેમ્બર અને યુરોપી અસાધારણ જનરલ સભા મંગળવાર
 વા. ૧૦ મી યોગજ સને ૧૯૨૦ ને રાજ બપોરે બે કલાકે (ચું ટા.) લોકમાન્ય બાળમંગાધર
 તીલકના અકાળ મૃત્યુ વનક દીલગીરી બતાવવા સાથે તથા તેઓના કુટુંબ ઉપર દીલસોજીનો
 યત્ન લખવાનો ઠરાવ કરવા સાથે મળી હતી. પ્રમુખની ગૌરહાજરીમાં પ્રમુખનું સ્થાન
 શેઠ સોરાળજી એલલજી વોરડને લીધું હતું. જે વેળા નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા —

- શેઠ મુળજી હરીદાસ
- „ લખમીદાસ પુરુષોત્તમ વંદ્રાવન
- „ દેવીદાસ માધવજી ઠાકરસી
- „ વસનજી મુળજી દામોદર
- „ મોતીલાલ વલ્લભજી
- ઓ. શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ
- શેઠ સોરાળજી ઇ. વાડન
- „ હસમજી પ્રાગજી ઠાકરમી
- „ લખમીદાસ રવજી તેરસી
- „ નારજીજી દયાળ
- „ રામચંદ્ર એમ. બટ
- „ મયુરાદાસ શનજી મરાઠી
- „ મુળજી રજીવંદ વેદ
- „ ખસનલાલ પુરુષોત્તમ

- ઓ. શેઠ મનમોહનદાસ રામજી
- „ વલ્લભદાસ ચ. શીવજી
- „ લિફ્ટદાસ દામોદર ગોવિંદજી
- „ મયુરાદાસ કુવરજી
- „ જેઠમલ નારજીદાસ
- „ પ્રીતેજ જે. બીલીગોરીઆ
- „ શુભાચંદ જેવચંદ અનેરી
- ઓ. „ સુનીલાલ વી. મહેતા
- „ સુરજમલ લલ્લુભાઈ
- „ જી. બી. ત્રીવેદી
- „ જમનાદાસ દ્વારકાદાસ ધરમસી
- „ રાજલ ધ્યાહીમ રહીમતુલ્લા
- „ ગોવિંદજી વસનજી

શરૂઆતમાં સેક્રેટરીએ સભા બોલાવનારી નોટીસ વાંચી હતી. ત્યાર બાદ પ્રમુખે લોક
 માન્ય તીલકની કારકીર્દીનો હુંડ હેવાલ આપ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે તેઓના મરણથી
 દેશને જે ખોટ ગઈ છે તે પુરી પડે તેમ નથી.

ત્યારબાદ પ્રમુખે નીચે પ્રમાણે દર્શાવેલા રજુ કરી હતી, જેને ઓ. શેઠ મન-
 મોહનદાસ રામજીએ ટેકો આપ્યો હતો અને સર્વાનુમતે પસાર કરવામાં આવી હતી.

૧. “ ધી ઇન્ડિઅન મચન્ટસ ચેમ્બર અને યુરોપી સભાસદોની આ સભા લોકમાન્ય બાળ-
 મંગાધર તીલકના અકાળ અવસાનથી દેશને જે મોટી ખોટ ગઈ છે અને તેને માટે આપણા
 દેશમાં જે દીલગીરી ફેલાઈ છે તેમાં અત્યંતરજુપુર્વક બાળ લે છે.”

૨. આ ઠરાવની નકલ લોકમાન્યના કુટુંબ ઉપર મોકલી આપવાની સભા આ સભા પ્રમુ-
 ખને આપે છે.

ત્યાર બાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી



- 873 Industry and Trade by Marshall.
- 874 India at the Death of Akbar. An Economic Study by W. H. Moreland.
- 875 Proceedings of the Third Annual Conference held by the Indian Economic Association in Senate House Madras. December 31st 1919 to 1st, 2nd, & 3rd January 1920.
- 876 Sixth Annual Report and Correspondence of the United Provinces Chamber of Commerce for the year 1919.
- 877 The Southern India Skin and Hide Merchants' Association's Report and Correspondence. November 1917 to December 1919.
- 878 Indian Income Tax, its History, Theory and Practice by Shankar Madhav Pagar.
- 879 Annual Report of the Native Share & Stock Brokers Association for the year 1918.
- 880 Report of the Punjab Chamber of Commerce for the year 1918.
- 881 Parliamentary Debates Volume 37 No. 108 & 109 Volume 122 No. 149, 150, 151.
- 882 Kelly's Directory of Merchants, Manufacturers and Shippers of World Volume 1 & 2 of 1920.
- G.
- 1654 Statistical Abstract for the several British Self-Governing Dominions, Colonies, Possessions, and Protectorates in each year from 1901 to 1915.
- 1655 The Orange. A Trial of Stocks at Peshawar by W. Robertson.
- 1656 Review of the Foreign Rail Borne Trade of Mysore State by K. H. Ramayya.

- 1657 Memories of the Geological Survey of India Vol. XLVII Part I.
- 1658 Appendix to the Report of the Indian Public Services Commissioners Vol. XLVIII
- 1659 Report on the Maritime Trade by the Province of Sind 1919-20.
- 1660 Report on the Administration of the Registration Department (Act XVI 1908) in the Bombay Presidency for the years 1917 to 1919.
- 1661 Report on the Sea Borne Trade and Customs Administration of the Bombay Presidency. Excluding Sind for the official year 1919-20.
- 1662 Report of the Chemical Analysers to Government, Bombay and Sind 1919.
- 1663 Land Revenue Administration Report of the Bombay Presidency including Sind for the year 1918-19.
- 1664 Legislative Council 2nd August 1920. List of Questions and Answers
- 1665 Budget of the Government of Bombay for 1920-21
- 1666 Annual Report on the Working of the Indian Factories Act 1911 in the Punjab for the year 1919.

પૂર્વ આફ્રિકાના હિન્દી વ્યાપારીઓનાં ઉપ્યુટેશને નામદાર વાઈસરોય સાહેબ સમક્ષ ઉભા કરેલ કેટલાક અગત્યનાં મુદ્દાઓ.

લેખક—બિહારીલાલ નારાયણ અંતાણી—જંગમ્માર.

Put justice away and what are your
Empires but brigandage and rapine?

“સન્ત ઑગસ્ટીન વીથે વાઇ કાઉન્ટ મોરલીનાં સંસ્મરણી.”

“અરેરે ! હા ! મહા પાપ ખેડવા નીકળ્યા અમે,

કે રાજ્ય સુખના લોભે સ્વજનો હુલ્લવાં ઉડ્યા.”

“ભગવતગીતા (ના. દ. ક.)”

ગયા બુલાઇ માસની તા. ૨૩ મી ને રોજે પૂર્વ આફ્રિકાવાળા ઓનરેબલ શેઠ અબ્દુલ
રસુલ અલિદિના વિશ્રામ એમ. બી. ઇ. ની આગેવાની નીચે એક અગત્યનાં ઉપ્યુટેશને સિમલા
ખાતે ના. વાઈસરોય સાહેબની મુલાકાત લીધી હતી. મુલાકાત દર્મીયાન ધણાક અગત્યના મુદ્દાઓ
રંચર્ચો ચાલેલી હતી; અને એ એક નિશંક વાત છે કે જો તે ઉપ્યુટેશને ચર્ચેલ સઘળા
દ્વારે પર વાસ્તવિક ધ્યાન આપવામાં આવે તો માત્ર પૂર્વ આફ્રિકા માટેજ નહિ પણ
મધ્ય સામ્રાજ્યનાં પ્રત્યેક સરંચાનોમાં વસતા હિન્દીઓ માટે હાલ જે કોલાહલ પેદા થયેલો
અને પરિણામે ભારતનો જે ઉચ્ચ કલેશ પેદા થયેલ છે તે ઘણેક અંશે શાન્ત થાય. પરંતુ
મથવું હાલ તુરત તો વિધિએ નિમેંદુ જજાતું નથી. શુદ્ધ શાહી સરકાર અને ભારતની
ત્રીય જાગૃતિ પામેલી હાલની પ્રજા વચ્ચે દિન પ્રતિદિન પરસ્પર અચ્છદા અને અવિશ્વાસ વધતો
ાય છે અને એ વધારો એવું બચંકર સ્વરૂપ પકડતો આવે છે કે રાજા પ્રજા ઉભયનું લક્ષ
ાત પોતાના હેતુઓ સાધવાના માર્ગનાં સંશોધનમાંજ રોકાયેલું રહે છે. આવા કટાકટીના
મયમાં જ્યારે શુદ્ધ આંતરિક ગંભીર પ્રશ્નોમાં સર્વેનં ભેજ રાક્ષાએલાં છે ત્યારે ભારતની
હાર સંરંચાનોમાં વસતા હિન્દીઓની અવસ્થાનો પ્રશ્ન હિન્દુસ્થાનના લોકોનું તેમજ શાહી
રકાર બહુ ઓછું ધ્યાન રોકે છે. આ વાત મને જેમ સ્વાભાવિક લાગે છે તેમ ગંભીર ચિંતાએ
ણુ ઉત્પન્ન કરે છે, કારણ કે શહેનશાહતનો સાથેના હિન્દુસ્થાનના ભાગિ સંબંધ માટે તે કેવળ
ણુધાતક વાત છે અને તે માટે શહેનશાહતના સર્વ કાર્ય સાચા પ્રેમીઓએ શહેનશાહતના
ુકાનોએ અને કારણથી પેદા થયેલ આ પ્રાણધાતક અધિકારમાંથી બચત કરવા સતત
મને સખળા પ્રયત્ન કરવા લેખએ એમ માફ માનવું છે.

ઉપ્યુટેશનનો પ્રથમ મુદ્દો—પૂર્વ આફ્રિકામાં વસતા હિન્દીઓએ અંતિહાસિક દૃષ્ટિએ
આફ્રિકાની ખીલવણીમાં કેટલો હિસ્સો આપેલો છે અને તેથી આવે પણ તેઓની આ

ઓકન મોઝેક ટાઇટ્સની ડીઝાઇન કયાં જોવા મળશે ?

વિશાળ મુલકમા કેટલી ઉપયોગીના છે અને સવિધ્યમા પણ અમુક એક જ્ઞાની પરંતુ વગવાળી
 કામના સ્વર્થ તરફ દેખા એક તરફ લક્ષ નહિ આપતાં તે દેશની ખંદેરની ખીલવણીનોજ
 ઉદ્દેશ હોય તો તે માટે હિન્દીઓની તે દેશમા કેટલી અગત્યતા છે અને શહેનશાહતના સવ
 શહેરોની સમાન તેઓનું સ્થાન પણ કેટલું જરૂરું છે તે દર્શાવનારો હોય. તે બાબતમા
 એક વાત બહુ વિચારના જેવી હતી અને તે એ હતી કે કોઈ પણ બતના, દરેક આદિ સગ
 વડના સાંપ્રત સાધનો તે દેશમા થયા તે પૂર્વે ઘણક વર્ષો પહેલાંથી હિન્દીઓ એ મુલકમા
 પોતાનો વ્યાપાર છેક કાગો સૂધી ચલાવતા હતા અને આજે પણ તે દેશના વતનીઓ અને
 દેશી રાજાઓ પોતાની પ્રગતિ માટે હિન્દીઓની હાજરીને અનિવાર્ય માને છે યુરોપના
 દેશોના માલ પૂર્વ આફ્રિકામા દાખલ થયો તે પહેલાં મુબઈની મીલોના અને કાંઈ
 કાઠીયાવાડનાં કાપડ પૂર્વ આફ્રિકામાં સંપૂર્ણ પણે વપરાતા હતા એટલું જ નહિ પરંતુ
 અમારા એક કંચના સાહુકારે પૂર્વ આફ્રિકાની પેદાશ પોતાના વહાણમા બરી વિલાયત
 લઈ જઈ આજી-એ શી વર્ષ ઉપર ઘિટોશ વ્યાપાર અને ઘિટોશ રાજ્યનો સબબ પૂર્વ
 આફ્રિકા સાથે બાંધેલ હતો. હિન્દુસ્થાનના માલની માફક ઇંગ્લાંડની બનાવટો પણ
 તેટલેજ દરજે પૂર્વ આફ્રિકામા વપરાય તે વીધે ત્યાના હિન્દીઓને જરા પણ વાધો કે
 દિલ્લીની નહિ પણ તેને માટે તે ખુશી છે અને આથી આજે હિન્દીઓને આ મુલકમાંથી
 કાઠી મૂકવાના પ્રયત્નો આડકતરી રીતે કરવામાં આવે છે તે જોમ શહેનશાહતના આદર્શ માટે
 ચર્મચોરસ છે તેમ શહેનશાહતના વ્યાપાર માટે નુકસાનકારક પણ છે. વળી આ મુલક હિન્દુ-
 સ્થાનની અંદર મલુર વર્ગ જેવા ઉપયોગી વર્ગમા એક લયકર અસંતોષ પેદા કરનાર તે
 છે એટલું જ નહિ પરંતુ હિન્દુસ્થાનની મીલોના ઉદ્યોગને સમઠ ફટકો મારી વિનાશકારક
 ઇંગ્લાંડ અને હિન્દુસ્થાનના વાણિજ્ય વચ્ચે નહિ છાજતી અને ન કંઈવા ચોચ્ય હરીફાઈ પેદા
 કરનાર છે. લડાઈ દર્મીયાન હિન્દુસ્થાનમા મીલના ઉદ્યોગની આબાહી માટે આફ્રિકાની જરૂરી-
 યાતો પૂરી પાડવાનું કામ પણ થયું તે દરેકે જાણે આવી સ્પર્ધા માટે કારણભૂત છે તેમ
 મીલો માલ કાઢવામા આગળ વર્ધી છે તેમ તેમા તેથી લાખો હિન્દી મજુરો કામે લાગ્યા છે,
 ડરહામના મુલક એ હતો કે જો આ વધતી જતી બનાવટોના ખપના બારણા કોઈપણ
 દેશાએથી બંધ કરવામા આવશે તો, દેશના ઉદ્યોગને સર્જક ફટકો લાગશે અને મહાન નુકસાન
 ઉપરાંત લાખો મનુષ્યોની રોજીને હાની પહોચતા તેઓના મન પર કેટલી વિપરિત અનર
 પેદા થશે ! હિન્દુસ્થાનની બનાવટ જોડા કાપડની છે તેથી તેની અપવ આવા ઉચતા દેશોમા
 બહુ મોટી છે તેથી હિન્દુસ્થાન પોતાનો માલ ત્યા મોકલાવી પોતે પ્રિટનના તાલુક માલ વાપરે
 છે અને મોટા પ્રમાણમાં ખપાવે છે. હવે જો હિન્દી ઉપરોક્ત બનાવટો એ મુલકોના ન વપ-
 રાય તો સ્વભાવિક રીતે પ્રિટન અને હિન્દુસ્થાન વચ્ચે જાન દેશોમા હરીફાઈ જાગશે. જુ સારી
 સંસ્કાર આ વિપરીત અવસ્થા મહુન કરવાને તૈયાર છે ન હિન્દુસ્થાન કે ન પ્રિટન આ
 મહાન દેશના દેશીઓની નવે જરૂરીયાતો પૂરી પાડવાને ગઠિતમાન છે અને તેવા કિસ્સામાં
 જ્યારે આવી ઇલાજી બાવનાથી હિન્દુસ્થાનને દૂર કરવાના પ્રયત્નો કરવામા આવે છે ત્યારે ખર-
 ઘામ એ આવે છે કે “ જેની લડાઈમાં ત્રીજો ખાઈ બચ છે.” ઇંગ્લાંડની ‘ ફ્રાં દ્વંડ પોલીસી ’
 આ પરિણામને માટે ઘણે દરજે જવાબદાર છે કૈન્યા, પોર્ટુગીઝ અને ઈટાલીયન સંસ્થા
 તેમા જેઓ આજી સાથે લડવામા પાછ ન પડે તેઓ આપણા ભોરો શહેનશાહતમાંથી લાભ
 લઈ બચ છે. ડરહામને આ મુલક આપ કરી બતાવ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે હિન્દુસ્થાનની

વ્યાપારી, ચેમ્બરસે જે માંગણી કરી છે તેજ પ્રમાણે તેઓની ઇચ્છા એવી છે કે શાહી રાજ્યપટ્ટાની નીતી (Imperial Policy) નીચે પ્રથમ રક્ષણ સામ્રાજ્યની ખનાવટોનું થવું જોઈએ પછી ભલે બ્રિટિશ હો, હિન્દી હો, કે સંસ્થાની હો. ટેપુટેશનની માન્યતા એવી છે કે જો આ પદ્ધતિ અખત્યાર કરવામાં આવે તો હિન્દુસ્થાનનો કાયો ખાલ શહેનશાહતને પૂરો પાડવાની સામે હિન્દુસ્થાનનો જે વિરોધ છે તે વિરોધ જતો રહીને પરસ્પર સમબંધુતી થયા ઉપરાંત અન્ય પ્રજાઓના લાભ માટે આ દેશની કાયો મિલકત બહાર રસ્તો કરી જતી જોઈ ઉત્પન્ન થતો ઉકળાટ પણ શાંત થયો.

ટેપુટેશનની એક નિરાશાજનક બીતી એ હતી કે દુનીયાના રાજ્યો અને પ્રજાઓને કાર્યભાર એટલો કઠાકટી ભરેલો છે કે કયું રાજ્ય કયે વખતે આપણી સાથેની મિત્રાચારી તણ દેશે અને આજે જે રાજ્યો આપણી સાથે એક ટેળત પર બેસી ખાણું લે છે તે રાજ્યો આવતી કાલે રણાંગણમાં આપણી સામે કયે વખતે તલવાર નહિ ખેંચે તેનો ભરોસો નથી. આવી સ્થિતીમાં લવિથની મહાન બ્રિટિશ કોમનવેલ્થ અને ઇંગ્લીશ્વર શ્રીકરેશનમાં આંતરિક અંકચની કેટલી અગત્ય છે અને બાહ્ય પ્રજાઓના અંદર આવવા સામે કેટલી સાવચેતીની જરૂર છે તે દર્શાવવાનું ટેપુટેશને જરૂરનું જોયું હતું. તેઓએ જણાવી આપ્યું હતું કે હિન્દુસ્થાનની શહેનશાહતમાં સમાન પદવી ધરાવતી તેની જોડે બીજી પ્રજાઓ તરફથી આવું મતલબીપણું દુર્લભ દેખાડવામાં આવશે તો શહેનશાહતના ભલાં નામને દુનીયાની નજરમાં ભારે હાની થશે. જેથી શહેનશાહતના જાતુભાવની ન તુટી શકે તેવી ગાંઠથી, છીટીશ વાજ નીચેની સર્વ પ્રજા એક સંપત્તી ભરેલી રહે તેની આજે દુનીયામાં બહુ અગત્ય છે અને તેનો વિચાર કરવામાં આવશે તો તેમાંજ આપણું વિશાળ સામર્થ્ય, આપણું ખર્ચ ડહાપણ અને આપણી ઉચ્ચ રાજ્યપટ્ટા સમાવેશી જણાશે. ટેપુટેશને ખુલ્લું જણાવી આપ્યું હતું કે અમારા પ્રત્યે સ્વાર્થાન્ધપણાથી સમગ્ર શહેનશાહતનાં લાભ તરફ પણ લક્ષ આપ્યા વગર ગમે તેવું વર્તન ચલાવવામાં આવે છે અને જેમની પાસેથી અમે રક્ષણની વડી, રાખીએ તેઓ તરફથી એ વર્તન માટે પીક ધાંપડામાં આવે છે, તો પણ હિન્દીઓ એમ માને છે કે શહેનશાહતને આ વાત નથી ઇજાતી અને કોમ કોમના ભેદોથી વર્તન ચલાવવું એથી વધારે શહેનશાહતની આબાદી અને સ્થિરતાને નુકસાનકારક બીજું કંઈ પણ નથી. હિન્દીઓ આ દુઃખદાયક પરિણામ અટકાવવા માટે પોતા તરફથી જેટલા ભોગો આપવા પડે તેટલા ભોગો આપવા તૈયાર છે અને ઈચ્છે છે કે બહુ મોડું થઈ જાય અને મામલો હાથમાં ન રહે એવી સ્થિતિએ પહોંચે તે પહેલાં શહેનશાહતના મુકાબીઓ આ જાળવ પર લક્ષ આપશે. ટેપુટેશને ત્યાર બાદ ઘણાક અગત્યના મુદ્દાઓ પર લક્ષ ખેંચી ચર્ચા ચલાવી હતી પરંતુ તે સઘળા મુદ્દાઓમાં બે મુખ્ય વાતો આસ-રહેલી છે તે તરફ પ્રવેશનું લક્ષ ખેંચવું યોગ્ય ધાર્ હું પહેલો મુદ્દો—હિન્દુસ્થાનનું ચલણી નાણું રૂપિયા ભાં આલતા હતા તેને બદલે હાલમાં પૂર્વ આફ્રિકામાં ફ્લોરીન દાખલ કરવામાં આવે છે. ઉપર ઉપરથી લેનારને આ બાબત વધારે ગંભીર જણાશે નહિ. પરંતુ આની અસર લવિથમાં એવી થશે કે પૂર્વ આફ્રિકા અને હિન્દુસ્થાન વચ્ચેનો વ્યાપાર કે જે હાલ ઘણું ડિસ્સે હિન્દીઓના હાથમાં છે તે મુદોપના હાથમાં આવેલો જશે.

ટેપુટેશને આ બાબતનો બહુ લંબાણથી રફાટ કરેલ છે પરંતુ સરકાર તરતજ ખુલ્લી રીતે આ વાત સમજી શકે તેમ નથી તેથી તેને ફરી એક વખત લંબાણથી સમજાવવાની

અગત્ય ડેપ્યુટેશને વિચારી છે અને નામદાર વાઈસરાય સાહેબે તે સ્વીકારી છે. મારી ખાતરી છે કે માત્ર પૂર્વ આફ્રિકાનું ડેપ્યુટેશન જ નહિ, પણ હિન્દની વ્યાપારી સંસ્થાઓ ખાતે કઈ ઉપયોગી કાર્ય માટે હસ્તી ધરાવતી હોય તે તેઓએ પણ આ વસ્તુસ્થિતિનું અધ્યયન કરી રીવર્સ કોર્ડિન્ગીલ ખિલના હુ ખમય બનાવથી પેદા થયેલ સ્વાર્નાવક નિરૂત્સાહ અને નિરશાને ઘીબર દૂર મૂકીને પણ નામદાર સરકારને આ વસ્તુનું લગતું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ કરી આપવાની જરૂર છે.

પૂર્વ આફ્રિકાનો વ્યાપાર હજી વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિપર ચલાયેલો નથી હજી તેનો ઘણો વ્યાપાર માલ ગદલ માલ (બાર) ની પદ્ધતિપર ચાલે છે તેથી આજે હુડીઆમણ એટલે કે ફોર્મોસા યા રૂપીઆનો એક લાવ લેખીને માલ મંગાવવામાં યા મોકલવામાં આવે તે માલના નાણા વળતા કરનામાં વ્યાપારની સદરહુ અવસ્થાને લખીને ઘણો લાભો સમય લાગે છે, સુબઈ યા વિલાયતની માફક હુડીઆમણના પણ અગાકથી સોદા લા થતા નથી પરિણામે સ્થિતિ દેવળ અનિશ્ચિત થઈ જવાથી હિન્દીઓ હિન્દુસ્થાન સંધે વ્યાપાર કરી શકતા નથી લાખો સુભી ચોખાની મંગાવનાર અને ચોખાનું વ્યાપાર પર ધીકતા વ્યાપારીઓ અને હજારો ગાસડી કાપડની મોડલનું વ્યાપારીઓ આજે આવી અસ્થિર અવસ્થામાં વ્યાપારને અટકાવી બેઠા છે. ત્યારથી રૂપીયાને બાધ કરવામાં આવ્યો છે ત્યારથી તે મુલકના વતનીઓનેજ ચોખા જેવા ખાદ્ય પદાર્થોની વગેરે પરવાની જે કરીઆદ સરકારને આવી છે તેના ઘણાક કારણોમાનું એક કારણ આ પણ છે એ રીતે હિન્દુસ્થાનને મહાન ફટકો ભરવામાં આવ્યો છે. ધવર મુલકના ગોતા લોકોના સ્વાર્થ પેશવાને માટે આ પગલું ચલાવેલ છે એવી માન્યતા ડેપ્યુટેશને સ્પષ્ટપણે રજુ કરેલી હતી.

બીજો મુદ્દો આરોગ્યતાના નીચમો ઉપર હિન્દીઓના વસવાટનો રહ્યો કમનગીની બરેલી ખીના એ છે કે ગાહી સરકારે આ અણુછાજતા અને અન્યાયી પગલાને ગાહલી આપી મૂકી છે. હિન્દી પ્રજાના તપની તે આ એક કસોટી છે. હિન્દીઓની અવસ્થા તે મુલકમાં ઉપરોક્ત રીતની હોવા છતાં આ પ્રજાને મ્યુનિસિપાલિટીમાં પ્રતિનિધિત્વ નથી તેમ ધાગસભાની અદર પણ કાંઈ નથી મ્યુનિસિપલ કર બરવામાં સે કડે પાત્રીસ ટકા કર એકલા હિન્દીઓ તરફથી આપવાના આવે છે. તે ઉપરાંત સરકારી નોકરો અને કારીગરો તરફથી જે કેમ આપવામાં આવે છે તેનો ખીજ સત્તાવીસ ટકા કર ત્યાંની સરકાર તરફથી આપાય છે તેમાં મમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે તે લખતા અને સામી જાણુ ગોરા લોકો તરફથી માત્ર ૨૩ ટકા કર આપવામાં આવે છે તે છતાં ગોરાઓ તરફથી નવ પ્રતિનિધીઓ મ્યુનિસિપાલિટીમાં બિરાજે છે જ્યારે હિન્દીઓને પ્રતિનિધી નેમવાના કાર્ડપણ હુક આપવામાં આવ્યા નથી એટલુંજ નહિ પરંતુ હવે તે એવી પદ્ધતિ મુકાયેલી છે કે દરેક પ્રકારના તંદુરસ્ત વિભાગોમાં ગોરા ગ્રી શકે અને નીચાણના ભેજવાળા મુલકોમાં હિન્દીઓ રહી શકે આ વાત સ્વમાનની જરા પણ કિંગત નાણુનાર હિન્દીને કમકમાવનારી છે, અને તેમ થવાનું ગુરુ કારણ એ છે કે જે મુદ્દાપર આ પદ્ધતિ ચોગ્ય એવી છે તે મુદ્દો પડે આપણી ચાહી સત્યપટુતાને ખરેખર શરમાવનારો છે. એમ કહેવામાં આવે છે કે આરોગ્યતાના આસ કોઈકરોએ લાલામણ કરવાથી આ પદ્ધતિ અમલમાં મૂકવામાં આવે છે એટલે કે આરોગ્યતાના નીચમો ગોરાઓ કમ્તા હિન્દીઓએ એક નજી છે ડેપ્યુટેશને આ વસ્તુ ઘણા ખુલા રાખેલા સમજાવી હતી કે આજના જમાનામાં જ્યારે હિન્દી પ્રજાને એક સ્વતંત્ર પ્રજા તરીકે ખીજ સંસ્થાનોની સમાન હરવતમાં

ધી બેગમે દાહલ માર્ચ ૨૨ એક સીટ, ફાટ, મુબઈ

રાખવાના દિવસો આવી લાગ્યા છે ત્યારે આરોગ્યતાનાં અજ્ઞાનનું તહેામત ખંદેખર અપમ પહોંચાડનારૂં છે. ત્યારે આજે આટલા ગંધાં વચોં થયાં હિન્દુસ્થાનમાં આરોગ્યતાના રક્ષ કરવાની સંસ્થા મ્યુનિસિપલિટીને કાર્યભાર સ્વતંત્ર રીતે હિન્દીઓને સોંપી દેવામાં આવે છે ત્યારે આરોગ્યતાનાં અજ્ઞાનનું આ તહેામત યંત્ર પહોંતું અમારા મનને વિશમ થઈ પડે છે હિન્દુસ્થાનમાં ઘણી અગત્યની લશ્કરી છાવણીઓની અંદર તેમજ ખાસ તંદુરસ્તી માટે નક્કરવામાં આવેલ શીતલ ટેકરીઓ પર પણ પૈસાદાર અને મહાન હિન્દીઓનાં સાથે ગરીબ ગરીબ મસુર વર્ગ રહી શકે છે, અને સમગ્ર હિન્દુસ્થાનમાં પૂર્વ આફ્રિકાની માટે જાતીલોદથી વસવાટનું વર્ગીકરણ થયેલું જેવામાં આવતું નથી. હાલના સમયર શહેરોને સુધારવા માટેના દૂરટો ઠેર ઠેર સ્થાપવામાં આવ્યાં છે અને આરોગ્યતા માટે ખાસાન ધરાવનાર ચાલકો રાત્રી દિન તેજ દિશામાં કાર્ય કર્યા કરે છે તથા પૂર્વ આફ્રિકાને સૂચવાયેલ વર્ગીકરણ જેવું એક પણ વર્ગીકરણ તેઓ તરફથી સૂચવવામાં આવેલ એટલુંજ નહિ પરંતુ આ મહાન દૂરટો શહેરોના એકજ વિભાગમાં ઉંચી પંક્તીના પૈસાદાર યુરોપીયનો તેમજ હિન્દીઓની ગાજુએજ ગરીબ મસુર માટેની જાતીઓ બાંધે છે. આરોગ્યતા અને સ્વચ્છતા બેશક જળવાવમાં ભેદાયે, પરંતુ માટે કંઈ પાર્લામેન્ટના ધારાની અગત્ય નથી. તે તે સમગ્ર સુધરેલી હુનીયામાં અને તેમ મ્યુનિસિપલિટીએ નીચત કરેલા કાયદા કાનુનો નીચે અવશ્ય સચવાઈ શકે.

દેશમાં પ્રખ્યાત મોન્ટેગુ-ચેમ્સફર્ડ સુધારા નીચે માત્ર મ્યુનિસિપલ બાળતોમાંજ નહિ પરંતુ આખા દેશના રાજકારભારમાં પોતાનો અવાજ મેળવવા માટે દેશીઓને હકદાર લેખવામાં આવ્ય છે, તેજ દેશના લોકો આરોગ્યતાની અગત્ય સમજવામાં બેદરકાર રહે અથવા તો તે માટે નક્કર કરવામાં આવેલા કાયદાને સામા ધાય તે બિલકુલ માની શકાય તેવી બીના નથી. જે દેશનાં સીક વૃગુ રૂપીયાનું લાડું આપનાર એક શેહરીને આ મહાન દેશના સર્વ પ્રકારના રાજ્ય કારભારમાં પોતાનો અવાજ રાખવા માટે એક લાયક શેહરી તરીકે કબૂલ કરવામાં આવેલ છે. તે દેશનાજ વતનીઓ જે મ્યુનિસિપલિટીને ભેદાયે તેવી આરોગ્યતાથી સંરક્ષિત કોડીબંધ જગ્યાએ પોંધાવી શકે, હાલદો એકરો જમીન ખરોદી શકે અને કરોડોના વ્યાપારો કરી શકે તો તેવા શેહરીઓ સ્વચ્છતાના નિયમોથી અજાન રહે છે. એમ કહેવું ખંદેખર હિન્દુસ્થાનને કમકમાવવારૂં છે.

ઉપરોક્તે રમુ કરેલ મુદ્દાઓમાં આટલા મુદ્દાઓ ખાસ અગત્યના હતા. નામદાર વાઇસરોય સાહેબે ડેપ્યુટીશનને ઘણી માયાળુ ખાતરીઓ આપેલી છે. પરંતુ આપણે જાણીએ છીએ કે ભારતની સરકારની સત્તા શાહી બાળતોમાં ઘણી સંકુચિત છે. તેટલું કહેવા છતાં પણ જે રાજ્યબળ પ્રબળબળ સાથે જોડાઈ જાય તો હાલના નામદાર વાઇસરોય સાહેબ જેવા વાઇસરાય સાહેબને પણ જ કેસને બહુ મજબુત તરીકે સ્વીકારવો પડ્યો છે તે કેસ હજુ પણ સુધરી શકે તેમ છે. આ પ્રમાણે બ્રિટિશ શહેનશાહતમાં સ્વરાજ્ય લોગવતી પ્રજાઓની કારકીર્દીના માર્ગમાં કાબેલ થવાની આ પ્રસાતે હિન્દીઓના દિલમાં બ્યારે એવી દૃઢ અને અલેધ્ય માન્યતા ઠસાવવામાં આવશે કે હિન્દુસ્થાનના સંસ્થાનમાં વસતા પુત્રોની અવસ્થા તરફ શાહી સરકાર તરફથી નીમશ માત્ર પણ દુર્લક્ષ દાખવવામાં નહિ આવે તેમજ પરસ્પર સમાન વર્તોવની પદ્ધતિ શાહી સરકાર તરફથી કાર્ય સાધક સ્વરૂપ પકડશે અને નામદાર મહારાજના પ્રખ્યાત દેશમાં સૂચવાયા અનુસાર શહેનશાહતમાં હિન્દુસ્થાન એ સમાન ભાગીદારીના પદ પર મેલાઇ તેના શહેરીઓને શહેનશાહતનાં કાયમના સમાન શહેરીઓ લેખવામાં આવશે ત્યારેજ આ મહાન બ્રિટિશ શહેનશાહત પોતાના ખરા સ્વરૂપમાં કાયમ માટે માનવતા અને મગરૂર શહેનશાહત લેખી શકશે.

અરતુ.

ઉંચી પાલીશી કરેલા ટેબલ ટોચ ખરીદ કરવા ક્યાં જશો ?

INTERVIEW WITH THE HON. MR. HAILEY.

A meeting of the Committee of the Indian Merchants' Chamber and Bureau was held on Monday the 12th July 1920, at 2 p. m. (S. T.) to discuss with the Hon'ble Mr. Hailey, Finance Member of the Government of India, various financial and other questions relating to his Department. Mr. J. B. Petit, the President of the Chamber, was in the Chair and the following members were also present

1. Mr S. E. Warden.
- 2 Prof. Tonon.
3. Mr. L. D. L. Buckley.
4. Hon'ble Mr. C. V. Mchta.
5. Mr. G. B. Trivedi.
6. Mr. B. F. Madon.
7. Hon'ble Mr. Manmohandas Ramji.
8. Mr. Surajmal Lallubhai.
9. Mr. S. N. Pochkhanawala.
10. Mr. Mavji Govindji.
11. Mr. M. A. Master.
12. Mr. Vallabhdas Chaturbhuj Shivji.
13. Mr. Vithaldas Damodar Govindji.
14. Mr. P. J. Billimoria.
15. Hon'ble Mr. Purshottamdas Thakoredas.
16. Hon'ble Mr. Lallubhai Samaldas.
17. Mr. Gulabchand Devchand.
18. Mr. Hansaraj Pragji Thackersey.
19. Mr. Motilal Kanji.
20. Mr. Kikabhai Premchand.
21. Mr. Mathuradas Kanji Matani.

Mr. Gubbay Secretary to the Finance Department of the Government of India, and Mr. Denning, Deputy Controller of Currency Bombay were also present.

The Chairman, after welcoming the Hon'ble Mr. Hailey, opened the discussion by saying that the Committee of the Chamber still adhered to its former opinion on the policy of selling Reverse Councils and added that these sales, having failed to achieve the object the Government had in view, should be discontinued.

Mr. Hailey pointed to the communiqué issued on 26th June and said that Government adhered to this policy viz, the sale of Reverse Councils so long as the Exchange continued to remain below 2 shillings.

Mr. Petit pointed out that the rate of Exchange had taken and was taking its own course and had upto now in the opinion of his Committee shown no signs whatever of being influenced by the sale of Reverse Councils or by any other action hitherto taken by the Government. His Committee were strongly of opinion that the rate of exchange should not be influenced by forced and artificial measures as Government was trying to do but should be allowed to adjust itself in obedience to the natural course and its legitimate requirements. Without prejudice to his Committee's opposition on principle to "Reverse Councils", he would also say that the present method of selling these Reverse Councils was most unsatisfactory. The benefit of the sales went to the wrong people, mostly profiteers and big speculators to the utter exclusion of the bonafide remitter and certainly of the small remitter.

Mr. Hailey.—You say it goes to the wrong people?

Mr. Petit.—Yes, it does. The last two lists that have been published make it amply clear. They put the money of the State into the pockets of a few rich speculators who can command large credits to give cheques for lacs of rupees as deposits which have to accompany their applications. There is absolutely no excuse for selling these "reverses" at rates much higher than the current market rates. In some cases, these rates have been as much as 3, 4 and even 8d per Rupee higher than the prevalent rates. These unwarranted differences have increased the margin of profits and attracted hordes of speculators to buy "Reverse Councils."

- 6 . 139

I know of instances in which speculators have made and are making lac at the expense of the State by applying for and getting Reverses, and selling them off in the open market, quietly pocketing the fat difference week by week. I submit there is absolutely no excuse for thus frittering away the resources of the State. To prevent this drawing on the Treasury, if Reverse Councils are at all to be sold, they should be by competitive tenders to the highest bidder.

Mr. Hailey.—By so doing you would affect the price but you would not necessarily eliminate the wrong men.

The Hon'ble Mr. Purshottamdas Thakoredas said that under the present system big men alone ruled the field. He further said that the minimum should be reduced.

Mr. Hailey referred this point to Mr. Denning, who said that the question of reducing the minimum might be considered. The Hon'ble Mr. Purshottamdas Thakoredas further asked Mr. Hailey whether the present fifty per cent deposit was to be increased to 100 per cent. Mr. Hailey replied in the negative, pointing out that 50% was the figure suggested by the Indian Merchants' Chamber and Bureau.

Mr. J. B. Petit.—Applications for Reverse Councils to the extent of £ 1,000 should have preference and should be granted in full. I mean that they must get £ 1,000/- minimum allotment.

Mr. Hailey.—I agree that the question of reducing the minimum may be considered; but we could only undertake distribution on the system suggested if we made an unlimited allotment; obviously all would apply for as much as they wanted but would do so by splitting up their demands over a number of names. He repeated that the policy of Government was to continue selling at the fixed minimum rates and not at competitive rates, which would not necessarily afford a support to the market tending to support the exchange at 2 shillings.

Mr. Petit.—Then I am afraid that these speculators will continue to rule the field. The fixing of the minimum will make their operations difficult and varied but not impossible.

The Hon'ble Mr. C. V. Mehta observed that public bodies' interests,

should also be looked to, while considering the claims of petty applicants for Reverse Councils. He suggested that the advisability of giving preference over others to the applications for Reverse Councils from public bodies such as the Improvement Trust, Port Trust, the Municipality etc., may be considered.

The Hon'ble Mr. Lallubhai Samaldas supported him by saying that the claims of public bodies were more likely to be bonafide than speculative.

Mr. Petit observed that the Hon'ble M. C. V. Mehta and the Hon'ble Mr. Lallubhai Samaldas were only expressing their own individual views. He added that the matter would be considered by the Committee. Mr. Petit said that he could not help repeating that perhaps the most unsatisfactory and deplorable feature of the whole business was the very large difference between the market rates and the Government rates for Reverse Councils to which he had already referred, which not only led to so much speculation and demoralization in the market, but also practically meant the throwing away at rates varying from 2s 3d to 2s 9d per Rupees our Gold Reserves (In England) which had been built up at the rate of 1s 4d to the Rupee; i. e. at a dead loss of 50% of the value.

Mr. Hailey remarked that there could be no possibility of selling at rates based on the market rate; there was no definite market rate in India in which sales could be fixed, and the only consistent and systematic solution appeared to be to sell at the fixed price of 1s 11¹⁰/₃₂ d.

Mr. Petit stated that the answer would not satisfy his Committee. Continuing he said that under the present system of selling Reverse Councils a very big amount was locked up week by week by way of deposits, which amounted to several crores and which therefore necessarily remained out of active circulation thereby adding to the stringency of the money market. He advocated a radical change in the system of allotting Reverse Bills and asked if lists of all the allottees of Reverse Councils from the very beginning up to date would be published.

Mr. Hailey.- Yes. We are prepared to publish them if you desire them.

Mr. Petit.- Yes, thank you, we want them; they would be of very great use. The Committee of the Chamber entirely disapproved of the

telegram sent by the Karachi Chamber of Commerce that the sales of Reverse Councils should be increased, that Government should support 2 shilling sterling per rupee with all the resources at their command and that Government gold should be shipped it once to meet Reverse Council drafts.

Mr. Hailey.- Your protest against that suggestion has been noted by us.

Mr. Petit - I thank you for making a note of it.

Mr. Petit then asked the following question "Will the Government sale of Council Bills in London be based on 2 shilling Gold or sterling and if the latter be the case, at what rate will the same be offered when a demand arises for Council Bills?"

Mr. Hailey in reply made the following statement - "The opportunity of working directly towards a 2 shilling gold parity will recur with any renewed demand for Councils. On such renewal, the Secretary of State proposes to be [guided by] his convenience in the matter and it will not be incumbent on him to sell Councils for the convenience of trade. This, as regards amounts and times of sales of Council Bills is in accordance with the Currency Committee's definite recommendations. As regards rates, the Committee, contemplating presumably that by the time demand for the Council Bills revived, the 2 shillings Gold parity would have been established, recommended their fixation on the basis of the sterling cost of shipping gold to India. If the demand for Councils occurred before the 2 shillings gold parity had been established, the Secretary of State in considering at what rates Councils should be sold, would again have to be guided by his own conveniences and also by regard for the ultimate objective of his currency policy i. e. the establishment and maintenance of a 2 shillings gold rate."

Mr. Petit further asked if the Government of India was contemplating in the near future the purchase and import into India of silver on a large scale for coinage purposes?

Mr. Hailey - There is no immediate necessity for buying silver. We now hold very large reserves of coined rupees and they are returning to us daily. We must naturally retain a free hand to purchase when occasion requires it, it does not seem to do so now.

Mr. Madon asked if it would not be wise for the Government to lay in supplies of silver so as to increase the metallic backing. The Government had always emphasized the need of maintaining convertibility at all costs and this convertibility was in great danger some time ago owing to the difficulty of getting supplies of silver. Now that silver could be had in plenty and at rates which enabled Government to coin rupees without loss even on the basis of fifteen to the sovereign, Government ought to buy silver and so strengthen the backing to our note issue.

Mr. Hailey.—We should be greatly interested to know what you think to be the proper ratio?

Mr. Madon said the pre-war position was 20 crores of security backing and the rest metallic backing. The total note issue was then only about 75 crores. It is now 165 crores and the metallic backing should be proportionately greater but he did not insist on such a high proportion and would be satisfied with lower ratio. He further suggested that this was the right time to buy silver, when other buyers were out of the market.

Mr. Hailey said that the whole question turned upon the question, what was the proper backing; if we had now sufficient, it would be wasteful to go into the market to increase it.

Mr. Madon again insisted on the Government buying silver, at this opportunity.

Mr. Hailey asked "Do you suggest 50% of metallic backing irrespective of gold?"

Mr. Madon.—Yes. At least 50%.

Mr. Hailey remarked that in addition to about 42 crores of silver, they had about 44 crores of gold in Currency Reserve.

Mr. Madon said that he knew there was but such gold was under present conditions useless for purposes of convertibility as it could not be paid out against notes presented for encashment.

Mr. Hailey wanted to know what Mr. Madon thought should be done with the gold and the latter replied that it could be sold as a commodity.

- Mr. Madon continuing the discussion said that it had been remarked by many critics that the purchases of the Secretary of State were always made when the silver market was high. Every time Government bought only when the demand for rupees grew strong i. e. when exports were heavy and speculators saw it in advance and Government was driven into a corner and had to buy silver very dear.

- Mr. Hailey.- I know that this was suggested before the Currency Committee; but are there any proofs that it is true? This Committee did not accept this; and the Chamberlain Commission also found no support for it.

Mr. Madon.- I cannot say that; but at least it has been so alleged by witnesses before the Currency Commission and as Government only come out to buy silver when there is a strong demand for exports and consequently for rupees the result is to lend strong colour to the allegations.

Mr. Petit then asked the following question.- Will the Government of India consider the advisability of reconsidering the Currency Committee's Report at an early date in view of the opinion of the Currency Committee themselves that "if contrary to expectation, a great and rapid fall in world prices were to take place and if the costs of production in India failed to adjust themselves with equal rapidity to the lower level of prices, then it might be necessary to consider the problem afresh." And if so when?

Mr. Hailey said that the circumstances for doing so have not arisen. The definite conditions now prevailing are certainly not those referred to in Mr. Petit's quotation from the Report. Moreover, present conditions of trade are entirely abnormal and any decision come to will be of little value when things have again come to a normal level.

Mr. Petit said that such a position was bound to come in the not very distant future as the sudden and heavy drop in silver and the downward tendency of the Indian Cotton market clearly indicated. He added that in the opinion of his Committee it was advisable and necessary to appoint as soon as possible a Committee on which Indian interests should be adequately represented, with instructions to hold some of its sittings in India and take evidence in this country, in order that the whole question might be reconsidered from the Indian point of view which had been totally ignored

by the report. He suggested that meanwhile Government should not be in a hurry to put into effect the recommendations of the Currency Committee. The Government was unable to make the Exchange go as it wished. Such had been their experience for the last several months. Then why not let it take its normal course, at any rate, till another Committee considered and reported upon the whole question in view of the altered situation.

Mr. Warden asked why Government bought silver in the London market and not in the open market?

Mr. Hailey said that there were no restrictions on purchase in India if such buying could be done at an advantage; there were cases in which it had been done. We purchased all over the world, though we made our purchases just as the Exchange Banks and others did, through London.

Mr. Madon remarked that tenders should be invited in Bombay for the purchase of silver.

Mr. Hailey asked if that was the cheapest way to effect purchases?

Mr. Madon said that he thought it was.

Mr. Hailey remarked that he doubted this; he doubted if any merchant would ever think of buying his stock in that way. He would advertise his requirements, and send the market price up.

The Chairman then asked if any of the members present wished to address the meeting.

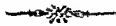
Mr. Surajmal Lalubhai then said that the difference between the market rate and the Government rate was gradually becoming narrower and narrower and it was quite possible that the speculator would soon be quite out of the field. Under the circumstances he submitted that many merchants who up to now had not been allotted even a pound worth of Reverse Councils should be more favourably treated by the Government accepting the suggestion just made that the minimum be reduced to £1,000, and that all applications up to that amount be accepted in full.

Mr. Petit again thanked Mr. Hailey for his visit.

Mr. Hailey in reply remarked that though it was not always possible to arrive at an agreement, there was no doubt about the value of such discussions.

This terminated the proceedings. (Duration of the meeting one hour.)

હોંદી સરકારના ખજાનચી ઓ. મી. હેલીની મુલાકાત



ગઈ તા. ૧૨ મી જુલાઈ ૧૯૨૦ને દીને હોંદી સરકારના ખજાનચી ઓ. મી. હેલીએ મુખ્ય આવીને આ ચેમ્બરની ઓફીસમાં ચેમ્બરની કમીટીની મુલાકાત લીધી હતી. તે વેળા શેઠ જહાંગીર ખખતણ પીટીટ પ્રમુખ સ્થાને બીરાજ્યા હતા અને ત્રીયે જણવેલા ગ્રહસ્થા હાજર હતા:—

ઓ. શેઠ સી. વી. મહેતા

„ „ મનમોહનદાસ રામજી.

શેઠ સોરાબજી એ. વાઈન.

„ એલ. ડી. એલ. બકલે.

„ જી. બી. ત્રીવેદી.

„ બી. એફ. માદન.

„ સુરજભલ લલુભાઈ.

„ એસ એન. પોચાનાવાલા

„ માવજી ગોવીંદજી.

„ મનમુખદાસ આ. ભારતર.

„ વલ્લભદાસ ચતુર્થજી શીવજી.

ઓ. શેઠ. પુરુષોત્તમદાસ કાકરદાસ.

„ „ લલુભાઈ મામળદાસ.

શેઠ શલાબદાસ દેવચંદ અવેરી.

„ વીકરદાસ દામોદર ગોવિંદજી.

„ પી. જે. બીલીમીરીયા.

„ હંસરાજ પ્રાગજી કાકરમી.

„ મોતીલાલ કાનજી

„ ડીકાલાલ પ્રેમચંદ

„ મચુરાદાસ કાનજી મટાણી.

„ પ્રોફેસર એમ. એલ ટેનન

હોંદી સરકારનાં નાણા ખાતાના સેક્રેટરી મી ગએ તથા સુ'ખઈ ખાતેનો ડેપુટી કલેક્ટર ઓફ ટ્રેન્સમી મી ડેનીંગ પણ તે વેળા હાજર હતા.

ચેમ્બરના પ્રમુખે ઓ. મી. હેલીને આવકાર આપ્યા બાદ ચર્ચાની શરૂઆત કરતાં જણાવ્યું કે રીવર્સ કાઉન્સીલ વેચવાની બાબતમાં ચેમ્બર ખાતાના મુખ્ય અધીકારીને વળગી રહે છે અને એ વેચવાથી નામદાર સરકારે ધારેલો હેતુ પાર પડતો નથી તે જોતા એ વેચવાનું બંધ પાડવું જોઈએ.

મી હેલીએ ત્યાર બાદ તા. ૨૬મી જુને બકાર પડેલા સરકારી કાગળ પ્રત્યે ચેમ્બરનું ધ્યાન એવીને જણાવ્યું કે જ્યાં સુધી હુંડીને કાગળ એ શીર્ષકથી ઓછો હોય ત્યાં સુધી રીવર્સ કાઉન્સીલ વેચવાની રાજનીતીને સરકાર વળગી રહે છે.

મી. પીટીટ ધ્યાન ખેંચ્યું કે હુંડીને કાગળ બજારની સ્વીતી પ્રમાણે વધઘટા દેખાડે છે અને રીવર્સ કાઉન્સીલના વેચાણથી અથવા સરકારે આપ્યાર સુધીમા લીધેલા બીજાં કાગળ પગલાથી એના ઉપર કંઈજ અસર પડતી નથી એમ અમારી કમીટીને લાગે છે અને તેથી કમીટી પ્રજ્ઞાજ આશ્વહુવંક અભિપ્રાય દર્શાવે છે કે હુંડીના દરને અમુક હંડે બાંધી રાખવા

માટેના આવા કુત્રીમ ઉપાયો ન લેતાં સરકારે તેને સ્વભાષીક રીતે પ્રમાણુ આપવા સંજોગોને અનુકુળ સ્થિતી પ્રાપ્ત કરવા દેવી જોઈએ. એ રીવાજ પણ કમીટી જણાવવા માગે કે રીવર્સ કાઉન્સિલ વેચવાની હાલની રીત ઘણીજ અસંતોષકારક છે અને તેથી એનો લાભ જેમને ન મળવો જોઈએ તેમને મળે છે જેઓમાં મોટા ભાગ તો ખાસીયાર નફા ખાનારા અને મોટા સટોરીયાઓનો હોય છે. પરદેશ ખાતે પ્રમાણીક રીતે નાણાં મોકલવાનાં હોય તેમને તથા નાની-રકમો મોકલનારને લાભ મળતાં એઓ અટકાવે છે.

મી. હેલી:—તમે એમ કહો છો કે એનો લાભ જેમને મળવો જોઈએ તેમને મળે છે બીજાને મળે છે ?

મી. પીટીટ—હા, એમજ થાય છે. છેલ્લાં બે વેચાણ વેળા કોનાં ટેન્ડર પાસ થયાં તે વીગત પ્રગટ થઈ છે તે ઉપરથી એ વાત સ્પષ્ટ દેખાય છે. હાલની રીતે પ્રમાણુ જેઓ ટેન્ડર સાથે આપવાની અનામત તરીકે લાખો રૂપયાના એક આપી શકે અને તે માટે મોટી રકમ હવી કરી શકે તેવા થોડાક ધનવાન સટોરીયાઓનાં ખીત્રામાં એ વેચાણથી સરકારી નાણાં જાય છે. ચાલુ ખજાર ભાવ કરતાં વધારે ઉંચા દરે એવાં રીવર્સ કાઉન્સિલ બીલ વેચવા માટે કોઈપણ બચાવ નથી. કેટલીક વાર તો એને માટેનો સરકારનો ભાવ દર રૂપયા દીઠ ખજાર કરતાં ત્રણ, ચાર અને કોઈવાર આઠ પેન્સ જેટલો વધારે હોય છે એટલો મોટો તફાવત વીનાં કારણ રહેવા દેવાથી એમાં ટેન્ડર કરનારને મળતા નફાનું પ્રમાણુ વધે છે અને તેથી એવાં રીવર્સ કાઉન્સિલ ખરીદી સટો જેલવા માટે સંખ્યાબંધ લોકો આકર્ષાય છે. એવાં રીવર્સ બીલ માટે ટેન્ડરો મોકલવાં અને જે મળે તે લક્ષ બુલા ખજારમાં વેચી નાંખવાં અને એમ કરતાં જે નફો થાય તે પકાવી લેવો એવું કામ દર અઠવાડયે કરનારાઓએ સરકારને ભોગે લાખો રૂપયા નફો મેળવ્યા હોય એવા હાખલા હું જાણું છું. એવી રીતે સરકારે નાણાં ખરબાદ કરવાં એ કોઈ પણ રીતે વાજબી નથી. એ સ્થિતી સુધારવા માટે ટેન્ડરો હરીફાઈથી સૌથી વધારે ભાવ આપનારને આપવાં જોઈએ.

મી. હેલી—એમ કરવાથી તમે ભાવ ઉપર અસર કરી શકો પણ જેમને લાભ મળવો જોઈએ તેમને જલદી બીલોએને એવો લાભ લઈ વતી અટકારી નહીં શકો.

મી. પુરૂષોત્તમદાસ—હાલની રીતથી તો મોટા માણસોજ લાભ ખાઈ જાય છે. ટેન્ડરો માટેની ઓછામાં ઓછી રકમ ઘટાડવી જોઈએ.

મી. હેલીએ એ વીશે પુછતાં મી. ડેનીંગ જણાવ્યું કે એ સવાલ ઉપર વીચાર ચલાવી શકાયો.

મી. પુરૂષોત્તમદાસે વળી એમ પણ પુછ્યું કે અત્યારે ટેન્ડરમાં દર્શાવેલી રકમના પંચાસ ટકા જેટલાં નાણાં અનામત તરીકે આપવાં પડે છે તે વધારાને હવેથી પુરેપુરાં નાણાં આપવાં પડે એવું કરવામાં આવતોર છે કે ?

મી. હેલી—ના. પંચાસ ટકાનું પ્રમાણુ તો ઇન્ડિયન મર્ચાંટસ એસોસિએશન સુચવેલું હતું.

મી. જે. બી. પીટીટ—રીવર્સ કાઉન્સિલ માટેની અરજીઓમાંથી એક હજાર પાઉંડ

સુધીની અરજીઓ પહેલી ધ્યાનમાં લેનાવી જોઈએ અને તેને પુરેપુરી સ્વીકારવી જોઈએ. હું એમ કહેવા માગું છું કે તેમને હજાર પાઉંટથી ઓછા આપવા ન જોઈએ.

મી. હેલી—ટેન્ડરની રકમ ઘટાડવી એ વાત વીચારવા જેવી છે એમ હું સ્વીકારું છું પણ જે સુચના હમણાં થઈ છે તે પ્રમાણે કામ લેવું ક્યારે માથે લઈ શકાય કે રીવર્સ કાઉન્સીલ વેચવા માટેની હદ ન હોય. જો અત્યારની માફક અમુક હદ સુધીનાં જ રીવર્સ કાઉન્સીલ પીક વેચવાના હોય તે વેળાએ સુચના સ્વીકારીએ તો બધા પોતાને જેટલાં નાણાં મોકલવાનાં હોય તેટલા માટે અરજીઓ જુદા જુદા મુદરોના નામથી મોકલાવે. તે વેળા બધાને પુરી રકમ આપી શકાય નહીં. વળી સરકારની રાજનીતી ઓછામાં ઓછો લાભ નફો કરી તે લાવે છીલ વેચવાની છે કાંઈ હરીફાઈથી છપજે તે બાવે છીલ વેચવાની નથી. જો હરોફાઈથી વેચાય તો હુડીને લાભ એ શીર્શાંગે ટકાવવામાં તેથી ટેકો મળવાની કાંઈ ખાતરી ન રહે.

મી. પીટીટ—ત્યારે તો અને ધારવી રહે છે કે સટોરીયાઓનો દોર ચાલુ રહેશે. ટેન્ડરો માટેની રકમ ઘટાડવાથી તેમનું કામ ચુરકેલ થશે પણ અશક્ય નહીં થાય.

— એા. મી. સુનીલાલ વી. મેહતાએ જણાવ્યું કે ત્યારે નાના વેપારીઓની વાત સંભળાય ત્યારે જાહેર મંડળોનાં હિતનો પણ વીચાર કરવો જોઈએ. સીટી ઇમ્પ્રુવમેન્ટ ટ્રસ્ટ, પોર્ટ ટ્રસ્ટ, મ્યુનીસિપાલિટી વગેરે જાહેર મંડળો તરફથી રીવર્સ કાઉન્સીલ માટે જે અરજીઓ આવે તેમને પહેલી સ્વીકારવી એવું થઈ પડશે કે કેમ તે વીશે વીચાર કરવો એની મુચના હું નવું કંઈ છું.

એા. મી. લલ્લુભાઈ સામળદાસે એમને અનુચેદન આપતા જણાવ્યું કે જાહેર મંડળો તરફથી આવતી અરજીઓ સદા માટેની હોય તે કરવા ખરી કોવડ દેવડ માટેની હોવાનો વધારો સંભવ છે.

મી. પીટીટ જણાવ્યું કે એા. મી. સુનીલાલ વી. મેહતા તથા એા. મી. લલ્લુભાઈ સામળદાસે ફરિયાદો વીચારે એમના પોતાના અંગત વીચારો છે. આ જગ્ગર એ વીશે વીચાર ચલાવશે. રીવર્સ કાઉન્સીલના સંબંધમાં જે વાત વેપારીઓને ઘણીજ અસંતોષકારક બને એટલારહ લાગી છે તે એ કે બજારલાભ અને સરકારના લાભ વચ્ચે રહેતા તફાવતને લીધે સટાને ઉત્તેજન મળે છે અને જગ્ગરની સ્પીટી કંઠેથી થઈ પડે છે. એટલુંજ નહીં પણ ગોલ્ડ સ્ટેન્ડર્ડ રીઝર્વમાં સોળ પેન્સના બાવે નાણાં એકઠાં કર્યા હતા તે નાણાં દર રૂપયા દીઠ ૨૭ થી ૩૩ પેન્સ જેટલા ઉચા બાવે કહારી નાંખવાથી પચાસ ટકા જેટલી જોડ બાંધ છે.

મી. હેલી—જાહેર લાભે રીવર્સ કાઉન્સીલ વેચાય એવો કાંઈ સંભવ નથી અને હીંદમ્ એકટે એવું જાહેર નથી કે જે ઉપરથી જાહેર લાભ નફો કરી તેને આધારે રીવર્સ કાઉન્સીલનાં વેચાણ માટેનો લાભ કરાવી ગયાય. આથી નીચમ પ્રમાણે કામ લેવા જેવો એકજ માગ એ છે કે ૨૩ કે ૨૫ પેન્સનો લાભ કરાવો વેચવાનું ચાલુ રાખવું.

મી. પીટીટ જણાવ્યું કે આ જવાબથી અગ્રી કમીટીને સંતોષ થવાનો નથી. વળી કાલની રૂઢીથી ઘણા નાણાં ટેન્ડરો માટેની અનામત વરીકે રોકાઈ રહે છે. એવી રકમ કેટલાક કરોડ જેટલી થાય છે. એથી નાણાં જાહેરમાં તગી પડે છે. એટલા માટે એ વેચવાની રાતમાં જાહેર સુધારો કરવાની જરૂર છે. વળી એ વેચવાનું શરૂ કર્યું ત્યારથી જેનાં જેનાં ટેન્ડરો સ્વીકારાયા હોય તેમનાં નામ અગટ કરવામાં આવશે કે કેમ તે બાબુવા માગુ છું.

મી. હેલી—હા. જો તમો એ માટે માગવી કરતા હોતાં તે અગટ કરવા માટે અમે તૈયાર છીએ.

મી. પીટીટ—હીક, અમે તમારો આભાર માનીએ છીએ. અમારે એ લીસ્ટ જોઈએ છે. અમને તે ધણું કામનું છે. વળી કરાંચી એમરે રીવર્સ કાઉન્સીલના વેચાણ વધારવાની ભલામણ કરનારો તારનો સંદેશો આપને મોકલ્યો છે તેને આ એમર તદ્દન નાપસંદ કરે છે. એ સંદેશોમાં એમ પણ લલામણ હતી કે સરકારે એ શીર્લીંગ રટલીંગનો લાવ ટંકાવી રાખવા માટે પોતાનાં સર્વ સાધનોનો ઉપયોગ કરવો અને સોનું હીંદથી ઇંગ્લંડ મોકલવું કે જેથી એ વેચાણને માટે ઇંગ્લંડમાં નાણાં આપી શકાય.

મી. હેલી—તમે સંદેશો વિરૂધ્ધ પ્રોટેસ્ટ રજુ કરો છો તેની મેં નોંધ લીધી છે.

મી. પીટીટ—તે માટે હું આપનો આભાર માનું છું. હવે મારે થોડાક સવાલો પુછવાના છે. તેમાં પહેલો એ છે કે જ્યારે કાઉન્સીલ ખીલ વેચવા માટે માગણી થશે ત્યારે રૂપયાની બરોબર ૧૧૩ ગ્રેન સોનું એ રીતે ગણતાં જે આવે, તંત્રના લાવે હીંદી પ્રધાન હીંદ ઉપરની હુડી વેચશે કે શા લાવે વેચશે.

મી. હેલી—કાઉન્સીલ ખીલ વેચવા માટેની માગણી ફરી બગશે ત્યારે દસ રૂપયાની બરોબર ૧૧૩ ગ્રેન સોનાના લાવે વેચવાનો પ્રયત્ન કરવાની તક મળશે. તેમ છતાં તે વેળા આ ગાળાદમાં તે પોતાની સગવડ પ્રમાણે વર્તશે અને વેપારીઓની સગવડ પ્રમાણે કાઉન્સીલ ખીલ વેચવાની પોતાની ફરજ નહીં ગણે. એ હું કહીએ ત્યારે અને કેટલી વેચની તે વીશે કરન્સી દ્રમટી એ કરેલી ભલામણ પણ એવીજ છે. ભાવની બાળદમાં એ કમીટીને એમ લાગ્યું હતું કે તે વખતે આવશે ત્યાં સુધીમાં દસ રૂપયાની બરોબર ૧૧૩ ગ્રેન સોનું એવો લાવ સ્થપાઈ જશે. એ આશાને ત્રીધે તેમણે એવી ભલામણ કરી કે સોનું જે ભાવે નીકાશ કરી શકાય તેના પ્રમાણમાં હીંદી પ્રધાનની હુડીનો લાવ રાખવો. પણ જો સોનાનો લાવ એટલો ઉતરી જવા પડેલાં હીંદી પ્રધાનની હુડી માટે લેવાની જગે તો એ વેચતી વેળા હીંદી પ્રધાન પોતાની સગવડનો અને ચલણને લગતી નવો રાજનીતીનો વીચાર કરીને લાવ ઠરાવશે. દસ રૂપયાની બરોબર ૧૧૩ ગ્રેન સોનું એ પ્રમાણે લાવવા તરફ એની નજર રહેશે.

મી. પીટીટ—હીંદી સરકાર રૂપયા પાડવા માટે મોટા પાયા ઉપર ચાંદી ખરીદવાનો વીચાર કરે છે કે ?

મી. હેલી—હાલ તુરવ તો ચાંદી ખરીદ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી. હમણાં તો પુરકાળ રૂપયા પાડેલા રીઝર્વ ટીન્કરોઓમાં છે અને વેપારો વગેરે તરફથી એ પોછાં કરે છે; અલબત્ત જ્યારે અમને ચાંદી ખરીદવાની જરૂર લાગે ત્યારે તે ખરીદીએ એટલી છૂટ રહેવી જોઈએ. બાકી હાલ તો તેવી કાંઈ પણ જરૂર દેખાતી નથી.

મી. માદન—સરકાર પાસે સંગીન નાણાંનો જથ્થો વધે તે માટે ચાંદી ખરીદવાનું હાપણું બન્યું છે કે નહીં ? નોટોને ગહલે જ્યારે લોકો માગે ત્યારે રૂપયા બેપવાનું બની શકે એવી સગવડ રાખવાની જરૂર ઉપર સરકાર હંમેશાં લાર મુકે છે. એ રીતે નાણાં આપી નહીં શકાય એવી ધારતી થોડા વખત ઉપર ઉભી થઈ હતી. કેમકે તે વેળા ચાંદી મેળવવાની મુશ્કેલી હતી. હવે હમણાં ચાંદી જોઈએ તેટલી મળે તેમ છે અને તે માટેના લાવ એવા ચોછા છે કે એક સેવરીનની બરોબર પંદર રૂપયા ગણીએ તો પણ નવા સીકા પાડતાં ખોટ ન બન્ય. એવી સ્થિતીમાં સરકારે ચાંદી ખરીદીને નોટો વટાવવા માટેના રૂપયાનો અવેજ મજબુત કરવો જોઈએ.

મી. હેલી—નોટો અને રૂપયા વચ્ચેનું એનું કીચું પ્રમાણ તમે વાજબી ગણો છો તે હું જણવાને હું ઘણું ઉત્સુક છું.

મેટેલીક શીર્લીંગથી બીહીંગનો બોરડો ચોસે છે.

મીં માદન—ચલણી નોટોની રકમ લઘુ અગાઉ વીસ કરોડ રૂપયા જેટલી સરકારી લો
નગા અને બાકીની સંગીન નાણામા રોકાયેલી હતી. તે બેંક મળી કુલ પંચોતેર કરોડની રકમ
થતી હતી. અત્યારે કુલ રકમ ૧૬૫ કરોડ રૂપયા છે તો રોકડ અવેજતું પ્રમાણ વધારે હોયું
જોઈએ તેમ છતાં એટલું ચોટું પ્રમાણ સંખ્યા માટે ચારો આગ્રહ નથી. આણુ પ્રમાણ હશે તો
પણ ચાલશે. ચાંદી ખરીદવા માટે હમણું ખરો વખત છે કેમકે ખીલ ખરીદનાર કોઈ નથી.

મીં હેલી—નોટો અને રોકડ બન્ને શું પ્રમાણ સંખ્યા તે સવાલ ઉપર બધાં આધાર છે. જો
અત્યારે જેટલી રોકડ છે તેટલી પુરતી હોય તો તેને વધારવા માટે બજારમા ખરીદી કરવા નીકળ્યું
એ નાણાંની ખરબાદી કરવા જેવું ગણાય.

મીં માદન—સરકાર આદી ખરીદવા માટે આવી તક જવા દેવી ન જોઈએ.

મીં હેલી—મોનાનો અવેજ જાણ સંખ્યા નોટોના પચાસ ટકા જેટલું રાકડું પ્રમાણ
તમે સુચવો છો?

મીં માદન—હા. જોછામાં જોછું પચાસ ટકા જેટલું તો રહેવું જોઈએ.

મીં હેલી—અત્યારે બેતાકીશ કરોડ રૂપયા રોકડ અને સુમાલીસ કરોડ રૂપયાનું સોનું
કરન્સી રીઝર્વેમા છે.

મીં માદન—એટલું સોનું છે એમ હું જાણું છું પણ એ સોનું નોટને બદલે નાણાં આપ-
વામાં હાલ કામ લાગે એમ નથી.

મીં માદન—ત્યારે એ સોનાનો ઉપયોગ શો?

મીં માદન—બજારમા વચી તાબો. ઘણા ટીકાકાર કહે છે કે હિંદી પ્રધાન હમેશા આદીના
લાભ ઉંચા હોય છે ત્યારે તે ખરીદે છે ત્યારે ત્યારે હિંદીની નીકાશ ઘણી થાય અને સરોરી-
યાચ્યા બુલે કે હવે રૂપયાની જરૂર પડશે ત્યારે ત્યારે સરકારે આદી ખરીદવો પડશે એમ જોઈને
તેઓ આદીના લવ વધારી મુકે અને તે પછી ન છુટકે એ લાભે સરકાર આદી ખરીદે એવું અત્યાર
સુધી વારંવાર બન્યું છે.

મીં હેલી—કરન્સી કમીટી સંમુખ એમ કહેવાયું હતું એમ હું જાણું છું પણ એ વાત
ખરી છે એમ જણાવનારો પુરોવો કયા છે? કમીટીએ એ વાત સાચી ગણી નથી અને એ બજારને
કમીશને પણ બંન આધાર વગરની ગણી હતી.

મીં માદન—એ મારાથી કહી ન શકાય; પણ કરન્સી કમીશન સંમુખ સાક્ષીઓએ એ
પ્રમાણે તો કહ્યું છે જ કે ત્યારે નીકાશ ઘણી હોય છે અને રૂપયા માટે લોકોની માગણી ઘણી
હોય છે ત્યારે જ સરકાર આદી ખરીદ કરવા નીકળે છે. આ હકીકતથી દરવાદ સાચી હોવાથી
ઘણો અભવ જોઈ શકાય છે.

મીં પીટીટ—કરન્સી કમીટીએ પોતે જણાવ્યું છે કે જો વધી કરતાં ઉલટી રીતે ડુનીયામાં
માદના લાવમા ચોટો ઘટાડો થાય અને હિંદમા માલ બનાવવાના ખર્ચમા તંદરી ઝડપથી
ઘટાડો ન થાય તો ચલણને લગતો આખો સવાલ ફરીથી બીચારવાનું જરૂરનું થઈ પડે.
રીપોર્ટમાંનો એ ભાગ ધ્યાનમાં લઈને એ રીપોર્ટ વીશે ચોડા વખતમા ફરીથી બીચાર ચલાવ-
વાનું સલાહકારક છે એમ સરકાર જોશે? જો એમ લાગતું હોય તો ફરીથી બીચાર કરવાનું
ક્યારે હાથ પરવામા આવશે?

મીં હેલી—તેમ કરવા માટેના સંજોગો હજી ઉપરથીત થયા નથી. અત્યારે જે સ્થિતિ હોવા
થઈ છે તે અને મીં પીટીટ રીપોર્ટનો જે ભાગ રજૂ કર્યો છે તેમાં વર્ણવેલા સંજોગો એ બેમાં

ર છે, વળી વેપારની હાલની સ્થિતિ ઘણી અસાધારણ છે એટલે અત્યારની સ્થિતિ ઉપરથી કે નીચું થઈ ઉપર આવીયે તે વેપારની સાધારણ સ્થિતિમાં કાંઈ કામનું ન થાય.

મી. પીટીટ—ચાંદીના ભાવમાં એકાએક મોટો ઘટાડો થયો છે અને હીંદી રૂના ભાવ પણ ટે છે તે જતાં એવા વખત થોડા સંમયમાં આવશે એમ ખાતરીથી કહી શકાશે. અમારી કમીટીનો તેથી એવો અભિપ્રાય છે કે હવે જેમ જાને તેમ જલદી આ વીશેની તપાસ માટે પીટીટ કમીટી નેમ્બી જોઈએ અને તેમાં હીંદી પ્રતિનીધીઓને પણ સ્થાન મળવું જોઈએ એ કમીટીને માસા થવી જોઈએ કે હીંદુસ્તાનમાં જયે ફરીને જીખાનીઓ નોંધી લે. છેલ્લી કમીટીએ હીંદી રૂના ભાવ ઉપર લક્ષ આપ્યું ન હતું તેમ ન થતાં હીંદી પ્રજાના લાભની દૃષ્ટીથીજ આ સવા-ક્ષની તપાસ લેવાય એવી ગોઠવણ એ રીતે થવી જોઈએ, એ પ્રમાણે થાય તે અગાઉ છેલ્લી રસી કમીટીની લલાંમણે અમલમાં મુકવાની તાકીદ સરકારે કરવી ન જોઈએ. સરકારે હીંદીના જનરને પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ચલાવી શકે તેમ નથી, છતાં થોડા મહીના દરમ્યાન એવો મનુલેવ થયો છે તો પછી પીટીટ કમીટી નીમાય અને હમણાંના જલ્લાયલા સંજોગો ધ્યાનમાં રાખીને આખા સવાલ વાંચે ફરીથી વીચાર ચલાવો રીપોર્ટ કરે ત્યાં સુધી એ જનરને સ્વભાવીક મતીએ શા માટે જવા દેતા નથી ?

મી. સોરાખજી વાર્ડન—સરકાર ચાંદીની ખરીદી ખુલા જનરમાં કરવાને જાહેર લાંઠન ખાતે શા માટે કરે છે ?

મી. હેલી—જો હીંદીમાં ખરીદી કરવાથી લાભ થવાનો સંભવ હોય તો તેમ કરવા માટે કાંઈ વાંધો નથી, અને તો હુનીયામાં ઘણી ખરીદી કરીએ છીએ, જો કે એ ખરીદી એકસથાળે જ એકા અને જીભઓની માફક લાંઠન મારફતે થાય છે.

મી. માદન—ચાંદીની ખરીદી કરતી વેળા મુંબઈમાં ટેન્ડરો મળવાં જોઈએ.

મી. હેલી—ખરીદી કરવાનો સીધો સસ્તો માર્ગ એ છે કે ?

મી. માદન—એમ છે એવું અમને લાગે છે.

મી. હેલી—મને તેવીશે શક છે. કોઈપણ વેપારી એવી રીતે ખરીદી કરવાનો વીચાર નહીં કરે. એમ કરવાથી તો એને કેટલી ખરીદી કરવી છે તે જણાઈ જાય અને ભાવ વધી જાય.

પ્રમુખ—કોઈ સલાસદને કાંઈ બોલવાની ઇચ્છા છે ?

મી. સુરજમલ લલુભાઈ—હીંદી માટેનો સરકારી દર તથા જનર ભાવ વચ્ચેનો તફાવત ઘટતો જાય છે એટલે સરોદીયા થોડા વખતમાં ખસતા ઘટ જશે. તે જોતાં જે વેપારીઓને અત્યાર સુધી રીવર્સ કાઉન્સીલ મુદ્દલ મળ્યાં ન હોય તેમની પ્રત્યે વધારે રહેનીયતથી કામ લેવાવું જોઈએ. જો ટેન્ડરોની રકમ ઘટાડીને એક હેન્ટર પાઉંદની કરવામાં આવે અને એવા નાનાં ટેન્ડરો પુરેપુરાં સ્વીકારવાનું ઠરાવવામાં આવે તો એ રહેનીયત દર્શાવી શકાય.

મી. પીટીટ તે પછી મી. હેલીનો મુલાકાત માટે આભાર માન્યો હતો.

મી. હેલીએ જવાબ વાવતાં જણાવ્યું કે એકમત પર આવીએ એવું કાંઈ હુમેશાં ખની શકે નહીં પણ આવી રીતે ચર્ચા ચલાવવાનો ઉપયોગ છે એ વીશે કાંઈજ શક નથી.

આ પછી મેળાવડો પુરો થયો હતો. શરૂઆતથી આખર સુધીનો વખત ગણતાં એક કલાક થયો હતો.

ધી સેન્ટ્રલ બેંક ઑફ ઇન્ડિયા લીમીટેડ.

શેરો ભરાયલી થાપણ - રૂ. ૧૦૦,૦૦,૦૦૦
પગાર ધથેલી થાપણ - રૂ. ૪૯,૯૦,૦૦૦
રીઝર્વ ફંડ - રૂ. ૧૪,૦૦,૦૦૦
આ બેંકમાં ડીપોઝીટ મુકેલી દરેક પાઈની સલામતી માટે ખાસ
ગોઠવણ બેંકની આરટીકલમાં કરવામાં આવેલી છે.

મેશર્સ એ. એફ. ફરગ્યુસનની કું. ચાર્ટરડ એકાઉન્ટન્ટસ આ.
બેંકના હીસાબો અને ભત્રીજાગીરીઓ દર અઢવાડીએ તપાસે છે.
પ્રસીડેન્સી બેંકો માફક આ બેંક થોતાના હીસાબનાં પખવાડીક
મરવેયાં બહાર પાડે છે.

દરેક રીતતું બેંકને લગતું કામકાજ દરવામા આવે છે.

હાલમાં ટુંકી તેમજ લાંબી મુદતના વ્યાજના દરો માટે મેનેજરને મળવું.

બેંકો તથા બેંકને લગતો પત્ર વ્યવહાર ગુજરાતીમાં પણ થઈ શકે છે.

વડી ઑફીસ:-એલાહાબાદ બીરોડીંગ, કોટ, મુંબઈ.

શાખા ઑફીસો:-ઝવેરી બલ્લર, મુંબઈની માંડવી, તથા શેરબલ્લર.

આશુ ખાતામાં ગેજની બાકી ઉપર વ્યાજ આપવામાં આવે છે.

જાનેવારીથી જુન ૩ ટકા.

જુલાઈથી ડીસેમ્બર ૨ ૧/૨ ટકા.

૧૨ માસની ડીપોઝીટ ૫ - ટકા.

૩. ૫૦૦૦ થી વધુ રકમ માટે ... ૫ ૧/૨ ટકા.

ટુંકી મુદતના લાવો અરજ કરવાથી માલુમ પડશે.

વધુ વીગતો માટે મેનેજરને મળવું.

સોરાબજી ન. પોચખાનાવાલા

મેનેજર.

THE INDO LUSITANIA RESOURCES DEVELOPMENT CO., LIMITED.

B O M B A Y .

(Incorporated under the Indian Companies Act of 1913.)

Copy of the Prospectus of which has been filed before the Registrar of Joint Stock Companies. Those who desire to subscribe may now ask their Share Brokers, and friends to approach the Company's Agents, C. Balooobhai & Co., at 24, Meadows Street, Fort, Bombay, for Prospectus and Application forms or to the Company's Bankers.

The Banco National Ultramarino

Bombay, Nova Goa, or Vasco or its Branches.

The Central Bank of India Ltd.

Bombay, Calcutta, Lahore, Amritsar, Karachi,
Lyailpur, Akola and Jharie.

The Karachi Bank Ltd.

Karachi, Hyderabad Sind and Larkana.

Company's Solicitors

Messrs. Amerchand and Mangaldas

11, Hummum Street, Fort, Bombay.

Authorised Capital Rs. 50,00,000 out of which

Rs. 25,00,000 Capital is issued, by 2,50,000 Shares of Rs. 10 each payable as under:—

Rs. 2 on application, Rs. 3 on allotment and the balance of Rs. 5 in two calls of Rs. 3/- and Rs. 2/- respectively as and when required at intervals of not less than two months.

Bombay, 19th July 1920.

The Secretary,

The Indian Merchants' Chamber and Bureau,
BOMBAY.

Sir, I thank you for your letter of 9th, inviting my views on the question of Indian colonization in the Ex-German East Africa, and in reply thereto I beg to state as follows:—

That I have always been of opinion that with a view to establish our status as a nation within the Empire, entitled to equal rights of citizenship therein, it is highly essential that there must be Indian colonization in all the crown colonies, more so in the Ex-German East Africa which is prominently an Indian colony. I therefore hold my views on this question on the principles of Imperialism for Indian.

1. Yes.

2. That rests with the Government of India and public bodies to popularize the idea of colonial settlement, enlightening the public of the correct prospect in the territory and I am sure if this is done well a tolerable number of suitable type of agriculturists etc., shall be coming out to grace the prospect offered to them. In fact I have seen a number of agriculturists from Cutch and Kathiwar, flocking to East Africa, even in absence of any organized scheme of this character and suffering the humiliating imposts of deposits etc.

3. Yes, financial assistance should be given to them by the Government of India as far as the settlement is enabled to run on its own strength.

I must, however, emphatically mention that taking to consideration the present apathy which is growing deeper and deeper, day by day, towards colonization by Indians abroad, by humiliating persecutions to the Indians in the colonies, to remedy which it appears neither the Government of India nor His Majesty's Imperial Government is sufficiently either alive or able, it is necessary that sufficient protection and right of equality of status to the Indians in such a colony must be statutorily guaranteed before any such scheme is finally decided upon.

I shall be happy to give you any details or literature on the idea to enlighten your chamber, more fully on the subject, if it is so desired.

Yours faithfully,

B. A. ANANTANI.

The following three questions:—

- (1) Whether from the point of view of India, it is desirable and practicable to attempt an organized scheme of settlement;
- (2) How far a suitable type of agriculturists, ex-service men or others, would be attracted by the prospects of free settlement in the territory, so far as can be judged in the light of the information at present available as to its physical characteristics and potentialities;

સેક્રેટરી.

ઇડીયન મર્ચન્ટસ એસોસિએટ બુરો

મહાશય,

સુબધ

અગાઉ જે સુલક જરમન પૂર્વ આફ્રીકા તરીકે ઓળખાતો હતો તેમાં હીંદી લોકોનું સંસ્થાન વસાવવાની યાજ્ઞતમા સરકારે પુછેલા સવાલો વીશે આપે મારા વીચારો માગ્યા તે માટે હું આપનો આભાર માનું છું અને મારા વીચારો નીચે દર્શાવું છું —

હું હમેશા એવું માનતો આવ્યો છું કે સામ્રાજ્યમાં એક પ્રજા તરીકેની આપણે માટે એવી પ્રતીષ્ઠા પાડવી હોય કે આપણે સામ્રાજ્ય માહેલા ખીજ દેશોના રહેઠાણને જેટલાય હેઠે ઘસવીએ છીએ તેવી પ્રતીષ્ઠા ટકાવવા માટે જરૂરનું છે કે બ્રીટીશ શહેનશાહના રક્ષણવાળા સર્વ સંસ્થાનોમાં હીંદી લોકોના સંસ્થાન પણ હોવા જોઈએ. સરકારે પુછેલા આ સવાલના સંજ્ઞા ધર્મા માતા વીચારો તેટલા માટે હું નીચે પ્રમાણે રજુ કરું છું. —

૧ હા

૨ હીંદીની બહારના સુલકોમાં જરૂરે હીંદીવાનોએ સંસ્થાનો વસાવવા જોઈએ એ વીચાર લોકોમાં માન્ય-કરાવવાનું કામ હીંદી સરકાર તથા બહાર મહોળાનું છે તેમણે એ માટે અનુકુળ દેશોમાં શી મગવડો અને લાભ છે તે વીશેની ખાતરીવાળી બબરો મેળવી લોકોને પુરી પાડવી જોઈએ અને જો તેમ સારી રીતે કરવામાં આવે તો એડુતોમાંથી એ કાર્યને અનુકુળ ધર્મ પડે એવા વર્ગમાંથી સગી મગ્યા તૈયાર થાય અને તો એમ પણ માહીત છે કે આવી કાંઈ પણ લાભ તથા વગર કશું અને કંઠિયાવાડના ઘણાએ એડુતો ડીપોઝીટ આપવાની વગેરે હાડમારીઓ સહન કરીને પણ ત્યાં પૂર્વ આફ્રીકા ગયા છે

૩ હા ત્યાં ગયેલા લોકો પોતાની સલાખ પોતે લઈ શકે તેમ થતાં સુધી નામદાર સરકારે મદદ આપવી જોઈએ.

મારે તેમ છતાં ભાર સુકીને જણાવવું જોઈએ કે એવી રીતે સંસ્થાન વસાવવા માટે જે હીંદીઓ જાય છે તેમને એ સંસ્થાનોમાં હેરાન કરવામાં આવે છે અને તેથી ત્યાં જવા પ્રત્યેનો અણગમો હીંદીઓમાં વધતો જાય છે તે પ્રત્યે ધ્યાન જોયવાની જરૂર છે એ સ્થિતિ સુધારવાની યોજનામાં હીંદી સરકાર અને ઇંગ્લેન્ડની સરકાર બેરકાર અથવા અશક્ત છે, પણ એ સુલકોમાં સંસ્થાન વસાવવા માટે હીંદીઓને મોકલવાની કાંઈ પણ ચેજના નહીં થાય તે અગાઉ કાનદા મારફતે એગલી ખાતરી આપવી પડશે કે ત્યાં જનારાઓને બીજાઓના જેટલા હક તથા પુરવઠું રક્ષણ મળશે

આ વીશે તમારી ચેજમરને જે કાંઈ વધારે માહીતી કે સાહીત્યની જરૂર હશે તે મારી પાસે માગશો તો હું પુરીથી રજુ કરીશ

તા ૧૯-૭-૧૯૨૦

૧

લી. આસાફીલ

બી. એન. અનતાની

* ૧ હીંદીઓ આ નર્વ સંસ્થાન વસાવે એવી યોજના માટે મુલત કરેલા તે ઇંગ્લેન્ડના યોગ્ય અને પારખાઈ નેચર એકુ છે એમ હીંદીની હીંદીએ બેલા વાગે છે ?

૨ એને સરકારી નોકરીમાંથી હટાવેલા પુરુષો તથા બીજાઓમાંથી આવી યોજના માટે નોકરો તેવા જેવે ૧૦ થી સારી એ મહત્તમાં વસવા કાગે મુલત જમીન મગવાના સંભવથી લગભગ તે વીશે એ લોકોની તથા આ સુધારો અભ્યાસો તથા ભાવી સ્થિતિ વીશે લખાણ જેટલી માહીતી છે તેટલા ઉપરાંત વીચાર કરતાં શુ લાગે છે ?

૩ એવા સંસ્થાન વસાવવાના કામને સરકારે લેવેલ અને નાણાની મદદ કરશે સુધી આપની જોઈએ ?

હોવાળીના માટે ફેન્સી ટાઇટલની છેલ્લી ડીગ્રાફના જોઈએ કે ?

મુંબઈના શેર ખબરના દલાલોની એસોસિએશન કરેલા ઠરાવો.

—:—

૧ જે જે નવી કંપનીઓ નીકળે તે તે કંપનીઓના સોદા કરવાની રજા આપવાનું અગ્રય લાગશે તેને એસોસિએશનની મેનેજિંગ કમીટી એટલે બોરડ પરવાનગી આપી શકશે.

૨. જેથી નવી કંપનીના સોદા સદરહુ એસોસિએશનમાં જેથી તેના મેમ્બર ચાલુ કરવા માગતા હોય તે તેણે તે બાબતી લેખીત અરજ એસોસિએશનના મેજેસ્ટ્રીને કરવી જોઈશે, અને એવી અરજ નીચે દર્શાવેલી સરતો તથા ધોરણો મુજબ તેમજ હવે પછી જે જે નવી સરતો તથા ધોરણો સદરહુ એસોસિએશન તરફથી વધારવાં થા, સુધારવામાં આવે તે મુજબ કરવી જોઈશે.

૩. એવી રીતે આવેલી અરજ બોરડની ખાસે સુનાવણી માટે રજુ કરવામાં આવે તે આગમજ જોઈ અકબાલિયાં સુધી સેક્રેટરીએ તે એસોસિએશનના મોટીશ બોર્ડ હાથ મેમ્બર બ્રાધરોની બધુ સાદુ પુરૂટી મુકવી જોઈશે.

૪ જે મેમ્બર લાઇ જે નવી કંપનીના સોદા ચાલુ કરવા માગતા હોય તેણે બોર્ડને તે બાબે જે જે ખબર તથા વીગત જોઈશે તે સઘળી સત્તા પૂવક ખબર તથા વીગત પુરૂટી પૂરી પાડવી જોઈશે.

૫ જે જે કંપનીના જેટલા શેરો વેનડોરના શેરો લેખાતા હશે, (પછી તેના અધુરા કે પુરા નાણા લાવવામાં આવ્યા હોય) તેવા વેનડોરના શેરોના સોદા તે કંપનીના એવાજ બાકીના શેરો જે જાહેર પ્રજાના હાથમાં હશે તેના સોદા જે વારીખથી ચાલુ કરવા દેવાની પરવાનગી આપવામાં આવે તે દીવમથી છ માસ રહીનેજ કરવા દેવામાં આવશે.

વેનડોરના શેરો કેને ગણવા તે બાબતનો ખુલાસો.

જે સમય અથવા સમસોએ એવી નવી ઉભી કરવામાં આવેલી કંપનીને મીલકત પુરૂટી અથવા થોડા બાંહે તેની બહામાં શેરો લેઇને વેચી હોય તેવા શેરોને વેનડોરના શેરો ગણવામાં આવે છે.

૬ નવી કંપનીએ તરફથી જે નીચલી સરતો પુરી પાડવામાં આવશે તોજ તેના સોદા કરવાની પરવાનગી એસોસિએશનની બોર્ડ આપશે.

સદરહુ સરતો:—

(ક) જેથી નવી કંપની પેતાના એધોરાઇઝર શેરોની પુરૂટી સંખ્યા અથવા તે જેટલો લાગ જાહાર પાડવા માગતી હોય તેના ઠડ ટકા જેટલી અંખ્યાના હરેક શેરો માટે જાહેર પ્રજાના એપ્રીકેશન મામી તેમને કોઇથી જાતની બોલી કર્યા વગર એટ્રોટ કરવા જોઈશે અને એવી રીતે એવોટ કરેલા શેરોની સંખ્યામાં વેનડોરના શેરો ગણવામાં આવશે નહીં પરંતુ જે એવી નવી કંપની સત્તાવાર રીતે એસોસિએશનની બોર્ડને પુરૂટી કરી આપે કે તેઓએ આજમાં આજ આઠ દિવસ સુધી પગલીક તરફથી માગણી ન આપી.

તો તે સમયને લીધે ૩૩ ટકાને બદલે ઓછા શેરો પળલીકને એલોટ કરવામાં આવ્યા છે તો તેવા કેસમાં સે.દો કરવાની પરવાનગી આપવી કે નહીં તે બોર્ડની સુનસદી પર રહેશે.

(ખ) દરેક નવી કંપની “ઇન્ડિયન કંપનીના એક્ટ” મુજબ રજીસ્ટર થયેલી હોવી જોઈએ અને તેનું પ્રોસ્પેક્ટસ રજીસ્ટર એક્ટ કંપનીઝ ક્ષાઇનલ થયેલું હોવું જોઈએ અને એવા ક્ષાઇનલ કીધેલા પ્રોસ્પેક્ટસની નકલ જાહેર પત્રોમાં જાહેર ખબર તરીકે છપાવવાં જોઈશે.

(ગ) પળલીક એપલીકેશને લેવા માટેના મુદત ઓછામાં ઓછા આઠ દીવસની હોવી જોઈએ.

(ઘ) દરેક નવી કંપનીના સેક્રેટરીએ એસોસીએશનને નીચલી વીગતો લેખીત પોતાની સહી સાથે પુરી પાડવી જોઈએ.

પળલીકને અને વેનડોરને કેટલા અને કયા નંબરવાળા શેરો આપવામાં આવ્યા તેની વીગત તથા લોકો વરફી કેટલી માગણી આવી અને તે પેટે તેમને કેટલા શેરો ક્ષાઇની જાતની સ્વત્વ વગર એલોટ કરવામાં આવ્યા અને તે કયા પ્રમાણમાં તથા અલોટ દેકલ નાણાં લઇને કેટલા કરવામાં આવ્યા તે, તથા એલોટીજની સંખ્યા કેટલી, અને એક રાખસની વધુમાં વધુ કેટલા શેરોની માગણી તથા એકજ એલોટાને વધુમાં વધુ કેટલા શેરો એલોટ કરવામાં આવ્યા તે સર્વ વીગતો, તેમજ શેરોની અરજ લેતી વખતે જે આખી એથેરાઇઝ થાપણ કહાડવામાં આવી નહીં હોય તો તે વખતની એવી બાકી રહેલી થાપણના શેરો ભવીશમાં પળલીક માટે કહાડવા સાડ અનામત રાખવામાં આવ્યા છે કે શા લેખે રાખવામાં આવ્યા છે તેની વીગત.

(ન) શેરોની પ્રાપ્તિ સંખ્યાની શેર સરટીફીકેટો જે કોઇ શર હાદર પોતાને જોઇતી સંખ્યામાં સીલક (સાગ વીલાગ) કરવા માગતો હોય તો તેમ સદરહુ કંપનીએ કરી આપવી જોઈએ.

દરેક નવી કંપનીએ શેરો ત્રાનશફર કરવાનું રજીસ્ટર જોલેલું જાહેર કીધા પછીજ બેરડે તેના સોદા કરવા હેવા.

દરેક કંપની જ્યારેથી પોતાની ત્રાનશફર છુકો બંધ કરવી પડે ત્યાંજ એસોસીએસનના વાયદાના પતાવતના દીવસોને વખતે બંધ કરી એસોસીએશનને અગવડમાં ન નાખતા તેમની માગણી મુજબ તેવોની સગવડ સચવાય તેવા દીવસોએ ત્રાનસફર છુક બંધ કરવા તેમને મદદ કરવી જોઈશે.

૬. જે ક્ષાઇની કંપનીનાં સોદા કરવાનાં કામકાજમાં એસોસીએશનને કોઇ પ્રકારની અડચણ આવે તો તે દુર કરવા સાડ સદરહુ કંપનીને એસોસીએશન તરફથી જે વાજબી માંગણી થાય ત્યાંજ તેવી વાજબી માંગણી તે કંપનીએ સ્વીકારવી જોઈશે.

સોદાઓના વાંધાઓની પતાવટ કરવા એક ઇન્સાફની કમીટી પણ એસોસીએશન તરફથી નેમવામાં આવી છે.

વેપારી પુછપરછ.

—*—

આ મથાળા નીચે અને બુદ્ધ બુદ્ધ દેશના કોન્સલે તરફથી તથા બીજાં મુલકો તરફથી આવેલી પુછપરછને લગતી વીગત આપીશું. અત્રિના કોઈપણ વેપારીને આ દેશ અથવા પરદેશના વેપારી સાથે કોઈપણ જાતના વેપાર શાશવત સંબંધ બાંધવા ઇચ્છા હશે તે પછી આ કોલમમાં દાખલ કરીશું. પુછપરછની ખબર મોકલનારનો નામ, વેપાર કરવા ઇચ્છતી કંપનીનું નામ, તથા વેપારનો વિષય નીચે વીગેરે વીગત પ્રમાણે છે:—

વેસ્ટીન્ડીઝ એશિયન ટ્રેડિંગ કંપની (અમેરીકન બેંક બીલ્ડિંગ, સીએટલ, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ એન્ડ અમેરીકા) નીચે જણાવેલી જાતના માલ બનાવનારાઓ તરફથી નીકાશ માટેના સોલ આડવા છે તેમની પાસેથી એજન્સી મેળવવાની ઇચ્છા હોય તેવી પેટીઓનાં નામ માગે છે.—એટોમો-બાઈલ્સ ૪—૪૦ હો. પા તેનાં પૈડાં વગેરે સામાન, ગાડા, ગાડીઓ, એન્જીનલ્સ, વીજળીક દાશનાં માટેનું મંથાકામ, દળવાની ઘડીઓ, પંપ, બેલ્ટીંગ હાઈડ્રટ, ફોનોગ્રાફ, કાયર એન્જીનો, વગેરે.

ફ્રાન્સમા ટુર્સ ખાતેની એક પેટી નીચે જણાવેલી ચીજો વેચવા માટે એજન્ટો નેમવા માગે છે. ૧.—વાઇન, આંગૂઝાની ચીજો, સુગંધી પદાર્થો, પેરીમનો માલ, હવાઓ વગેરે. વળી ફ્રાન્સથી બેલ્જિયમ માલ મંગાવતા હોય તેવા વેપારીઓનાં નામ તથા તેઓ શું મંગાવે છે તે વીગત પછી મે પેટી જણાવવા માગે છે. વીશિશ વીગત માટે મુજબ ખાતેના દેશ કોન્સલને તેના પત્ર નં. ૧૫૨૬ નો સંબંધ જણાવીને લખો.

રુઝબર્ગની ડાકટર લે. મી. દાસ શુભ એડ કુ. નીચે જણાવેલી ચીજો બતાવે છે:—ફાર્મે સીલાઇઝ (૩૦-૩૫-૪૦ ટકા) હેક્ટાગ્રામીથીલેન્ડામાઇન, બેન્ઝોનફોલ, એસીટેનીલાઇઝ એન્ડીફ્રાઇન) કેલીયમ સલ્ફેઇડગુઆનકોસ્ટ્રીકમ, ગાર્ગેન્ટમ નાઇટ્રીકમ, ડોલ્ફોઇડેલ એટ પ્રોટ્રીકાઇકમ, બીસ્મટ્સપ્નાઇટ્રીકમ, સપ્લીમેટ, ફેનોલફેટીન, એડીનેલીન, હાઇડ્રા સ્ટીનીન, વગેરે એ કંપની નીચે જણાવેલી ચીજો નીકાશ કરે છે:—એનીલાઇન હાઇડ્ર, એલીઝરાઇન, ચીન્થેટ્રીક ઇન્ડીગો, હેવી કેસીકલ તથા રમાયણ ઉદ્યોગો માટેના સચા અને જોખનરો એ કંપની નીચે જણાવેલી ચીજો આયાન કરે છે:—લાકડાંને હીસ્ટીલ કરવાના ઉદ્યોગમાંથી મેળવેલા પદાર્થો જેવા કેન્ટાર, કાચો અથવા શુદ્ધ કરેલો ચીથીલ આલ્કોહોલ, ટંગસ્ટન, મેગેનીઝિયમ, મોનેઝાઇટ, અબરખ, હરડા વગેરે રંગ બનાવવા માટેની ચીજો, અફીણ, આલ્કોહોલ પદાર્થો, વગેરે એ માલના તસુના લાવ વગેરે સાથેની પુછપરછના પત્રો માગે છે. એ કંપની હીંતી રસાયણ શાસ્ત્રીની દેખરેખ હેઠળ છે. હીંતી પેટિયા માટે સુતપમા અને સુતપાયન પેટિયા માટે હીંદમાં પ્રતિનીધી તરીકે કામ કરવા માગે છે.

રંગીનલાલ શ્રીવાસ્તવ (હેકાલુ જેપુર શહેર, રજપુતાના) અબરખ ખરીદનારનાં નામ માગે છે તેની સાઇઝ ૩ " થી ૬ " ચોરસ હોય છે જમીનની સપાટીથી ૬૦ ફીટ ઉંડાઇથી એ મળે છે.

મેમર્સ શેખ મહમદ ફરીદ એડ મન્સ (બર્મિથેશન રોડ, હીલ્હી) નોઇમ્સ તેટલું પેટ્રોલ પુર પાડવા તૈયાર છે અને ખરીદનારની માથે પત્ર વ્યવહાર માગે છે.

મી. બી. થોમ્સન નામનો એકસપોર્ટ એન્જીનીયર (૫૨, શેફ્ટ સમરી એવીન્યુ, લંડન, ૭૫૬-૧.) જણાવે છે કે હાઇડ્રોલી મશીનરી મંગાવવી હોયતો ત્યા તેની પસંદગી કરવી શાવ ઉદાસવા વગેરે કામ માટે આડવા વરીફે કામ કરવા એ તૈયાર છે વીશિશ વીગત કલકતા અને પ્રગટ થતા " ધી સ્ટેટસમેન " પત્રમાં દર મંગાવવાદે છપાતી જાહેર અબરમાં વાંચી શકાશે

પોર્ટલેંડ સીમેન્ટ માટેનાં ટેન્ડરો મુંબઈની મ્યુનીસીપાલિટીએ તા. ૫મી અક્ટોબર ૧૯૨૦ની જાહેરના સ્ટા. ટા. ૧ વાગ્યા સુધી લેશે વધારે વજત માટે પુછાવે. મ્યુનીસીપલ સ્ટોરકીપરને, બાયબલા, મુંબઈ.

પ્લાસ્ટર ઓફ પેટ્રીસ બનાવવામાં કાચે આવે એવી ચીજોમાંની એક ચીરોડી નામના પથરાના ટીકા ઢરીયામાંથી મળી આવે છે. તે કાચના કટકા જેવા અણકતા હોય છે. એના ખરીદનાનાં એનાં નામ કંકર નારાયણ શીવજી (ડેકાણું મુનસફ કોર્ટ, દારકા) માગે છે.

રંગ બનાવવા માટેનું એક કારખાનું (રામ હાઉસ અને ક્વીનીશીંગ ઇન્સ્ટીટ્યુશન) વેચવાનું છે એમ મી. વોલ્ટર એસ્ટીન (૪૬-૪૭ લંડન વૉલ, લંડન, ઇ. સી ૨) જણાવે છે. એમા સંખ્યા કામ ઘણી સારી હાલવમા છે એમ એ કહે છે. એણે ખરીદનારનાં નામ માગ્યાં છે જેમને વધારે વીજત જણવી હોય તેમણે મુંબઈ ખાતેના સરકારી ઉદ્યોગ ખાતાવડા ઉપર અથવા લંડન ખાતેના ઇંડિયન ટ્રેડ કમીશનર ઉપર લખી પુછાવવું.

મેશર્સ આદમ્સ હુસેન એન્ડ કંપની (ડેકાણું ખરક, માંડવી પોસ્ટ, મુંબઈ) જસરા ખાતે માલ એકલવો કે મંગાવવો હોય તો તે કામ કમીશનથી કરે છે. મેસોપોટેમીયામા માલ વેચવો કે ખરીદવો હોય તો કમીશનથી કામ કરશે.

એચ. સી. લોરી (ડેકાણું ૯૫, ઈંગરટોટ, ઇસ્ટ, ટોરોન્ટો, કેનેડા) હીંદના વેપારીઓ તરફથી કેનેડામાં માલ ખરીદવો કે વેચવો હોય તો એકલા પ્રતીનીધી વરીકે કમીશનથી એ કામ કરવાને તૈયાર છે. ટોરોન્ટો ગ્લેંગ ઇમ્પીરીયલ બેંક ઓફ કેનેડાનું રેફરન્સ લખે છે.

એચેસ્ટોલાક સેન્ટ્રલ ઇન્કોર્પોરીક કમીશન (ડેકાણું રેડીગની બીલ્ડીંગ નં. ૩, બેટરી સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૧) જણાવે છે કે બોહીમીયન ગ્રેટવુડ ચેરનું કન્સાઇન્મેન્ટ સપ્ટેમ્બર માસમાં આવેલાની વધી છે. લગભગ અઠાઈ તે આરટીયન ચેર વરીકે એળખાતી હતી પણ ખરી રીતે બોહીમીયામાં બનતી હતી અને તેજ મુલક હાલ એચેસ્ટોલાક રીપબ્લીક નામથી, એળખાયા છે. એ મુલકથી આવતી કોઈ પણ ચીજ સળધી માહિતી એમની પાસેથી મળી શકશે.

ચીંમ્બેલ. એ. મીયલ (ડેકાણું ૫૬, સાઈય રાઇવ, એલ્ડન, મેન્ચેસ્ટર) જણાવે છે કે હીંદમાં જે વેપારી પેઢીઓ કેમીકલ પ્લેટ, ઓઈલ મીલ, ડ્રગર ફેક્ટરી કે ઉદ્યોગ માટેનાં કારખાનાં ઉભાં કરતી હોય તેમની સાથે સમાગમમાં આવવા માંડ્યું છે. કારખાનાં માટે હિઝાબન કરવી, મશીનો મંચાકામ વગેરે ઉભાં કરવા, તે માટે ખર્ચના અટકા તથા નકશા તૈયાર કરવા, સંખ્યા કામ મંગાવવો, ગોઠવવો વગેરે તેમજ એન્જીનો વગેરે મંચાકામ તપાસવાનું કામ હું સારી રીતે કરી શકીશ કેમકે તે માટેનો મને અનુભવ છે.

વેપારી જખરો.

ન્યુઝીલેન્ડની સરકારે એશિયા ખંડના પુલ તથા દક્ષીણ ભાગના દેશો જેવા કે હીંદુસ્તાન, સીશિન, જાપાન, ઇસ્ટ ઇન્ડીયા ટાપુ, ફીલીપીન ટાપુઓ વગેરે સુલકોગતથી ટોઇલેટ પ્રથા તથા ટોઇલેટ માટેની બીજી ચીજો આયાત કરવાની મનાઈ કરી છે. જાનવરોનાવાળા, ઉન, વગેરે માટે પણ એવીજ મનાઈ જાહેર કરવામા આવી છે પણ એ વંદુરસ્તીખાતાના અમલદારને સંતોષકારે લાગે, એવી રીતે એ વાળ ઉન વગેરે ચીજોને લીસઇન્ફેક્ટ કરવાનું તે આયાત કરનાર પોતાને ખરચે કરશે તો તે પછી એની આયાત માટે વાગે, રહેશે નહીં.

હિવાલના માટે ફેન્સી ટાઇલ્સની છેલ્લી હિઝાબના જોશો કે ?

નવાં પેટંટો.

- નવી શોધો માટે પેટંટ મેળવવા કાચે કલકત્તાની પેટંટ ઓફીસને કરવામાં આવેલી અરજીઓમાંથી કેટલીકનાં નંબર, અરજદારનાં નામ, તથા શોધને લગતી વીગત નીચે આપી છે:-
૫૪૭૫. આર. જે. એન્ડ સી. એન્ડ ઇમ્પ્રુવ્ડ એક્. ટાઇટીંગ-મીક્રો બનાવવાની સુધારેલી રીત.
૫૪૭૬. ડી. જે. એન્ડ કો. લી.—પુરચીઓમાં સુધારો.
૫૫૦૧. ડગલ્યુ ડેવેન્ટ એન્ડ લુ. નોડર-માખણને બદલે વપરાય એવી ચીજની જાનાવટમાં સુધારો.
૫૫૦૬. એક્. એચ. એન્ડ સી.—દેલે કેરે માટે સુધારેલી ગાદી.
૫૫૦૮. જી. એ. લુસીયસ—ટાઇલાઇટર ઇન્ડીકેટરમાં અને ટાઇલાઇટર ટીકેટ છાપવાની રીતમાં સુધારો.
૫૫૧૦. એમાલ્ગમેટેડ કી (ડી એન્ડ સી.) લીમીટેડ—ખાનમાંથી નીકળતા ગંધકવાળા પદાર્થો વગેરેમાંથી રૂપ તથા ગીચ છુટું પાડવાની રીતમાં સુધારો.
૫૫૧૬. એસ. ઈ. કોર્નિશ—લાકડાને સુકાવવા માટેની કાર્બીમાં સુધારો.
૫૫૧૨. ઇમ્પ્રુવ્ડ. આર. લેન્ડેટ—દેલેના ડબ્બામાં આરજી બંધ કરવા માટે તેમાં સુધારા તાળામાં સુધારો.
૫૫૧૩. એ. એન. ડેવેલકમ—મગદોને પહેરાવવાની ચીજોમાં સુધારો.
૫૫૩૬. પી. સ્થપનેસન—નાળીયેરીમાંથી લીવાશળીઓ માટેની શળીઓ બનાવવી.
૫૫૩૭. પી. સ્થપનેસન—નાળીયેરી વગેરેમાંથી લીવાશળીઓ માટેના બાકસો બનાવવાં.
૫૫૩૮. એ. ડગલ્યુ. રહેડન—આ વગેરે ચીજોના વર્ગ પાડવા માટેના સંચામાં સુધારો.
૫૫૪૦. બી. બાડલી—ચુનાતા કોન્ક્રીટમાંથી નળ બનાવવાની રીતમાં સુધારો.
૫૫૪૬. ઇ. ગાઈ. એમ. ગ્રેફ—મેનીટરી બેટ અથવા બેટમાં સુધારો.
૫૫૫૦. સી. ઇ. પામર—ઓઇલ લેમ્પમાં સુધારો.
૫૫૫૧. જી. ટી. કોલીવર્—કાપડ વગેરે ચીજોને છુટું, કુનીચર વગેરેમાં વાપરવા માટે તેની ગાડાંને બાગ અનુકૂળ બનાવવાની રીતમાં સુધારો.
૫૫૫૨. સી. જી. ક્રીટચુરાઈડ—લાકડાંની બલતવણી માટે તથા તેની મજબુતી વધારવા માટે સુધારેલી રીત.
૫૫૫૭. ડી. બી. મેકડોનાલ્ડ-બુટ તથા શૂઝ બનાવવાની રીતમાં તથા તે માટેના સંચામાં સુધારો.
૫૫૬૨. ડરહામ હુલેક્ષ રેઝર કો.—ચેક્ક રેઝરમાં સુધારો.
૫૫૭૮. એ. બી. કેમ્બેલ—કાષાં પાડનાર પરફોર્મરમાં સુધારો.
૫૫૭૯. ફુલ્ટન આર્થર્ વર્ડસ—રોટી ખીલવા માટેના સંચામાં સુધારો.
૫૫૮૦. બ્રીટીશ યુનાઇટેડ શ્રુ મશીનરી કંપની લીમીટેડ—બરતંડાલ સોઈંગ મશીનમાં સુધારો.
૫૬૦૦. એ. આર્. એન્ડ સ—દેલે રેનેનો તથા રબાઓને કાણુમ રાખવા માટેના સંચામાં સુધારો.
૫૬૦૧. ગબ એન્ડ સન્સ લોક એન્ડ સેફ કંપની લીમીટેડ એન્ડ એચ. એસ. બોલ—લીફેરીઓ તથા રેંગ ક્રેમના દત્તાત્તમાં સુધારો.
૫૬૩૮. એ. કે. ઇન—છાપરાં, માખ વગેરે બનાવવા માટે રીન્ડર્સ કોન્ક્રીટની છટા તૈયાર કરવાની રીત.
૫૬૪૧. ઇમ્પ્રુવ્ડ એ. હેન્ડ કંપની ઇન્ડોરપોટેટ—કોન્ક્રીટ મશીન પાઇપ.
૫૬૪૨. ઇમ્પ્રુવ્ડ રમલ ઝીન—રાતે શીકાર કરવા માટે લીવચના જેવી લેશનીવાળો લેગ્ગ.
૫૫૫૬. લેન્ડલેક યુરોપીયન મશીન કો.—કાચની પોક્કળ ચીજો બનાવવાની રીતમાં સુધારો.
૫૬૫૦. શ્રી ઇ. હાર્ટ એન્ડ એચ. એચ. બ્રાન્ચ—શીવવાના સંચામાં સુધારો.
૫૬૭૧. મી. એન્ડ નીલ એન્ડ એ. ઇ. ડી. સોલ—રેફ્રેક્ટર.
૫૬૬૫. જી. લેન્ડલે—અમરમાંથી પાતળી કાલી લઈ તેને યોગ્ય વાળવાની રીત.
૫૭૦૫. હાર્ટફોર્ડ, ફેરમાઉટ કો.—ગળેલા કાચને કોષ્ટક બનાવેલી બીલુ મગાએ લઈ જવાનો એન્ડ
૫૭૦૬. હાર્ટફોર્ડ ફેરમાઉટ કો.—ગળેલા કાચનો રમ “ટીડ” કરવાનો એન્ડ.
- આ ગાળકનો સ્વળો ૫૪ વ્યવહાર “કેટલોર એન્ડ પેટંટ એન્ડ લીડ ઇન્સ, ૧૬૬૬ કાલેસ” ને ચીર નામે કર્યો. અને લગતાં એપ્રિલીકેશન તથા રીજાઇન નીન. મુલ્યે જોવાની સગવડ મળે એવી જગ્યાઓની યાદી આ માસીકના ટીસેપર ૧૯૧૬ ના અંકમાં ૨૮૦ મે પાને આપી છે

ચલણનું ધોરણ.

લખનાર—મી. શંભુલાલ ખેચરલાલ દવે.

હિંદી ચલણનું ધોરણ ૧૮૯૩થી હાલ સુધીમાં બુદ્ધિબુદ્ધિ વેળાએ શું હતું તે વીશે વિદ્વાનોમાં મતભેદ ભેવામાં આવે છે. ચલણને લગતાં એક કમીશન પાસે બુળાની આપતાં એક સાક્ષીએ જણવ્યું હતું કે “હિંદમાં ચલણનું ધોરણ ૧૮૯૩થી આજ સુધી રૂપયાનું છે.” તેની વીરુદ્ધમાં એવી ટીકા કરવામાં આવી છે કે આજ સુધી હદ વગર લીગલ ટેન્ડર તરીકે અર્થાત લેવડ દેવડ માં કાયદાએ સ્વીકારેલા ચલણ તરીકે રૂપયા સ્વીકારાતા હોવાથીજ એમ માની લેવાની ભુલ થાય છે કે રૂપયાનું ધોરણ હજી ચાલુ છે અને સોનાનું ધોરણ દાખલ થયું નથી. પણ જો ચાંદીનું ધોરણ ચાલુ હોય તો સો રૂપયાની કીંમત સાઠ રૂપયા થઈ શકે નહીં પણ એવી ઓછી કીંમત થઈ હતી તે ખતાવે છે કે ચાંદીનું ધોરણ અમલમાં નથી. વળી એ ટીકાની પુષ્ટીમાં એમ્બરલેન કમીશનન ડીપોર્ટમાંથી કેટલોક વાગ રજુ કરી એવું દેખાડવા પ્રયત્ન થાય છે કે જ્યારથી હિંદી સરકારે સોનાના સીકાને હિંદમાં કાયદેસર ચલણ તરીકે સ્વીકારવાનો અને સોનાને બદલે રૂપયા અગમ ચલણી નોટ આપવા માટેનો કાયદો બાંધ્યો ત્યારથી હિંદમાં સોનાનું ધોરણ દાખલ થયું. સોનાનું ધોરણને ત્યજી દઈને ગોલ્ડ એક્સચેન્જ સ્ટેન્ડર્ડ કયારે લેવાયું તેની તારીખ એ ટીક કરનારાઓ બુદ્ધિ બુદ્ધિ રજુ કરે છે ખરી હકીકત એ છે કે રૂપાનું ધોરણ મટ્યું છે પણ સોનાનું આગ્યું નથી ચલણી નાણું એજ ખડું ધોરણ છે અને એકી વેળા એકજ હેથમાં એ ધોરણ એક સરખી પ્રતીષ્ઠાએ રહી શકતાં નથી, પણ તેમની પ્રતીષ્ઠા એક િભની સરખામણીમાં વધે છે અથવા ઘટે છે. એવી વધઘટ ને સંજોગે ઉપર આધાર રાખે છે તેનું વીવેચન કરનારો સીદ્ધાંત અર્થ શાસ્ત્રમાં “પ્રેશમ” હો નામથી એળખાય છે. એમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણેના સંજોગોમાંથી કેટલાકને કાયદાથી ઉપરનીત કરી શકાય છે અને તેમ થયા પછી વેપારના વહેવારની અસરને લીધે ઇચ્છીત પરીણામ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. હિંદી સરકારે ચાંદીનું ધોરણ તજી સોનાનું ધોરણ દાખલ કરવાની ઇચ્છાથી એવાં પગલાં લીધાં કે જેથી ચાંદીનું ધોરણ મટી સોનાનું ધોરણ પ્રવર્તે. એ ક્રીયા માટેનો કાયદો પણ તેમજો ધર્યો અને વેપારી વહેવારની અસરથી ધારેલું ફળ પ્રાપ્ત થાય; પણ તે પરીણામ આવવા અગાઉ સરકારે કેટલાંક એવાં કામ કર્યાં કે જેથી હિંદમાં સોનાના ધોરણની પ્રતીષ્ઠા શરૂ પણ થઈ શકી નહીં. દરમ્યાન ચાંદીનું ધોરણ મટી ગયું. હાલ જે ધોરણ પ્રવર્તે છે તે રૂપયાનું ધોરણ છે. અને ધોરણ શબ્દનો અર્થ બરાબર સમજવો જરૂરનો છે. દરીયાની સપાટી ઉપર મોઝાંથી જેમ ઉછાળા આવે તેમ તરનારો એક મનુષ્ય ઉંચો બીજો નીચો રહે તે વેળા તે બેની સંરખામણી કરવામાં ભરતી એટની અસર અને મોઝાંની અસર બુદ્ધિ પાડવા માટે પાણીની સરરાશ સપાટીને જેમ ધોરણ તરીકે ગણીયે તેમ બુદ્ધિ બુદ્ધિ ચીજોનો કીંમત ચલણી નાણામાં અર્કાય તેનું ધોરણ સીકાથીજ અર્કાય; પણ એ ધોરણ પોતે સ્થિર છે કે કેમ તેની પરીક્ષા કરવી હોય તો તે તપાસવા માટે જમીનનું અથવા એવું કાંઈ અન્ય પણ વધારે વીંચાસલાયક ધોરણ લેવું પડે; તેજ પ્રમાણે રૂપયાના ધોરણમાં થતા ફેરફારની પરીક્ષા સોનાના ધોરણથી અથવા રૂપાના ધોરણથી થઈ શકે. આવી પરીક્ષા કરવાનું કારણ એ છે કે બંબર ભાવમાં થતી વધઘટ કેટલે દરમ્યાન તે વસ્તુની પેઢાશ વધ્યા ખપ લીધે છે અને કેટલે દરમ્યાન એ કીંમત આંકતી વેળા સ્વીકારેલાં ચલણને લીધે છે તે ખબર પડે. જો સોનાનું ધોરણ ચાલે છે એમ કહીયે તો તેનો અર્થ એટલોજ થાય કે ડુનીયામાં સોનું જેમ મોંઘું થાય તેમ બધી ચીજોના ભાવ ઘટેલા દેખાય અને સોનું જેમ મોંઘું થાય તેમ બધી ચીજોના ભાવ વધેલા દેખાય અને આ ખોટો વધારો કે ઘટારો કેટલો છે તે તપાસી વેપારીની બીજી વસ્તુઓની કીંમતમાં તે સીવાય કેટલો વધારો ઘટારો થયો તે નક્કી કરી શકાય છે. ધોરણનું એ જાણવું આટલા માટે ઉપરોક્ત છે. જો હિંદમાં સર્વ ચીજોના ભાવની સામાન્ય વધઘટ આવી રીતે સોનાની કીંમતમાં થતા વધારાથી બરાબર ઉલટી હોત તો અહીં સોનાનું ધોરણ

હાથી પાલીસી કરેલા ટેબલોય ખરીદ કરવાં કયાં જશે ?

ચાલે છે એમ સ્વીકારવું પડતું પણ વેપારી ચીજોના લાભને રૂપયાનાં બોલાય છે તે રૂપયાનાં કીમત તો નથી સોનાના ધોરણને અનુસરતી, કે નેથી ચાંદીના ધોરણને અનુસરતી; અને તેથી જ કહેવું પડે છે કે હિંદમાં રૂપયાનું ધોરણ ચાલે છે. તે સોનાનાં તેમજ રૂપાના ધોરણથી ભુલું છે. સોનાનું ધોરણ દાખલ કરવા માટેનો કાયદો બંધાયો છતાં વેપારીઓ માલ વેચતી અથવા ખરીદતી વેળા સોનાના સીકાની સાથે બદલી કરતા ન હોવાથી સોનાનું ધોરણ અમલમાં આવી શક્યું નથી. ઇંગ્લીશ મર્ચન્ટસ એગ્રીમેન્ટ સોનાનું ધોરણ માગે છે અને તેને માટે સોનાનું ચલણ પણ માગે છે તેનું કારણ પણ એજ છે કે સોનાના સીકા ચલણમાં ફરતા થાય નહીં ત્યાં સુધી લોકો માવની ખરીદી કે વેચાણ કરતી વેળા તેની સરખામણી સોનાની સાથે કરે નહીં અને તેથી સોનાના સીકા વગર સોનાનું ધોરણ અમલમાં આવે નહીં. જો લેવડ દેવડ માટે સોનાના સીકા સ્વીકારવા માટેનો કાયદો ચાલુ હોય તો અમુક સંજોગોમાં રૂપયાને ન વાપરતાં સોનાના સીકા વાપરવાને વેપારીઓ લલચાય અને તેઓ સોનાના સીકા ચલણમાં વાપરતા થાય તો તેટલે અંશે સોનાનું ધોરણ અગ્રણ્ય આવે. એવે પ્રસંગે સોનું તથા ચાંદી વચે કીમતનું અમુક પ્રમાણ ધણે માગે જળવાઈ રહે તેવી સ્થિતિ કાયદાની હોય ત્યારે તેને બાઇ મેટલીઅમ નામથી જોખવવામાં આવે છે. પણ તેના બે પ્રકાર વચેના ભેદ ઉપર ભેદ એ તેટલું ધ્યાન આપવું જરૂર છે. સોનાના તથા રૂપયાના સીકાઓ છુટથી ચલણ તરાકે કાયદામાં સ્વીકારતા હોય ત્યાં સામાની પ્રતીક્ષા નહીં કરીને ચોક્કસ પ્રતીક્ષા વધારવાની જે હરીફાઈ એ બે વચે ચાલે છે તે “એક્સામ લો” માં વર્ણવાઈ છે પણ એ સીકાઓને રોજવાં રાખી તેના ભેર ઉપર ચલણી નોટ દહાડવામાં આવતી હોય ત્યાં પરીણામ એટલું જ આપી શકે કે એક બાતની સીકાની તંગી પડે અને જો તેમાં ઉમેદ ન કરી શકાય તો તેને લેવડ દેવડ માટે સ્વીકારવાની હકમાં વધવડ કરવાથી વેપાર માટે તેને ભેદ એ તેટલા કરવા દેખાડી શકાય. આંધું “ફોર્મોસીટ બાઇ મેટલીઅમ” હોય તેને અવશ્યીત રાખવાનો એક જ માગે છે કે લેવડ દેવડ માટે અમુક બાતના સીકા સ્વીકારવાનું કરાવનારી કાયદામાં જણાવેલી હકમાં વધવડ કરવી. જો તે કરવામાં આવે તો તથા સીકા પાડવાની જરૂર પડે નહીં અને માત્ર ધાતુને રીઝર્વમાં રાખી તેના ભેર ઉપર ચલણી નોટ કરતી રાખી વેપારીઓની સગવડ અભાવી શકાય જો એવી વધવડ ન કરાય તો સીકા પાડવાની જરૂર પડે અને તેને પરીણામે જેટલો અંશે અમુક ધાતુના સીકા વધે તેટલો અંશે તે ધાતુના ધોરણની પ્રતીક્ષા બીધી નહીં-તો આશંકવરી રીતે વ્યાપારની ચીજોના લાભ ઉપરની અમરદારી વધે. “એક્સામ લો” દ્વારા ધોરણની જે બીજી રીતે ફેર બદલી થાય છે તે “એક્સામન્ટ બાઇ મેટલીઅમ” છે જેની રૂએ એક ધોરણ વહેલે મોઢે એક બીજા સાથે બદલી કરે છે એ બાતની અસર કાયદાથી થતી હોય તેટલો વખત ભાવ નહોતો એક ધોરણને અનુસરતા હોય એમ લાગે છે. ૧૯૦૧ થી ૧૯૧૬ સુધીમાં અવારનવાર એવું આપણને લાગ્યું અને તેથી આપણે માનવા લાગ્યા કે સોનાનું ધોરણ હિંદમાં દાખલ થયું પણ એવું માનવામાં આપણી ભુલ હતી એમ હવે સમજી શકાયે, કારણ કે અત્યારે સોનાના સીકાને ચલણી નાણાં વરીકે સ્વીકારવાનું બંધ પડેલું હોવાથી સોનાનું ધોરણ અત્યારે હિંદમાં છે એમ કોઈથી કહી શકાય તેમ નથી, એટલું જ છે નહીં પણ “મેટલ એક્સચેન્જ સ્ટેન્ડર્ડ” નામથી જોખખાતું ધોરણ જેની રૂએ માત્ર પરચેસ સાથેના વહેવાર પુરતું એક પ્રકારનું ધોરણ રચખાતું હોવાનો હાલો કરવામાં આવે છે તે પણ અત્યારે હિંદ માટે અસ્તીત્વમાં નથી. કોઈ વેળા એ ધોરણ સોનાના સીકાના લાભને અનુસરે એવું પ્રયત્ન હોય છે તો કોઈવાર ઇંગ્લંડના પેપર પાઉન્ડ રૂપી નાણાંના ધોરણને અનુસરે એવો લાભ

આપ્ય છે. ખરી વાત એ છે કે તે “એકસચેજ સ્ટેન્ડર્ડ” નહીં પણ એકસચેજ ફેક્ટરી મેથડ ” છે. એટલે કે એ ધોરણ નથી પણ ધોરણને દેશ પરદેશ વચેની ધીરધારદાર ટકાવવાની રીતઃમા છે. એ રીત એવા બે દેશો વચેજ સફળ થઈ શકે કે જે બેઉનું ધોરણ એકજ હોય. જો હીંદ તેમજ ઇંગ્લંડમાં બેઉમાં એકજ ધોરણ હોય તો એ બે વચે “ એકસચેજ સ્ટેન્ડર્ડ ” નહીં શ પણ હીંદમાં તેમ નથી એમ આપણે જાણી ગયા; તેજ પ્રમાણે ઇંગ્લંડમાં પણ અત્યારે સોના ધોરણની જગા ચાંદણી નોટો રૂપી પાઉંડના નાણાંએ લીધી છે. સોનાનું ધોરણ ત્યાં હો તો એક આઉસના ડા. ૧૭ શી. ૧૦૩ પે. કરતાં વધારે લાવ ન થઈ શકે પણ અત્યા ૫ પા. ૫ શી. નો સોનાનો લાવ ત્યાં છે તે બતાવે છે કે ત્યાં પણ સોનાનું ધોરણ અત્યા નથી. સોનાનું અથવા રૂપાનું એ બે શીવાયનું કોઈપણ પ્રકારનું ધોરણ હોઈ શકે નહ એવી માન્યતાને લીધેજ હીંદમાં અત્યારે રૂપીયાનું ધોરણ છે એમ સ્વીકારતાં કોઈવા વિદ્વાનો પણ અચકાય છે. પણ એ રૂપયાનું ધોરણ અત્યારે હીંદમાં છે અને તે અતીશ અસ્થીર હોવાથી વેપારીઓ હેરાન થાય છે, તેટલા માટે તેને દૂર કરી સોનાનું ધોરણ હીંદમાં દાખલ થયેલું જોવાની વેપારી આલમની માગણી છે. હીંદમાં અલગુર સોનાના સીક્કા ફરતા કરવા માટેનો આગ્રહ પણ તેટલા માટેજ છે અને નામદાર સરકાર પણ બહાર કહ્યું છે કે સોનાના સીક્કાને લેવડદેવડ માટે સ્વીકારાયેલાં અલગુ તરીકે ઠરાવવા માટે કાયદો બાંધવાનું થોડા વખતમા હાથ ધરવામા આવશે. એ કાયદો જેમ જલ્દી થાય તેમ સમ્મ પણ તેમાં સોનાના સીક્કા તથા રૂપયા વચેનો લાવ નહીં કરવાનો મહત્વનો સવાલ હોવાથી જેમના નામદાર સરકારને વીનંતી કરી છે કે એ કાયદાનો ખરડો જલ્દી પ્રગટ કરવો અને તે વી વેપારી આલમનો અભિપ્રાય માગવો.

ધંધાને લગતાં શાસ્ત્રીય શીક્ષણકાજ પંબળની યુનીવર્સીટીએ કરેલી ગોઠવણ.

હાહાર ખાતેની પંબળ યુનીવર્સીટીએ ધંધાને લગતી શાસ્ત્રીય તાલીમને ઉત્તેજન આ ના હેતુથી તે માટેના અભ્યાસને ધી. એમ. સીની ડીગ્રી માટેની પરીક્ષા માટે સ્વીકાર્યો છે જો લખતાં પ્રોફેસર એન. એ. યારીક અનેના ઇન્ડિયન ગીલ્ડ એન્ડ સાયન્સ એન્ડ ટેકનોલોજી નરકથી છપાયલા એપાન્યમાં જણાવે છે કે કે હાહાર ખાતેની ફાર્મન ક્રિશ્ચિયન કોલેજમા અભ્યાસ માટે ગોઠવણ કરવામાં આવી છે એ સંજોગથી પ્રયાતોમાં આગેવાની પ્રોફેસર પી કાટ સ્પીચર્સની છે, એ કોલેજમા રસાયણ શાસ્ત્રના વીભાગનો વડો એ છે. હીંદમા અભ્યાસ પુરતજ તેને લાગુ કે હાહાર ઉદ્યોગો સંજોગથી શાસ્ત્રીય તાલીમની અર્ધી ઘણી જરૂર છે. ૧૯૧૬ ને માટે અમેરીકા જઈને ત્યાંથી તે પંચાનેર હજાર રૂપીયા ઉધરાવી લાગ્યો. તેમાં ત્રીજા ભા નો પ્રોફેસર સ્પીચર્સના પીતાએ આપ્યો હતો. આટલી રકમ આવી. રીતે એકઠી થયેલી જ સરકારે પણ એ કાચ ની કેદર કરી અને વીસ હજાર રૂપયાની મદદ આપી. એ બે રકમમાંથી વીધા શીખવવા માટેનું સંચાલન ગોઠવાયું. એ સંચા બધા લાહોરમાં હીંદી શીક્ષીએ પા સ્પીચર્સ પોતાની દેખરેખ હેઠળ તૈયાર કરાવેલા છે. બહારથી કંઈ આયાત કરવામાં આવે નથી તે સાથે પંબળ યુનીવર્સીટીની સીડીકેટમાં બુલેશ ચલાવીને આ અભ્યાસને સ્વ કારવાનો ઠરાવ કરાવ્યો જેની રૂએ એવી ગોઠવણ થઈ છે કે ડીગ્રીકસ અથવા માટેની અધ્ય યુઓસીએને બદલે ઉદ્યોગ ધંધાને લગતું રસાયણ શાસ્ત્ર વીધાર્થીઓ લઈ શકે. એ અભ્યાસનું પણ ભાગ પાડવામા આવ્યા છે જેમાં પહેલામાં ખાંડ, આમણની ચીજ. રસાયણી પદાર્થો સાણુ, તેલ, રંગો, કાચ, ખાતર, દ્રાક્ષની સાકર, લીલાસળી, સીમેન્ટ, કાગળ અને રંગ આટલે ચીજો ગનાવવા અથવા તેને કેળવવા કે શુદ્ધ કરવાના ઉદ્યોગો સંજોગથી કાર્યની વીસ્તીર્ણ માહીત નેમાં વપરાતા કાચા પદાર્થો, તેમાંથી બનતી ચીજ તથા પાછળથી બાકી રહેલા પદાર્થો એ સર્

નવા પ્લાનોના યોજકસ કોણ પુરી પાડે છે ?

વીરેનું સામાન્ય રીતનું જ્ઞાન મેળવવાનું હક અમુક છે. બીજા લોકમાં નીચે જાયવેલા ઉદ્યોગોની સ્થિતિ હાલમાં કેવી છે તે વીરેની માહિતી મેળવવાનું રાખ્યું છે. ખાસ, સાધુ તથા તે બનાવતાં બાકી રહેતા પદાર્થો, રસાયણી થીન્ને, ગ્રામ્યો, તેલ સાક કાંચાનું, રંગ અને મેગાન બનાવવાના ઉદ્યોગો, ત્રીજા વીભાગમાં એમ કરાવ્યું છે કે બીજા વીભાગમાં જાયવેલા ઉદ્યોગો વીરે પ્રયોગશાળામાં વ્યવહાર કાર્ય કરેલું બતાવવું પડશે. આ સર્વ ખર્ચપટને હેતુ એટલેજ છે કે એવી તાલીમ મેળવીને બહાર પડેલા વીરેનો પોતે કારખાનાં કહાડે અથવા બીજાં કારખાનાંમાં અનુભવી તરીકે કામ કરે. આમાંથી બીજા વીભાગમાં પાસ થવા માટે પોતે પસંદ કરેલા ઉદ્યોગ વીરે વીગતવાર માહિતી મેળવીને તે વીરે એક લેખ લખી પરીક્ષક પાસે રજૂ કરવો પડશે અને ઉદ્યોગના સંબંધમાં જે જે નવા નવા પ્રયોગો ઉપરથી થાય તેના વીરે કેવી રીતે કામ લેવું તે પણ વીધાર્થીએની શીખવવામાં આવશે. તેથી એનાલીટીકલ કેમીસ્ટ્રી તરીકે કામ કરતાં એમને આવડશે. જેમ જેમ ઉદ્યોગ ધંધામાં વધારો થશે તેમ તેમ આવો તાલીમ મેળવેલા પ્રયોગની બહાર વધારે લોકોએ અને કાંચા પદાર્થો તથા તેમાંથી બનાવેલી થીન્ને તપાસવાનું કામ તેમની પાસે લેવામાં આવશે એટલુંજ નહીં પણ એ માલ બનાવવાની બુદ્ધિ બુદ્ધિ કીધાએ થતી હોય તેના ઉપર કાળું દાખાવાનું કામ પણ તેમણેજ કરવું પડશે. આ આખો અભ્યાસક્રમ બહુજ વીધાળ છે અને તે શીખવવા માટે રાજનાં બે વ્યાખ્યાનો આપવાં પડશે તથા વ્યવહાર કાર્ય માટે પહેલું ઘણું વખત જશે, તેમ છતાં અત્યાર સુધીના અનુભવ પરથી વીધાર્થીએ સારી રીતે કાર્યમાં આગળ વધવાની આશા રહે છે. વળી તેમને કારખાનાંઓમાં હાથ જોડે બહુ બતાવવામાં આવે છે. વળી એમને માટેની લેખોદેરી (પ્રયોગ શાળા) માં ગાંઠવણ એવી સરસ છે કે લોકોને લેવા આવે છે ગયા ફેબ્રુઆરી માસમાં ત્યાં લેવા આવનારની સંખ્યા પાંચસોની હતી જેમાં ત્રણસો બાનુએ હતી. રંગને લખેલા વીભાગ પાસે ધ્યાન ખેંચનારો છે. આગાઉ લાહેરમાં કારીગર લોકોને રંગવાના ધંધા વીરે શીક્ષણ આપવા કાળે સરકારે એક ખાસ કક્કાસ કાઢ્યો હતો ત્યાં વજુકર અને રંગરંગ વર્ગને તાલીમ આપવાની ગોઠવણ થઈ હતી. પણ બીજા વર્ગને પણ દાખલ કરવામાં આવતા હતા અને ગરીબ વીધાર્થીએને રંગરંગશીપ પણ આપવામાં આવતી હતી. પ્રેક્ટિસર સ્થાયીએ ફોર્મને કીકીધાના કોલેજના રસાયણી વીભાગ સાથે એ કક્કાસને ભેડી નાંખવાને સરકારને વીનંતી કરી સ્વીકારીને સરકારે એ કોલેજના હાઈવે રીપાર્ટમેન્ટને દર વર્સે બે હજાર રૂપયા આપવાનું કરાવ્યું તથા અનુભવી તરીકે પ્રેક્ટિસર ખોલવાની સેવા એ મર્ચમાં મદદ કરવા માટે કોલેજને હસ્તક સોંપી. એ નવી ગોઠવણથી હવે બે વર્ગ ચાલે છે જેમાં પહેલામાં વજુકર વર્ગ અને બીજામાં માર્કટન વ્યવહાર શંકલ રૂબે છે ત્યાં બીજામાં બી. એસ. ટી. ની પદવી માટે લેખતા વીધાર્થીએને રંગવાના ઉદ્યોગ સંબંધી સાચી તાલીમ આપવામાં આવે છે એ કાર્ય એટલું સારી રીતે ચાલે છે કે ત્યાં એને અંગે મોડલ કેક્ટરી રથપવાને નાગદાર સંકારે દાખલ કર્યો છે. આયોર કુદી દોઢ લાખ રૂપયા આ પ્રયત્નો પાછળ ખર્ચનામાં આપવા છે અને હવે પછી વાર્ષિક ખર્ચ છત્રી સાત હજાર રૂપયા જેટલો થવાની વધ છે. એ રકમમાં શીક્ષકોના ખગાર ગણ્યા નથી. વિધાર્થીઓની સંખ્યા લેતાં ખર્ચ અતીશય છે એમ હાગમે કેમકે દરેક વર્ગમાં વીસ ગણતાં કુલ ચાલીસ વીધાર્થીએનેજ આ રીતે શીખવી શકાય છે પણ એ કારખાનાંમાં કામ થાય તેમાંથી નફો મેળવીને ખર્ચ કરી કરી શકશે એવી આશા છે. પ્રેક્ટિસર સ્થાયીએની, એવી ખ હેસ છે કે એ ખાનું એવી રીતે પોતાના નીલાવ કરવને શકતીવા થાય એમાં કરવું. હવે આ સંબંધી અભ્યાસક્રમમાં ફેરફાર કરવા વીરે પંચજ સુનીવર્સિટી વીચે અધ્યક્ષ છે અને બી. એસ. ટી. ટી. વીરે મેળવવા અગાઉ વીધાર્થીએએ કારખાનામાં કામ કરેલું હોય તો એમને એમ કે-નવામાં આવશે એમ લાગે છે. વળી સરકાર મોડલ કારખાનાં કહાડશે એમ લાગે છે. પણ એ બધી બાબતો વાંચે તો પહેલું કહેવું અત્યાદેખને તેમ નથી.

અધિપતીની નોંધ.

ચલણી નોટો કહાડતી જેટલી સહેલી છે તેટલી સહેલાઈ તેની જામીનગીરી તરીકે પુરતી અનામત રાખવામાં નથી. તેને પરીણામે એવી નોટો કહાડનાર લોકમાં સપકાય છે અને અનામતના અવેજમાંથી થોડો થોડો લાભ ઉપયોગમાં લેવાને લલચાય છે, જેનું પરીણામ એ આવે છે કે અણચીત્તી વેળાએ જ્યારે એના અવેજનું કામ પડે છે ત્યારે તે માગી શકતો નથી. તેવી વેળાએ એ નોટોને ચલણી નોટ તરીકે ચાલુ રાખવાથી વસ્તુઓના લાભ ઉપર એની અસર થાય છે કે સોના આંદોના નાણામાં ખદબો મળે તો માલને લાભ ને રહે તેના કરતાં નોટમાં નાણાં આપવાનાં હોય ત્યારે જુદોજ લાભ વેપારી માગે છે અને નોટો વટાવવા માટે વટાવ આપવો પડે છે, એની સ્થિતિ આવતી અટકાવવા માટે ઈંગ્લંડની સરકાર ૧૮૪૪માં ખાસ કાયદો બાંધી એમ કરાવ્યું કે હવે પછી ને ચલણી નોટો કહાડવામાં આવશે તેને માટે તેટલીજ કીમતનો અવેજ અનામત રાખવામાં આવશે. આવા કાયદાથી કેટલીક મુશ્કેલી નડે છે. એમ લગાઈ દરમ્યાન અનુભવ થયો. લગાઈ જેવા વખતમાં એના અવેજ વગર પણ નોટ કહાડવાની સત્તા સરકારને રહેતી જોઈએ એમ લાગવાથી ઈંગ્લંડમાં તેવી નોટો કહાડવામાં આવી છે. તેને પરીણામે એક પાઉંડની સરકારી નોટ પરદેશોમાં પંદર શીલીંગને લાવે જાય છે. ઈંગ્લંડમાં એને માટે વીસ શીલીંગ મળે છે પણ તેવી શીલીંગની મોટી સંખ્યા “લીગલ ટેન્ડર” તરીકે અર્થાત ચલણી નાણાં તરીકે એક્રિયેવેળા માગનારને આપી શકાય એમ ન હોવાથી પંદર શીલીંગને કેટલા પાઉંડની નોટન ચલણુમાં વપરાય છે. એ પદ્ધતિ ખદબોને હવેના સુધારકો એવી દરખાસ્ત લાવ્યા છે કે કેટલાક દેશમાં ગોઠવણ છે તે પ્રમાણે ઈંગ્લંડમાં તથા હિંદુસ્તાનમાં પણ એવું કરવું કે એવી નોટોની કીમતના અમુક ટકા જેટલો સોનારૂપાનો અવેજ રાખવાની ફરજ કાયદાથી નક્કી કરવી. આવી ગોઠવણ અમેરિકાનાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં છે અને ત્યાં એને માટે ને પ્રમાણ છે તેમાં ઘટાડો કરવાનો લોભ લાગ્યો છે. ત્યાંની ટેનીસી બેંકર્સ એસોસિયેશનની વાર્ષિક સભામાં પ્રમુખસ્થાનેથી ડી. એચ. પ્રાઇસ નામે અનુભવી વીદાને આપેલા ભાષણમ જણાવ્યું હતું કે ઈંગ્લંડમાં ચલણી નોટની સામે પચાસ ટકા જેટલો સંગીન અવેજ અગાં રાખવામાં આવતો હતો તેનું પ્રમાણ હવે ઘટીને દસ કે પંદર ટકા જેટલું રહ્યું છે જ્યારે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની ફીડરલ રીઝર્વ બેંક પાસે હોવાના પાંત્રીસ ટકા જેટલું અને ચલણી નોટોના ચાળીસ ટકા જેટલું સંગીન નાણું અવેજ તરીકે અનામત રાખવાની કાયદો ફરજ પાડે છે તે પ્રમાણ ઘટાડવું જોઈએ. કેમકે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની બેંકોમાં લોકોએ અનામત મુકેલી રકમ જ્યારે સાડી ચુમાળીસ અળખ ડોલર જેટલી છે ત્યારે તે માગ નારાખીને આપી શકાય એવું સંગીન (સોના રૂપાનું) નાણું માત્ર અઢી અમજ ડોલર જેટલું છે ને માત્ર છ ટકાનુંજ પ્રમાણ દર્શાવે છે. જો ધીરેલી રકમમાંથી થોડી વસુલ કરીને અનામતમાં ઉમેરીયે તો એ પ્રમાણ વધે પણ એમ કરવા જતાં લોકોમાં ખલરાટ થાય. એજ પ્રમણે જો અનામતની રકમમાંથી થોડો ઘટાડો કરીયે તો પણ ખલરાટ થાય. પણ જો નીકાશ કરતાં આયાત વધારે રહે તો નાણું ઘસડાઈ જવાનો સંભવ રહે; એવા સંભવ દુર કરવા માટે બેંકોએ હુડી વટાવવા માટેના વ્યાજનો દર વધાર્યો છે તેમ છતાં હોવાના પ્રમાણમાં બેંકોનાં રોકડ સાધન ગયા અકટોબરમાં ૪૮ ટકા જેટલાં હતાં તે હવે ૪૩ ટકા જેટલાં છે અને હજી પણ વ્યાજનો દર વધારવાની ધારતી રહે છે જેને લીધે વેપાર મોઝો પડતો લાય છે. જો આ પ્રમાણે ચાલુ રહેશે તો લોકોને બેંકો ઉપરથી અવીશ્વાસ કરવાનું કારણ મળશે અથવા નાણા ખલરમાં કટોકટીનો મામલો યથ પડશે. તેમ થતું અટકાવવું હોય તો એકજ ધલાજ એ છે કે ફીડરલ રીઝર્વ બેંકોએ હોવાના પ્રમાણમાં અને ચલણી નોટોની સામે સોનારૂપાની ને અનામત રાખવી પડે છે તેનું પ્રમાણ ઘટાડવું અને એ રીતે જેટલો અવેજ છુટો થાય તે રહેવેઓના ઝોરો કે ડીબેન્ચરોમાં રોકવો. ગીંઠ પ્રાઇસના ભાષણને આપેલો સારાસર ખતાવે છે કે ચલણી નોટો સામે અનામત રાખવાના અવેજનું પ્રમાણ ઘટાડવાને માટે કેવા સંજોગો અનુભવી વીદાને પણ લલચાવી શકે છે. હિંદુસ્તાનમાં એવી અનામતનો થોડાક લાભ સોનારૂપાને ખદબો વેપારી હુડીઓના રૂપમાં રાખવા દેવાની ને લલામણ કરન્સી કમીશને કરી છે તે પણ એ-

ઉંચી પોલીસ કહેલા ટેબલ ટાય ખરીદ કરવા ક્યાં જશો ?

વીજ લાલચનું દૃષ્ટાંત પુરું પાડે છે. અગે નંદી માની શકતા કે એ બલામણુને દેશી વેપારી આલમ અમલમાં આવવા દે. થોડા વખતનોજ વીચાર રાખીયે તો કદાચ એ બલામણુ નીરોષ છે એમ તકરારને ખાતર સ્વીકારાય પણ હાંખા સમયનો વીચાર કરીયે તો એવી લાલચ આપણને ક્યારે ક્યાં સુધી ઘસડી જશે તે નદી કરવું મુશ્કેલ છે. તેથી એવા અનર્થને મુળમાંથીજ અટકાવવાનું વધારે યોગ્ય થઇ પડશે.

સરકારે લોનમાં નાણાં શકવાની વેપારીઓને ફરજ પાડવી એ વધારે સારું કે થાપણ ઉપર અમુક ટકા દેકસ લેવો તે વધારે સારું એ વીશેની ચર્ચા ઇંગ્લંડમાં થોડા વખત ઉપર ઉપસ્થિત થઇ હતી. લોનમાં અમુક નાણાં ભરવાની જે વેપારીઓને ફરજ પાડવામા આવે તેઓ જે પાછળથી તે વેચવા જાય તો સો રૂપયાની લોનના એકી કે તેથી પણ કેટલા ઓછા રૂપયા મળી શકે તે કહેવું મુશ્કેલ થઇ પડે. પણ જે ખુલા બજારમાં લોન કઢાડતાં જે લાંબ ઉપરે તેના પ્રમાણમાં વેપારીઓની થાપણ ઉપર કર નાખવામાં આવે તો તેઓ એટલી જોટ આપીને છુટા થઇ શકે. આટલા દરમ્યાન અમુક નાણાંની રકમ જેટલી લોન લેવી એમ વેપારીઓને ફરજ પાડવા કરતાં તેવી લોન ખુલા બજારમાં કઢાડવી અને તેમ કરતીવેળા ઓછા ભાવ ઉપર વાછી જેટલી જોટ જાય તેટલીજ જોટની રકમ થાપણ ઉપર કર નાંખી વસુલ કરવી એ વધારે સારું એમ સર્વને લાગ્યું. પાછળથી વધારે વીચાર કરતાં એમ દેખાણું કે થાપણ ઉપર કર નાંખવાથી દરેકના ધંધા ઓછા થશે એટલે એવા કર નાખવાનો વીચાર સરકારે પડતો ગેરબો. તો, ૮ મી જુને કામગીર પહે તે વીશે પાર્લામેન્ટમાં દરખાસ્ત આપી કે સરકારે કરેલા કસવ ફાગીર થવા લાયક છે અને લાકડાં દરમ્યાન મેળવેલા દદલા ઉપર કર નાંખવો જોઇએ. વાદવીવાદ થયા પછી ૨૪૪ વીરૂ ૮૧ મતે દરખાસ્ત રદ ગઇ હતી.

ઉનના વેપારમાં મોટી મુશ્કેલી એ નડે છે કે રૂની જાનના જેમ વર્ગ પાડવામાં આવ્યા છે તેમ ઉનને માટે વર્ગ પાડવામા આવેલા ન હોવાથી ઉનનો જથ્થો ખરીદનાર એને જે વર્ગમાં મણે તે પ્રમાણે તેની કીમત આપવાની માંગણી કરે. હાલમા સુનાઇટેડ રેટેસની સરકારનાં વેપાર ખાતાં તરફથી ઉનના હુન્દો નમુના એકઠા કરી તેમનું વર્ગીકરણ કરવામાં આવ્યું છે જેથી રૂની માફક જુદા જુદા વર્ગ માટે જુદા જુદા ભાવ કસવવાનું વેપારીઓને સહેલું થઇ પડવાની વકી છે.

દેશ પરદેશ વચેના વેપારને અગે પરદેશો પાસેથી હીંદુસ્તાને વસુલ કરવાની રકમ ગયા માર્ચની આખરે પુરા થયલાં વરસ માટે ૧૦૮૨૯ લાખ રૂપયા જેટલી હતી અને ૧૮૫૮ લાખ રૂપયા જેટલી હુંદીઓ લંડન ઉપરની વેચવામાં આવી હતી ત્યારે હીંદુસ્તાન ઉપરની હુંદીઓનાં વેચાણ તથા પરદેશથી હીંદુસ્તાનમાં આવેલી સરકારી પ્રોગ્રામર નોટોની રકમ વ્યાજ સાથે ગણતો મળી ૩૮૪૩ લાખ રૂપયા જેટલું દહેણું ઘટ્યું હતું એટલે નદી રકમ ૮૮૪૩ લાખ રૂપયા જેટલી દહેણી બાકી રહી હતી. તેમાંથી હીંદુસ્તાનમાં કમાવા આવેલા પરદેશીઓની આવક, સ્ટીમરોના નુર વયા વીમા પેટે પરદેશીઓને આપવાની રકમો, પરદેશી આપણ ઉપરનું વ્યાજ તથા નદો વગેરે બાદ કરતાં જે રહે તેટલું હવે પછી મેળવવાનું જરૂર ખરી રહેલું દહેણું ગણાય. તે પછીના એપ્રિલ તથા મે માસમાં દરીયાઈ વેપારને અગે પરદેશો પાસે હીંદુસ્તાનની દહેણી પડતી રકમ રીવર્સ કાઉન્સિલ બીલો વગેરે માટેની વધઘટ ગણી લીધા પછી ૧૮૬૧ લાખ રૂપયા જેટલી રહી હતી.

કાપડ સુતરની પેદાશ તથા આયાત નીકાશ વીશેના ગયા માર્ચ આખરે પુરા થયેલાં વરસ માટેના આંકડા ઉપરથી માવમ પડે છે કે કાપડની પેદાશ કીમત પ્રમાણે જોતાં સાત કરોડ રૂપયા જેટલો વધારો જતાવે છે. પરદેશી કાપડ તથ સુતરની આયાત આગલા વરસ કરતાં ઓછી હતી. કાપડની આયાત માત્ર કીમતમાં વધારે હતી. ૧૮૨૦ના એપ્રિલ તથા મે એ બે માસ દરમ્યાન હીંદી સુતરની નીકાશ અઢાર લાખ રૂપયા જેટલો વધારો જતાવે છે જ્યારે કાપડની નીકાશમાં પચીસ લાખ રૂપયાનો ઘટાડો થયો છે. પરદેશી કાપડની આયાતમાં એ બે માસ દરમ્યાન ગયા વરસના એ બે માસની સરખામણીમાં ૮૩૯ લાખ રૂપયા જેટલો વધારો થયો છે.

જરમની સાથે હીંદી સરકારની વેપાર સંબંધી રાજનીતી કુવી રહેશે તે વીશેના બહુ
ખુલાસો કરવાની વીનની કલકત્તાની દેડ એસોસીએશને નામદાર સરકારને કરી હતી તેના
જવાબમાં હીંદી સરકારનાં વેપાર ખાતાં તરફથી હમણાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે હીંદી
તથા સીલોનની (યુરોપીયન) એમ્બર્સ એન્ડ કોમર્સની કોન્ફરન્સમાં નામદાર વાઇસરોયે એ
રાજનીતી બહિરે કરી હતી અને વેપારખાતાં તરફથી તો, ૨૧-૨-૨૦ ને દીને દહાડેલા
બહિરનામાં પણ તે સ્પષ્ટ રીતે જણાવવામાં આવી હતી કે પાંચ વરસ સુધી જરમને
હીંદમાં વેપાર માટે આવવા દેવામાં આવશે નહીં પણ જરમની સાથે વેપાર કરવાની હીંદી
પ્રતિને છુટ છે તે ઉપર અંકુશ મુદવાનો હીંદી સરકારનો ધરાદો નથી, જે અંકુશ તો, ૨-૮-૧૯૧૬
ને દીને જનરલ ટ્રેડિંગ લાઇસન્સમાં જણાવવામાં આવેલા છે તે આલુ રહેશે.

દેવેગોનો વહીવટ ખાનગી પેદીઓ કે દેવે કંપનીઓના હાથમાં હોય છે તે દેશને
એક એ તેટલો લાભ કરી થઈ પડતો નથી એમ દેખાડનારે પુરાવો અનેરીકાનાં યુનાઇટેડ
સ્ટેટસથી મળે છે. ત્યાંના કોમર્સ તથા ફીનાન્સ નામના અઠવાડીક પત્રના તો, ૧૨-૫-૨૦ ના
અંકમાં જણાવવા પ્રમાણે ત્યાં સરકાર નાણાં દહાડીને દેવેનો વહીવટ કરતી ત્યારે વેપાર
માટે લાવલઈના માટે અહીં લાખ ગણ જેટલી સગવડ વધી હતી પણ લડાઈ પછી એ વહીવટ
પાછો દેવે કંપનીઓના હાથમાં ગયો એટલે દરેક દેવે કંપની પોતાનાં ગાડાં એન્જનો
વગેરે વપરાતાં ન હોય તે વેળા પણ પોતાના કાબુમાં રાખી મુકે છે અને બીજી દેવેના
કામ માટે વાપરવા દેતી નથી. એ દેવે કંપનીઓએ તુરના દરમાં ૬૪ ટકા વધારો કરવા
માટે સરકારની મંજૂરી માગી છે તે ઉપરાંત પચાસ કરોડ ડોલરની લોન સરકાર આપશે તો
દેવેઓ એક બીજાને પોતાનાં ગાડાં વગેરે વાપરવાની સગવડ આપશે. આવી રીતે બંને
વેપાર વધારવામાં પોતાને કાંઈપણ સ્વાર્થ ન હોય તેમ બીજી દેવેવાળાઓ સાથે મળીને
કામ કરવામાં દેવે કંપનીઓ બેદરકાર રહે તો દેશના લાભને નુકશાનજ થાય. હીંદમાં દેવે
કંપનીઓ એવી બેદરકાર થઈ છે કે કેમ તે માહિતી નથી પણ ગાડાંની અછતને લીધે વેપારની
અડચ ઘટે છે એવી ફરીયાદ બેશમાં આલુ છે અને હીંદ માંહેલી દેવે કંપનીઓ પોતાનાં
ગાડાં એન્જનો વગેરેનો ઉપયોગ બીજી દેવેઓ માટે છુટથી થવા દે તો રીતી સુધારવાનો સંભવ
રહે. તેટલા માટે તેવી વ્યવસ્થા કરવાનો સવાલ દેવેના દ્વારીક ખાતાઓના સત્તાવાળાઓની
કોન્ફરન્સમાં પસાર થયો હતો પણ તે પછી શ્યાં પગલાં લેવાયાં ન્તે ખબર નથી. પણ જો દેવે
વાળાઓ એવી ઠાંધ ગેઠવણને માટે સંમત ન થાય તો સરકાર તેમને ફરજ પાડવી એક એ
અને તે માટેના સહયોગ સરસ ધવાજ એ છે કે દેવેની વહીવટ એ કંપનીઓ પાસેથી સરકાર
ખરીદી કરી લઈ લેવો. ઇંગ્લંડની સરકારને પણ કંપનીઓનો વહીવટ ચોચ લાગ્યો નથી
પણ તેના ઉપાય એવી રીતે કરવો પાડ્યો છે કે દેવેમાં કામ કરનારા મંજૂર વર્ગના પ્રતીની
ધીઓ પણ દેવેની કાસબારી યોડમાં લાગ લે. આવી ગોઠવણ હીંદમાં થાય તો પણ સાર.

મીસ્ત્રી યુશાનકેશ લીમીટેડ કોપડ સુવરુ બહુ કામકાજ થી ટાલે મેન્દા કેશા લીમી
ટેડને સોંપી દીધું છે અને એ કામકાજની શાખાના ઉપરી જે હતા તેઓજ નવી કંપનીની
અરીની શાખાન મેનેજર તરીકે કામ કરશે. અગાઉની માફકજ કામકાજ કરવામાં આવશે એમ
એ બેઠ કંપનીઓ તરફથી ખાત્રી આપવામાં આવી છે. નવી કંપનીએ એ ધંધામાં વધારે
થાપણ દેકીન કામકાજ વધારવાની શરૂઆત રાખી છે

દેશી

વેપારી ચેમ્બરનું માસિક.

પુસ્તક ૧૩મું. VOL XIII OCT 1920 No 4 અક્ટોબર ૧૯૨૦. અ ક ૪થો.

અનુક્રમણિકા

ચેમ્બરની નવી કમિટીની સુદક્ષી	૧૪૮	૧૬ દેનો કાપડ મુત્તરનો મોશોનો સને ૧૯૧૮	
ચેમ્બરની કમિટીની સભાઓ	૧૪૮	નો નફો	૧૬૫
ચેમ્બરની સાયમેરીમા આવેલા પુસ્તકો	૧૪૪	ફનડ સાથે દ્વિ દેનો વેપાર	૧૬૭
ચેમ્બરના વાર્ષિક રીપોર્ટમાં મુદારો	૧૪૫	ચોખાના વેપાર ઉપરનો કટોલ	૧૬૬
ડી ઇન્ડિયન મર્ચન્ટ્સ ચેમ્બર અને તેની		હાના ઉચોગો	૧૭૦
વાર્ષિક સુદક્ષી	૧૪૫	કા આપદલીવ અથવા સહકારી સંસ્થાઓની	
આફ્રિકામાં જતા દિવસવારોના રીપોર્ટ	૧૪૭	પ્રગતી	૧૭૨
પૂર્વ અફ્રિકા માટે રેલ્વે કમિશનરની નિમણુક	૧૪૮	૧૬ દેની આર્થિક ઉત્પત્તિનો એક માર્ગ	૧૭૬
પ્રેમપરો	૧૬૦	વડોદરા રાજ્યમાં સ્થપાયેલ ભેદન્ટ રેલ્વે	
વેપારી ખબરો	૧૬૧	કંપનીઓ	૧૮૧
કિ હી કલાકો તથા વેપારીઓની હાલમારી		બજારમાં શાકભાજી તથા ફળો કમાવવાનો	
દુર કાનગરી મળીને સરકારુલર	૧૬૧	કેલો	૧૮૪
૧૬ દેની ઉચોગી કમિટી	૧૬૨	કિ દેનો નામે તરો આર્થિક બચ	૧૮૬
		નોધ	૧૮૨

આ માસિકમાં જાહેરાતી આવેલા લેખો માટે અમે જવાબદાર નથી

આ માસિકનું લેવાજમ મુખ્યત્વે આફ્રિકાને માટે વાર્ષિક રૂ. ૪-૮-૦ તથા બાહ્યર ગામના આફ્રિકા માટે વાર્ષિક રૂ. ૪-૮-૦ પોસ્ટેજ સુધી ગણવામાં આવ્યું છે છુટક નકલ એકના આના ૬ છ વી પી. પોસ્ટથી ૦-૮-૦ નમુનાની કોપી મફત મોકલવામાં આવતી નથી. આ માસિકમાં જે જાહેર જાહેરાત છે તમા કંઈ ફરકાર સુચવવો હોય તો કાલી નાખવી હોય તો આવી જાતની ખબર આગળ મહિનાની ૨૦ મી તારીખ પહેલા આપવી જોઈએ નહિ તે તે પ્રમાણે કરવું જોઈ શકશે નહિ

આ માસિક દર મહીને પહેલી પાંચ તારીખોની જ દર પોસ્ટમાં રવાના કરવામાં આવે છે માટે જે આફ્રિકાને બારમી તારીખ સુધીમાં અટક ન થાય તેમણે અમને તુરંત ખબર આપવી જોઈ જલદી તે વીશે તપાસ પણ કરી શકાય અને જરૂર હોય તો રીલીકમાંથી

ચેમ્બરની નવી કમીટીની ચુંટણી.

સન ૧૯૨૦-૨૧ માટે હીંદી વેપારી ચેમ્બર અને છુરાની નવી કમીટીમાં નીચલા સભા સદાની ચુંટણી કરવામાં આવી છે.

પ્રમુખ મીં લાલજી નારણજી.

ઉપ-પ્રમુખ—મીં હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસી.

સભાસદો—એા મીં પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસ, એા મીં સી. વી. મહેતા, એા મીં નમોહનદાસ રામજી, મીં જહાંગીર ખંમનજી પીટીટ, સર ફાજલભાઈ કરીમભાઈ, એા મીં લલજીભાઈ સામળદાસ મીં લક્ષ્મોદાસ રવજી તેરસી, મીં ઇશ્વરદાસ લક્ષ્મીદાસ, સર વીરલક્ષ્મીદાસ ડી. ઠાકરસી, મીં મોતીલાલ કાનજી, મીં ફાજલ ઇબ્રાહીમ રહીમતુલ્લા, મીં એસ. આર. ખમનજી. મીં સુરજમલ લલજીભાઈ. મીં એસ. ઇ. વોરડન, મીં જમનાદાસ વસનજી મનજી. મીં જમનાદાસ દ્વારકાદાસ, મીં જેઠમલ નારણદાસ, મીં મનુ સુષેદાર, મીં વલ્લભદાસ ચતુરજી, મીં એસ. એન. પોચખાનાવાલા, માં માવજી ગોવિંદજી શેઠ, સર હીનશા પીટીટ અને મીં દીકાભાઈ પ્રેમચંદ.

ચેમ્બરની કમીટીનો સભા.

મી ઇન્ડિયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર અને છુરાની કમીટીની એક સભા મંગળવાર તા. ૨૪ મી ઓગસ્ટ સને ૧૯૨૦ ને રોજ ખચોરના બે ઠલાકે (રૂ. ૬૦. ટા.) મળી હતી જે વેળા નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

- શેઠ જહાંગીર ખંમનજી પીટીટ.
- „ સોરાખજી એલજી વાડન.
- એા. શેઠ પુરશોતમદાસ ઠાકોરદાસ
- „ સુનીલાલ વી. મહેતા.
- „ લલજીભાઈ સામળદાસ.
- શેઠ હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસી
- „ સુરજમલ લલજીભાઈ.
- „ વલ્લભદાસ ચતુરજી શીવજી.
- „ મોતીલાલ વલ્લભજી.
- „ વિરુલદાસ દામોદર ગોવિંદજી.

- શેઠ સુલાખચંદ દેવચંદ ભવેરી.
- „ દીરાજ જે. બીક્ષીભારીયા.
- „ ફાજલ ઇબ્રાહીમ રહીમતુલ્લા.
- „ જી. બી. ત્રિવેદી.
- „ એમ. એ. માસ્તર.
- „ માવજી ગોવિંદજી
- „ લાલજી ગોવિંદજી.
- „ દેવાશંકર જગજીવન.
- „ મથુરાદાસ કનિજી મટાંણી.

હતો એલટ માટેના હીવસો તા ૪ થી સપ્ટેમ્બરથી તા ૧૧ થી સપ્ટેમ્બર સુધીના સુકરર કરવામાં આવ્યા હતા રફ્ટીનીઅર તરીકે શેક હ સરાજ પ્રાગણ ઠાકરજીને નીમવામાં આવ્યા હતા.

૧. મેસર્સ મોરારજી હોરમસજી એન્ડ કુા
- ૨ શેક બમનજી દોરાબજી કાપડીઆ
- ૩ ધી બોમ્બે એટોમોબાઇલ કુા
- ૪ મેસર્સ ગોપાળજી ચાપસીની કુા (પ્રતીનીધી શે. ગોપાળજી રામજી)
- ૫ " ચંદલાલ મણીલાલ એન્ડ કુા
- ૬ શેક પ્રાગણ હીલાધર
- ૭ મેસર્સ ઠાકર એન્ડ કુા
- ૮ શેક ગોવીંદજી કુમેરદાસ કાપડીઆ
- ૯ મેસર્સ ચીમનલાલ કાળીદાસ એન્ડ કુા.
- ૧૦ " ગોપાળજી ચાપસી એન્ડ કુા (પ્રતીનીધી શે. નેનસી ચાપસી)

મેસમ વકીલ પ્રધર્મ, શેક મથુરાદાસ રામજી, તથા શેક તારાચંદ તીલુમલ તરફથી ચેમ્બરમાં સભાસદ તરીકે દાખલ થવાને જે અરજીઓ અ પેલી હતી તે ઉપર વીચાર મુલતવી નખવ નો ઠરાવ થયે હતો.

પ્રીન્સ જન ગ્રીડીની નીચે જણાવેલી બહામતે ઉપર વિચાર કરતા તે અમલમાં સુકવાનો તથા તે વીશયે ઉપર ના સરકારને તરફથી " રેપ્રીઝેન્ટેશન " કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

(અ) ચેમ્બરની કમીટીએ રીવર્સ કાઉન્સિલના વેચાણ સાથે ના સરકારને પ્રોટેક્ટ કરવો અને વિન તી કરવી કે " હન્ડીયન કોઇને " એમેન્ડમેન્ટ બીલ " અને " ધેપર કરન્ગી એમેન્ડમેન્ટ બીલ " પાસ કરવામાં આવે તે ખરેખરા વેપારી વર્ગની માટીતીને સાફ છપાવવા

(બ) પ્રેમીડેનમી બેક એક્ટ સુધારનારા બીલ ઉપર કમીટીએ વીચાર કરવો અને ના સરકારને રેપ્રીઝેન્ટેશન મેં કલણુ

૪ થી બોમ્બે આયર્ન ગથન્ટસ એપોસીએશનના સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યે હતો અને આવન મારકેટ દ્વાલ કરનાક બહર ઉપર છે તાથી આઠ માર્ચલ દુર લઈ જવાની યોજના ઉપર નેચોને બોમ્બે પોર્ટ ટ્રસ્ટ સાથે જે પા વ્યવહાર થયેલો હતો તેની નકલ બીટલી હતી અને ચેમ્બરના દાદ માગેની હતી પત્ર કમીટી આજના રજુ થતા ઠરાવ થયો હતો કે ધી બોમ્બે પોર્ટ ટ્રસ્ટ તરફથી તે સળખમાં વધુ વીગત મળાવવી

૫ ઇસ્ટ આફ્રિકાના સવાલોના સળખમાં વીચાર કરતા ઠરાવ થયો હતો કે તે સવાલો ઉપર વીચાર કરવા માટે ૧૯ સળ કમીટી નીમવી અને તેમાં હાજર રહેવા આર ધી હન્ડીયન ઇન્ફીરીમલ ઓટીઝનશીપ એપોસીએશન તથા ધી ઓટીશ હન્ડીયન કોલોનીઅલ મર્ચન્ટસ એપોસીએશન એ બન્ને માં આર પ્રતીનીધીઓને આમંત્રણ ચોકલણુ

૬ ઇનકોર્પોરલ ટ્રસ્ટ સળખમાં વીચાર મુલતવી રાખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૭ મીન બી એન અનતાની તરફથી પત્ર આવ્યે હતો કે અઝીયા ના બહર ઉપર બાધકામ કરતા માટે ૩ થી હજાર મણુકો ટિલુરથાનમાંથી ઇન્ડોનીયર સીરટીમની રૂબે રીફુટ કરવાના છે નેમ સબજાય છે આ બાબતમાં માહીતી અચોક્કસ હોવાથી વધુ વીગત મળાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૮. મદ્રાસથી મો. કૃષ્ણ મુર્તીને પત્ર આવ્યો હતો અને તેમાં રીવર્સ કાઉન્સિલ તથા બીજી નાણાં સંઘથી રાજનીતીના સંબંધમાં વીવેચન કરાવેલું હતું અને ચેમ્બરને પગલાં લેવાને સુચ-
વેલું હતું. રીવર્સ કાઉન્સિલના સંબંધમાં કમીટી તરફથી યોગ્ય દલીલ કરવામાં આવેલી છે તથા
પત્રની બીજી હકીકતની નોંધ લેવામાં આવી છે એ મતલબનો પત્ર મી. કૃષ્ણ મુર્તીને લખી
જણાવવાનો કરાવ થયો હતો.

૯. ધી મેટીવ પીસ ગ્રંડઝ મર્ચન્ટસ એસોસીએશનના સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો
અને તે સાથે તેઓની એસોસીએશને કર્ટમ એકઝામીનેશન હાલમાં થતી ચેંદ્રીના સંબં-
ધમાં મુંઝામુંઝા પોલીસ કમીશનર ઉપર જે પત્ર મોકલેલો હતો તેની નકલ બીટેલી હતી. તે
પત્રની નોંધ લેવાનો તથા તેની રૂએ પોલીસ કમીશનર ઉપર પત્ર લખી મોકલવાનો કરાવ તે
થયો હતો.

૧૦. ઇન્ડિઅન નેશનલ એસોસીએશન ઝાંછીબારના સેક્રેટરી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે
કોઇ પણ પ્રકારની પહેલી બળર આપ્યા વગર ત્યાંની સરકારે સોનાના સીદ્ધા ચલણી નાણાં તરીકે
રદ કર્યો છે તો તે સંબંધમાં કમીટી યોગ્ય પગલાં લેશે એવી આશા છે. પત્ર ઇસ્ટ આફ્રીકાના
સ્વાલો ઉપર વીચાર કરવાનાર ખાસ નીમાયેલી સળ કમીટી તરફ લલામણુ સાફ રજુ કરવાનો
કરાવ થયો હતો.

૧૧. ચેમ્બરના ફંડમાંથી કેટલાક નાણાં હાલ જે સેંટ્રલ બેંકમાં બાંધી મુદતથી ડીપોઝીટ છે
તેની મુદત પુરી થવાથી તે રકમ બે માસ સુધી વધારે અનામત રાખવાનો કરાવ થયો હતો.

૧૨. આન્ટરોડ ટરમીનલ સ્ટેશનની યોજનાના સંબંધમાં કમીટીનું લક્ષ બેચવામાં આવવાથી
વિચાર કરતાં કરાવ થયો હતો કે હાલ તુરત તે ઉપર વીચાર મુલતવી રાખવો.

ધી ઇન્ડિઅન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર અને જુરોની કમીટીની ખાસ સલા રાનીવાર તા. ૧૧ મી
સપ્ટેમ્બર સને ૧૯૨૦ ને રાજ બપોરે ત્રણ કલાકે (સ્ટા. ટા.) મળી હતી જે બેળા નીચે
જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા.

શેઠ જહાંગીર ખમનજી પીટીટ	શેઠ સુરજમલ લલ્લુભાઇ
„ સોરાળજી એલલજી વાર્ડન	„ મોતીલાલ કાનજી
„ શ્રી. શેઠ પુરૂષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ	„ શુભાણચંદ દેવચંદ જેવેરી
શેઠ હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસી	„ જેઠમલ નારણદાસ

ના. હીંદી સરકાર તરફથી “ ઇન્ડિઅન ઇનકમ ટેક્સ ” સુધારનારા બીલના સંબંધમાં
કમીટીના અલીપ્રાય મંગાવ્યો હતો. બીલ ઉપર વીચાર કરતાં પ્રશ્ન અગત્યના હોવાથી તે વીચાર
ઉપર મેસર્સ બીલીમોરીઆની કુંપની તથા મેસર્સ નગીનલાલ અને માણેકલાલની કુંપની તરફથી
અલીપ્રાય મંગાવવાનો કરાવ થયો હતો અને ત્યારબાદ સભા બરખાસ્ત થઇ હતી. કમીટીના
આ કરાવની રૂએ મેસર્સ બીલીમોરીઆની કુંપની તથા મેસર્સ નગીનલાલ માણેકલાલની કુંપની
તરફથી તેઓના અલીપ્રાય મંગાવ્યા હતા જેઓએ લેખીત અલીપ્રાય મોકલી આપ્યા હતા. ત્યાર
બાદ કમીટીની સભા સોમવાર તા. ૧૩ મી સપ્ટેમ્બરને રાજ બપોરે બે વાગતાં મળી હતી. જે
બેળા નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થો હાજર હતા:—

ઉંચી પોલીસ કલેલા ટેબલ ટોચ ખરીદ કરવા ક્યાં જશે ?

શેઠ જહાંગીર ખમનજી પીટીટ

„ સોરાળજી એદલજી વાડન

આ. શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ

શેઠ હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસી

„ વિઠ્ઠલદાસ દામોદર ગોવિંદજી

ખીલ છપર ફરીથી વીચાર કરતાં તે ખીલતા મિદ્ધાન્ત તરફ પસંદગી ખતાવવનો તથા મતલબનો તાર ના. સરકાર પર મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો.

ખાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.

શેઠ મોતીલાલ કાનજી

„ લેઠમલ નારણદાસ

„ દેવાશંકર જગજીવન

„ મધુસદાસ કાનજી મટાણી

ધી મુન્ડીઅન મર્ચન્ટસ એમ્બર અને ખુદોની કમીટીની એક સભા મંગળવાર તા. ૧૪ મી સપ્ટેમ્બર સને ૧૯૨૦ ને રાજ બપોરે બે કલાકે (૨૫. ૫૫) મળી હતી જેને વેળા નીચે જણાવેલા ગ્રહસ્થો હાજર હતા:—

શેઠ જહાંગીર ખમનજી પીટીટ.

„ સોરાળજી એદલજી વાડન.

આન શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ.

„ „ ચુનીલાલ વી. મહેતા.

શેઠ હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસી.

„ લખમીદાસ રવજી તેરસી.

„ વદલદાસ ચતુરભુજ શીરજી

„ વિઠ્ઠલદાસ દામોદર ગોવિંદજી.

શેઠ દેવીદાસ માધવજી ઠાકરસી

„ લેઠમલ નારણદાસ.

„ ગીરજાશંકર ખી. ત્રીવેદી.

„ મનમુખલાલ એ. માસ્તર.

„ માવજી ગોવિંદજી.

„ દેવાશંકર જગજીવન.

„ બી. એફ. માકન

૧ તા. ૨૪ મી ઓગસ્ટ સને ૧૯૨૦ ને રાજની કમીટીની મીટીંગની મીનીટા જે સભાસ-દોમાં ફેરવાયાં આવી હતી તે પસાર કરવામાં આવી હતી.

૨ નીચે જણાવેલા ગ્રહસ્થો તથા પેટીઓ તરફથી એમ્બરમા સભાસદ તરીકે દાખલ થવાને અરજીઓ આવેલી હતી જેમને રાજેતા મુજબ બેલટ ઉપર મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો. બેલટ માટેનાં દીવસો તા. ૨-૧૦-૧૯૨૦ થી તા. ૯-૧૦-૧૯૨૦ સુધીના મુકરર ફેરવામાં આવ્યા હતા. સ્ક્રુટીનોબર તરીકે શેઠ હંસરાજ પ્રાગજી ઠાકરસીને નીમવામાં આવ્યા હતા.

૧ શેઠ કાન્તીલાલ જયન્તીલાલ.

૬ શેઠ કુરામરોજ એ. મોદી.

૨ „ ખુરુષોત્તમ રવનસી.

૪ „ ફીરોઝ ખી. કોન્નાકર.

નીચે જણાવેલા ગ્રહસ્થો તરફથી જે અરજીઓ આવેલી હતી તે ઉપર વીચાર સુલનવી રાખવાનો ઠરાવ થયો હતો.

શેઠ એચ. એચ. બેલગામવાળા

„ એન એચ. બેલગામવાળા.

„ મેદરજીભાઈ ખમનજી કુપર.

૩ એમ્બરનો વાલિક રીપોર્ટ તથા હીસાબ છપર વીચાર કરતાં તે કેટલાક મુદ્દાના પધારા અહીં પસાર કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

ધી બેરએ રાઈલ માર્ડ ૨૧ બેક સીટ, ફોર્ટ સુખાંધ.

૪. ચેમ્બરની વાર્ષિક ચુંટણી તથા જનરલ વાર્ષિક સાધારણ સભાની તા. ૩૦ સપ્ટેમ્બરના સંબંધમાં વીચાર કરતાં વાર્ષિક ચુંટણી તા. ૩૦ મી સપ્ટેમ્બરને રોજ કરવાનો તથા વાર્ષિક સાધારણ સભા તા. ૨ ઓક્ટોબરને રોજ કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૫. ચેમ્બરના કામકાજ ઉપર સેક્રેટરીની “નોટ” ઉપર વીચાર કરતાં તેમાં જણાવેલી પ્રેસ બાબતની ભલામણો વીશે વીચાર પડતો મુકવાનો તથા ચેમ્બરના સ્ટાફના પ્રમોશનને લગતી જે ભલામણ હતી તે ઉપર વીચાર કરવાને નીચે જણાવેલા ત્રણ ગૃહસ્થાની સભા કમીટી નીમવાનો ઠરાવ થયો હતો.

શેઠ સોરાબજી એલજી વોરડન.

” માવજી ગોવીંદજી.

” લખમીદાસ રવજી ટેરસી.

૬. કમીટીની વાર્ષિક ચુંટણી માટે સ્કુટીનીઅરોની નીમણુંકના સંબંધમાં વીચાર કરતાં શેઠ ગીરજશંકર ણી. ત્રીવેદી તથા શેઠ વીકુલદાસ દામોદર ગોવીંદજીને નીમવાને ઠરાવ થયો હતો.

૭. દલેક્ટોરલ રૂલ્સ ઉપર વીચાર કરતાં એમ ઠરાવ થયો હતો કે નામદાર સરકાર તરફથી બહાર પાડવામાં આવેલા નિયમો ચેમ્બરના નિયમો તરીકે સ્વીકારવા.

૮. શેઠ લખમીદાસ રવજી ટેરસી તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે લઠાઈ પહેલ “બીલ્સ બોર્ડ દલેક્ટરન” અને “એડવાન્સ બીલ્સ બોર્ડ કલેકશન” આયાત કરનારનું મરજી પ્રમાણે રોકડેથી અગર તો બીજી બેંકની હુડીથી બેંકમાં ભરવામાં આવતાં હતાં. લઠાઈ દરમીયાન “બેંક ડ્રાફ્ટ”થી નહીં પણ ફક્ત રોકડેથીજ ભરવા દેવામાં આવતાં હતાં. લઠાઈ બંધ થવાથી હવે એમાંથી ગમે તે પ્રકારે “ઇમ્પ્રોવર્સમેન્ટ” નાણાં ભરવાની છુદ્દ મળવી જોઈએ એવી ભલામણ કરેલી હતી. પત્ર કમીટી આગળ રજુ થતાં તે મુજબ એસોસિએટેડ બેંકના પ્રમુખને લખવાનું નક્કી થયું હતું.

૯. ગુજરાત મેલના અસગવડભરેલા ટાઈમના સંબંધમાં કમીટી તરફથી બી. જી. એન્ડ સી. આઈ. રેલ્વેના ટ્રાફિક મેનેજર ઉપર જે ડેપ્યુટેશન મોકલવામાં આવ્યું હતું તે ડેપ્યુટેશન તરફથી એક રીપોર્ટ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. રીપોર્ટ કમીટી આગળ રજુ થતાં તેમાં જે પોસ્ટ ખાતાને કાઢીઆપાડ એકસપ્રેસમાં ફેટલીકટ પાલ દાખલ કરવાની સુચના કરી હતી તે મુજબ પોસ્ટ ખાતાને લખી જણાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૦. ૧૦ તારાચંદ એચ. ખાન્ના તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે મોતી હીરા વીગેરે ચીજોની નીકાસ ઇંગ્લેન્ડ અને ફ્રાન્સમાં “ફેરીન-લેટર પોસ્ટ”થી કરવા દેવામાં આવે છે, પણ તેજ ચીજોના નીકાસ તેજ પ્રમાણે ચુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં કરવા દેવામાં આવતી નથી. આ પ્રમાણે તકાવત રાખવાનું મુજબ કારણ એ હતું કે ફ્રાન્સમાં અને ઇંગ્લેન્ડમાં તે ચીજો ઉપર આયાત જકાત નહોતી અને અમેરીકામાં હતી. પણ હાલમાં અમેરીકામાં એવી છુટ થઈ છે કે જે તેવાં પારસલો ઉપર “જકાતી માલ અમેરીકાના જકાતના અમલદારોની પરીક્ષાની રૂએ” એ શબ્દો લખવામાં આવે તો તેવાં મોતી અને હીરાનાં પારસલો “ફેરીન લેટર પોસ્ટ” થી દાખલ કરવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે હોવાથી મોતી, હીરા વીગેરેની નીકાસ અમેરીકામાં ઉપર જણાવેલી રીતથી કરવાની પરવા-

નગી મેજવવા સાડ ના. સરકારના પોસ્ટ અને ટેલીગ્રાફ ખાતાને લક્ષામણ કરવાની વીન લી કરેલી હતી. આ સંબંધમાં વધુ તપાસ કરવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૧ મેજર્સ ઇસ્ટર્ડ એન્ડ કું તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે બી. બી. એન્ડ સી આઇ રેલ્વે અને છ. આઇ. પી. રેલ્વે તરફથી લેવામા આવતી "Extra Wharfage Fee" ની પદ્ધતી ગેરવ્યાજબી છે. આ સંબંધમાં તેઓએ ચેમ્બરની દાદ માગેલી હોવાથી તેઓની તમારફ વધુ ખુલાસો માંગાવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૨ મેજર્સ કેપ્ટન એન્ડ વધે તરફથી તેઓની ચેમ્બરના સોલીસીટર તરીકે નીમણુક સ્વીકારી આવનાર દર્શાવનારો પત્ર આવ્યો હતો આ પત્રની નોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૩ ઇમ્પીરીઅલ શીપીંગ કમીટીના પ્રમુખ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે ટરીયાઇ તુર ટ્રીટીશ સામાન્યતા દેશે. વચ્ચે વહેપારની સમવેડા, બીજે વીધયો ઉપર ટ્રીટીશ સામાન્યતા વસતા કોઇ પણ ગૃહસ્થ તરફથી સુચનાઓ અગર તો લખાઉ કરવાની ઇચ્છા હશે તો તે સ્વીકારવામા આવશે. પત્ર કમીટી આગળ રચુ યતા નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થોની મળ કમીટી નીમવાનો ઠરાવ થયો હતો.

એક પદમસી નરમીલાઇ

શેઠ મહુરાદાસ કાનહુ મટાણી

„ એમ. એ મારતર

ઓ „ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ

૧૪ ના. હાંદી સરકારના ઇન્ડસ્ટ્રી અને મ્યુનીશન ખાતા તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે કમીટી તરફથી "કેમીકલ સરવીસ" ના સંબંધમાં જે "ટેરીએન્ડેશન" મોકલવામા આવ્યું હતું તે તેઓએ ના સુબંધ સરકાર તરફ રવાના કર્યું છે. આ પત્રની નોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૫. "ઇમ્પીરીઅલ બેંક લીલ" અને "ઇન્ડીઅન કોઇનેજ એમેન્ડમેન્ટ બીલ" ના સંબંધમાં શેઠ બી. એફ. માદન તરફથી જે પત્રો આવ્યા હતા તેમને છપાવીને કમીટીના સભ્યમદોમાં ફેરવવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૬. સર ટેમસ હોલેન્ડ તરફથી પત્ર આવ્યો હતો અને તે સાથે ના. હાંદી સરકારે "વેર્શો-ગટન લેબર કેન્ટ્રલિસેશન" ના સંબંધમાં ના સુબાઇ સરકારને જે પત્ર લખ્યો હતો તેની નકલ બીટલી હતી. આ પત્ર ઉપર વીચાર કરવા સાડ નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થોની એક સભ કમીટી નીમવામા આવી હતી.

શેઠ જે. બી. પીટીટ.

શેઠ માવળ ગોર્વાહલ.

ઓ. શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ.

ઓ. „ મનમોહનદાસ રામલ.

„ લખમીદાસ રવળ તેરશી.

„ એમ. એ મારતર.

„ બી. એફ. માદન.

„ હંસરાજ પ્રાગલ હાકરસી

૧૭. ના નીચામ સરકારના વેપાઇ ઉદ્યોગ ખાતા તરફથી પત્ર આવ્યો હતો કે કોરોડગીરી ટેકસના સંબંધમાં એક કમીટીન સ્થાપવામા આવ્યું છે અને તેની રીપોર્ટ ચેમ્બર ઉપર બહાર પડેથી મોકલવામા આવશે. આ પત્રની નોંધ લેવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૮. ઇસ્ટ આફ્રીકામાં ટેક કમીટીનરની નીમણુકના સંબંધમાં ના. સરકાર તરફથી જે "પ્રેસનોટ" બહાર પડી હતી તે તરફ કમીટીનું લક્ષ ખેંચવામા આવ્યું હતું. તે સંબંધમાં કોઇ હાંદીની નીમણુક થવી જોઇએ અને જે તેમ ન કરવામાં આવે તો એક હાંદી સલાહકારી

મંડળની નીમણુંક થવી જોઈએ એ મવલખતો તાર ના. હિંદી સરકાર પર મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો.

૧૯. કોલસાની લાવ-લઈના કરવામાં " રેલ્વે વેગન " ની વંગાશને લીધે મહત્તી મુશ્કેલીના સંબંધમાં કમીટીનું લક્ષ્ય ખેત્રવામાં આવ્યું. તે ઉપર વીચાર કરતાં નીચે જણાવેલા ગૃહસ્થાની એક સભ્ય-કમીટી નીમવાનો ઠરાવ થયો હતો:—

શેઠ જહાંગીર ખમનજી પીટીટ.	શેઠ લખગીદાસ રવજી તેરસી.
આ. શેઠ પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ.	„ વેવાઈના (મિશર્સ) નાણાવટી અને વેવાઈનાવાળા)
„ માવજી ગોર્વાઈજી.	„ વૈકુંઠરાય અંબાલાલ દેસાઈ.
„ એમ એ. મારતર.	„ દામોદર ગોર્વાઈજી માધવજી.
ખાદ સલા બરખારત થઈ હતી.	

ચેમ્બરની લાયબ્રેરીમાં આવેલાં પુસ્તકો.

C.

- 883 Constitution of the Indian Economic Association.
- 884 The Rules and Regulations of the Indian Passengers & Traffic Relief Association.
- 885 The London Chamber of Commerce Annual Report of the Council for the year 1919.

G.

- 1667 Annual Statement of Sea-Borne Trade of British India with the British Empire and Foreign Countries for the Fiscal year ending 31st March 1919 Volume II.
- 1668 Indian Cotton Committee Volume I Agricultural Part I.
- 1679 " " " " V Commercial Part II.
- 1670 Indian Trade (Rail and River borne) of India.
- 1671 Record of the Geological Survey of India Vol L Part III of 1919.
- 1672 Alphabetical List of Railway Stations in India Corrected up to 30th June 1920.
- 1673 Bombay Baroda and Central India Railway Goods Tariff Part III 1920.
- 1674 Annual Report on the Working of the Indian Companies' Act 1913 For the year 1919-20.
- 1675 The Tariff Act of October 3rd 1919, on Imports into the United State.
- 1676 The Customs Tariff of Canada 1907.
- 1677 Papers Relating to the Second Reversion Settlement of the Taluk of Niphad, Niphad, Sinner, Chandor, Yeola and the Nasik District with Reports on Inam

) and Volume III Index of Subject Dealt with in the Eight Settlement Reports of the Nasik District in Volume I and Eight Settlement Maps.

ચેમ્બરના વાર્ષિક રીપોર્ટમાં સુધારો.

ચેમ્બરના વાર્ષિક રીપોર્ટ જોખને ચેકલવામાં આવ્યો છે તેમણે તેમાં નીચે પ્રમાણે સુધારા કરી લેવા એવી વીન'તી કરવામાં આવે છે:—

પેરા ૬૮ ગો—વધુની શરૂઆતમાં સલાસદોની સંખ્યા ૩૨૪ ની હતી તે પછી ફાઈન થયેલા સલાસદોની સંખ્યા ૧૫૬ ની નહીં પણ ૧૬૮ ની હતી વર્ષમાં સમાવેશ તરીકે બંધ પડેલાની સંખ્યા એકની નહીં પણ નવની હતી જેથી વર્ષ આખરે સલાસદોની સંખ્યા ૪૮૩ ની છે

હીસાબમાં—જો પાસામાં “ત્રણ સલાસદોની ફી આવવાની છે” એમ જ્યાં ૨ ૧૫૦ ન રકમ સામે છપાયું છે ત્યાં “ત્રણ સલાસદોની ફી આવવાની હતી તે” એમ વાચવું.

ખાફી શીટીમાં “જેક એક ઇડીયામાં બાધી સુદતના ડીપોઝીટ” છપાયું છે ત્યાં “મેટલ એક એક ઇડીયામાં બાધી સુદતની ડીપોઝીટ” એમ વાચવું

‘ધી ઇન્ડીયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બર અને તેની વાર્ષિક રિપોર્ટ.’

અવિવાસ કે અદેખાઈ !

ધી ઇન્ડીયન મર્ચન્ટસ ચેમ્બરની કમીટીની સુવર્ણ વિષે તો ૨૫-૬-૧૯૨૦ના “સાળ વર્તમાન” પત્રમાં “વેપારી” એવા નામે ચર્ચા કરતા પુછે છે કે સુવર્ણ કરનાર તે પ્રમાણમાં પછે કરશે કે નહિ? એ વાતથી ખરેખર અન્યથાથી લાગે છે કે તે વાજબી ધને સુવર્ણનું પરીણામ બાવ્યા વગર કેમ લાગ્યું કે સુવર્ણ અપ્રમાણીકરણ પછે એટલે કે પ્રમાણીક પછે ચશે કે નહિ તેની તેને રાહ કેમ થઈ, અને તે ઉપરાંત તેઓ સહિષ્ણ કોઈક વિષે લખે છે તેના જવાબમાં લખવાનું કે કોઈક એ ગ્રાહ નથી મળી રીત નથી એ તો સદાથી ચાલી આવતી રીત છે અને તે સુધરેલા દેશોમાં પણ હમી ધરાવે છે. જો કોઈને સારો વગ હોય તો જ કોઈકમાં રાવે અથવા તેમના ચારા કમો હોય તો જ તે ખીલાઓને પોતાને માર્ગે દોરવી મઈ શકે તો પછી સુદાઈ આવનાર માટે સીલગીરી લાઈ ‘ઝા રહ્યું’ છે? અથવા મન આપનાર ચોને સુદાનારને લાયક ગણી તેમાં પૂજા વિશ્વાસ રાખી તેના ઇચ્છાને માત્ર આપે તો તેને માટે નીચું જોડાઈનાર જ્યાંથી ગણી શકાયે, એ કાંઈ ગમતું શકાયું નથી અને એવો કોઈની હિંમત આસ આસિપ મુકવા માટે લખવામાં આવ્યું હોય એમજ દેખાય છે. એટલું જ નહિ પણ વધારામાં ચેમ્બર ઉપરના વિશ્વાસમાં પણ શંકા લઈ બંધ છે અગળ જેણે તો એ દેખાય છે કે ચર્ચા કરનાર અપ્રદોની ગોઠવણીમાં ફેટલાક હાલ એજાંબી બંધ લખે છે કે સુવર્ણના બાણીતા શહેરીના બેટાઓ પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, અને અમુક પાત્ર આવ નામે મઠગીની કમીટીના સલાસદ માટે વોટ લેવા જાહેર પડ્યા છે અમને એમાં

ધી બોમ્બે ટાઈલ માટે ૨૧, બેંક સ્ટ્રીટ, શેટ, સુબઈ.

તેઓ શું ખોટું કરે છે તે કાંઈ સમજા શકાતું નથી. જો તે બાલ્કીતા શહેરીના બેટાઓને તેજ પાંચ ગૃહસ્થોમાં પૂણ વિશ્વાસ હોય તેમજ કાર્ય કુશળતામાં ખાત્રી હોય તો તે પોતાના માત્રા કે સખંધીઓમાં શું કરવા તેમના વિષે બાલામણ ન કરી શકે તે કાંઈ નમણ શકાતું નથી. જો લખનાર તેમજ કહેતા હોય તો તેઓ પોતે તેજ ચર્ચાના છેલ્લા ફકરામાં શું કહી બહાવે છે અને તે પણ આડકતરી રીતે કહી દેખાડવું અને વળી જાહેર વર્તમાન પત્રોમાં લખી જણાવવું એ શું શરમાવા જેવું નથી ?

હું આથી લખનારનેજ પુછીશ કે શું તેઓ એમ કહેવા માગે છે કે “ટાઇમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા”નાજ સ્ટીફીકેટ લાયક ગણાય છે ?

આવી રીતની વગર અથ ની જાહેર પત્રોમાં ચર્ચા-કર્તાથી કાંઈ ગવર્નમેન્ટ પાસેથી હક લેવા લાયક ગણાય નહિ અને દેશોત્તરિ પણ કરી શકીશું નહિ. પણ મોટા શહેરીના બેટાઓને મોટામઠ કહી જો કદી તેમની બુલ ઘટી હોય તો તેમના પાસેથી સુધારવાની કોશિશ કરી કુનાર્થ થવું જોઈએ એજ સર્જનોના લક્ષણ છે.

જેઠમલ નારણદાસ

દારેસલામ તા. ૧-૬-૨૦.

નેરોબીમાં ત્યાના નાગદાર ગવર્નર સર એડવર્ડ નોંધી સાહેબે કોન્સેસની સ્ટેન્ડીંગ કમિટી સમક્ષ જાહેર કરેલ હિંદીઓ પ્રત્યેની રાજનીતિના તા ૬-૮-૨૦ ના ઇસ્ટ આફ્રીકન કોનીકલના ખાસ અંકની એક નકલ અત્રે નાં એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબને મોકલીને અત્રેની એસોસીએશને પૂછ્યું હતું કે નાં ગવર્નરે ઉચ્ચારેલા “આખો આફ્રિકા” એ શબ્દોમાં ટાંગાનિકા પ્રદેશનો અમાવેશ થાય છે કે કેમ ? તેનો જવાબ નીચે મુજબ મળ્યો છે :-

ન. ૩૫૫-૩

ધી સેક્રેટરીએટ,

દારેસલામ.

૩૧ મેગસ્ટ ૨૦.

સાહેબ,

તમારા તા. ૨૪-૮-૨૦ ના પત્ર નં ૫-૨૪૬ જેની સાથે ઇ. આ. કોનીકલના તા. ૬-૮-૨૦ ના ખાસ અંકની નકલ ઊઠેલી હતી તે સંબંધે મહુને તહમને ખબર આપવાની સુચના મળી છે કે સર એડવર્ડ નોંધી એ વાપરેલા “આખો પૂર્વ આફ્રિકા” એ શબ્દો ત્વેના વહી વટ નીચેના કોલોની અને પ્રોટેક્ટરેટનેજ સંબંધે હોવાનું ગણાવું જોઈએ અને નહિ કે ટાંગાનિકા પ્રદેશ સંબંધે.

ધી પ્રેસીડેન્ટ

ઇન્ડીઅન એસોસીએશન

દારેસલામ

મહુને હોવાને માન છે,

સાહેબ

(સહી) એ. સી. હાલીસ.

એડમીનીસ્ટ્રેશનના સેક્રેટરી.

આફ્રિકામાં જતા હિંદવાસીઓનું ડીપોઝીટ”

ઈન્ડિયન મર્ચન્ટસ એસોસિએશન સેક્રેટરી જોગ,

માહેબ,

મુખ્યથી મોખાસા કે જે, પૂર્વ આફ્રિકાનું પહેલું બંદર છે ત્યાં જવા માટે, રૂ ૧૦૦) ડીપોઝીટના અગાઉથી લેવામાં આવે છે, અને તપાસ મૂજબ, જાણી શકાય છે કે, મહદ્દુર ડીપોઝીટ લેવાના હેતુ એ છે કે, કોઈ માણસ, આફ્રિકામાં ગયા પછી, નિરાધાર હાલતમાં આવી જાય તો, તેમાંથી તેને પાછો હિન્દુસ્થાન મોકલી દેવો.

રહારી સુસાફરી અને અનુભવ હરમ્યાન, હવે સુધી એવો કોઈ દાખલો જોવામાં આવ્યો નથી કે, તે રકમમાંથીજ કોઈ માણસને પાછો મોકલી દેવામાં આવ્યો હોય, તો આવું મોટું ડીપોઝીટ શા માટે લેવામાં આવતું હશે? વ્યાવહારિક દૃષ્ટિએ તપાસીએ તો, તેવી રકમનું વ્યાજ દર માસે અનામત રાખનારે, પ્રભુ સાક્ષીએ હેતુજ નોંધ્યો. કદાચ મહેબમાં આવે કે, અનામત રાખવામાં, હિન્દવાસીને કાયદો છે. તો તેવા કાયદાની જરૂર નથી, અને તેવા કાયદાની અસ્તિત્વ શરેક શરેકમાં હોવાનું પણ રહારા ધ્યાનમાં છે.

મહુને યાદ છે કે, જંગમખાસમાં જ્યારે હું હુસી ત્યારે જોઈ શક્યો હતો કે, જંગમખાસની અંદર “હિન્દુ નિરાશ્રીત ફંડ” તામક સાંગે સમ્યા છે અને મજદુર સંસ્થામાંથી, વાપર હિન્દી નિરાધારોને, હિન્દુસ્થાન મોકલવામાં આવતા હતા, અને હવે એ આવે છે અથવા ખરડો કરીને પણ મોકલી આપવામાં આવે છે અને તેવા પૂરાવાઓ રહારી પાસે એક દાખલો પણ મોજુદ છે.

પુરૂષ વર્ગ પાસેથી અનામત રકમ રાખવામાં આવે છે તે તો ડીક, પણ સ્ત્રી વર્ગ પાસેથી પણ તેવીજ રકમ લેવામાં આવે છે કહો, સ્ત્રીઓ પાસેથી અનામત રકમ શા માટે લેવામાં આવતી હશે? સ્ત્રીઓ તો માત્ર પુરૂષવર્ગને ઉપયોગી થવા માટે જાય છે કારણ કે તેઓના ઘણી, (Household) સારી નોકરીમાં વ્યાપારમાં દુ (Sotilo) થયા પછીજ, પોતાની પરીણીત સ્ત્રીઓને લેવાય છે. અને તેમાં તો સુભ હેતુઓજ સમાયેલા હોય છે તો સ્ત્રી વર્ગ પાસેથી રકમ લેવી તે તો, વધુ ગેરકાયદેસર અને નહિ બધેજેતુ છે.

હિન્દી સુસાફરીને ત્યાં જતા અટકાવવાનો પણ આની અંદર હેતુ હોય, એમ કેમ ન કહી શકાય? કારણ કે, પ્રથમ મોટી રકમ, ઠાણી નોંધ્યો અને એવી મગવડતા કરવા માટે, તળી લાચારી અને ગરીબાઈ તોળવવી નોંધ્યો, અને આમ યવાથી રમને, સુસાફરોની પ્રગતિ અટકી જાય, તો નામદાર ચેંગર એફ કેમર્સની માનવંતી મેનેજિંગ કમીટીને નમ્રતા પૂર્વક અરજ છે કે, બાબતમાં અવશ્ય લાઇનના એગ્રાન્ડ ડિપર પત્ર લખવો, અને જવાબ મારી પુરૂષોના ડીપોઝીટ કાલી નાંખાવવાં.

આશા છે કે, આપ સાહેબ ઘટલું કચોલ એજ અરજ.

સુકા, કાઠીયાવાડ,

તા. ૧૭-૭-૨૦ શનિવાર

લી. વિશ્વાસુ સેવક,

મુજાબરુદ મુજાબરુદ આપિસી,

દારેસલામ (પૂર્વ આફ્રિકા) વાળાના નમન.

ધી ખામશે રાષ્ટ્ર માટે રજા એક સીટ. ફોર્ડ, સુંબલ.

પૂર્વ આફ્રિકા માટે ટ્રેડ કમીશનરની નીમણુંક.

લેખક:—બિહારીલાલ નારાયણજી અનંતાણી—જંગબાર.

આણ માસમાં નામદાર હિન્દી સરકારે પૂર્વ આફ્રિકા માટે એક ટ્રેડ કમીશનરની નીમણુંક કરવાની બહાલી શાહી સરકાર પાસેથી મેળવ્યાનું જાહેર થયું છે.

સને ૧૯૧૭ ની સાલથી આવી નીમણુંકની અગત્ય જંગબારની હિન્દી નેશનલ એસોસીએશને વિચારી હતી અને તેને હિન્દી વ્યાપારી ચેમ્બરે વધાવી લીધી હતી. ઘણી તેવી દેશપ્રેમીગી દરખાસ્તોનો સામી બાબુએથી પોતાની અનુકુળતાએ તરફ જોડ લાલ લેવાના પ્રયત્ન થાય છે તેમ આ દરખાસ્તનું પણ યાચ તેવી ધારતી લાગતી હતી. ગઈ સાલમા મ્યુનીશનસ બોર્ડવાળા મેજર મેકકેરેએ પોતે સદર્જુ બોર્ડમાંથી મુકવ થવાની સાથે સરકાર સમક્ષ પૂર્વ આફ્રિકા અને હિંદ વચ્ચે વ્યાપાર વધારવા માટે કેટલીક યોજના રજુ કરી હતી અને સરકારની મદદથી પેશાએલ એકાદ લિમીટેડ કંપની સ્થાપવા ઇચ્છા દેખાડી હતી. અન્યથા બદલી રીતે નામદાર હિન્દી સરકારની વલણ તેને મંજૂર કરવા તરફ ઢળતી જણાઈ હતી પરંતુ મુંબઈની હિન્દી વ્યાપારી ચેમ્બરે તે તરફ પોતાનો સખ્ત વિરોધ દેખાડવાં ફરી એક વખત સ્પષ્ટ થયું હતું કે નામદાર હિન્દી સરકાર જો હુદયપૂર્વક હિન્દુસ્તાનનો વ્યાપાર પૂર્વ આફ્રિકા સાથે ખીલવણી પામે એમ ઇચ્છતી હોય તો તેમણે એક હિન્દી ટ્રેડ કમીશનરની નીમણુંકની બહાલી આપવી જોઈએ.

આટલું થયા પછી મેજર મેકકેરેને અપાવાની સરકારની તીજેરીની મદદ બંધ પડી પરંતુ હિન્દી ટ્રેડ કમીશનરની નીમણુંકની વાત પણ બાહેર આવવી બંધ પડી ગઈ.

ગયા દોઢ વર્ષમાં પૂર્વ આફ્રિકા બાબત હિન્દુસ્તાનમાં જ્ઞાન ફેલીવવા જે પ્રયત્ન થાય છે તેનો મુખ્ય પાયો એ છે કે આપણા વ્યાપારની ખીલવણી ત્યા ઘણે અંશે શક્ય છે અને તેનો લાલ લેવો-કેમ લેવો તેની વ્યવહારુ યોજના ચેમ્બર સમક્ષ મેલવામાં આવતા ચેમ્બરે તે બાબતમા કાઈપણ પગલા લેવાં મુનાસિબ વિચારેલ નથી એ કમલાગ્ય છે.

તથાપી જ્યારે પૂર્વ આફ્રિકાવાળા મિ. અબદુલરસુલ એહુ ઉચ્ચુદેશન નામદાર વાઇસરોય આફેજ-સમક્ષ છેલ્લા જુલાઈ માસમા ગયું ત્યારે તેમણે પણ ટ્રેડ કમીશનરની માગણી તાજ કરી તેમની માગણીમા ઉપરોક્ત માગણી કરતા એક મોટો વધેવત હતો. તેઓએ તો એ ટ્રેડ કમીશનરને સહગત જોખલે સાહેબે ઇચ્છ્યું હતું તેવાં કેઈ સ્વરૂપ પર સંસ્થાનોમાં વસત હિન્દીઓના સર્વ પ્રકારના હકો આચરવા માટે ખીજ મુલકોમા કેન્સલોને જે રાજ્યકીય સત્તા પણ આપવામા આવે છે તેવી સત્તાની માગણી કરી હતી અને તે માંગણીના ટેકામા ઘણી રજાડ દલીલો આપી હતી.

સંસ્થાનોની બાબતમા હાલની હિન્દી સરકારનું જેવું બધારણ છે તે બધારણવાળી સરકારની સત્તા અને સ્થિતિ બહુ વિષમ છે પછી હજુપણ તેને બલે એ. સુરેન્દ્રનાથ બેનર્જી સારા સરકારનો ચિરકાળ કીર્તિસ્થંભ માને. તેથી નામદાર વાઇસરોય સાહેબે ઉચ્ચુદેશનને જણાવ્યું હતું કે રાજ્યકીય સત્તા તો શાહી સરકાર સંસ્થાનખાતાના સંબંધી નજરમા લેવાં અપાવી શકે નહિ પરંતુ વ્યાપારી હકો બાબે સર્વ સત્તાની બહાલી આપી શકાશે.

એ રીતે એવી સત્તાઓ સહીતનો દેડ કમીશનર નીમવાની બહાલી હિન્દી સરકાર મેળવતી પડી છે.

થોડાં વર્ષે પૂર્વેની સમ્યક્તીય પરીસ્થિતીની વિચારણાપર એ હિન્દી પ્રજા ચાલતી હોય તો તે ખીજા બળતા પ્રરેનોનું નિરાકરણ કરી દેવા સામે જે ઉગ્રતા પ્રજામાં વહેતી હોય તેને કાંઈ અર્થે કંડી પાડી શકાય તેવો આ એક પ્રયત્ન છે આધુનિક પ્રબલકીય જાગૃતીને અનુભવ અમને આ દિશામાં કેવળ નિરૂપ રાખે છે.

સમ્યક્તીય લડતોમાં અઘાતરો તરીકે યોજવામાં આવતા ઉપાયો પૂર્વ આફ્રિકાની બાબતમાં કેટલી દરજે કળાઈ થાય તે અર્થમાં ઉત્તરનું અમને એક સદા સમાનજ લાગે છે પરંતુ પૂર્વ આફ્રિકાની બાબતમાં અમને તો આ દેડ કમીશનરની નીમણૂકનો માત્ર તે એક દિશાજ નજરમાં લઈ વિચાર કરવામાં આવે તો આ નીમણૂક પૂર્વ આફ્રિકા અને હિન્દ વચ્ચે બહુ ઉપયોગનો જણાય છે. આ બીનાની બાબતોમાં બહુ મોટા પ્રશ્નોની મેળવણી કરી નાની બાબતોનો વિશ્વસ કરવો એ રહ્યાપણ નહિ રહેવાય.

આ નીમણૂકથી અમારા ખ્યાલ પ્રમાણે નીચે પ્રમાણે ફાયદો થઈ શકે:-

૧. હિન્દુસ્તાનની સરકાર સંસ્થાનને અનુકુળ બનાવટો ત્યા દાખલ કરી શકે અને તેમાં યોગ્ય ઉપાયોથી ખીલવણી કરી શકે.

૨. ત્યા પેદાશની વૃદ્ધી કરવામાં મદદ કરી તેનો કમલે વ્યાપારી પાયાપર વ્યાજબી રીતે હિન્દીઓના હાથમાં રખાવવાં પગલા ચોટ શકે.

૩ સીધી યા આડકતરી રીતે ત્યાંના હિન્દીઓના વ્યાપારપર કાંઈપણ હલો આવે તેનું અધ્યયન કરી તે દૂર કરી હિન્દી હક્કો જાળવવા પ્રયત્ન કરી શકે.

૪. ત્યાંના હિન્દીઓની સમગ્ર પરીસ્થિતિથી સદા હિંદ અને હિન્દ સરકારને તાલ્કો લિફ વાકેફ રાખી શકે.

૫. હાલ હિન્દી ચલણ-રૂડીઆમણ બાબત હિન્દી સરકારને વસ્તુસ્થિતિની ખરી માહિતીની ગેરહાજરીમાં અજ્ઞાન રાખવામાં આવેલ છે તે દૂર કરી-તેવા વર્તનોનો ખરો નિર્ણય કરવા મદદરૂપ થઈ શકે.

૬ હિન્દ શિવાયતા ધંતર મુલકોની બનાવટોનો વપરાસ તેમજ સમગ્ર વાલિજન્ય ત્યાં અનુકુળ થઈ પડવામાં ક્યા તત્વો મદદગાર છે અને તેવા તત્વો હિન્દમાં કેવી રીતે દાખલ થઈ શકે તેના વિષય યોજનામાં મુદ્દા અગ્રણી શકે.

આવી બાબતોના લાવી લાવો બાબત ગતિપ્રણામ થયેલ હું ખદ અનુભવથી હિન્દમાં જે બાબતોનું ટ્રાઈ ગિંદુ ઉદ્ધાસ રીતે જાતીય થઈ જાય છે અને તેથી આ વિશયમાં એવી સચવા આવે છે કે આ નેમણૂક તોજ ફાયદાકારક થઈ શકે કે નો આ રીતે નીમણૂક દેડ કમીશનર 'હિન્દી' જ નીમાય અને તેને મદદ આપવા માટે ત્યાંની વસ્તુસ્થિતિથી વાકેફ હિન્દી વ્યાપારીઓની એક કમીટી નીમવામાં આવે અમને આ દરખાસ્તમાં વચ્ચે જણાય છે અને હેતુની સાધનામાં ધૃષ્ટતા માલમ પડે છે તેથી આશા રાખીએ છીએ કે આ સુચનાઓનો અમલ કરવામાં નોમદાર હિન્દી સરકારને કશો વાધો જણાશે નહિ.

અરુ.

પુછપરછ.

વાલીયર કેમીકલ વર્ક્સ તરફથી મીઠું એક્. એ. વાલીયર (પકેટ સેન્ટ્રીટર ફરીટ, ન્યુ ઑસ્ટ્રીયા, લુધસીટાનીયા) જણાવે છે કે અમે ગુણી ખરીદનારા છીએ અને હીંદમાંથી ગુણી નીકાશ કરનારાઓ સાથે સંબંધ બાંધવા ઇચ્છા છે. માલ મોકલનારે તેનો મુકો નમુનો મોકલવો પડશે તથા તે પેટીમાં કે કંથળામાં કે શામાં મોકલશે તે વીશેની વીગત તથા તેના રવલ દીઠ ભાવ અને પેકેજ દીઠ વજન જણાવવાની જરૂર રહેશે. વધારે વીગત માટે પુછો અમેરીકન કોન્સલ, મુંબઈ.

મેથર્સ પટેલ એ ડા. (ઠેઠ નડીયાદ પાસે પીહીજ) જણાવે છે કે અમે ગુજરાતની દરેક જાતની તંબાકુના વેપારી છીએ અને તે વેચવા તથા તમાકુના વેપારીઓના મંબંધમાં આવવા માગીએ છીએ. વડોદરામાં બાજવાડામાં શાખા ઓપીસ છે.

એસ મુકરજી (૩૮.૪૧ કુમોચીબાશી સેન્ચોમ, કોળી, જાપાન) જણાવે છે કે જાપાન જેવા દેશમાં વેપાર વધારવા કાળે જેમને મોકલવા હોય તેઓ અર્થશાસ્ત્ર તથા આંકડા વગેરેથી વાકેફગાર અને હોંશીયાર હોઈએ હોવા જોઈએ, મને વેપારનો આઠ વરસનો અનુભવ છે માટે જેને મારી સેવા જોઈતી હોય તેમણે મને લખી જણાવવું.

ડાઇંગ અને રીનીરીંગ ઇન્ટરોલેશન વેચવાતું છે તેમાં કયા મશીન છે તેની યાદી આવ વગેરે વીગત તેના માલિક વોલ્ટર એરડીને લંડન ખાતેના ઇંડીયન ટ્રેડ ફર્મીશનરને લખી મોકલેલી છે તેની નકલ અહીં મુંબઈ ખાતે ઉદ્યોગ ખાતાના સરકારી વડાને મળી છે. જેને એ વીશે માહિતી મેળવવી હોય તેણે ડાયરેક્ટર એક્ ઇન્ડીસ્ટ્રીઝ, મુંબઈ, એમને પત્ર લખવો.

ઝેચોસ્લોવાક સેન્ટ્રલ ઇકોનોમીક એસોસીએશન (૩ રેડીમની પીહીંગ, એટરી ફરીટ મુંબઈ) જણાવે છે કે ઝેચોસ્લોવાકીયા (એટલે કે યોહુગીયા,) અને મંબંધ સુરોપના દેશોમાં માલની ખરીદી કે વેચાણ કરવા માટે પ્રતીનીધી જોઈતા હોય તેમણે એ એસોસીએશનને જણાવવું. તેઓ પ્રતીનીધી તરીકે કામ કરવા તૈયાર છે. એમની મારફતે નીકાશ થતા માલ કંપર નાણા ધીરવાની જરૂર હોય તો તે આપવામાં આવે એવો સંભવ છે.

વેપારી ખબરો.

રૂનાં ખેસમાં દખાતી ગાંસડીઓના આંકડા દર પખવાડે સરકાર છપાવતી હતી પણ તેથી કંઈ ઉપયોગી હેતુ સાધી શકાતો નથી એવું હિંદી સરકારને લાગવાથી તેણે એ આંકડા છાપવાનું બંધ પાડવાનું કરાવ્યું છે પણ વત્યારે ઇંગ્લીયન હોટન કમીટીનો લક્ષમણ પ્રમાણે ખેસને લાઇસન્સ આપવાનો ગોઠવણ થશે ત્યારે એ આંકડા છાપવાની વધારે સારી યોજના કરવામાં આવશે. એમ તેણે જાહેર કર્યું છે.

જી. આઇ. પી. રેલ્વે પાસેલ દેન તા. ૧-૬-૨૦ થી ભુસાવજ સુધી દોડાવવામાં આવે છે.
 બી. એન. રેલ્વેના મરદુમ મેનેજર મી. અલોકજાડર ઇસત પોતાની પાછળ ૧૯૦૬-૪૧ પ્રાઇડ મુકી ગયા છે.

કાઠીયાવાડમાં રેલ્વેના ઉતારાઓ માટે પહેલા તથા બીજા વર્ગનાં લાડાના દરમાં વધારો થયો છે.

બી. બી. એંડ સી. આઇ. રેલ્વેના ત્રીજા વર્ગનાં લાડાના દર મુલાઈ માસમાં વધ્યા છે. નાથકતા કુંભમેળા માટે જી. આઇ. પી. રેલ્વેએ વેગનઠારની ગોઠવણ કરી હતી.

એ. પંડિત મદનમોહન માલવીય રેલ્વે ઉતારાઓના લાજ સંભાળનારી મંડળી (The Indian Passenger and Traffic Relief Association) ના સભાસદ થયા છે. આ મંડળીની શાખાઓ અમદાવાદ તથા વડોદરા ખાતે ઉઠાડવામાં આવી છે, આ મંડળીના જેવીજ પ્રાંતીક મંડળીઓ મદ્રાસ તથા કલકત્તા ખાતે સ્થપાઈ છે.

રેલ્વેઓના વહીવટ સંબંધી તપાસ કરવા માટે હિંદી પ્રધાને કમીટી નેમવી એગ હરખાલત કરવામાં આવી છે. રેલ્વેનાં લાડાંમાં થયેલા વધારા અમે ધંધો ઉઠાવવા માટે અમદાવાદ ખાતે સભા ભરવામાં આવી હતી.

હિન્દી ઉતારાઓ તથા વેપારીઓનો હાડમારી દર કરનારી મંડળીનો સરકયુલર.

જોરા બજાર સ્ટોટ, કોટ, મુંબઈ.

શું હિંદ રેલ્વેઓ માટે નિર્માણ થયેલું છે?—એન. મીં મદનમોહન માલવીયા તથા મીં બી. જી. હોનીંગન શું કહે છે?—હિંદી પ્રજામત મજબુત કરે—
 આખા હિંદમાં મંડળી રચાવી તેના ફંડને મદદ કરે?

હિંદની ગરીબ ઉતાર પ્રજાને રેલ્વે કુલમની કુંસરીમાંથી બચાવવી હોય, રેલ્વેના અનિયમિત અને વિદેશીઓને ઉત્તેજક ભાવો પકી હિંદી ઉતારાઓનો થતો નાશ અટકાવવો હોય, હિંદી કારખાનાંઓમાં અને હિંદમાં જ બનેલી માલ ગડપથી આવ જો

મી. જોએ, ટાઇલ માર્ટ ૨૧ જેક સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

કરી દેશની દોલતમાં વધારો કરે એવી વ્યવસ્થાની ઇચ્છા હોય, તમારાં બાળ બચ્ચાં તથા કુટુંબ સાથે હાલના માઇલ દુર અનેક દુઃખો વેઠી તમારા ધર્મના પવિત્ર સ્થળોમાં સુખ શાંતિથી જમ શકો તે માટે ચોપગાં પ્રાણીથી પણ નષ્ટ રીતે દોરો પુરવાના ડખામાં જવાને બદલે વધુ સારા ડખા મેળવવા હોય, તમારી મા, બહેન અને સ્ત્રી વિગેરેની મર્યાદા નષ્ટ ન થાય તે માટે દીવ ખતીની મુસાફરીમાં સગવડ બેઠતી હોય, મુસાફરી દરમીયાન આરોગ્યતામાં અડચણ ન આવે તે માટે નિયમિત વીશીઓ, પાણી વીગેરેની સગવડો બેઠતી હોય તો હિંદી ઉતાડ્યો અને વેપા રીઓની હાડમારી દુર કરનારી મંડળીમાં દાખલ થઇ તેના ફંદમાં લાખો રૂપિયા ભેગા કરે. ઓન. મીઠા માલનીયાલ જણાવે છે તેમ તે મંડળની શાખાઓ આખા દેશમાં દરેક નાના મોટા શહેરમાં સ્થાપો. તેવી મંડળીઓ મારફત દેશની તમામ રેલવેઓનો વહિવટ ખાનગી કંપનીઓ પાસેથી નામદાર સરકાર સંભાળી લે તેવું ફગણુ કરો, રેલ્વેનાં ભાડાં ઓછાં કરવા પ્રોટેસ્ટ કરો, રેલ્વે ગોડાંમાં પ્રજાના પ્રતિનિધીઓને દાખલ કરાવો, રેલ્વે એક્ટમાં દેશ તથા પ્રજાને ઉપયોગી થાય તેવા કાયદાઓ દાખલ કરાવો, કોમ કોમ વચ્ચેના રીઝર્વ ડખાઓ કઢાવી નંખાવો અને ભવિષ્યમાં રેલ્વે ભાડારૂપી કરનો વધારો પ્રજાની ઇચ્છા વિરુદ્ધ ન થઇ શકે એવો લોકમત જાહેર કરી ગરીબ પ્રજાને રેલ્વે જુલમમાંથી બચાવો.

મીઠા બી. જી. હોર્નિંગેન કહી ગયા છે કે “ હિંદ રેલવેઓ માટે નથી પણ રેલવેઓ હિંદ માટે છે.” એ વાક્ય સિદ્ધ કરાવી આપો !

હિંદી ઉતાડ્યો તથા વેપારીઓની હાડમારી દુર કરનારી મંડળીને ઉપરના કાર્યો કરવા માટે નાણાંની મદદ કરવા હિંદી પ્રજાને અમો અપીલ કરીએ છીએ. નાની અથવા મોટી રકમ મીઠા લકમીદાસ રવજી તેરસીને નાં. ૭૦, એપોલો ઓટ કોટ, મુંબઈના શીરનામે તાકીદે મોકલો.

શાખાઓ:—મહુવા, રાનાલી, ઉમરેઠ, સોણના, પેટલાદ, ઠાસરા, ડાકોર, આણંદ, અમદાવાદ, કરાચી.

આ સીવાય આ મંડળીની શાખાઓ પોતાના ગામમાં જેઓ બોલવા ઇચ્છતા હોય તેઓએ ઉપલી મંડળીના સેક્રેટરીને નાં. ૨૬૨-૨૬૩, બેરા બઝાર ઓટ, કોટ, મુંબઈના શીરનામે પત્ર વહેવાર કરવો.

લી.

શરીફ દેવજી કાનજી.	ગોકલદાસ કે. પારેખ.
જમનાલાલ બજરાજ.	મયરાદાસ વીશનજી.
જમનાદાસ દ્વારકાદાસ.	લક્ષ્મીદાસ રવજી તેરસી.
ખીમજી આસર વીરજી.	વિશ્વનાથ પી. વેધ.
હંસરાજ પ્રગજી ઠાકરસી.	માવજી ગોવિંદજી શેઠ.
સુલાબચંદ દેવચંદ.	નારજીદાસ પરસોતમ.
વેલજી લખમસી.	એફ. જે. જીનવાલા.
જીવરાજ ગોકલદાસ નેલુસી.	બરજેરજી કરામજી ભટ્ટા.
વી. ડી. સાવરકર.	કે. એમ. મુનશી.
ડી. ડી. સાહે.	ગોવિંદજી વશનજી.

હિંદની ઔદ્યોગિક ઉન્નતિ.

દેશવેળા હિંદમાં થઈ ત્યારથી હિંદનું ઉદ્યોગિક બંધારણ ગદહાઈ ગયું છે. જે સુરત અને લડચના બંદરોથી માલ યુરોપ સુધી જતો તેને ગદહો હિંદુસ્તાનનો પશ્ચિમનો દરવાજો મુબઈ ગણાય છે. દેશવે વધારવા માટેનો આશય યુરોપીયન વેપારીઓ ગાળુ કરે છે, અને હુકાબ પડે તો અટકાવવામાં દેશવેળા ઉપયોગી થઈ પડે છે એ વિશે આપણું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે. પણ એ બધું છતાં મરદુમ મીઠો ગોખલે જેવા સચ્ચનીતીનો દેશવેળા વધારાને બદલે નેહરોનો વધારો વધારે ધમ્મતા. આ સન્નેગોમાં આપણે દેશવેળા ઠેટલી વધારવી, નેહરો ત્રયા બાંધવી, રસ્તાઓ કીયા હુસ્ત કરવા એ આજો પ્રથમ વીચારવા જેવો થઈ પડે છે. છતાં ઉદ્યોગિક કેન્દ્ર-રચ સન્નુષ્ઠ સ. રા. કાશીનાંધ બાદ્યાર્થે આ વીષય ઉપર એક નીબંધ રચુ ઠર્યો હતો જેમાં તેમણે હિંદમાં ધોરી રસ્તાઓ તથા બારે વજનની મોટર ગાડીઓ આવ બ કરી શકે એવી સડકો વધારવાની જરૂર વીશે આશ્ચર્યપૂર્વક ધ્યાન ખેંચ્યું હતું, એ સંબંધમાં આપણે અત્યારની આપણી સ્થિતિ સારી રીતે સમજવાની વલ્લીજ જરૂર છે. લગઈ પછી સ્ત્રીમરનાં તુર વધ્યાં છે પણ નાનાં ગામડાંમાંથી દેશવેળાં રેશન સુધી માલ ગાડાંમાં ભરીને લાવવામાં જેટલો ખર્ચ થાય છે તેટલા ખર્ચમાં દેશવે કે સ્ત્રીમર મારફતે દસ ગણે છેટે માલ મોકલી શકાય છે આને પરીણામે જે દેશ દુર હોય તે બધે પાસે આવ્યો હોય અને દેશવેની સગવડ ન હોય એવો મુલક એકબીજાથી બાંધે વધારે દુર જઈ પડ્યો હોય એવી સ્થિતિ ઉત્પન્ન થઈ છે. તેથી દેશવેથી દુર મુલકનાં માલ પેઠા થાય તે ત્યાં અતિથય સેવા વેચાય અને એ પેઠા કરનારને તેમાંથી જગમગે તેટલો લાભ મળે નહીં એમ બને છે. જેહુનોને આવો ગેરલાલ ઘણો થાય છે. ખીલ બાવુ પરમામથી માલ મંગાવવાનો ખર્ચ પણ દેશવેથી દુર રહેતા હોઈએ તો વધારે આપવો પડે છે. એટલે જે ગામડું દેશવેથી દુર ત્યાં રહેતું એ કારણથી મોઘું પડે છે આનો ઉપાય એજ છે કે જે ભાગમાં માલની પેઠાશ એટલી સારી હોય કે તેમાંથી વપરાશ જેટલું સખી બાકીનું નીકાશ કરવાની અને તેને ગદહો ખીલ થીજે મંગાવવાની સગવડ માટે દેશવે બાધવાનું પરવડી શકે તેમ હોય ત્યાં તે બાંધની અથવા બંધાવવી અને જ્યાં દેશવે બાંધવાનું ગાળુ બારે પડી ગય એમ હોય ત્યાં રસ્તા એવા મજબુત બનાવવા કે બારે વજનની મોટરો ત્યાં આવત કરી શકે. આવી સડકો બાધવાના કામ ઉપર અગાઉ ધણું ધ્યાન આપવામાં આવતું હતું પણ હવે દેશવે ઉપર એણું લક્ષ્ય અપાય છે. મીઠો લડાયાર્થે જણાવે છે કે માત્ર બંગાળા પ્રાંતનો વીચાર કરીએ તો એવા બધા રસ્તા બનાવવાનો કુલ ખર્ચ સોળ કરોડ રૂપીયા જેટલો ગણી શકાય અને તે ખર્ચ સોળ વરગમાં કરવાનું કરાવાય તો દર વરસે એક કરોડ રૂપયાની લેન એ માટે કહાડવી યોગ્ય થઈ પડે એના ઉપર આપવાના વ્યાજની તથા એ રસ્તાઓના ચાલુ નીભાવ માટેની ખર્ચની જોગવાઈ એથી લાલ મેળવનારા જમીનદારો અને એ સડકો વાપરનારા વેપારીઓ પાસેથી વસત કરવામાં આવે તો તેમને તે બારે ન પડે. આટલી વીગત એમણે જણાવ્યા પ્રમાણે છે કે તેમાં કાંઈ ગચતરીની બુલ છે તે તો એ પ્રાવના લોકો મારી રીને કહી શકે પણ એવી સડકો ઉપર ધ્યાન આપનારું એક મંડળ દરેક પ્રાંત માટે સ્થપાય તે ઘણું જ ધમ્મતા જોગ છે. પંજાબ માટે એવું સ્થપાયું છે. સંયુક્ત પ્રાંતોમાં પણ એવું જ મંડળ ધણુ કરીને છે. મુંબઈ ઈલાકા માટે એવું મંડળ સ્થપાય અને તે આપણા પ્રાંતના છત્તાઓની અંદરના આવ. બના માગેરૂપી રસ્તાઓ તથા સડકો ઉપર ધ્યાન આપે એવું થતું જોઈએ. હાલ એ દરજ દરેક

ધી જોએ ટાઇલ માટે રૂ. એક આઠ, ફાટ, મુંબઈ.

હુદહાની મ્યુનીસીપાલિટી કે લોકલ બોરડને માથે છે જેઓ નાણાંની જોગવાઈને અવારે એ દરજ્જા પ્રત્યે લક્ષ આપી શકતી નથી. એ રસ્તાઓ તથા સડકોની જોરદારરીમાં એ ગામડાંઓમાં ઉદ્યોગ ધંધો ખીચી શકતો નથી આપણે જેને “કોટેજ ઇન્ડસ્ટ્રી” અર્થાત્ ઘેર બેઠાં કરી શકીએ એવો ઉદ્યોગ ગણીએ તેને હિતેજન આપવાનો સહિષ્ણુ સરકાર ઉપાય આપી સડકો અને રસ્તા બનાવવાનો છે. એમ કહો કે એવી સડકોની જોરદારરીમાં એક ગામડો વીજળી કે વસાઈ કે તેલશી આદિ એવાં નાનાં એન્જીનોનો ઉપયોગ કરીએ એવી આશા રીઝ્યા ગણાય પણ એ એવા રસ્તા થયા પછી એવા એન્જીનો વાપરવા માટે તો હાલ એક જણ જેટલું કામ કરી શકતો હોય તે કરતાં દસ ગણું કામ કરી શકે. ન્યા પરગમથી માલ મંગાવવાનું અથવા ન્યાથી માલ પરગામ મોકલવાનું અતિ ખર્ચાળું થઈ પડે એમ હોય ત્યાં સ્થાનિક પેદાશના ઉપરજ આધાર રાખીને આવાં નાના એન્જીનોથી ઉદ્યોગ ચલાવવાની હિંમત એકદાર પહેલી એટલી ખાતરી કરવી પડે કે તેને ભેદતા કાંચે માલ સ્થાનિક પેદાશમાંથી એકસરખો હુમેશા ભેદને તેટલો મળવાની આશા રાખી શકાય એમ છે? વરસાદ ઉપરજ જેનો આધાર છે એવા આપણા મુશ્કેલી એવી ખાતરી મળવી મુશ્કેલ ગણાવી ભેદએ. વળી કાંચે માલ પોતાના ખેતરમાં ધતો ધતો હોય તો પણ તેમાંથી બનવેલો તેવા માલ ખરીદવાની શક્તિ સ્થાનિક વસ્તીમાં હુમેશા એકસરખી હોય નહીં. વરસાદની અછતથી પાક ખરીદર ન થયો હોય તે વેળા લોકોમાં પેદાશને ભેદતો માલ ખરીદવાનો શક્તી ઘણી ઓછી થઈ જાય છે. તેવે વખતે બનાવેલા માલનું શું કામ? આ એક મુશ્કેલીઓ આવજના સર્વોં આંધેનોથી દુર દૂર થકે અને એવાં સાધનો મોટરોથી મળી શકે તે અગાઉ રસ્તાઓ તથા સડકો મજબુત થવી ભેદને. પરગમમાં માલના ભાવનાં વધઘટ થય તે વેળા તેનો લાભ લેવાની શક્તી પણ ભારેજ આપે કે ન્યાદે મલની લાવ લઈવ મોટરોની મદદથી ઝડપથી કરી શકાય જે પ્રમાણે શાખા રેલવે બાધનાર મુખ્ય રેલવેવાળા પાસેથી અત્યુક સગવડ મેળવે છે તેજ મુજબની સગવડ આવી સડકો બાંધનારાં મંડળો નજીકમાં આવેલી રેલવે પાસેથી માગી શકે અને સડકોનો ઉપયોગ કરનાર પાસેથી લેવાતો રકના વેરો એવી સડકોના ખર્ચ ઉપરના વ્યાજ માટે મુરતો થઈ પડવાની સામાન્ય રીતે બાધા રાખી શકાય. હિંદુસ્તાનના બધા ખાતોને માટે લોગો વીચાર કરવા એ મોટો ખર્ચ એક અજગર રૂપમાનો ધારણા આવે છે, પણ તે કરવાથી દેશના ઉદ્યોગ શક્તી એન્ડ્રી વધશે કે જેનો લાભ થોડાંજ વરસમાં એ ખર્ચ કરવા વધી જશે.

વળો રસ્તાઓ અને સડકોનોજ વીચાર કરીને આપણે ખેતી રહેલું ઘરે નહીં. ખેતીને માટે ભેદનું પાણી પુરું પાડનારી નહેરોનો વીચાર આવે. રાખોએ તોપણ વેપાર માટે જીવ માર્ગનો ગરજ નેરો ઘણીજ ચારી રીતે ખાર પાડી શકે હીંદના દરેક પ્રાંતમાં નદીઓ છે તેમાંથી પ્રુક્ષળ ખાતી ઉપયોગ વગર પડી જાય છે તેને અટકાવી તાળાં બાધી નહેરો મારફતે કામ લગાડાય તોને મહાન આશીર્વાદ પણ થઈ એમાંથી વીજળીક અળ મેળવાય. ભારે વજનની પણ ખમડે નહીં ચીત્તની લાવલઈમાં રેલવે મારફતે કરવાથી જે ખર્ચ થાય તે કરતાં અગમર્યા બહુજ એક ખર્ચ કરી શકાય. ઘણીક નદીઓ એવી છે કે જેના મુખ આગળ આસપાસના જમીનો બાગ ઉંચો ન હોવાથી રેલવે લીધે ઘણું મુશ્કેલ થાય છે વચે ફેટલાક જે એવા હોય છે કે ન્યા ભારે રેલના સમયમાં પાણી બરાબ પણ અગાઉ નદી તરીકે પા એ લાગમાં હાલ વરસમાં આઠ માસ મુશ્કેલ પાણી હોતું નથી અને ચોમાસામાં પણ

બહુ એકદુઃખ નથી. આવી જગ્યાએ કોઈ કેકણે પાણીને અટકાવવાથી તો કોઈ જગ્યાએ નદીને ઉંડી કરવાથી વગેરે ઉપાયોથી પ્રજાને ઘણું લાભ થઈ શકે એમાં સુદૃઢ શક નથી. હુકાળ અટકાવવા માટેના ઉપાયો તરીકે આ કાર્યો કરવા જોવા છે. ધીવ્રા દેશોમાં નેહરો એટલી ઉપ-યોગી ગણાય છે કે તેને વપરાતી સખવા માલે તેની સાથે હરીફાઈ કરતા રેલ્વેઓને અટકાવવામાં આવે છે અને જરૂરીયાતમાં તો લગાઈ અગાઉ ખોટ ખર્ચીને પણ નેહરોનો વહીવટ કરવામાં આવેલો અને એ ખોટ રેલ્વેઓની આવકમાંથી વસુલ કરી લેવાતી. હિંદમાં જે પ્રમાણે રેલ્વેઓ સરકારે બાંધી છે તે પ્રમાણે નેહરો પણ સરકાર બાંધે તો પછી હરીફાઈનો સવાલ રહે નહીં. દેશના ઉદ્યોગ તથા વેપારની ખોલવણી કાળે નેહરો માટે ખર્ચ કરવામાં આવશે તો તેથી દેશને જે લાભ થશે તેમાંથી એ ખર્ચનો બદલો ઘણું જલદી વળી જશે. વળી એ લાભ પ્રજાના અમુક વર્ગને જ મળશે એમ કહેવાતું નથી. પ્રજાના સઘળા વર્ગ લગભગ એકસરખી રીતે એ લાભ વેળવશે એથી કોઈ તે માલે ફરયાદ કરે એવો સંભવ નથી.

જેમ સરકારે હવે ખાતર ગાંડો આલનો લાવલઈન કરે તે પ્રમાણે નેહરો માર્ગે, ખોટર માર્ગે આલનો લાવલઈન કરી શકે અને તેથી ગંડપ, સગવડ અને ખર્ચમાં બચાવ એ ત્રણે લાભ મળે.

હિંદનો કાપડ સુતરની મીલોનો સને ૧૯૧૯નો નફો.

કાપડ સુતરના ઉદ્યોગનો સને ૧૯૧૯ ની સાવની સ્થિતિનું અવલોકન કરતાં જે. એ. વલ્લયુની સહીથી લખનર જણાવે છે કે સને ૧૯૧૯ ની સાલના કાપડના ઉદ્યોગનો નફો રૂપિયા આઠ કરોડ જેટલો થયો એવી આગાહી કરી હતી પણ હવે હું જે આકાશ સ્પુ કહું છું તે ઉપરથી જણાવું કે તે નફો જે આગાહી કરી હતી તેના કરતા પણ વધારે સંતોષકારક છે. નફો જોટો થયો છે, મારી વડે ચલી નહેર કરવામાં આવી છે અને એજ રોએ તે એક વર-સમાં જેટલું કમીશન મેળવ્યું છે તેટલું તેમણે કઠાચ છેલાં પાંચ છ વરસમાં મેળવ્યું. હશે: સને ૧૯૧૮ માં મારી ગણતરી મુજબ નફો રૂ. ૪)૬૭ કરોડ જેટલો થયો હતો જેમાં એજ રોને કમીશનના રૂ. ૬૧)૫૦ લાખ સમાઈ જાય છે. સને ૧૯૧૯ નો નફો રૂ. ૧૩)૦૬ કરોડ જેટલો છે જેમાં એજ રોને કમીશન તરીકે આપવામાં આવેલા ૩૧)૩૧ કરોડનો સમાવેશ થઈ જાય છે. રૂ. ૫)૧૭ કરોડ જેટલી રકમ એટલે કે મુજ કાપડ ઉપર ૫૦ ટકા જેટલી વેલ્ડ-ચલ્લી આપવામાં આવી જ. રૂપિયા પાંચ કરોડ જેટલી રકમ લામદારોને રોજ તરીકે આપ-વામાં આવી હતી, જે સને ૧૯૧૭ માં રૂ. ૩)૭૬ કરોડ જેટલી અને સને ૧૯૧૮ માં રૂ. ૪)૦૨ કરોડ જેટલી આવી હતી. લામદારોની સંખ્યા વેલ્ડિંગ રીતે આગલા વર્ષોના જેટલી જ હતી. ૧૯૧૯ માં રૂપિયા મીલોનો નફો રૂ. ૧૧૦ ટકા જેટલો થયો હતો અને વીર્વાન મીલોનો નફો ૧૧૬ ટકા જેટલો થયો હતો ત્યારે ૧૯૧૭ માં વીર્વાન મીલોનો નફો ૬૮ ટકા જેટલો થયો હતો અને વેલ્ડચલ્લી ૩૪ ટકા જેટલી આપવામાં આવી હતી. રૂપિયા મીલોનો નફો તે વરસમાં ૩૩ ટકા જેટલો થયો હતો અને વેલ્ડચલ્લી ૧૪)૬૮ ટકા જેટલી આપવામાં આવી હતી. સને ૧૯૧૮ માં વીર્વાન મીલોએ ૪૫)૬૬ ટકા જેટલો નફો કર્યો હતો અને તેમાંથી ૨૪)૨૮ ટકા જેટલી વેલ્ડચલ્લી આપી હતી. રૂપિયા મીલોએ તે વરસમાં ૬)૦૫ ટકા જેટલો નફો કર્યો હતો અને ૮)૩૯ ટકા જેટલી વેલ્ડચલ્લી આપી હતી. તે ઉપરથી જણાય છે કે તે મીલોને પોતાની

રીઝર્વ રકમોમાથી ઉપાડ કરવો પડ્યો હતો. સને ૧૯૧૬ માં સ્પીનીંગ અને વીવીંગ બને મીલોએ સારી પ્રગતી કરી હતી પણ સ્પીનીંગ મીલોની પ્રગતી ફક્ત બેચા લાયક હતી. છ ટકાના નફા ઉપરથી વધીને તેમણે ૧૧૦ ટકા જેટલો નફો કર્યો હતો. ગયે વર્સે આપણે ઉછીકી લીધેલી થાયજી માટે વ્યાજના રૂપમા રૂ. ૧)૧૯ કરોડ જેટલી રકમ તથા વીમા માટે રૂ. ૨૪ લાખ જેટલી રકમ ચૂકવી હતી.

ઉલાં વર્સોમાં આખાં હીંદમાં ફની ખપત સ્પીર થયેલી જણાય છે અને તેનું કારણ લગભગ લીધે કાપડનો મીલોના કામમા વધારો નહીં થવાને તેમજ હુંદી સુલતને આભારી છે. મન ૧૯૧૪ માં ફની ખપત ૨૧૪૩ લાખ ગાંસડી જેટલી થઇ હતી. ગઇ તાં ૩૧ મો આગસ્ટ ૧૯૧૬ ને ફીને પુરાં થયલા વરસ દરમીઆન તેની ખપત ૨૦૨૪ લાખ ગાંસડી જેટલી થઇ હતી. મુળધમા સને ૧૯૧૪ માં તેની ખપત ૧૦)૭૮ લાખ ગાંસડી જેટલી અને ૧૯૧૬ માં ૧૦ લાખ ગાંસડી જેટલી થઇ હતી. તાં ૧ લી જાનેવારીથી ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૮ સુધીમા હીંદમાં બનાવવામાં આવેલું કાપડ ૧૪૪ કરોડ વાર જેટલું અથવા તો ૩૪)૮૫ કરોડ રતલ જેટલું હતું અને સુતર ૬૨)૪૬ કરોડ રતલ જેટલું હતું. અને ૧૯૧૬ માં તેટલીજ સુલત દરમીઆન ૧૬૮ કરોડ વાર જેટલું અથવા ૩૯)૪૬ કરોડ રતલ જેટલું કાપડ બનાવવામાં આવ્યું હતું અને ૬૫ કરોડ રતલ જેટલું સુતર બનાવવામાં આવ્યું હતું.

આ ઉદ્યોગને હાલ તો નફો મોટો છે અને હાલ સારી રીતે ટકી રહ્યો છે તોપણ હું તેમા ધીમે ધીમે મંદી થવાની વક્રી રાખુ છુ આપણે હાલમા નફાની ટોચ ઉપર પુગ્યા છીએ ન્હીએ. નવા સાંચા કામ માટે મોટી વરદીમા આપવામાં આવી છે અને તેની હાલમા ધીમે ધીમે ડીલીંગ રીએ આપવામાં આવે છે પણ લેન્ડેશીરમા વેપાર મંદ પડવાની સાથે સાંચાકામવાળાએ પોતાનું ધ્યાન હીંદી બજારોને પોતાનો માલ પુરો પાડવા વરદ આપશે. સાંચા કામને લગતી વરદી એ અમેરીકા અને જર્મની, તરફ મોકલવામાં આવે છે. ઉંચાં હુંદીઆમણથી હાલ તે ઉદ્યોગને લાભ થયો છે તેને લીધે રૂ. ઉંચી ફૂટીમ મંદી આવી છે અને આ આડકતરી રીતે મીલો મોટો નફો મેળવવાને શકતીવાન થઇ છે. પણ નજદીકના લાવીધમાં કાપડ અને સુતરના ભાવો નીચા જવાજ નેધએ અને તેની અસર તેના ચેરો ઉપર થશે, રૂપીઆનો બે શીલ્ડિંગ જેટલો ભાવ રાખવાથી હીંદમા કાચી જણસો પેદા કરનારાએ ઉપર ખરાબ અસર થશે. કારણ કે તેથી અગાઉ જે ચીજની નીકાસ માટે તેને રૂ. ૧૫ મળતા તેને અદલે હવે તેને રૂ. ૧૦ મળશે. મજદુર લખનાર છેવટે જણાવે છે કે આ વરસ હીંદના બુદ્ધા બુદ્ધા ભાગે પોતે ચોમાસુ ખામી ભરેલું નીવડ્યું છે અને અછતનો દરેક લાય રહે છે. તેથી આપણી ચલચુને લગતી તેમજ નાણાને લગતી મુશ્કેલીમાં વધારો થશે. સરકાર પોતે ૬ અને દા. ટકાની ઇનકમટેક્ષથી મોકલી લેન કહાડીને નાણાં ઉછીકાં લે છે ગયે વર્સે ઘણા લોકોને પાચ ટકાની લેન ખર્ચવાથી ફટકા ખમવો પડ્યો હતો. તે લેન રૂ. ૬૫ ને બાવે કહાડવામા આવી હતી પણ હાલ તે રૂ. ૮૨ ની કીમતે પણ વેચી શકતી નથી. વળી સખ્યાળ ધ નવી કપનીએ મોટી થાયજીથી ઉભી થઇ છે જેમાંની ઘણીખરી ચાર પાંચ વરસ સુધી પોતાનું કામકાજ શરૂ કરી શક્યે નહીં, જ્યારે લોકોને પોતાની જરૂરીયાતો માટે નણા શોધવાની જરૂર પડશે અને પોતાની થાયજી ઉપર વરસો સુધી વ્યાજ મેળવ્યા વગર બેસી રહેલું પડશે તેથી ભવિષ્ય માટે હું ખુદ સારો વીચાર આપી શકતો નથી. ચોક્કસ માસ પછી ખરી સ્થિતિ પોતાની મેળે માલમ પડી આવશે અને ને હાલની સ્થિતિ એવીને એવીજ સ્પીર રહેશે તો મને આનંદાચ્ચ થશે.

કેનેડા સાથે હીંદનો વેપાર

“કેનેડા” નામના પત્રના તા. ૦૮ મી આગસ્ટના અંકમાં હિંદ સાથેના વેપાર વીશે નીચે પ્રમાણે વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે:—

હીંદુસ્તાન સાથે સીધો વેપારી સંબંધ હાલમાં શરૂ કરવામાં આવ્યો છે તે બીના વેપારના ઇતિહાસમાં નવું જ પ્રકરણ ખોલશે. એ શરૂઆત મોટીકથી પનામાંની નેહરને માર્ગે કેનેડાની સરકારની સ્ટીમરને હીંદુસ્તાન મોકલવીને કરવામાં આવી હતી અને તે પછી જેમ જેમ માલની હાવલખંત કરનારી સ્ટીમરો સરકારને મળતી ગઈ તેમ નીચમીત રીતે સ્ટીમરો હીંદુસ્તાન બંધ એવી ગોઠવણ કરવામાં આવી. કેનેડા સાથે હીંદનો વેપાર કેવી રીતનો છે તે સમજાવવા એવો સીધો સંબંધ બાંધ્યા વગર મુશ્કેલ હતું. અગાઉ હીંદથી જે માલ આવતો તે ગ્લાસગો, લીવરપુલ, હોંગકોંગ કે એસ્ટનનાં બંદરે મોકલવામાં આવતો અને પછી ત્યાંથી કેનેડામાં આયાત થતો. એથી વેપારમાં ઘણાં વીંદો નડતાં અને લગ્ન દરમ્યાન તશ્કરને માટેના સામાનની તથા બીજી જરૂરીયાતની ચીજો આયાત કરવાનું વધુ આવશ્યક થઈ પડ્યું તો પણ તે વેપાર માટે કંઈ ગોઠવણ કરવાનું બની શક્ય નહીં. તે અગાઉએ વેપાર માત્ર નામની હતો કારણ કે સ્ટીમરોનું ઘર એટલું બારે પડતું કે વેપાર કંવાનું બને નહીં. પનામાંની નેહરને માર્ગે સીધી હીંદુસ્તાન સુધી સ્ટીમર આવવા કદે એવી ગોઠવણથી કેટલીક રીતે મુશ્કેલી ઘટી છે. હીંદુસ્તાનમાં માત્ર કેરોડ પાઉંડની કોમ્પાની બ્રીટીશ માલ આયાત ધાય છે પણ તેમાં કેનેડાનો માલ બાજેજ હોય છે. હીંદમાં જે સીતર હબર માલમ જેટલું બ્રીટીશ લશ્કર રહે છે તેને માટે ખાવાની ચીજો કેનેડાથી મંગાવવામાં આવે છે જેમાં કન્ડેન્સ મીલ્ક, ખીરકીટ, ચીઝ વગેરે દાખ છે. લગાઈ ચાગાઈ આની ચીજો ઇંગ્લેન્ડથી પણ હીંદુસ્તાન ખાતે જતી અને અમેરીકાથી પણ મોટીક વખણાવી ચીજો મોકલવામાં આવતી હતી પણ મળમરીનોને લીધે હુને રહેને સ્ટીમરો મોકલવાનું જોખમભરેલું અને ખર્ચાવુ થઈ પડ્યું ત્યારે એવો માફ આસ્ટ્રેલીયાથી મંગાવવાનું હીંદુસ્તાને શરૂ કર્યું. તે વેળા ઇંગ્લેન્ડથી પણ ખીરકીટ વગેરે માલ મળતો. બંધ થઈ જવાથી માત્ર આસ્ટ્રેલીયાથી જ એવો માલ હીંદુસ્તાનમાં જવા લાગ્યો. અમેરીકન માલ માટે પણ માગણી સારી હતી. કેનેડાએ એ વેપારમાં બગ પાડવાનો પ્રયત્ન કરવો ઘટે છે હીંદુસ્તાનમાં મુરોલીયનો જે વસ્તુઓ બોજન માટે વાપરે છે તેમાં હીંદુસ્તાનના માલ ઉપર આધાર રાખવો પડતો હોય ત્યાં જરૂર હોય તોજ તેનો ઉપયોગ કરે છે. માંસ, વાછ શાક-ભાજી, ફળફળાદી, માખણ અને દુધ સીંચાણની ચીજો જહારથીજ મંગાવે છે. માખણ પણ કેટલીક વાર જહારથી આયાત કરે છે અને કન્ડેન્સ મીલ્ક મોટા જથ્થામાં લાઈન્ટ આયાત કરવામાં આવે છે. સ્નાઈપ્ટ ચીજો તેઓ પકેટિંગથી મંગાવે છે. ટપડાં સ્થાનિક પેદાશનાં વાપરે છે પણ હુને તો હીંદમાં મેન્ફેસ્ટર ઉપસંત જાપાન અને અમેરીકાનો માલ પણ આયાત થવા લાગ્યો છે. જોડા માટે વાગડા કેળવવાના કારખાના વધતાં વધે છે પણ તે છતાં હીંદી લોકો માટે સ્વતા પ્રકારનાં અને મુરોલીયનો માટે વધારે મારી જાતાં સામડાનાં છુદ હજી હીંદમાં આયાત ધાય છે. દવાઓ અને પેટ દેવામાં આવ્યાં હોય એવા આપણો માટે ઘણીજ માગણી રહે છે અને એમાં અમેરીકા ખાતેથી ઘણો માલ હીંદ ખાતે વ્યથ છે કેનેડાએ એ વેપારમાં બાગ પાડવો જોઈએ. હાઈવેર અને સ્ટીલની જનાવટોની આયાત હીંદમાં ઘણી ધાય છે પણ લગાઈ દરમ્યાન એવી ઘણી ચીજો પોતાના દેશમાં જ બનાવી લેવાનું હીંદીઓ શીખ્યા છે તેથી એ આગતમાં

સ્થિતી જાહેરાતથી મણાય છેલા થોડા વખત દરમિયાન કેટલીક એન્જનીયરીંગ પેઢીઓ ત્યાં રથપાઈ છે અને કેટલીક બ્રિટીશ પેઢીઓએ પેલાની શાખાઓ હીંદમાં કાઢી છે પણ એ દેશ વીશાળ છે અને હાલ વેર, મશીનરી, રેલ્વેકાર વગેરે માલની આયાત ત્યાં ઘણી વધી શકે તેમ છે ગોટરકારની આયાત છેલા કેટલાક માસ દરમિયાન ઘણી વધી છે પણ તેમાં અમેરીકન કાર પણ દેખાવા લાગી છે અને કેનેડામાં જનતી કાર્ડ ઠાર પણ હીંદમાં હવે વપરાવા માંડી છે ઇંગ્લેન્ડના માલ જનાવનારાઓ નીકાશ કરવા માટે બે વધારે અતીલા હોત તો એમ ન જનત પણ હવે કેનેડાને લાગ મળ્યો છે

હીંદમાં પેપર મીવ ઘણી નથી ત્યાં બેઇએ તેટલા કાગળ હીંદની મોટામાં જનતા નથી પણ કાગળો તથા કાપડોનો ઉપયોગ ઘણો જ છે. હિંદના લોકો પોરટ કાર્ડનો ઉપયોગ બહુ કરે છે અને એક પંસામાં ઘણે દુર સુધી કાર્ડ મોકલી શકાય છે લગભગ પંદર લાખ પાઉંડની આયાત કાગળો વગેરેની થાય છે તેમાં કેનેડા હજી સુધી લાગ પાડતું નથી.

એ સીવાય ઈઈ કંઈ ચીજ હીંદમાં આયાત થાય છે તેની યાદી આપી એ દરેક ચીજ વીશે વીવેચન કરવાનું અહીં જન તેમ નથી પણ રમ, રોગાન તથા રગવાનો સામાન અને બેટ્ટીંગ, રજારની ચીજો, મોટરો માટેના પેડા, ઇલેક્ટ્રીસીટી માટેના મામાન, કાચકામ વગેરેનો ઘણો વેપાર અમેરીકાએ જમાવી દીધો છે લડાઈ અગાઉ જે વેપાર જરમની તથા આશીયા સાથે આવતો હતો તેનો મોટો ભાગ અમેરીકા તથા જાપાનને હાથ ગયો છે અને જમના પ્રતી નીધીઓ હીંદની સુખ્ય શહેરોમાં નજર પડે છે જ્યારે કેનેડાના વેપારી જવલ્દીજ હીંદમાં દેખાયા છે કેપ્ટન રોબર્ટ ડોલરે ચીન જાપાનના વેપાર વીશે કેનેડીયન એન્ડ્ર્યુફેકચરસ એસો-એશન સંસ્થા આપેલા બાવણમાં જણાવ્યું હતું કે હીંદુસ્તાનથી વાનકુચન ખાતે આવેલા નાલોને મોટો ભાગ યુનાઇટેડ સ્ટેટસ ખતે જાય છે અને ત્યાંથી તેયાર માલ જમાને પછી કેનેડામાં આવે છે એ કાચો માલ કેનેડાએ હીંદથી ખારોખાર આયાત કરવો જોઈએ અને તેમાંથી કાર ખાનામાં માલ જનાવવાનું કામ કેનેડામાં થવું જોઈએ યુનાઇટેડ સ્ટેટસના વેપારીઓની દર મ્યનગીરી એમાંથી દુર કરવી જોઈએ વેચના આમડાની ખામદ ઉદાહરણ તરીકે રમ્મું કરી શકારો એની નીકાશ હવે હીંદુસ્તાને પંદર ટકાની જકાત નાખી છે પણ તેમાંથી જે આમડા બ્રિટીશ સામ્રાજ્યમાં જાય તેની ઉપરની જકાત ઘટાડીને દસ ટકા જેટલી જ નાખવામાં આવી છે એ નીકાશનો ૭૦ ટકા જેટલો ભાગ યુનાઇટેડ સ્ટેટસમાં જાય છે હવે એ માલ હીંદુસ્તાનથી કેનેડા મારફતે આયાત કરવાની જોડવણ યુનાઇટેડ સ્ટેટસના વેપારીઓ માંગે છે. કેનેડાના જે લોકો એ આમડાનો ઉપયોગ કરવા હોય તેમણે હીંદુસ્તાનથી ચીંધો વેન્ડુબર ખાતે એ માલ આયાત કરવો જોઈએ અને પછી તે વાપરનારાઓમાં વહેંચી આપવાનું કામ પણ તેમણે જ કરવું જોઈએ તેમ થાય તોજ જકાતમાં સરખેલા વફાવતનો જાલ બ્રિટીશ સામ્રાજ્યને મળી શકે. એ યુનાઇટેડ સ્ટેટસ ખાતે એ આમડા જાય અને પછી ત્યાંથી કેનેડા ખાતે લાવવામાં આવે તોપણ તેનો જાલ મેળવી ન શકે તેજ પ્રમણે આ, જુન, રૂ, લાકડા, ચીખા, રબર, આમડા રગવાની ચીજો, અને લોચર્સીંગ હાવ યુનાઇટેડ સ્ટેટસને માંગે લવવામાં આવે છે તેને જાહેલ હીંદુસ્તાનથી ખારોખાર આયાત કરવાનું વધારે સહેલું અને સરલું પડે પણ આ બધું કદમાં પછી હશે એક વાત કહેવી પડશે અને તે એજ કે કેનેડા તથા હીંદુસ્તાન વચ્ચેના વેપાર ખીલવવા હોય તો ઇંગ્લીશલ પ્રેફરન્સની જોડવણ જોઈએ એ તેવી જોડવણ થાય પછી બાકીનું કામ મહેલું છે એવી જોડવણ સ્વીકારવાને તૈયાર થતા ઇંગ્લેન્ડ જેટલી વાર માટે તેટલી હીંદુસ્તાન નહીં લગાડે

ચોખાના વેપાર ઉપરના કન્ડોલ.

ઈંગ્લંડમાં પ્રગટ થતું હોઈએ સ્વીટ નામનું પત્ર તા. ૬-૮-૧૦ ના અંકમાં આ જાણકારીમાં એક લેખ પ્રગટ કરે છે જેમાં નીચે પ્રમાણે લીધેલ છે:—

ગયા ફેબ્રુઆરી તથા માર્ચ માસ દરમિયાન ઘડી વીચેનાં રાયલ કમીશને એમ જણાવે હતું કે ચોખાની વેદાશ આ વેળા બહુ ઓછી છે અને તેથી તેની જે આયાત ઇંગ્લંડમાં થાય તે માટે મોંઘા ભાવ આપવા પડશે. આ વીચે ગી. એ. એમ. સેમ્યુઅલે હીંદી પ્રધાનને, નીચે પ્રમાણે કેટલાક સવાલ પૂછ્યા હતા:—એ હકીકત બાબતની જાણમદારી હીંદી સરકાર સ્વીકારી છે કે કેમ? રાયલ કમીશને જે પચાસ હજાર ટન કાગલ પાડી શકાય એમ છે એવું કે હતું તેને માટે શા ભાવ ઉપજવા હતા? એ પ્રમાણે જણાવવામાં આવ્યો પછી માલને ઓટો જથ્થો એમના કરતાં ટન દીઠ વીસથી ત્રીસ પાઉંડ જેટલો ઓછો ભાવે ખીલ કોઈને હીંદી સરકારે અથવા ત્યાંના વેપારીઓએ વેચે છે કે! હીંદી પ્રધાને જવાબ આપતાં જણાવ્યું કે ગયા ફેબ્રુઆરી માસની શરૂઆતમાં હીંદી સરકારે બહેર ક્યું હતું કે હાલ જે રચીતી લાગે છે તે ભેવાં ૧૬૨૦ ના વરસે પચાસ હજાર ટન ઇંગ્લંડને આપવાનું ક્યું છે તે કરતાં વધારે જથ્થો કાગલ પાડી શકાય નહીં. એવો શક રહે છે પણ ભૂલ રચીતી વધારે સારી હશે તો ઘઉંના પાકની કાપણીના વખત પાસે આવશે ત્યારે ખગર પડશે. એ પ્રમાણે બહેર ક્યાં પછી એક મહીને ફરીથી અડસડે અહાર પાડ્યો તેમાં નીકાશ માટે કેટલો જથ્થો કાગલ પાડી શકાય તેમ છે તે દર્શાવતી વેળા ઇંગ્લંડ માટે પચાસ હજાર ટન ગણેલા હતા, જ્યારે યુરોપના ખીલ દેશો માટે કાંઈ પણ ગણેલું નહીં હતું. રાયલ કમીશને જે બહેર ક્યું તે પણ આ ખગરને આધારે હતું. ભાવને બાબતમાં રંજનના બંદરેથી ચોખા સ્ટીમર ઉપર ચઢે તે વેળા દર હાર્ડવેટ દીઠ સત્તર રૂપય પ્રમાણે આપવાની જોઈયું રાયલ કમીશને કરી હતી. જે વારાની નીશાનીથી ચોખાખાતી બત માં એ ભાવ હતો અને તે પછી જે સોદા થાય તે માટે પણ એજ ધોરણે ભાવ ઠરાવવાનું રાખ્યું હતું પણ સ્ટીમરોનું નુર, હુડીના ભાવ વગેરેમાં જે પ્રમાણે ફેરફાર થાય તે પ્રમાણે એમાં પણ ફેરફાર કરવાની જોઈયું હતી. લાંગી મચેલા ચોખા હાર્ડવેટ દીઠ બેથી પાંચ શીલ્ડિંગ જેટલો ઓછો ભાવે આપવાના હતા. એ આવમાં સ્ટીમરનું નુર વગેરે અર્થ ઉમેરીયે તો ઇંગ્લંડમાં તેનો ભાવ દર ટન દીઠ ૪૯ થી ૬૦ પાઉંડ થવા લાગ્યો. જ્યારે લાંગેલા ચોખા માટે ૪૪ થી ૫૫ પાઉંડ પડે. એ બહેર ક્યાં પછી નીકાશ કરી શકાય એવો જથ્થો ઘણો વધારે કાગલ પાડી શકાયો કારણ કે હીંદીમાંથી તેને માટેની માગણી ધારેલી હતી તે કરતાં ઓછી આવી. આથી હીંદી સરકારે ત્રીસ હજાર ટન યુરોપ માટે નીકાશ કર્યા જેમાં લાંગેલા ચોખાનો ૩૩૫૦ ટન જેટલો જથ્થો હતો. એમાંથી બારહજાર ટન જેટલો જથ્થો રાયલ કમીશને કરેલાં વેચાણ પછી વેચવામાં આવ્યો હતો અને તે માટેના ભાવ પણ લગભગ સરખાજ હતા. જે રહેજેલાજ વફાવત હતો તે માલની બલના પ્રમાણમાં હતો. તે પછી બાકીનો જથ્થો વેચાયો તે માટે ૪૮ થી ૫૦ પાઉંડનો ભાવ આપ્યા ચોખા માટે ઉપરથી જ્યારે લાંગેલા ચોખા માટે હિપ્પોલેટો ભાવ ૩૨ થી ૩૩ પાઉંડ જેટલો હતો. રાયલ કમીશને પહેલી બરીરી કરી તેમાં અને યુરોપમાં છેલ્લો જથ્થો વેચ્યો. તે દરમિયાન હુડીના ભાવમાં ત્રીસ ટકાનો ઘટાડો થયો હતો. હુ સમજું છું ત્યાં સુધી રાયલ કમીશને ફેબ્રુઆરીમાં ૫૬૦ ટન ચોખા

દર પાઈ હતે ભાવે વેચ્યા તે શીવાય ૪૮૫ પાઈડ કરતાં વધારે ભાવ લીધો નથી. યુરોપમાં વેપાર
એવોએ માલ મોકલ્યો નથી. હિંદી સરકાર આ કંટોલની બાબતમાં આ ધોરણે વર્ત
તે ત્રીજો ઘોડુંક વીવેચન કરવું અહીં હીક થઈ પડશે. એમનો હેતુ એવો હતો કે
હિંદમાં ભાવ આધારણ રહે અને તેમાંથી જે નફો મળે તેનો મોટો ભાગ અરમાન
લોકોને મળે. ઇંગ્લંડમાં કાલસા ઉપરના અફ઼ુશમાં જેમ લાભ પ્રીટીશ પ્રબંધને થાય એવો
ગણતરીથી કામ લેવામાં આવે છે તેજ પ્રમાણેની આ વ્યવસ્થા અરમાના લોકોના લાભમાટે
ધારેલી હતી. ત્યાંથી માલ નીકાશ કરવાનું કામ ત્યાંના વેપારીઓ સરકારને હીસાબે કર્મીશનર
કરતા. જે જે દેશો તરફથી ખંડી હતી તેમને માટે વખતો વખત હિંદી સરકાર અડસટ
બહાર પાડી જણાવતી કે કેટલો માલ ફાજલ પાડી ગયાશે અને પછી એ અડસટલી શીલકમંથ
કેટલો ભાગ ઠયા. દેશને આપવો તે સરકાર નકી કરતી. એ અડસટમાં તથા બુદ્ધા બુદ્ધા દેશને
આપવાના માલના જથ્થામાં વળેતો વખત ફેરફાર થતો રહે એ અટકાવવાનો કંઈ ઇલાજ નથી.
ખંડીનારે તેટલા માટે ખરીદી કરવી કે નેમ કરવાનું લીકમાં રાખવું તે બાબતમાં પોતાની
અક્ષલે કામ લેવું બેધરમ. યુનાઇટેડ કિંગડમમાં કંટોલને પરીણાએ માલ વાપરનારને અરમામાં
ઉગારો થયો છે અને અરમાના ચોખા માટેનો છુટક ભાવ બીજા દેશોના કરતાં ઇંગ્લંડમાં
એણે રહ્યો છે પણ હિંદી સરકારે તો પોતાની ફરજ અરમાના ખેડુતો તરફ નજર રાખીને
બાબતવાની હતી કારણ કે એ પાક સરકાર તેમને હીસાબે વેચતી હતી. મોસમની સરુઆતમાં
બાબતની જે સ્થિતિ હતી તેનો લાભ લેવામાં તેણે પોતાની ફરજ બાબતવા કરતાં કંઈજ વધારે
કર્યું નથી. જ્યાં બંધ માલ માટેના ભાવમાં પાછળથી ઘટાડો થયો તેવું કારણ એ કે સેગેનમી
નહોં ધારેલો જ્યો વેચવાને માટે ફાજલ પડ્યો અને હુંડીના ભાવ ઘટી ગયા. આ બે કારણથી
ખરો ઘટારો થયો છે. અરમાથી નીકાશ વધારે યત્નની અસર આ બે કારણો કરતાં વધારે નથી.

નહાના ઉધોગો.

ઇન્ડિયન ઇન્ડસ્ટ્રીયલ ડેવેલપ્મેન્ટની છેલ્લી ગેઝેટ વેળા મી. જે. એન. જેનરલએ આ વીવંધ
ઉપરનો એક નીબંધ મોકલ્યો હતો જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે પ્રાથમિક શાળાઓમાં ઉધોગો
વીથિયું કાંઈ શિક્ષણ આપી શકાય એમ છે કે નહીં અને હોય તો કયા પ્રકારનું છે તે વીચારવા
જેવો પ્રશ્ન છે. મને લાગે છે કે ઉમર બાર વર્ષ કરતાં વધારે હોય તેવા વીધર્થીઓને આ શીક્ષણ
આપી શકાય એ જ્ઞાન તે વેળા તો સાદા રૂપમાંજ હોય પણ પાછળથી ધંધાને લગતું ખાસ
શીક્ષણ આપી શકાય અને તે માટે તેમનામાં શોખ અને ઇચ્છા જાય એવું કરી શકાયે. ઇંગ્લંડમાં
અને તે કરતાં પણ વધારે તો યુરોપના બીજા દેશોમાં એ જ્ઞાનનો શોખ પેદા કરવામાં આવે છે.
કોઈ જાનનાન વર્ગનાં યુરોપીયન સાથે પરીચયમાં આવવાનો જેમને પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો હશે
તેઓ કહી શકશે કે એઓ સામાન્ય પ્રકારના સાહિત્યના જ્ઞાનમાં સારા હોવા
ઉપરાંત કોઇપણ પ્રકારનો હુનર ભણતા હોય છે. એ હુનરથી મળતા બીજા લાભ ઉપરાંત
એક લાભ એ થાય છે કે તેથી કામ કરવાનું મળે છે અને તેથી શારીરિક કસરત થાય છે.
રેકરી નોકરીમાં દરેક આતમાં એવા માણસ મળશે. ઇંગ્લંડમાં વીધર્થીઓનું ધ્યાન બાળપણ
જ હુનર ઉધોગ તરફ ખેંચવામાં આવે છે. અંગ્રેજી રાયલ રીડર નંબર પહેલાંમાંજ એક

હાથી પોલીસી ઠરેલા ટેલવેગેય ખરીદ કરવા કયાં જશે ?

પાક છે કે એક જાળકને ઇનામ તરીકે દોહાંળી અને બીયાં આપવામાં આવે છે અને તેવડે જમીન તયાર કરી એ બીયાં રોપી તેમાંથી ફૂલના રસા ઝગાડવામાં તે દેતેલવંત થાય છે. વળી છેકરીયે પોતાની દીંગલીઓનાં કપડાં ખુએ છે એમ પણ એક પાઠમાં છે. જો દોષ માણસ રમકડાંની હુમનમ નય તો-ત્યાં નાના રેડીયા અને એવીજ બીજી ચીજો જેવામાં આવ્યા વગર ન રહે. વળી એનાર નોંઝેરી પેરી પણ મળે છે અને નાનાં છેકરાં એવાં એનાર કેવી રીતે વાપરી શકે- એમાં બતાવેલું હોય છે. એવી રીતે કીડરગાર્ટન રૂઢીના શિક્ષણમાં પણ જુદી જુદી રીતે લેલોગોન લગતું વહેંચેલું જ્ઞાન આપાય છે. હવે આપણે શું કરવું તે તપાસીએ. અને તો લાગે છે કે દોષપર ઉદ્યોગને લગતું જ્ઞાન સાદીરીતે આપવું હોય તો સ્ત્રીન કળાનું શિક્ષણ આપવુંજ જોઈએ. એક પ્રમાણે મીકેનીકલ ગાર્મન્ટ વંનશાસ્ત્ર અને કેમીસ્ટ્રી-આયણ શાસ્ત્રનું જ્ઞાન જોડું જોડું જ્ઞાન આપવું જરૂરનું છે. તે પછી બાળુ અને તારનું દામ શીખવવું ઘણું સહેલું છે અને શરૂ કરવ લાયક છે. કેટલાંક વરસો હપર એ મુંઝવે જોડેમાં વાંચવું હતું કે જાપાનમાં વીદ્યાધારીઓને શિક્ષકીક શાળામાં હવેનો દીક્ષણ છે. આ પછે જવારમાં સૌને તથા નિશાનના લોકોને બનાવેલી ઘણી ચીજો જેમ શરૂ થઈયે. તેમાંથી કેટલીક બાંધુની હોય છે. હીંદમાં બનેલી ચીજોને બદલે એવી ચીજો કેટલીકવાર વપરાય છે. આપણે એ ચીજોને બાલે હીંદમાં બનેલી એવીજ ચીજો વાપરી શકીયે. આપણા દીવાનખાનાની એવા માટેનાં કંમર્સ ચીજોને બદલે આવી ઉપ-ચેતી ક્રમતી બાળુની ચીજો વાપરવાનું ગરીબ અને મધ્યમ રથર્તના લોકો માટે ઘણું આરં પડે. જેમ બને તેમ એાં જારને ગરીબ લોકોની સગવડ વધારવી એ પણ એક જાતનો સુધારો આપણા સુધારકોએ ધ્યાનમાં લેવા જોવા છે. બાળુમાંથી બનાતી ચીજોમાં કેટલીક એવી છે કે એક માટી તીવ્ર છરી વડે કાપારણુ જુલોના ઠોંધપણુ માણસ અથવા છેકરો એ બનાવી શકે. કેઈને કદાચ વધારે વાર લાગે કે સહેજ તાલીમની જરૂર રહે. કેટલીક ચીજો જીવનને બનાવતાં દેખીતજ નયો શીખાઈ પોતે બનાવી શકે દોષવાર એક એવાર પ્રયાન કર્યા પછી એ આવડે. જેને આવા ઉદ્યોગની શરૂઆત કરવાની હચ્છા હોય તેને આવી ઘણી ચીજો અહીં અથવા પરદેશમાં બનેલી નજરે પડે છે જેને નમુના તરીકે રાખી લઈ એવીજ બીજી વસ્તુઓ બનાવવાનું લાભકારક થઈ પડે. ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં તો આવી કેટલીક ચીજો બનાવાય છે પણ અગ્રી. બાળુમાંથી બનેલી આવી થોડીક વસ્તુઓનાં નામ હું ગણુવીશ. છબીઓ અથવા આરી સાને જડવા માટેનાં ઘન પંખા, શુરશીઓ, ઇંબીચેર, કપડાં ટોપી વગેરે માટેના ઘોડા, પરંદા, ઘડયાળ સુકવા માટેનાં સ્ટેન્ડ, નકશા કાગળો એકલા કરવામાટેની ટોપલીઓ, ચોપલીઓ વગેરે સુકવા માટેની ટેબલ, ફુલ વગેરે સુકવા માટેની ખાસ ચોલાની ટોપલીઓ, અને ચીન ઇ તથા જાપાનીઝ સાલ વેચવાની દુકાનોમાં દેખાતી એવી ઘણીક ચીજો. તાન્ની બનાવટ પણ એવી ધન્ય પ્રકારની થઈ શકે છે. જે ચીપીયા અને કાવર સોની તથા હુકાર લોકો વાપરે છે તે તારમાત્રી બનાવી શકાય. સ્ટેશનરી સુકવા માટે ટોપલીઓ તથા સ્ટેન્ડ વગેરે પણ તારમાંથી બને છે. સુવાર બનાવે એવી ચીજો દોષપણુ ધંધાગા પરલો માણસ પોતાની કુરમતને સમયે પોતાના ઘરમાં બનાવી શકે, અથવા બનાવવાનું દામ પણ સહેલું છે એટલું જ નહીં પણ એ કામ જો કરકશરથી થાય તો નફાકારક હોય છે. એમાં જોળા કરવત, નાનું વાળેલું કરવત અને કાણાં પાકતાની માટેનો ડ્રીલ, તથા સુવારનાં સામાન્ય એનારોનું દામ પડે છે. નારાં વંચુ-ત્રાનું કામ ઘરમાં ઘણી સહેલાઈથી થાય એવું છે અને તેથી માણસને દોષને માટે કરવાનું કામ

જેમ મળી આવે તેમ એ ચીજો પોતાને માટે પણ કામ લાગે એવી છે. વળી વલવાનો હું શીખવવા માટેનું બધું એ પહેલું પગથીયું છે. ચાંદીનું, નીકલનું, તાંબાનું કે સોનાનું ઢોળ ચડાવવાનું કામ માટી કામથી બનાવેલી બેટરીના મદદથી થઈ શકે. એવી બેટરી સાધારણ કુંભાર બનાવે; આ કામમાં બેઠેલી રસાયણી ચીજો હોય તો ઘરમાં એ કામ કરવામાં કાંઈ સુરકેલી નથી શીખના બટવ બનાવવાનું કામ પણ ઘરમાં થાય એવું છે. વળી નાળીયેરની કાચલી કે લાકડાંમાં પણ બટન બનાવવાય છે. એ કામ હાથે પણ કરી શકાય છે અને જો ઇચ્છા હોય તો તેને માટે નાનાં સંચા પચું હોય છે. ચોલાની ડાબડીઓ અથવા ડાબડાઓ લાકડાંમાંથી બને છે અને તે બદલે હાથોદાત, આમણ, કાપડ, વગેરે ચીજો પણ વાપરી શકાય છે. એ ચીજો ઉપર સ્પીરીટને ઉપયોગ અત્યુક્ત રીતે કરી નાના સંચાની મદદથી એ ડાબડા બનાવાય છે. એ ઘણા વસ્તો સુધે બંગલતા નથી કાપડની ઉપર છ પત્તનું કાગળમાં ઘણી સહેલાઈથી કરી શકાય અને તેથી કાચીર થાય તથા આખરે સંબાળથી કામ કરવાની દેવ પડે. બેમાં માટેનાં કપડાં, રૂમાલ, કેમ ઉપર પાંચરવાના રૂમાલ, વગેરે ચીજો આવી રીતે થેર બનાવી શકાય. બત્તી માટેની વાટ, પેન, હોલ્ડર વગેરે ચીજો ઘરમાં બનાવવા માટેના સંચા આવે છે તેમાં ઘણા ખર્ચ કરવો પડતો નથી. વીધાર્થીએને આરા બાળદનું જ્ઞાન શાળાના કલાકો દરમિયાન જે થોડો વખત છુટી આવામાં આવે છે તે સમયમાં આપી શકાય. એ શીખાય જો જરૂર, લાગે તો યનીવારે ત્રણ કલાક અને સ્વીકારે ચાર કે પાંચ કલાક આ કામ માટે કહાડી શકાય. આ બાળદો શીખાવી રહેલ છે. મેન્સુઅલ ટ્રેનીંગ કલાસીસ વડોદરામાં છે અને જે વીધાર્થીઓ તેમાં શીખવા બંધ તેમને ઇનીકેશ તથા લુગેશ શીખવાની દરજ્જામાંથી મુક્ત રાખવામાં આવે છે. હાલ તો ત્યાં આખરેથી શુભરાતી અને બસડી શાળાઓમાં જ છે.

કો-ઓપરેટીવ અથવા સહકારી સંસ્થાઓની પ્રગતી.

રાજશાહી કોલેજના હકોનોગીઠસ અર્થાત ગ્રંથ શાલના પ્રોફેસર કોશીકનાથ બટાચાર્યે આ વીષય ઉપરનો એક લેખ છેવી ઇંગ્લીશન ઇન્ટરિયલ કોન્ફરન્સ ઉપર મોદરથો હતો જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે હિંદુસ્તાનમાં સહકારી સંસ્થાઓ સ્થપાવા લાગી ત્યાર પછીનાં થોડાં વરસ દરમિયાન તેમના આગેવાનોમાં ઘણો ફિસાહ એવામાં આવતો હતો અને એ હિંદુસ્તાનથી બહીષ્કારમાં ઘણો લાભ થવાની વડી રાજવામાં આવતી હતી તે પછી અનુભવ મળતો ગયો તેમ તેમ હવે તેમનામાં ગંભીરતા આવતી જાય છે. હવે આસ સુરકેલીઓ વીશે વીચાર ચલાવવ અને ત્યાં એ હિંદુસ્તાનમાં જોડ લાગે ત્યાં તે વીશે લોકોનું ધ્યાન ખેંચવા અને બહીષ્કારમાં આપસને શાની જરૂર પડે તે વીશે લક્ષ દેરવા પ્રયત્નો થાય છે તથા ગર્ભીત સુચનાઓ અપાય છે. બંગાળ કો-ઓપરેટીવ જનતાના ૧૯૧૬ના માર્ચ માસના અંકમાં મી. આઈ. બી. દત્તે એ ગ્રંથમાં એક ઘણાજ સારો લેખ લખ્યો છે. બંગાળ, બીહાર તથા ઓરીસા કો-ઓપરેટીવ જનતાના સુભાષ માસના અંકમાં અધીપતીની નેધમાં એવો અભિપ્રાય દર્શાવવામાં આવ્યો છે કે સહકારી સંસ્થાઓથી હિંદુસ્તાન હવે શરૂઆતની સ્થિતિમાંથી પસાર થઈ ચુકી છે. બીજા પ્રાંતોમાં પણ સ્થિતિ એવીજ હશે. શરૂઆતના વખતે હવેમાં ઘણો ધ્યાન આપવા લાયક હોય છે કેમકે માંથી એની જોડ શી છે તે બલુવાનું તથા નવે કેમ મટાડવી તે શીખવાનું મળે છે. વળી આખા

નવા પ્લાનોના સમજસ કોણ પુરી પાડે છે ?

જતા શીશી જરૂર હોવી થયે તેના ખ્યાલ પણ એ સરખાતની સ્થિતી ઉપરથીજ મેળવી શકાય છે એ અનુભવ મળી ગયો છે એટલે હવે એ સબધી સંપૂર્ણ તપાસ લેવાના સમય આવી શક્યો છે એની શી ખોડ છે તે શોધી કહાડી તેના ઉપાય ક-વાનું કામ હવે આપણે હાથમા લેવું જોઈએ અને તે શીવાય વધારે ઉપાયો લેવાની જરૂર લાગે તો તે લઈને પણ એ હીલચાલને વધારે વેગવાળી બનાવવી જોઈએ

પણ એ સબધી અત્યારે થોડા વખતમા આપણે માત્ર ઉપર પડેનીજ ચર્ચા કરી શકીશું હોવા બાદ વચસા થતી જગાએ સહકારી મસ્થાઓ સ્થપાઈ છે ને એટલાથી કરકસર, નીચમીત નમચે કામ કરવાની ટેવ, અને સહકારના ખાતલ આ મહે શીખ્યા ન હોઈએ તો તેનું કારણ એનું જ છે એ હીલચાલમા ટેની કાર્ય પદ્ધતીમા ખોટ છે ને આટલા વચસા અનુભવ પછી પણ મે સમજાવ્યો આપણે આપણી મેળે ચલાવી ન શકીએ અથવા તેના હીસાબ પતવનવકાળ વચેરે મુખ્યવસ્તીત ન રાખી શકીએ તો તેનું કારણ એનું જ છે જે રીતે આપણે કામ કરવું જોઈએ તે રીતે કરતા નથી અથવા હાવના ન જોગો પુગ્તા અનુકૂળ નથી હાલ જે મહુકાની વસ્થાઓ કામ કરે છે તેની નાણા સબધી ચીની તથા કામ કરવાની રીત વીશે વીગતસાર તપસ લઈએ તો થતું શીખવાનું મળી શકે

હાલ એ મોસાચીએ નો મોટો જાગ ડીપેઓના રૂપમા મેળવેની પોતાનાં વાપણી નહીં પણ જે ટાલ મેરુમાળી ગેરી લે નથી પોતાનું કામ કે જે એટલે જે કાંતે એ રકમ અનામન તરીકે રાખેલી હોય જે અને તે ધીરુએ જે વચસ કરતા વધારે હોતી નથી તે સ્વીચ ને રામ મેળવેલી હોય છે તે કલકા ૧૫ તેની સેતર સસ્થા પાસેથી લીધેલી હોય છે એ સસ્થા પાસે પણ નશુ વચસ કરતા વધારે મુલતી ડીપેઝીટ હોતી નથી એટલે એ મુલત કરતા વધારે લાભા વખત માટેની ધીરધર એ કરી શકે તેમ નથી તે પછી નણાની સજવડ માટે મુખ્ય સાધન પ્રેમીડન્ગી લે હો વચા રીક જોગડ રીક જો કો છે તેમની જાણેથી ઘણી નાની વચસ મળી શકે અને તે પણ બહુજ દુધી મુલત મારેજ મળી શકે એ મુલત એક વચસ કરતા વધારે ની હોતી નથી આ બધી તપસ ઉપરથી સ્પષ્ટ દેખાય છે કે સરકારી સસ્થાઓ ત્રણ વચસ કરતાં વધારે મુલત નાદે નહીં મેળવી શકે નહીં અને ધીરી પણ શકે નહીં ને તેના સલા હોને વધારે લાભી મુલ માટે ૧૫ જોડવા હોય તો ગાડુગ મંજાજનની પમે મદદ મારેજવું પડે વગી લીવેલા ડીપેઝીટના નાણા આરવાનાં પોતાની સરકારી રકાની રાખસ કરે લોનના નીચા મુલ પર પછાત જાવમા સેતર મે કોએ જણતાઈવાં કામ લેવું પડે છે કરણ કે તેમનું પોતાનું અનાનત દુક બહુજ નાનું હોય છે અને તે વચસ જીવું રાઈ સાધન એવું હોતું નથી જે નેનાથી જોઈએ ત્યાર નાણા ઉણા કરી શકાય જે સોસાયટીઆ લોન પીરી હોય તમ ૧૫ માસની નેન્ટ પ્રેમીડન્ગી મેકમા હુડી માફ વચાવીને નાણા ઉણા કરવાનું કામચલાઉ સાધન તેમને નથી તેમ જ સોસાયટીના સજામદો પોને ઉણાના લીધેલા નાણા વાચનાસર પછાત આપ જાને દેવાયતા નથી કેમ તેમને મોટે લા એટલે તેના જે અને તેમની આવક હવા પાછી ઉપર આધર રખે છે વગમગ નક વચસમા એક વાગ તો પક નીકુળી જવામા તેમને સુધેડી બેગતવી પડે છે તેમા વખતમા ને તેમને લોનના નાણા વાચનાસર પાછા આપ તળી દરજ પાડવાનો પ્રવલ કરવાના અર્થે તો નચા ગાડુગર મંજાજનને શણે લાય વચસ કે તેમની પસે કચવ જેસે કોઈ રકમ ને હોતી નથી અને જાવા કરવા તો જરૂર તેઓ

સમજ્યા નથી એટલું નહીં પણ બચાવ કરવાની વૃત્તિને ઉત્તેજન આપે એવી એમની સ્થિતિ નથી. અગાઉ એમને નાણાં ધીરવા માટે માત્ર શાહુકારનું વૈચાર રહેતો. હવે શાહુકાર ઉપરાંત આ સહકારી સંસ્થાઓ પણ એમને ધીરવા માટે તૈયાર છે. એટલે હવે એ સલામત લેવા માટે વારંવાર વતપર થાય છે. તેમને લેખ લખાવી જરૂર વારંવાર પટે છે અને સોસાયટી તે આખી શક્તી ન્યાય કારણ કે સેન્ટ્રલ બેંકમાંથી નાણાં મેળવવા તોજ આખી શક્તિ. જો સેન્ટ્રલ બેંકને નાણાં સહેલાઈથી જોઈએ તેટલાં હંમેશાં સોસાયટીના મોડની જામીનગીરી ઉપર મળી શકે તેવું હોવ તો હાલના કરતાં વધારે ત્રાર નાણાં બચાવેલેત પણુ એ સગવડ હાલ નથી. વળી એ સંસ્થાઓ આવે હોય અને ત્યાં નાણાં આપવા કે લેવાં હોય ત્યારે ફોર્મ ભરવાં, જામીન આપવા વગેરે રીતરીવાજ પાળવાની જરૂર રહે અને તેને લીધે નાણાં સંગવડ પ્રમાણે મળી શકતાં નથી. સેન્ટ્રલ બેંકમાંથી ત્યારે માગે ત્યારે નાણા મેળવી શકાય તેમ હોય તોપણુ એ રીતરીવાજને લીધે ધારેલે વખતે મળે એમ બનતું નથી. આ સર્વ કારણોને લીધે સલામતો નાની રકમ માટે શાહુકાર મહાજન પાસે જાય છે.

એ મહાજનનું લહેલું ઘટતું નથી તેનાં બીજાં પણ કારણો છે. એ રકમ બ્યારે જોઈએ ત્યારે મહાજન તુરત જોઈએ તેટલી ધીરે અને પાછી વસુલ કરવામાં પણ વાર લગાડે અને વળી અનાજ બી વગેરે સામાન પણુ પુરો પાડે બ્યાજનો દર પણુ આ સહકારી સંસ્થાઓ રચવાયા પછી હવે તેઓ આ છે. લે છે એટલે તેમને ત્યાં જંગમ મોલકત ગીરો સુધીને નાણાં લઈ આવવામાં સલામતે ને અટકાવવા માટે સહકારી સંસ્થાઓ શક્તીવાન થતી નથી. કેટલીક વાર તો ખેતર જેવી સ્થાવર મલકવ પણુ તેમને ત્યાં ગીરો મુકાય છે. સહકારી સંસ્થાઓ એવી સ્થાવર કે જંગમ મોલકત ઉપર નાણાં નહીં ધીરવાં અંગત જામીન લઈને નાણાં પાછાં છે એટલે શાહુકાર પાસેથી એવી સ્થાવર કે જંગમ જામીનગીરી ઉપર નાણાં લેવાંમા સલામતોને કાંઈ હરકત આવતી નથી.

સેન્ટ્રલ બેંક પણ શું કરે? તેઓ જાણુ તો કરકસરના ઉપદેશ આપે પણુ સહકારી સંસ્થાઓ પોતે પોતાનાં સલામતો પાસેથી ડિપોઝીટ મેળવીને સેન્ટ્રલ બેંકનું હેવું યુક્તી આપે એ વાત સેન્ટ્રલ બેંકને કેમ ગમે? સલામતો કરકસર શીખે ત્યારપછીજ એમનું ચલાવે સંભવ ઉપસ્થીત થાય. એટલે હમણાં તેમને કાંઈ ચીંતા નથી. હમણાં કાંઈ સલામતો કરકસર શીખવાનાં નથી. હમણાં તો તેઓ લેખ લખને નાણાં ઉઠાવવાં એ વાત શીખે છે. જો વાયદા પ્રમાણે લેખ પાછી આપવાની બાબતમાં સખનાપથી કામ લેવાય તો બીજા લોકો પાસેથી લીધેલી લેખ તેમને પાછી આપવામાં વધારે અનીયમીત થકનેજ સેન્ટ્રલ બેંકને વાયદો પાળવા તે કરતાં વધારે સારુ ઉપાય એમને જણતા નથી. વળી એમની અગવર ટાળવાની શક્તી સેન્ટ્રલ બેંકમાં વધતી જાય છે કેમકે તેમની પાસે રીઝર્વ ફંડ વધતું જાય છે. સહકારી સંસ્થાઓ પાસે પણુ રીઝર્વ ફંડ વધતું જાય છે એટલે હવે તેઓ પણુ વધારે છુટથી લેખ આપી શકે એમ છે. માત્ર સલામતોની માગનીને પુરેપુરી પહોંચી વળવાનું સહકારી સંસ્થાથી બનતું નથી એટલે તેઓથી રકમ ધીરે, વારંવાર ધીરવાને બદલે કોઈ કોઈ વારજ ધીરે, નાણાં પાછાં આપવાની મુદત ટુંકી રાખે અને વાયદો પાકે ત્યારે નાણાં પાછાં મેળવવા માટે સખતાપથી કામ લે એ બધી અગવડો હજી રહી છે.

નવા જ્ઞાનોના બીલીકગમાં યાદવ કોણ પુરી પાડે છે?

આ સહકારી સંસ્થાઓની નાણાં સંબંધી સ્થિતિ પણ ડેટલીક રીતે ખોડવાળી છે. એ ખામીઓ દુર કર્યા વગર જો સહકારી સંસ્થાઓની હિલચાલ આગળ વધારવામાં આવશે તો તેમાં મુશ્કેલીઓ નહીં એટલુંજ નહીં પણ ગંભીર સ્થિતિ ઉભી થશે. જ્યારે ચીજોના ભાવ બહુ ઘટે છે ત્યારે ખેડુતોની સ્થિતિ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. તેઓ પોતે લીધેલી લેનનાં નાણાં વાચદાસર પાછાં આપી શકતા નથી અને સંસ્થાનું કામ બંધ પાડવું પડે છે. એ હિલચાલને વધારે સારા પાયા ઉપર મેલવી હોય તો એમાંથી આવેલી નબળી સંસ્થાઓ હોય તેને બંધ પાડવી સારી એમ કહેશે પણ રીઝર્વેન્ડ એક્ટ, કરી સેન્ટ્રલ બેંકમાં મેલવાની અતીશય કાળજીનું પણ એજ પરીણામ ડેટલી વાર આપ્યું છે અને કોઈ કોઈવાર મોસમ ખુલ્લની હુવાથી પણ એમ બન્યું છે કોઈવાર સહકારી સંસ્થા નવી રચવાયેલી હોય તેથી તેની પ્રાયે સેન્ટ્રલ બેંકના વધારે રહેમદીવળી કામ લે છે તેનું પરીણામ પણ એવું આવે છે. લગભગ પણ એ મુશ્કેલીઓમાં વધારાજ કર્યો હતો. એ નબળી સંસ્થાઓને બંધ પાડવામાં (લોકરીડેશનમાં લઈ જવામાં) બીજે બધે લોકો વધારે નીચમીવડ રીતે નાણાં વાચદાસર આપતા મશે? આ પ્રમાણે સહકારી સંસ્થાઓની મોટી સંખ્યાઓ એકદમ બંધ પાડવાથી હિલચાલ વધવાનો તથા સારા પાયા ઉપર મુકવાનો સંભાવ વધતો નથી એમ પુછવા માગીએ છીએ કે એ પ્રમાણે મોટી સંખ્યામાં સહકારી સંસ્થાઓ બંધ પાડવાનું મોટી લાભ અથવા દીલમાં રખાવ એવો કાંઈ ભાવ નથી? એ મોટી સંખ્યા બંધ પાડવાથી સહકારી સંસ્થાઓની હિલચાલને મુશ્કેલ નહીં પડે? એમાંથી કેઈ પણ સંસ્થા એવા મુશ્કેલમાં આવેલી નથી કે જ્યાં ખેડુનોના જમીન સંબંધી હક થીજને આપવાની મનાઈ હોય? એ સંસ્થાઓને બંધ પાડવાને પરીણામે સેન્ટ્રલ બેંકને નુકશાન જવાનો સંભવ નથી?

જરાં નાણાં ધીરનારાઓ એક વીજની સાથે હરીફ કરે ત્યાં નાણાં બચાવે લેનારાઓ મરજી પ્રમાણે હેવું કરે અને તે પાછા આપવાની દરકાર ઓછી રાખે એ સ્વભાવીક ગણાય. એવી વિજા નાણાં ધીરનારાઓમાંથી દરેકને નુકશાન લાય અને ડેટલીક રકમ નહીં વસુલ થઈ શકે એવી બલીને ખોટ ખાતે લખી વાળવી પડે. જ્યાં નાણાં ધીરનાર એકજ હોય અને ગણાંની ગજા સંભાળી શકે એમ હોય ત્યાં ધીંગેલી પણ વસુલ ન કરવાથી ખોટ ખાતે લખી વાળવી પડેવી એવી રકમ ઓછી રહે. ત્યાં નાણાં ઉછીનાં લેનારાઓ પોતાની ગરજને લીધે નાણાં વાચદાસર પાછાં આપવાની સલાહ વધારે રાખે વળી તેમને નાણાં માગે ત્યારે ખરી જરૂર હોય તો તુરત મળી શકે એવી ને આવડી રહે તે લાભ આવર કરકસર કરીને પણ હેવું જેમ જને તેમ કાંકેટકે પણ ઘસઘસાની કાળજી દેવાદારને રહે વાચદા પાળવાનો અને કરકસર કરવાનો સુવૃ એવા સંજોગોમાં વધારે ખીજે.

હીંદની આર્થિક ઉন্নતીના એક માર્ગ.

(અમદાવાદની સંસ્થા પાકશાળાના અધ્યક્ષશ્રીના પ્રેરણાથી. ઇ. ૧૯૨૭ના વર્ષે લખેલું નીચેનું).

આગણીસમી સદીની શરૂઆતમાં હિંદને પરદેશો સાથેના વેપાર બહુ ઓછો હતો. હિંદુસ્તાનની ખજાણાને માટે જોઈતી ચીજોમાંથી મોટો ભાગ પોતાના હેથમાં બનાવી વાપરતી હતી. પરદેશોની આયાત થતી ચીજોમાં તેળાના, હાથીસારા અને ઉનની ચીજો હતી. મજલીન, શાલ, અને બીજી એવીજ ચીજો નીકાશ થતી હતી; એ બધી એવી હતી કે જે બનાવવામાં હિંદના લોકો ઘણા વખતના અનુભવથી ઉત્તમ પ્રકારની પ્રાબેલીયત મેળવી શક્યા હતા અને તેથી જે માલ એવો સરસ અને સહેલો કે પરદેશીઓ તેની સુધર કારીગરીને લીધે એ લેતા. તે વેળા હિંદમાં રહેલીકરણી બહુ સાદી હતી. હાલમાં જે મસ્લીનનો પોશાક હલકા પગરાં કાઢીને પહેરે છે તે તે વેળા અમીર ઉમરાવો પહેરતા હતા અને કીનખાખની ચીજો તે સારીઓ પહેરતી. એક ગામથી બીજે ગામ જવાનું જેમ સહેલું થતું ગયું તેમ પરદેશીઓના સમાગમમાં આપણે વધારે આવવા લાગ્યા અને તે પછી આપણા ઉદ્યોગ ઉપર પશ્ચીમના દેશોની અસર થવા લાગી; તેઓ નવીનવી શોધો કરે અને કળાકોશલ્ય ખીસવે અને હિંદુસ્તાન ઉપર રાજ્ય કરે તેને લીધે હિંદના ઉદ્યોગોનો ઉત્થેડ થવા માંડ્યો. એ સ્થિતિ પચાસ વર્ષ આગળ અને તે દરમ્યાન એટલો ફેરફાર થઈ ગયો કે જે ચીજો નીકાશ થતી હતી તે ચીજો પરદેશથી આયાત કરવાનું હિંદમાં શરૂ થયું. કેટલેક વર્ષો જવારે યુરોપીયનોની માફક સંઘા કામનો ઉપયોગ કરવાનું આપણે હાથ ધર્યું છે ત્યારથી આપણી સ્થિતિ ખાત્રી બદલાવા લાગી છે. આગણીસમી સદીના છેવટના વાગમાં એ નવી રીત આપણે સ્વીકારી અને ત્યારથી આપણા ઉદ્યોગો સુધરતા જાય છે. આ બધા ફેરફારોની સાથે આપણી રહેણી કરવાી પણ બદલાતી જાય છે.

પશ્ચીમની પ્રજાઓમાં સંઘા કામનો ઉપયોગ કરી મોટા પાયા ઉપર માલ બનાવવાના કારખાનાંને લીધે લોકોની વસ્તી થોડી જગામાં વધી જઈને ગીરસ્તી કરે, અને પછી દારૂ, મંદવાડ અને મોંઘવારીમાં રીખાય એવું બન્યું તેજ પ્રમાણે હિંદમાં પણ થવા લાગ્યું છે. આપણા ઉદ્યોગોની પ્રગતીના પ્રમાણમાં એ અગીયોટો આપણામાં ગાળ્યો છે. પશ્ચીમમાં જેમ ઉદ્યોગો વધવાની સાથે લોકમાં વધારે મોજશોખથી રહેવાનું શરૂ થયું તેમ અહીં પણ બનતું જોઈએ છીએ. એમ અને ત્યારે ગરીબ વર્ગમાં અદેખાઈ અને અસંતોષ દેખાય તે પ્રમાણે આપણામાં નજરે પડે છે. આપણી જરૂરીયાતો વધતી જાય, વસ્તુઓના ભાવો વધતા જાય, થોડાક જાણુ ધણા બનવાન થાય અને લોકોની મોટી સંખ્યા ગરીબ બને. એ બધું પશ્ચીમના દેશોની માફક આપણા દેશમાં પણ બન્યું છે. અને બને છે. આવાં પરીણામને લીધેજ હિંદના હિતચીતકો, અગ્રેસરો આપણા નવા ઉદ્યોગો પ્રત્યે અભાવ બતાવવા તથા નુના ઉદ્યોગો નષ્ટ થયા તે માટે શોચ કરવા લાગ્યા. કેટલાક તે સંઘાકામ છોડી દઈને હાથે કાપડ સુતર બનાવવાના આપણે પ્રાચીન ઉદ્યોગોને પુનરોદ્ધાર કરવાની હિંમોમત કરવા લાગ્યા છે. થીજ કેટલાક એમ કહે છે અને મને પણ લાગે છે કે આવા ફેરફાર તો થયા કરશેજ એને અટકાવી શકવાના નથી. આવી સ્થિતિમાં આપણે કરવું શું એજ વિચારવાનું છે. હિંદના મધ્યકાળના ઉદ્યોગો ઉપર જણાવ્યું તેમ હિંદ પોતાની હાજત પોતે પુરી

નવા પ્લાનોના બીલીંગમાં ટાઇલ્સ કોણ પુરી પાડે છે?

એ બધા સાધનો વધે અને હોદ પોતે સ્વરાજ્યમાં મેળવી બીજા આગેવાન દેશોની હિરણ્યમાં પોતાનું સ્થાન જોગ્યે દેશમાં લીધા વધે અને દરેક ગામ ઉદ્યોગો માટેના એક સ્વતંત્ર સ્થળ તરીકે સ્વીકારાય અને પોતાની જરૂરીયાત પોતે પુરી પાડે આ બધું થાય તે બધું ઇચ્છવા જોગ છે પણ એ પ્રમાણે ધનાની આશા રાખવી ચેચ છે? જો દુનીયાના દેશોમાં આપણે પણ આપણું વ્યક્તિત્વ રાખવું હોય તો બીજા દેશોની હિરણ્યમાં નહીં વગર આપણા છુટકો નથી. કેટલાક કહે છે કે તે માટે આપણે આપણી બધીજ રહેણીકરણી બદલી નાખવાની જરૂર પડશે આપણા નાના ઘરમાં બનાવી શકીએ એવી ચીજો બનાવવા માટેના ઉદ્યોગો છોડી મોટા કારખાના બનાવવાની જરૂર પડશે ગામડા છોડી, શહેરમાં વસ્તી બીચકરવાની જરૂર પડશે. દરેક જગ્યાએ તપાસ કરી એ ચીજ બનાવવાનું બીજાના કરવા વધારે સારી રીતે બની શકે તેમ હોય તે બનાવવા માટેની જોડવાણ કરવી પડશે ટુકામાં આપણે બીજા દેશના લોકોની લઘી રીતભાત સીધારી પડશે. આપણા દેશની હવા વગેરેના તથા અપણા મસારીક અને ધાર્મિક રીત રીવાજોના વીચાર લુપ્તી જનારાઓજ આવે. અલીપ્રાય આપે છે. ખરી વાત એ છે કે આપણે અગાઉના માફક બીજાથી અલગ રહી શકીએ એવી આશા જોગ છોડી ફરી નોંધવું તેમ જોગે તથા ધર્મ અને સસાર વ્યવહાર રૂપી જીવનની બીજી બાજુઓ વચે સમન્વય કરવાની આપણી ઠેવ પણ છોડી શકવાના નથી આપણા મુના વીચારો અને અગાઉ તથા નવા જમાનાના આચારો અને વીચારો એ બધાનો લોગેલ વીચાર આપણે કન્યો પડશે. ગામડા છોડી શહેરોજ વસાવવા એ જેમ નહીં બને તેમ અંધા મન દૂર રહી અગાઉના માફક ઘરમાં ઠંડી શકાય એવા ઉદ્યોગોને આધારે પણ નહીં નવી શકાય હવે ઘરમાં એક સલામી શકાય એવા ઉદ્યોગો, તથા કારખાનાઓ બને માટે જોગવાઈ કરવી પડશે કન્યો ઉદ્યોગ આમાથી કંઈ રીત ચલાવવો તે નહીં કરવાનું આપણી ઇચ્છાને અધારે નથી પણ આપણા દેશમાં તેમજ અન્ય દેશમાં એ માત્ર બનાવના આમાથી વચે ચાલતી હરીફાઈથી ખજર પડશે કે કંઈ રીતે માત્ર તેમજ કરવાનું વધારે લે નહીં-ક છે. કુલરત કાંઈ એમ કહેતી નથી કે વગાળની શકની હોય તે હાથની શક-તીને નાશ કરે અથવા સચાક્રમથી તૈયાર થતી ચીજો વેર એવીજ ચીજો બનાવવાના ઉદ્યોગો નાશ કરે. કંઈ રીત આજો પાસે થાય છે તેજ જોવાનું છે જેનું હુમથી બનવો માત્ર જોયે પડે છે તેજ. તે દેશે મા તેને બદલે વરાળ અથવા વીજળીથી ચાલે એવા સગ્રામો વધારે વપરાય છે પણ હોદમાં તો હેન્ડલુમથી ચરતો ચાલ બની શકે એમ છે અને કેટલીક વસ્તો એ માત્ર મીઠા ના કરતા પલ્લુ એણે બાવે પડે છે બીજા દેશના લોકોની જેટલી મહેનત કરવાનું અને દુશ્વળતા મેળવવાનું આપણા દેશમાં હાથે વણનારાઓથી બનવું નથી પણ તેમના નીલ વ માટેના ખચ પણ આ દેશમાં ઘણાં જોડા છે. એ તેમના જેટલું જ્ઞાન મેળવીએ તો આપણે

હી દની

શી બનાવી શકીયે. પણ જે આપણી ઇચ્છા એવી હોય કે એ માલ
 હોતો આપણે જુના જમાનાના વિચારો છેડતા નહીએ. હું એમ
 આપણે આપણા મનુર વર્ગને હાલની માફક નીનીડ પુરતું આપવું
 તેમને અસુખાકારીવાળા ભાગમાં રહેવા દેવા નહીએ. તેમની છાંદગી
 આંગણપુર્ણમય બનાવવાના પ્રયત્ન કરવા નહીએ. હાલ તેમની છાંદગી તેવી નથી તે
 પ્રયત્ન એ પ્રયત્નો તેમનું જીવન સુધારવાનો હેતુ સાધવાના માર્ગ તરીકે લેવામાં
 પડે છે. પછી હેતુ જુનીને એમને સુખી કરવાનો એકદો હેતુ મળ્યો ન હોય. એ તે ભુલ
 કરીએ તો એ આ લોભો, અસંતોષી, હંમેશાં રૂપાંદ ગણાવતા જંગલી ઢોર જેવા થશે. ન
 તેમને ઉદ્યોગી, સંતોષી, સુખી. મહેનતુ બનાવીએ તો સંઆકામની મદદથી બંનંતી થણી
 પરદેશી ચીજો બતાવનારાઓની સાથની હરીફાઈમાં આપણે સફળ થઈએ. હું જે વાત ઉપર
 ભાર મુકું છું અને જે વાત તમે રખજી રીતે સ્વીકારો એવું માણું છું તે એ છે કે આપણી
 સ્થિતિ બદલાઈ ગયેલી હોવાથી આપણે માલ બનાવવાની આપણી રીતમાતમાં ફેરફાર કરવો
 પડે અને તે માટે આપણી રહેલીકરણી ફેરવવી પડે, તો પણ જે આપણે સંભાળ રાખીએ
 તો છાંદગી વીશેના આપણા જુના આદર્શ જાળવી શકાય. એ આદર્શમાં એક તત્વ એ છે
 કે જીવન સાદું પણ ઉત્તમ વિચારમય હોવું નહીએ. તે જાળવી રાખીશું તો જમાનો બદલાય
 છે તેની હેરાનગતી આપણને ઓછી નડશે અને આપણું જીવન વધારે સુધર જાય. માલની
 પેદાશ ઓછી અને ઉપયોગ વધારે એવું હોય અથવા પેદાશ કરનારાઓમા બરોબર વહેંચણી
 ન થતી હોય એવી સ્થિતિ પશ્ચિમની પ્રજાઓની થઈ છે અને તેવી સ્થિતિ આપણામાંથી દૂર
 રાખવાનો એક જ ઇલાજ એ સાદાં ઉત્તમ જીવનનો આદર્શ છે. આપણે મોટા પ્રમાણમાં
 પેદાશ કરવાનું રાખીએ અને તેને માટે જેવી ગોઠવણી નહીએ તેવી કરીએ; પણ પશ્ચિમની
 પ્રજાઓમાં એનાં જે દુષણો ઢાળાય છે તે પણ સાથે સ્વીકારવાની જરૂર નથી. એમને ઇતિહાસ
 આપણી સંમુખ છે તેમાથી આપણે શીખામણ લેવી નહીએ. શહેરોમાં વસતી વધી જાય,
 ગીરફી થાય, અને જીવન ગંદી જગાઓમાં ગાળવાની ફરજ પડે એમ ધવા દેવું નહીએ.
 આપણે તેને બદલે સ્વચ્છ અને સુખાકારી જળવાય એવાં ઘરો મનુરોને માટે પુરાં પાડવાં
 નહીએ. જીવન ઢોરની માફક ગાળી દીવસો પસાર કરવાને બદલે માણસ વરીકેની ફરજ બજાવી
 તેના આનંદ ભોગવવાની ઇચ્છા એ મનુરોમાં લગત રહે તે કાળે જરૂરનું છે કે ઉદ્યોગધંધા
 તથા શાળામાં અપાતા બીજા શિક્ષણ ઉપરાંત ધાર્મિક શીક્ષણ મનુરોને માટે પુરું પાડવું
 નહીએ. તેમની પાસે ઘણા કલાક કામ ન લેતાં બીજાં ઉપયોગી કાર્યોમાં પણ થોડો વખત
 ગાળવામાં તેમને ઉત્તેજન આપવું નહીએ. જેમ પોતાની જરૂરીયાતોને અમુક હદમાં રાખ-
 વાની ફરજ મનુરોની છે તેજ પ્રમાણે પોતાનો નફો અમુક હદમાં રાખવાની ફરજ તેમની
 પાસેથી કામ લેનારાઓની છે. એકબીજાના હિતચર્ચે આદલો ભોગ આપવાનું અને તો તે એક
 વર્ગ વચે સારો એબલાસ રહે અને પશ્ચિમની પ્રજામાં જે અનિષ્ટ પ્રસરી રહ્યાં છે તેમાંથી
 આપણે બચી શકીએ અને તે છતાં મોટા પ્રમાણમાં માલ બનાવવાના બધા લાભ મેળવી શકીએ.
 પણ આમાં ઉપર બતાવ્યું-તેમ મનુર વર્ગ પાસે જેમ કામ માગીએ તેમ તેમની પાસે કામ
 લેનારા વર્ગ પાસેથી પણ અમુક પ્રકારના સ્વાર્થ ત્યાગની વધારે જરૂર છે. તેઓએ ભાગ પુરીથી નહી
 સ્વીકારે તો હવે પોતાની મરજી ઉપરાંત એ સ્વીકારવાની તેમને ફરજ પડે એવી લાવના
 બળ કામ કરી રહ્યાં છે તેની નોંધ લીધા વગર તેમનો છુટકો નથી. એને લીધે પોતાનો આવકનો

વીચારવા જેવી બીજી જાગૃત વસતીની વહેંચણીની છે. મોટા પ્રમાણમાં માલિયાતો વસતી
 ધોરણ સ્વીકારીએ તો વસતીની વહેંચણી આ દેશમાં અગાઉ હતી તેવાં રહી શકે નહીં. લોકો છુટા
 છવાયા રહે અને નાના ઉદ્યોગો ચલાવે એવું હવે નક્કરો નહીં. હવે તો ઉદ્યોગોવાળા ભા-
 ગમાં મોટી વસતી એકઠી થશે તોજ કાવશે. વળી પ્રજા છુટી છુટી રહી પોતાપોતાના
 ગામની સ્થાવી સંભાળે એવી સ્થિતિ બદલાઈને એક રાજ્યની સત્તા બની છે તો આપણું સામા-
 જિક બંધારણ પણ તે પ્રમાણે ફેરવવું પડશે. અગાઉ ચંદેરની સંખ્યા એકસોની હતી તો
 હવે તે વધારવી પડશે. દેવડી વધારવી તેનો આધાર આપણે દેવડે દરજે આપણી રહેણી કરણી
 બંદોબસ્તી થીએ તેના ઉપર રહેશે, પણ અમે તેટલી દૂર નજર કરો તોપણ હિંદુસ્તાનનો સુખ્ય
 ઉદ્યોગ તો ખેતીનોજ રહેશે એટલે ગામમાં તો રહેવાનાંજ છે. નવા જમાનાના બંધારણમાં પણ
 તેને માટે તો અગત્યનું સ્થાન છેજ. બીજી વધારે મોટી સંસ્થાઓ થશે તોપણ તેથી ગામડાંની
 સામાજિક તારા પામવાની નથી. તેમનામાં જે આજણ સુધી મધ્યમ વર્ગના હશે તેઓ ચંદેરમાં જશે
 અને નોકરી પામે કરી જાશે. વળી હાલ ગામડાંઓમાં શાહુકાર છે ત્યાંથી જશે અને તેને
 બંદોબસ્તી એવું કામ કેમ્પોપરેટીવ સંસ્થાઓ કરશે. કેમ્પોપરેટીવ સંસ્થા જ્યાં હોય ત્યાં તમારે બજાર
 કે અહીં નવી રીતનું સુધર જીવન ગાળવાનું લોકોએ શરૂ કર્યું છે અને આ ગામડાંની સામાજિક
 પણ એક વ્યક્તિની માફક કામ કરી શકે છે. ખેડુત તથા જમીનદારે ગામડાં છોડી જવાની
 જરૂર નથી. એમણે ત્યાંથી જવું પડશે એવો કેટલાકને લાય છે પણ તે ખોટો છે હાલમાં ખે-
 તીના ઉદ્યોગ ચાલુ રાખવો હોય તો જમીન ખેડનારા જોઈએ. જમીનદાર પણ તેમના સ્વસાધીક
 સલાહકાર તરીકે ત્યાં રહેશે. તેઓ હાલના જમીનદારની માફક આજણ પડી રહી બુદ્ધિ પાકે તે
 વેળા નાણાં ઉધરાવવા માટે આવે એવા નહીં રહે. એ નાણાં શેડરમાં લઈ જઈ ત્યાં મોજશોખમાં
 તે ઉડાવી દે એવા તે નહીં રહે. હવે પછીનાં જમીનદારો તો ખેડુતોના માગદાર્યકે લોભિયાં બાંધે
 અને તેમને ખેતીના કામમાં તથા અન્ય જીવનની બીજી સર્વ ઉત્તમ પ્રવૃત્તિઓમાં સલાહ
 આપી ઉત્સાહ પ્રેરનારા મદદગાર થઈ પડશે (આ વીશે ઇંગ્લીયન ઇકોનોમીક સોસાયટીના જર્નલમાં
 " ધી આઇડીયલ રીસ્ટમ એન્ડ લેન્ડ ટેન્ડર " એ મહાજાણો લેખ વાંચો) ખેડુત પણ અત્યાર
 છે તેવો હવે પછી નહીં રહે એ વાત ખરી છે પણ તેની જે જમીન, ઘર વગેરે હાલ ગામડાંમાં છે
 તે ત્યાંની કઢાડી નાખી ખેતરના એક ભાગમાં મકાન બાંધીને ત્યાં તે રહેશે એમ માનવું ચોક્કસ
 નથી. ગામડાંમાં તેમની માલિકત હાલ છે ત્યાં રહેશે. કેળવણીના ફેલાવા થશે તેમ તેમ તેઓ
 હાલના કરતાં વધારે સ્વચ્છ અને વધારે સાફ જીવન ગાળશે એવી ખાતરી આપણે રાખી શકીએ.

હાલની માફક દરેક ગામમાં તે ગામના લોકોની સંગવડ સંભાળવા માટે હજમ, ધોતી
 અને ઠારીગરો તથા મજુરોની અમુક સંખ્યા રહેશે. કઠાય વધારે સહેલાઈથી વધારે સાફ
 કામ બતાવવા માટેની નવી નવી રીતો જરૂરની કુબાર, મુતાર તથા લુહારની એકાદી સંખ્યાથી
 ચાલશે. અત્યારે દરેક નાના ગામડાંમાં એક સુવારનું કામ પડતું હશે તો હવે પછી પાસે

હીંદની

એક સુતારે યંભાળી શકશે. પોતાનાજ ગામમાં તે આખો
સગવડ મળે તે ઘટશે પણ તેથી બધાં આમડાઓને ખરચ એવું છે.
તે જંગલમાંથી મારું કાંતે મળશે. એમને મંજુરી આપવાની રીત હાલ એવી છે કે દરેક
મણ દાણા વગેરે મળે છે અને તે ઉપરાંત દરેક વહેવારે કિલ્લી પ્રસંગે,
ગામ વગેરે ટાંકણે તેમને અમુક રકમ મેળવવાનો હક હોય છે. તે રીવાજ જતા
મને તેને બદલે દરેક પ્રકારની સેવા માટે રોકડાં નાણાં આપવામાં આવશે એટલે ફેરફાર
નહીં થાય તો ગામડાના લોકો સાથેનો તેમનો સંબંધ અગાઉ જેવો રહેશે. એ સંબંધ બદલ
બદલાવ જાય એવો સંભવ નથી. મને તો હજી પણ એમ લાગે છે કે હવે પછી પણ ગેરવાળી
યાતો છે કરેલ અને પોતાની વાંસળી અગાડતો સંભળાશે અને તે વેળા પોતાની ગાયેતને ગામમાં
પાછી લઈ જતો હશે અથવા તેના બરેણરીયા સાથે સંતાકુટકી કે એવી કોઈ રમત ચંદનીમાં
રમતો હશે.

આટલા વીવેચનથી સમજાયું હશે કે નવા જમાનાની વ્યવસ્થા જુની શૈલીથી જુદી પડીને
રૂબરૂબ આવે એટલો તફાવત પડશે પણ હીંદની પ્રજાને જે રહેણી ઠરણીવાળા જીવનની ટેવ
પડી છે તે કાંઈ બદલાઈ જાય એવો સંભવ નથી. સંજોગો બદલાયે પણ તેને અનુકૂળ થવા માટે
જોઈતા ફેરફારો ક્યાં પછી પણ એકંદરે આપણું જીવન અતીથય જુદું નહીં પડે સંક્રાંતીના આ
કાળમાં જે ફેરફારની જરૂર પડશે તે આપણને મહાન લાગશે પણ એ ફેરફાર થોડા વખત માટેજ
થશે. તે પછી પાછા આપણે આપણી અસલ રીતીઓ આવી શરીરું એટલુંજ નહીં પણ
આપણને આપણી અસલ રીતીઓ આવવાની ફરજ પડશે. પણ અત્યારે તેમજ છેવટે આપણે
કંઈ રીતે બદલવું પડશે અને આપણી પ્રગતિ માટે શાની જરૂર છે તે આપણે અત્યારે સારી રીતે
સમજી લઈએ અને તે ક્ષેત્રોમાંજ આપણા પ્રયત્નો વાળીએ તો એ સંક્રાંતી કાળની ધણીક સુશી-
ળતા, અને મમય તથા મહેનતની બરબાદીમાંથી બચી શકીએ. તેમ નહીં થાય તો નવા નવા સુધારા
માટે નકામા પ્રયોગો આરંભવા પડશે અને તેમાં આપણો સમય તથા મહેનત ઘણે ભાગે
બગચાઈ ધરો. માટે હું આથી બીનંતી કશ્વાની રબ્દ લઉં છું કે આપણા આપણવાળાઓને
અમર્યાબ કે માત્ર સ્વાર્થ તરફથી નજર રાખી કામ લેવામાં આવે છે અને ઉદ્યોગની ખીલવણી જે
રીને થાય તે રીત જગત વીચારે સ્વોકાગતી વેળા તેના આગળ ઉપરનાં પરીણામના વીચાર લક્ષ બહાર
રાખવામાં આવે છે તેમાં ઘણા ગેરલાભ છે અને હીંદુસ્તાનનો પ્રજાનો ખરો લાભ નવા જમાનાને
અનુકૂળ રહી ઉદ્યોગોનું કેવું બંધારણ રાખવાથી સચવાશે તેનો વીચાર રાખીને વર્તવું જોઈએ.

વિહાર રાજ્યમાં સ્થપાયેલી જોઈન્ટ સ્ટોર્સ

વિષય: ..

વિહાર, તા ૮ ઓગસ્ટ ૧૯૨૦

તારીખ ૧ ઓગસ્ટ ૧૯૧૬ થી ૩૨ જુલાઈ ૧૯૨૦ સુધી વિહાર રાજ્યમાં નોંધાયેલ

જોઈન્ટ સ્ટોર્સ કંપનીઓનું પત્રક

ક્રમ નંબર	કંપનીનું નામ	નોંધાયેલી તારીખ	તારખી ચાપલ	કંપનીનો કોડ	જોઈન્ટનું નામ તથા જોઈન્ટ સ્ટોર્સ
૧	૨	૩	૪	૫	૬
૧	શ્રી લક્ષ્મી ઇમેજીક પ્રિન્ટિંગ કંપની લીમિટેડ	૨૨-૩-૧૯૨૦	૧,૦૦,૦૦૦	કાપવાનું નામ	શ્રી ઇલાલાલ લાલજી પટેલ વિહાર
૨	શ્રી નાયકનાં જોઈન્ટ એન્ડ કંપની લી	૧૦-૧૦-૧૯૧૬	૧,૦૦,૦૦,૦૦૦	તેલ કાઢવાની મીલ તથા રાસાયણિક દ્રવ્યોની બનાવટ	મેસર્સ ચંદ્ર પ્રસાદભાઈ બે વડોદરા
૩	શ્રી હન્ડેડ ફેરિન સ્ટોર્સ કંપની લીમિટેડ	૧૫-૧૦-૧૯૧૮	૧,૦૦,૦૦૦	વેપાર	શ્રી જેમ પ્રસાદભાઈ કંપની વિહાર
૪	શ્રી મુન્ડામ આલ્ફર્ડ કંપની લીમિટેડ	૧૬-૧૦-૧૯૧૮	૫૦૦,૦૦૦	કાચનો સામાન બનાવવાનું કારખાનું	મેસર્સ બેન્જીન પ્રસાદ કંપની વિહાર
૫	શ્રી ગાલકવાડેન્ડર્યુઅલ્સ લી	૧૨-૧૯૧૮	૧,૦૦,૦૦,૦૦૦	બજારનું મતરાનું રજવાનું તથા બાકી બનાવવાનું કારખાનું	શ્રીકેમ ભટ્ટ ગોવિંદભાઈ બટાકી અને કંપની વિહાર
૬	શ્રી નેગનન ટેનરી કંપની લી	૧૮-૧૨-૧૯૧૯	૨૬૦,૦૦૦	સામાન બનાવવાનું કારખાનું	લિસિસ દેસાઈ અને કંપની બોલ (કો)
૭	શ્રી આર.કે. વર્કસ એન્ડ કંપની લી	૧૩-૩-૧૯૨૦	૫૦૦,૦૦૦	ચિનાઈ માગિનો તામાન બનાવવાનું કારખાનું	મેસર્સ વાલીલાલ ચાપલ ત્રાય અને કંપની વીતપર (કો)
૮	શ્રી નાહોન શિય " સાઈલેન્સ કંપની લી	૧૫-૩-૧૯૨૦	૧,૨૦૦	(મિથાઈ વિચય સામાન બનાવવાનું)	કારીમાજી અગાનભાઈ ખેર નાહોન (કો)
૯	શ્રી હન્ડેડ જોઈન્ટ એન્ડ કંપની લીમિટેડ	૮-૫-૧૯૨૦	૨૫૦,૦૦૦	દોરા મથા પેના બનાવવાનું કારખાનું	મેસર્સ સ્પી લાલ વાલીલાલ અને કંપની મોન (કો)
૧૦	શ્રી બરોડા વાં જેન્ટ આર્ટ કંપની લી	૧૦-૫-૧૯૨૦	૫૦,૦૦૦	લા ૧ કામનું કારખાનું	મેસર્સ સી પી આર્ટ અને કંપની વિહાર
૧૧	મેસર્સ ચાલુલ લાલજી આર્ટ કંપની લી	૧૫-૫-૧૯૨૦	૨૫,૦૦૦	વેપાર	સમ ભગવંતલાલ અને લાલજી (કો)

કોની પોલીસ કચેરા જેમલ દુલ્લ ખરીદ કરવા કયા જગ્યા ?